

చెన్నపట్టణము, ఫిబ్రవరి ౧౯౨౪

ఆంధ్ర సంపుటము ౧. రుధిరోద్గారి సంవత్సరము మాఘమాసము సంఖ్య ౨.

గాంధి శతకము

మంగిపూడి వేంకటశర్మ గారు

...రాతదయ కాలవాలము
నీతికి నిధి నిత్యసత్యనియతి నెలవు వి
స్ఫీతసుశీలముఖుని భవ
...కాతరులకు రక్ష గాదె గాంధిమహాత్మా.

చె ...రెటం జక్రవర్తులు
...జకీకి బహురాజనీతివిద్యావిదుల౯

క. పణతులును శస్త్రశాస్త్రము
ఫణితు లెఱిగి సాహసమున బగతురశిర
ముల్ పుణికి యగణ్యపు గణ్యాల
గణియించి వెలుంగలేదె గాంధిమహాత్మా.

క. తనమాంస మిచ్చె నొక్కఁడు
తనవెన్నెముకిచ్చె నొకఁడు తనువొకఁడిచ్చెన్

క. శాపానుగ్రహశక్తులు
తాపసచంద్రులు పతివ్రతలు సుకవీంద్రుల్
దీపించిరి మున్నిచ్చటఁ
గాపురుషుల గుండెలదర గాంధిమహాత్మా.

క. చీమలకు హాని సేయరు
పాముల బెబ్బులులఁ జంప భావింపరు ప్రో
ద్దామదయాభామయశః
కాములుగద భరతసుతులు గాంధిమహాత్మా.

క. తనుఁ జంప వచ్చు శత్రువు
తనచేతనె భంగ మొందఁ దను శరణన్నం
తనె యభయ మిచ్చి ప్రోచెడు
ఘనులార్యులు గాక కలరె గాంధిమహాత్మా.

క. తన ధనముఁ దనదు ప్రాణముఁ
దన మానముఁ గూడ మదినిఁ దను నమ్మినయా
తని కై యర్పణఁ జేసెడు
ఘనులొండొక భూమిఁ గలరె గాంధిమహాత్మా

క. తన సామ్రాజ్యముఁ దన సతిఁ
దనసుతు సత్యమున కిడు వదాన్యోక్తమును
క్కని లోక మెల్ల వెదకినఁ
గనఁ గలమే యిందుఁ గాక గాంధిమహాత్మా.

క. తన రాజసుతుని ప్రాణా
వనమునకై తనదు సుతుని ప్రాణము బలియి
చ్చిన యంగనామణుల భువిఁ
గనఁ గలమే యిందుఁ గాక గాంధిమహాత్మా.

క. తనబిడ్డల నిద్రాణులఁ
దునిసినఘనుఁ దునుముని విభుని శో మొఱలిడి

క. భారతవర్షము తత్త్వమె
మారె నిటీవలను దాని మార్చితివౌరా
కోరి యహింసాధర్మము
గారవమున బోధసేసి గాంధిమహాత్మా

క. చోరుల జారులను దురా
చారులఁ గ్రూరులను సుగుణసంపన్నమ
దారులఁ జేసితి వౌరా
గారవమున జ్ఞాన మిచ్చి గాంధిమహాత్మా

క. రాగాంధుల భోగదురు
ద్యోగుల లోభోపహతుల దుర్మతుల మ
త్యాగమతులఁ జేసితి వౌ
జ్ఞాగరిమన్ నీవు మరల గాంధిమహాత్మా

క. ఇల ధర్మరాజొకండే
యలరారె నజాతశత్రుఁడనఁగా నిపు డీ
వలరితి వజాతరిపుఁడవు
కలియుగమున నెంతవింత గాంధిమహాత్మా

క. ఇల నైన యాత్మబల ము
జ్జ్వలమయ్యెన్ భరతభువిని భవదీయ
బలము మహత్త్వము నెన్నం
గలమయ్యా నిర్మలాత్మ గాంధిమహ

క. శోధించి యహింసాపర
మోధర్మ యటన్న సూక్తి ముఖ్యమట
బోధించి యాచరించితి
గాథలు పెక్కులమాకు గాంధిమహ

క. గుజరాతియందు భగవ
ద్భక్తజనావాసమునఁ బోరుబందరున

అనఁగా నాకారమునకు సమమగు తెలివియు, [బు]ద్ధికి సరియగు విద్యయు, విద్యకు సదృశమగు కార్య[ము]ను, కార్యమునకుఁ దగినఫలమును, నామహారాజునకుఁ [గలుగుచుండె]నని భావము.

ప్రజానురాగము

ఆనాఁటిపాలకులకుఁ బాల్యులపైఁ గల ప్రేమాతి[శ]యమును గనుఁడు.

శ్లో. ప్రజానాం వినయాధానా ద్రక్షణా ద్భరణా దపి
స పితా పితరస్తాసాం కేవలం జన్మహేతవః.

అనఁగా ప్రజల విద్యావినయసంపన్నులనుగాఁ [జే]యుట, వారినిఁ జోరభయాదులనుండి కాపాడుట, [వా]రి కన్నవస్త్రాదుల నొసఁగి రక్షించుటలోనగు నతని రాగ[చ]రితము లగు కృత్యములచే నాతఁడే, ప్రజకు నిజ[మ]గు తండ్రి యనియు, వారినిఁ గన్న తలిదండ్రులు [కే]వలజన్మకారణు లనియుఁ, దెలుపఁ బడెను. మఱియు,

శ్లో. ప్రజానా మేవ భూత్యర్థం స తాభ్యో బలి మగ్రహీత్
సహస్రగుణ ముత్స్రష్టు మాదత్తే హి రసం రవిః.

అనఁగా సూర్యభగవానుఁ డేరీతిగాఁ దాను గ్రహించినదానికంటె వేయిరెట్లధికముగాఁ దిరుగ వర్షించుటకే భూమినుండి రసమును దీసికొనుచున్నాఁడో ఆ విధముగానే యామహారాజు ప్రజానంపద నభివృద్ధిఁ జేయుటకే వారినుండి పన్నుల గ్రహించుచున్నాఁడు. కా... కేవల ధనకాంక్షచేఁ బ్రజలఁ బీల్చి పిప్పిచేయుట ... శ్లోకార్థములఁ బరిశీలింప నానాఁటి రాజమార్తాండులు ప్రజాక్షేమమునకై యెన్ని యనాథశరణాలయములఁ గట్టించి యుందురో, యెన్ని కళాశాలల స్థాపించి యుందురో, యెన్ని వైద్యాలయముల నెలకొలిపి యుందురో, యెట్టి కృషివాణిజ్యసౌకర్యముల నేర్పఱచి యుందురో, మఱెట్టి సదుపాయముల సాగించియుందురో, తెలియఁదగును.

నటవానుకూలత

దిలీపమహారాజు పుత్రార్థియై వసిష్ఠమహర్షి యాశ్రమమునకుఁ బోవునప్పుడు సకల రాజ్యభారమును

ప్రకృతి వర్ణనము

దిలీపుఁడు కోసలపురిని వీడి వసిష్ఠాశ్రమమున కేగునప్పుడు మార్గమధ్యమున నున్న శ్రోత్రియాగ్రహారములఁ గనుఁగొనుచు, గొల్లగూడెముల నరయుచు, మునిపల్లెల దర్శించుచు నిట్లు ప్రయాణమును సాగించెను. కవి యిట వనమార్గమున ప్రకృతిసౌందర్యమును నిరూపించుచు మనోహరముగా వర్ణించెను. కనుఁడు.

శ్లో. శ్రేణీబద్ధా న్వితన్వద్భి రస్తంభాం తోరణస్రజం
సారసైః కలనిర్హ్రాదైః క్వచి దున్నమితాననౌ.

అనఁగా స్తంభములు లేని తోరణమాలలవలె నింగిని బారులుదీరి చెవి కింపగునట్టుల ధ్వనులు చేయుచున్న బెగ్గురుపక్షులయొక్క పంక్తులను దలయెత్తి చూచుచు, ప్రయాణమును సాగించెను అని వర్ణించెను. ఈ భాగమున నిట్టి రమ్యమగు శ్లోకములు పెక్కులు గలవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే విడిచితిని.

ఆశ్రమ వర్ణనము

కవి యొనర్చిన వసిష్ఠాశ్రమవర్ణనమును చదువునప్పుడు పాఠకుని కంటికి శాంతమగు నాశ్రమముయొక్క సహజరమ్యత గోచరమగుచుండును. ఆ భాగము నుండి యొక పద్యమును నుదాహరణముగా నిచ్చుచున్నాఁడను.

శ్లో. ఆకీర్ణ మృషిపత్నీనా ముటజద్వారరోధిభిః
అపత్యైరివ నీవార భాగధేయోచితై ర్మృగైః.

అనఁగా నీవ్వరిధాన్యముయొక్క భాగమును పొందుటకు హక్కుగలట్టియు పర్ణశాలలయొక్క గుమ్మములకడ నడ్డుగ నిలిచినట్టియు ఋషిభార్యలచేఁ బుత్రులవలెఁ బ్రేమింపఁబడుచున్నట్టియు, లేళ్లతో నిండియున్న యాశ్రమమునఁ బ్రవేశించెనని భావము.

దిలీపమహారాజు కులగురునితో తనకు సంతతి లేదని వగచుచు చెప్పినవాక్యములు కొండలనుఁగూడ గరగించుననుటకు సందియము లేదు.

దిలీపుఁ డొకప్పుడు స్వర్గమునఁ గొంతకాల ముండెను. ఆ సమయమున స్వేచ్ఛావిహారానుకూల లగు

పెద్దలఁ బూజించుట

" ప్రతిబధ్నాతి హి శ్రేయః పూజ్యపూజా వ్యతిక్రమః "

అనఁగాఁ బూజనీయులఁ బూజింప కుండుటవలన నెంతటి మహారాజులకును గూడ కార్యభంగము కలుగు నని భావము. ఈ సర్గములోఁ జేయఁబడిన సందీనవర్ణన మానందదాయకముగా నున్నయది. ఇంకని ప్రతిసర్గమును మెచ్చికొను ముచ్చటింపకల దుఃవనియే, నాకుతూహలము. వ్యాసము విపులమగు నని తలఁచి యిప్పటికి ప్రథమసర్గ ప్రశంసతో నీ యుపన్యాసమును ముగించుచున్నాను.

కాని సహజమగు కవిత్వమాధుర్యమును బ్రకటించు పెక్కువిషయములు మిగిలిన 18 సర్గములలోఁ గలవు. వాని నన్నిటినిఁ గ్రమముగా ముందు వివరించెద మొత్తముమీఁద నుత్తమపురుషుల కుండవలసిన గుణవిశేషము లన్నియు, మనసునకు నాటున ట్లెన్నియుఁ సంపూర్ణముగా విశదీకరింపఁబడి యున్నవి. ఇట్టి కావ్యములఁ బఠించిన మానవుఁడు నిక్కముగ మానవుఁడై, మానవీయమగు నడుమును సంశయ మింతయును లేదు. ఆంధ్రకవులు గూడ నిట్టి ఘనకావ్యముల వ్రాసి మన యాంధ్రసారస్వతమును వృద్ధిలోనికిఁ దెత్తురు గాక.

ఏమిచేయుచునుండునో యింటిలోన?

అధికార్ల సూర్యనారాయణరావుగారు బి. ఏ. బి. యల్.

వచ్చెం జల్లఁ గులాయముల్ సట్టిపోవు
చల్లఁగా మెల్లఁగా వచ్చెఁ జందమామ
ఏమి చేయుచునుండునో యింటిలోన
నాదు జానకినారతనాలబొమ్మ?
పలుకుపలుకున రాగంబు లొలుకుచుండ
ప్రాణవిభుతోడ గూటిలో బాసలాడు
పులుఁగుజవరాలి మాటల కులికిపడునొ?
నాదుజానకి నారతనాలబొమ్మ!
తారకావిస్ఫుటాకృతహారరచిత
ప్రవిమలాకాశనిత్యకావ్యంబులోన
విరహిజనచిత్రంబు లరయునేమొ?
నాదుజానకి నారతనాలబొమ్మ!
సామ్యలీలలఁ దలపోసి సఖ్య మెంచి
[illegible]

లేతగొంతున గోపికాగీతములను?
నాదు జానకి నారతనాలబొమ్మ!
చిరవియోగభారంబునఁ బరితపించు
నన్నుఁ జూచిన చందురు కన్ను జూచి
వలపుచెలికాని వేదన తెలిసికొనునొ
నాదుజానకి నారతనాలబొమ్మ!
వెన్నెలలఁజూచుచొక్కి-తకన్నుమూయ
సిగ్గు తెరఁ జీల్చి ప్రణయంపుసిగ్గు తేల్చు
కలల హృదయేశు కౌఁగిటనిలుచునొక్కొ?
నాదు జానకి నారతనాలబొమ్మ!
భావసుందరపుష్పదంపతుల నూత్న
ప్రణయపరిమళంబులను పీవనల వీచు
వాయువులఁ గాంతు సందేశవార్త వినునొ?

పావులూరు గణితము

వేమూరి విశ్వనాథశర్మగారు ఎమ్ ఏ

ఆంధ్రులలో పావులూరు గణితము పేరు తెలియనివా రుండరు. ఇప్పటికిని పల్లెకూటములలో పావులూరుగణితము నుండి కొన్ని పద్యములు చదివించెదరు. యకరములు, సెంట్లు సామాన్యప్రచారములోనికి రాని ప్రదేశములలో మల్లన్నగారి క్షేత్రగణితసూత్రములనే కరణా లనుసరించుచున్నారు. ఇట్టి సుప్రసిద్ధమైనట్టియు, మిక్కిలి పురాతనమైనట్టియు పావులూరు గణితమును గురించిన యంశములు ప్రతి యాంధ్రునకును దెలియవలె ననుకాంక్షతో నీ వ్యాసమును వ్రాయుచున్నాను.

ద్రావిడ భాషలలో పావులూరు గణితము మొదట పుట్టిన శాస్త్రగ్రంథమని చెప్పవచ్చును. ఇది రమారమి వేయిసంవత్స ... నాటి గ్రంథము. పావులూరు గణితమునకు మాతృక గణితసారసంగ్రహమను సంస్కృత గ్రంథము. దీనిని రచించినది మహావీరాచార్యుఁ డను జైనమతాచార్యుఁడు. ఈతఁడు రచించిన నూటయేబది సంవత్సరము ... లో పావులూరు మల్లన ఆ గ్రంథమును సమగ్రముగ నాంధ్రమున ననువదించుట గణితశాస్త్రము నందు తెలుఁగువారికిఁ గల యభిరుచిని జాటుచున్నది. రమారమి యీ

పావులూరి గణితము మల్లన్న వ్రాసిన గణితశాస్త్రముయొక్క మొదటిపుస్తకమునకే పేరు. తన జన్మభూమి యగు పావులూరు ప్రాంతముల వాడుకలో నున్న మానములను (తూనికలు, కొలతలు మొదలగునవి) వర్ణించుటచేత ఈ మొదటిభాగమునకు పావులూరి గణిత మని పేరుబెట్టెను. ఈ భాగము సంస్కృతమున కనువాదము గాని తర్జుమా కాదు.

నూటయిరువది సంవత్సరముల క్రితము "బెంజమన్ హైన్" అను నతడు సామర్లకోటలో కంపినీ యేజంటుగా నుండెను. అతడు పావులూరి మల్లన్న గణితములోని క్షేత్రగణితమును ఇంగ్లీషులోనికి తర్జుమా చేసెను. అప్పటికే యీ గణితశాస్త్రములో ప్రవీణత నెందిన కరణా లరుదుగ నుండి రనియు, ఒక సంవత్సరము ప్రయత్నింపగా బందరు సమీపమున నొకవృద్ధబ్రాహ్మణుడు లభించె ననియు ఆయనవలన పావులూరిగణితము విషయమై సర్వమును నేర్చుకొని క్షేత్రగణితమును ఇంగ్లీషులోనికి మార్చిరనియు హైను దొరగారు వ్రాసిరి! పావులూరి గణితమును గురించి మన కిప్పుడు తెలియనివిషయములు కొన్ని యుండుటచేత నిచ్చటఆవిషయము కొంచెము వ్రాసెదను.

మా యని యాస్వర్థబ్రాహ్మణుడు
గారికి చెప్పెను. మహావీరాచార్యుని పేరు
త్రము పేర్కొన లేదు. ఇందు దశవిధ
తములు గలవు. అందుచేత మల్లన్న
నవి పదిపుస్తకములు. ఇవి క్రమముగ.

పావులూరు గణితము- ఇందు పావులూరు ప్రాంతముల వాడుకలో నుండిన మానములు, కొలతలు, మొదలగునవి వర్ణింపఁబడినవి.

భాగహారగణితము:—వజ్ర వైడూర్యాది మణుల వ్యాపారములో వాడెడితూనికలు, తూనికలనుబట్టి వెల నిర్ణయించుటను దెలుపును.

సువర్ణగణితము: — వరిపిడిని బట్టియు, తూనికను బట్టియు వెండిబంగారముల నిగ్గు దేల్చు భాగము.

) మిశ్రితగణితము:— దీని విషయము తెలియదు.

) భిన్నగణితము :— భిన్నాంశములు చేసి వస్తువులయొక్క వెల నిర్ణయించుట.

) క్షేత్రగణితము:— భూమికొలత, ఇందు వాడెడి పరిభాషాపదములు, భూమికొలతలలో చేర్చుటకు వీలులేని డొంకలు మొదలగు ప్రదేశములు, కొలతనుబట్టి భూమియొక్క పరిమితి దేల్చుటకు కావలసిన లెక్కల వివరము క్షేత్రగణితమునందు వర్ణింపఁబడినవి.

7) ఖాతగణితము:— చెఱువులకొలత, వాములయొక్క యుపయోగము, కోటలు అగడ్తలు నిర్మించువిధములు, వెల్లువలు రాకుండ కట్టలు పోయు మార్గములు మున్నగునవి యీ పుస్తకములో సవిస్తరముగ వర్ణింపఁబడినవి.

(8) ఛాయాగణితము:— నీడనుబట్టి వస్తువులయొక్క దూరము, ఎత్తు కనుగొనుట.

(9) సూత్రగణితము:— అంక గణితాది శాస్త్రములకు సంబంధించిన చిక్కులెక్కలు తేల్చుటకు సూత్రము లీభాగమునందు చెప్పఁబడినవి. ఉదాహరణము-నిత్యనక్షత్రమును జెప్పుటకు సూత్రము. "గీ॥ చనిన మాసములను చయ్యన రెట్టించి గత దినంబులందు గలయఁ గూడి, యశ్వని మొదలుగ నవి లెక్కబెట్టిన, నిత్యతార వచ్చు నిజముగాను." ఇట్టె "మున్నాటరుపదిమాసలు, నెన్నగ బదియుంగరంబులెంత్తైతో ఘటుం జెన్నాళ్ శీత మడి... నన్నాళ్లకు నుంగరంబు లారాజిచ్చె... అను సమస్యకు "ఒకటి రెండు ... నొనరంగ నాల్గిడి, యవియు బెట్టి నున్నలమరఁ బెట్టి, నూరు బెట్టి పిదప నూటయేబడి బెట్టి, యుంగరముల యెత్తు లెరుగ వచ్చు (?)" అను సూత్రము.

(10) ప్రకీర్ణగణితము:— ఇందు బీజగణి పరికర్మంబులు చెప్పఁబడినవి.

ఈ పదిపుస్తకములు చేరిన గ్రంథమునకు "దశవిధ గణితముల"నియు "సారసం

… వాడుకలో నున్నవి. పాత పెద్ద
…క్షలో "సారసంగ్రహ గణితమునందు
…త్రగణితము సమాప్తము" అనియుండును.
…త్రగణితము తొమ్మిదవ పుస్తకమగుటచేత
…వులూరు గణితము"ను పేరు దీనికి చెల్లదు.
…నటి పుస్తకమునకుమాత్రమే పావులూరు
…మనుపేరు. దీనిని బట్టి చూడగా, "సార
…హ" మను మాతృకయొక్క పేరే మల్లన
…గణిత శాస్త్రసముదాయమునకుఁ బెట్టినట్లు
…డుచున్నది.

ఇప్పటికిని క్షేత్రగణితము పల్లెటూరికర
…ద్ద ప్రచారములో నున్నది. ఆంధ్రదేశ
… భూములు కొలుచుటకు "కుంటలు"ను
…వెడునేల' "పుట్టిభూమి" అను పొలము
– పరిమితి దెలిపెడి సమాసములును
…ని ప్రచారములో నున్నవి.

…సరపాటి కొలత, సింగంపాటి కొలత
…కొలతలో రెండు విధములగు మాన
…డుకలో నున్నవి. ఇప్పటికిని నెల్లూ
… సింగంపుట్టి, కైలుపుట్టియని ధాన్య
… రెండు విధములున్నవి. క్షేత్ర
… ముఖ్యముగ కీసరపాటి కొలతలె
… కీసరపాటి కొలతకు మూలము
… దీనిపొడవు మూడువిధముల తేల్చ
…డువడ్లగింజల పొడవుగాని, బొ
…ధ్యకణుపు యొక్క చుట్టుకొల
…ని, నడిమివేలు యొక్క మధ్య
…లతలో సగముగాని, 'అం
…ము. ఇట్టివి.

32 జేనలు 1 గడ

4 చదరపు గడలు 1 కుంట

దీనికి కీసరపాటి మానమని పేరు. కొందరు దీనిని కేసరిపాటి కొలతని యందురు. కాని యీపేరు సరియైనది కాదు. 'కేసరి' యనునది "సింగంపాటి" కొలతకు పర్యాయపదము కావచ్చును. కీసరపాటిమానమున కా పేరు వచ్చిన కారణ మీవిధముగ చెప్పఁ బడి యున్నది.

కీసరయనునది గ్రామముపేరు. ఆ గ్రామపు వెట్టివాడగు కీసర యనువాడు కులాచార ప్రకారముభూములకొలుచుచుండెను. రాజుగారొకనాడు బ్రాహ్మణులకు భూదానముచేసి కీసరను భూమికొలిచి యిచ్చుట కాజ్ఞాపించెను. ఏకొలత ప్రకారమని కీసర రాజుగారి నడుగగా "నీజానతో కొలువుము"ని రాజు చెప్పెను. కాని కీసర మరిగుజ్జువా డగుటచేత జానచిన్నదై భూమి కొంచెము వచ్చినందున బ్రాహ్మణులు కోపగించుకొనసాగిరి. బ్రాహ్మణుల కోపము మాన్పి పుణ్యము సంపాదించుటకు కీసర తన కుడిచేతియందలి అంగుష్ఠముకు తర్జనికి మధ్య నున్న భాగమును చీల్చి జాన పొడిగించెను. ఈ త్యాగమునకు మెచ్చి నాటినుండియు పైను దహరించిన మానమునకు కీసరపాటి కొలతని పేరు పెట్టిరి.

కీసరపాటి మానమే కాక ఆంధ్రదేశములో నాయాప్రాంతముల వాడుకలో నుండిన కొలతలు గూడ చెప్పఁబడినవి. మధ్యరాష్ట్రము అనఁగా బందరు ప్రాంతములలో [illegible]

12 అంగుళములు	1 జేన
2 జేనలు	1 మూర
32 మూరలు	1 గడ
4 చదరపుగడలు	1 కుంట
1¼ కుంటలు	1 కుంచము
2 కుంచములు	1 ఇరస
2 ఇరసలు	1 తూము
5 తూములు	1 ఏదుము
4 ఏదుములు	1 పుట్టి

దీనినిబట్టి ధాన్యపుకొలతకును భూమి కొలతకును ఒకేమాన మేర్పడియుండినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ధాన్యపుకొలత కిప్పుడు కూడ పైమానము నెల్లూరిజిల్లాలో వాడుచున్నారు. 'కుంచెడుపాలము' "పుట్టెడునేల" అనుపదములిప్పటికినిసర్వసామాన్యములు. ఇవి చల్లకమునకు సంబంధించిన లెక్కలు. "పుట్టెడువిత్తనాల మాగాణి" యనుట నెల్లూరిజిల్లాలోని యాచారము. ఈ కొలత ప్రకారము పుట్టెడు భూమియనగా కొంచెము తక్కువగ తొమ్మిదిన్నర యకరముల విస్తీర్ణము గలది. కాని భూమికొలుచునప్పుడు గడకు గడకు మధ్యను గోష్పాదమాత్ర భూమి పెచ్చు వదలుట యాచారముండెడిది. ఇవి చేర్చినయెడల పుట్టెడుభూమియొక్క విస్తీర్ణము సరిగా పది యకరము లగును. పైరులు పెట్టుట కదనైన

ఋతువులు భూముల విస్తీర్ణము నను
ఆయాపైరుల చల్లకమునకుఁ గావలసిన విత్త
నముల కొలతలును క్షేత్రగణితమునందున్నవి.

మల్లన్న వ్రాసిన గణితము మహావీరా
చార్యుని గ్రంథమునకు సరియైన ఆంధ్రీకరణ
మని తోఁచదు. సూత్రములుమాత్రము సం
స్కృతము నుండి తెలిగించి యుదాహరణము
లను లెక్కలను కొంతవరకు స్వంతముగ కల్పిం
చినట్లు కనఁబడుచున్నది. ఈ లెక్కలలో
చాలవరకు మన సంఘస్థితులును, ఆచా
వ్యవహారములును వ్యక్తములగుచున్నవి.
చదువుటకు మిక్కిలి మనోహరములుగ
డును. ఈ కారణమును బట్టియైనను మ
గణితశాస్త్రమును సమగ్రముగ సంపా
ప్రచురించినయెడల బాగుండును. ప
ళ్లలో కరణములవద్దను, చెన్నపట్టణమ
ప్రాచ్యలిఖితభాండాగారములోను పా
గణితప్రతులు చాలఁగలవు. ఆంధ్ర
పరిషత్పుస్తకభాండాగారములో
గణితము, ఖాతగణితము, సూత్ర
క్షేత్రగణితము గలవు. ఇవిగాక
తము లను గ్రంథము వేరుగ నున్న
లనుబట్టి సంపూర్ణగ్రంథమును స
దుర్లభము కాదు. ఈ యమ
ప్రకటనము సాహిత్యపరిషత్తా
కులు సమర్థించినచో మిక్కిలి

యశోధర, బుద్ధదేవుని సతి

కీ॥ పురుషోత్తము వి. [illegible]గారి యనుమతిని పునర్ముద్రితము.

గవేషణ

వేలూరి చంద్రశేఖరం గారు, బి. ఏ.,

(గత సంచిక శేషము)

౩

జనుల జగతికిఁ గ్రమ్మఱ సత్యకాముఁ
డూర్ధ్వలోకమునుండి నియుక్తుఁ డైన
వానిపోలిక, దుఃఖితప్రాణి కెల్ల
సాంత్వనంబు నొసంగుచు సంచరించె.
అవిటి కాతఁడు కేలూఁత, యంధజనున
కతఁడు కనుదోయి, తలదాఁప నైనఁగాని
ంచ లేనట్టి పేదకుఁ బ్రాపతండు.
రిమ లేరియెడందల విషమునించు
రల కతండు వైద్యు, సంసారయుక్తు
రసి బమ్మెరపోయెడు నట్టివారి
డు సేదోడు, సత్యవీక్షాభిలాష.
జ్వలించు నవ్వారి కతఁడు
ద్రదర్శకుఁ, డీరీతి మనికితంబు
రించుట జీవితవ్రతము గాఁగ
కాముని దినములు జరుగఁజొచ్చె.
ఁద శోకవీచిక లంతరింప
విషఫేనిలమ్ము కాఁ వపుడు పోత;
దశ్రువు లింకిపో, నైనఁగాని
లేఁగాక, తోఁచె మాధుర్యమందు;
రసచే మోము మ్లాన మగుట
ంత ప్రసన్నతఁ బడయఁజొచ్చె;
ఃఖాగ్ని యందున

మించుక యెఱింగికొని యీ ప్రపంచనియతి
కెగ్గు తలపోసి క్రుద్ధుఁడై యెదురుకొనుచు
మోహితుఁడు కాఁడు సత్యకాముండు నేఁడు;
కాని సత్యనిరీక్షణాకాంక్షమాత్ర
మెప్పటట్టులఁ దీవ్ర మాయెడఁదయందు.
నాఁటియట్లు తమాలవనమ్ము చెంతఁ
బూర్ణిమాచంద్ర చంద్రికాభ్యుదయ వేళ
ధ్యానమగ్న మొనర్చె స్వాంతమ్ము నతఁడు.
క్రోధమాలిన్య మెల్ల వీడ్కొలిపియుంట,
వాఁడి యయ్యును మ్రదిమము వడసినట్టి
యతని వేదన పేశలమైన యాని
వేదనమ్మందు మెల్లన వెలతె నపుడు:
"ఓయి హృదయాంతరనివాసి! యొకట, శోక
తప్తమైనట్టి నాయెద సుప్తమైన
క్రోధసర్పము మేల్కని క్రోయునాల్క
లైన పలుకటి పడగ లందంద చాఁచి
పఱచె దుర్వ్యషఫూత్కారసంక్తు, లంత
వాని నాఁజెపి నాకు సాంత్వన మొసంగి
నాఁడ, వీఁడయి క్రమ్మఱ నా యెలుంగు
నాలకింపుము; కలవు నీ కేలునందుఁ
గడిఁదియాపులు,

...ఎంచితి, నింక నీయగ్నిశుద్ధి
...చుఁగా లేదె? దుఃఖపుఁ జొత్తునుండి
...ఁ జేయవె నన్ను, నీ తెరల నెల్ల
...రించి భవద్రహస్యమ్ము కడకుఁ
...పవె యిఁక నాలసింపఁబోక."
...లు ప్రార్థించు నతని చెంగట సమర్త్రి
...ార్త స్మిత సంప్లుతం బైన మూర్తితోడ,
...కనిర్వాపకం బైన మాధ్వికతోడ
...చి యనె నిట్లు మధువాల్కునెలుఁగునందు
...యి! వగపున మరపిల్లు నీ మెలుంగు
...దే బలాత్కృత నగుచు వచ్చితి నిచటకు.
...జ్యోతిరానసఖంబుల నుండు మేము
మంటిపై నున్న మిమ్మును మఱపుసెంది
యుండు మనుకొంకు, మెవ్వఁడే డెందమందు

"పూర్వమట్టుల సత్యకాముండు నేఁడుఁ
బరులశోకముఁ బోకార్చు వ్రతమునందు
దీక్ష గొన్నియుండె, నాతనిదృష్టి నద్దు
తెరలగము లెల్ల మెల్లనఁ దెరలఁ జొచ్చె;
మధువు వర్షించె మిన్నులు, మారుతంబు
స్పర్శయందును మధువుంచె, జలములందు
మధువు స్రవియించెఁ, బృథ్వియు మధువునించె,
జ్యోతియందును దాఁపుర మున్న మధువుఁ
గిరణములు ముంచె నతని యంతరమునందు;
హృదయదహరమునందును ప్రేమ యిపుడు
పూర్ణబింబముతోడ సభ్యుదిత మయ్యె.
... వెనుకనుండి

నలందురి మెలుంగుసేయు సయ్యతని కేను
సాయ మొనరింతు, మింక దుస్స్వప్నమట్లు
మఱచిపోఁగల వీయలందురుట మెల్ల.
సౌమ్య! యీ పాత్రలోని యాసవము గ్రోలు
మామని యనారతంబు నీయందు నిలుచు,
మధుమయం బగు నింక నీమనికి యెల్ల.
ఉమ్మలిక మీఁద నచటికిఁ బొమ్ము, నీదు
నిలుప్రభూత్రాన దుఃఖము వెలలఁ గలదు."
సత్యకాముని విలులితస్వాంతమందు
నమృతలహరిని బొరలించు నాపెకంఠ
మాఁగిపోయె నదాటుగ, నాపెరూపు
తెలియకయమున్న జాబిల్లి తెలివెలుంగు
లోన గుఱుతింపరాకుండ లీన మయ్యె.

3

నాక్రమించెడు నట్టి విహ్వలత నెల్లఁ
గ్రిందు పడఁజేసెఁ దాను నిర్లిప్తుఁ డగుచు.
సత్యకాముని మనుగడ జనతయందు
జీవనదివోలెఁ బ్రవహించి సేమ మెల్ల
కడల వెదచల్లె, నాతనికడకుఁ జేరి
రెఱుకకై! శేషవల్ తపియించువార
లతఁడు పల్కినపల్కు కావ్యములయందు
దిశదిశలయందుఁ గూడ సుద్గీత మయ్యె,
సత్ప్రథానక్తు లైన రాజన్యవరులు
చేరవచ్చెద రతనియాశీస్సు గోరి;
ఇన నిత్యగవేషణావ్యగ్రమైన
యతని మన మెట్టియుపలబ్ధియందుఁ గ
... నాఁగి తాఁ గడఁక

సరకు లొకచోటున నుండి మఱియొకచోటున కగుమతి యగుచుండెననియు, కోస్తాలనుండి ధాన్యవిశేషములు దిగుమతి యగుచుండెననియు, దోచును. కాని ప్రస్తుత గ్రంథమున నావిషయ లావశ్యక మని వ్రాయ లేదు.

ఈ క్రింది ఋక్కుల తాత్పర్యము నాలోచింపగా నడవులం దగులబెట్టి పిమ్మట దున్ని వ్యవసాయముం జేయుచు డిరనితోచుచున్నది. గ్రంథవిస్తరభీతిచే రెండుఋక్కుల నే వ్రాసితిని.

1. ఉత్కృష్టకిరణములుగల సూర్యాగ్ని వాయువులు తమ తమ ఋతువులయందు భూమినిం జూచుచున్నారు. అందొకండగు నగ్ని సంవత్సరాంతమున (మంగలివలె) గొరుగుచున్నాండు. (దీర్ఘతముండు)

2. అగ్ని సమస్తాన్నములను గర్భమునందు ధరించుచున్నాడు. నూతనములగు నోషధుల గర్భములలో సంచరించుచున్నాడు. (వత్సుండు)

ఋగ్వేదార్యులు పొలములకు కొలచుట (కర్త్స) గూడ తెలిసియుండిరని యీ క్రింది ఋగర్థము చెప్పుచున్నది.

3. "పొలములంగొలిచినట్లుంగొలిచిరి.(కుత్సుండు)"

పిండి విసరుట, బట్టల నేయుట, మాంసాదులను వండుట మొదలగు నితరవృత్తులు ఋగ్వేదమున వర్ణింపం

బడెను. అవి వ్యవసాయాంగములు కానందు

లేదు. బట్టలు నేయుటకు దూది యున్ని నా

లోనగునవి కావలసియుండును. ఒకస్థలమున "బ

చెట్టు వర్ణింపంబడెను. ఋగ్వేదమునందు నాలుగవదుకు

యోగించిరేమో శోధింపవలసి యున్నది.

విస్తారముగ కలవారగుటచేతను "ఉన్ని

ధరించియుండిరనుట స్పష్టమగుచున్నది. 1..

మున 21 విధము లగు నెమళ్లు వర్ణింపంబడినవి,

గొర్లుకూడ నిమిడియుండెననియు, కుక్కలును

కూడ వారికిం దెలిసియుండుననియు, దలంతును. అ

క్తిముసంకే తృణవిశేషములుకూడ వర్ణింపంబడియున్న

దున పశుపాలనమునందు వారు ప్రమత్తులై యుండిర

యూహింపంబడుచున్నది. ఋగ్వేదమునంతయుం జదివి

చూడగా, నాటి వ్యవసాయ స్థితి, ప్రస్తుతకాలమునం

దాంధ్రదేశప్రస్థితి, విశేషించి గోదావరీ కృష్ణామండలము

నందలి వ్యవసాయస్థితికి, తక్కువకాని స్థితి కలవారై

యుండిరనియు, వీరికంటె పశుసంపదయందును, దేహ

బలమునందును, ఆయుర్వృద్ధియందును, దైవభక్తి

యందును హెచ్చుస్థితి కలవారుగా నుండిరనియుం దలంప

వలసియున్నది. ఇతరవృత్తాంతములను శాస్త్రకాలచరిత్ర

మున వ్రాయంగలను.

1. త్రయకేశిన ఋతుథా విచక్షతే సంవత్సరే వపత ఏకఏషాం (-1164-44.) 2. విశ్వాసనాని జఠరేషు ధత్తేంతర్నవాసు చరతి ప్రసూషు (1-95-10.) 3 "క్షేత్రమివ విమము:" (1-109-5.)

వసంతగానము

జంధ్యాల వేంకట శివకవులు

(పూండేనెమండి)

వ్రల్లని రూప మొప్పి, విపినంబుల మొల్లని లేజగుళ్ల రా

జిల్లెడు మావి

నారదవిలాపము

గుంటిమెడ వేంకట సుబ్బారావు గారు

...ళేంద్ర భూనాథు లేలినయట్టి, భద్రవాసమె యీ దరిద్ర సీమ!
...లంగి పాండవయోధ సింహముల్ తిరిగిన, శౌర్యధామమె యీ శ్మశానవాటి!
...తేజ స్సముజ్జ్వలత బోధను లుండు, పావనస్థలమె యీ పాడుభూమి!
...కవిపక్షి పావనరామకథ పాడు, శృంగారవనమె, యీ చెనటినేల!
...రే! వైకుంఠవాసు, విశ్వప్రకాశు, నాట్యమందిర మైన పుణ్యస్థలంబె
...య నీపాదుకొనవిద్యాలకొంప!, కాలదేవతా! నీ ప్రజ్ఞ కాలిపోను!
...గపాలైతివా కాశికావిశ్వేశ!, అన్నపూర్ణమ్మ! యే మైతివమ్మ!
...లి బొంగతివే కాళీమహాశక్తి!, భువనేశ్వరాధీశ! పుడమి లేవ?
...ద్ర బోయితివయ్య! భద్రాద్రిరఘురామ!, అవసానమా! నీకు పవనతనయ!
...విచ్ఛిన్నం బైతె సింహాద్రినరసింహా!, కనులు కానవె నీవు కనకదుర్గ!
...త్రరక్షణదీక్షావిహారుల మని, బూటకాల్ పల్కి-, మొన్న నెన్న పూజ లంది
అరులఁ గని నేఁడు భయమంది యడఁగినారె!, పొందు పొందిక మీ క్షేత్రములను విడిచి.

అసురసంహారకార్యార్థులై నీ వేగ, ఆశ్రయం బిడిన దయాంబురాశి,
ముక్కోటిసురలతో పుడమి కీ వగుదేర, గర్భమం దిడికొన్న కలుషహీన,
నీభుజక్రాంతసిద్ధ దిగ్విజయ వార్తలకు పెల్లుబ్బు నుత్తమగుణాఢ్య,
సరి లేని నీ యశస్సాంద్రచంద్రికల దిక్తటుల నింపినయట్టి ధన్యచరిత,
గీ. విడువ కేవేళ నీనామ విమలమంత్ర, జపము చేయుచునుండు నిత్యాల్పపాత్ర,
కటకటా! నీకు వినరాని కన్నతల్లి! కరుణ రాదె నీకైన నో కమలనయన !

గీ. మాతృవిద్రోహి వై ధర్మమార్గ ముడిగి, ఈనె రాక్షసవృత్తి వర్తించుచుండ
సాగునే యింక ధర్మరాజ్యంబు జగతి?, మచ్చునకు లేక నీ కీర్తి మాయకున్నె?

సీ. మాతృవిద్రోహులై మహిని జరించు దు,ర్మార్గవర్తను లెల్ల మాయువరకు,
వసుధాన్నతం బైన బహుళదారిద్ర్యదు,ర్వారదావాగ్ని చల్లారువరకు,
...కార్యసానుకూలము లైన, ధూర్తప్రభుత్వముల్ దూలువరకు,
...వెన్నెలల్ కాయువరకు,
...రాలువరకు,

రక్ష్యాహం మామే వాసకరో మ్యహామ్॥
నివేదయా మ్యహం సర్వా నపరాధాన్
క్షమస్వ తాన్। తేభ్యో ౽పరాధేభ్యశ్చ
త్వదన్యో మే న రక్షకః॥ సన్మార్గగామినా భ
వితుం సన్మార్గేణ నయస్వ మామ్। సన్మార్గ
దర్శకో నాస్తి త్వదన్యః పురుషః ప్రభో॥
మదీయా దుష్టచింతాశ్చ కుచర్యాశ్చ వినా
శయ। తేషాం మత్యసహర్తా త్వం త్వదన్యో
నాస్తి కశ్చన॥"

"ధర్మనిరతుఁడవై స్వర్గమర్త్యముల సృజించిన యాతని కక్షిముఖుఁడ నగుచున్నాను. నేను బహుదైవారాధకులలో నివాఁడను గాను. నా ప్రార్థన, నా త్యాగము, నా ప్రాణము, నా మృత్యువు, సర్వమును జగన్నాథుఁడగు అల్లాకే సమర్పించుచున్నాను. అతనికి సముఁడు లేఁడు. ఇట్లే నా కాజ్ఞ అయినది. ప్రణతులగువారిలో నేను చేరుచున్నాను దేవా, నీవు చక్రవర్తివి. నీవు తప్ప మఱియొక దేవుఁడు లేఁడు. నీవు నాకు ప్రభుడవు, నేను నీకు కింకరుఁడను. నాకు నేనే అధర్మముగా ప్రవర్తించుచున్నాను. నా యపరాధముల నన్నిటిని నీకు నివేదించుచున్నాను. వానినుండి నన్ను రక్షింపుము. నన్ను కొనుచున్నాను. మంచినీతిమార్గమున నడపుము. అట్లు నడపఁగలవాఁడవు నీవే, ఇతరుఁడు లేఁడు. నన్ను దుర్నీతివిముఖుని చేయుము. దుర్నీతినుండి నన్ను మఱల్పఁగలవాఁడవు నీవే, ఇతరుఁడు లేఁడు."

పై ప్రార్థనకు బదులుగా సాధారణముగా ఈ క్రింది చిన్నప్రార్థనను చెప్పుచుందురు.

"సుబ్హానక అల్లాహుమ్మ వ బి-హమ్ది-
క వ తబారక్-అస్మ-ఉ-క వ తా ఆలా
... వ లా ఇలాహ ఘైర్-ఉ-క అ'

త్రాతు మర్హసి మాం ప్రభో"

"దేవా, నీవు మహిమావంతుఁడవగుదువు గాక. నీవు స్తోత్రార్హుఁడవు; నీ నామము ధన్యము. నీ ప్రశ... వము నిరతిశయము. నీవు తప్ప సేవింపఁదగిన వాఁ... రుఁడు లేఁడు. సైతాను నుండి నన్ను రక్షింతువని ని... శరణుఁ జొచ్చియున్నాను."

ఈ ప్రార్థన అయినతరువాత 'ఫతీహ... చదువుదురు. 'ఫతీహా' అనఁగా కురానులో మొదటి అధ్యాయము (సూరా.)

"బిస్మిల్లా-ఇర్ రహ్మాన్-ఇర్ రహీ...
అల్-హమ్దు ఉ లిల్లా ఇ రబ్బిల్-'ఆలమీ...
అర్. రహ్మాన్ ఇర్ రహీమ్. మాలిక్
యౌమ్ - ఇద్ - దిన్ ఇయ్యాక న'బుదు...
ఇయ్యాక నస్త' ఇన్. ఇహ్దినా-స్-సి-రా...
అల్-ముస్తాఖిమ్, సి-రాత్ - అల్లజిన
"అన్ఆమ్త "అలైహిమ్ గైర-ఇల్ మఘ్-...
ఇ అలైహిమ్ వ లద్దాఅల్లిన్."

"జగన్నాథాయ దేవాయ దయాద...
మూర్తయే। ధర్మనిర్ణయకాలేచ...
ధర్మాధికారిణే। నమో౽స్తు తే ...
త్వా మహాం శరణం గతః। నేవే...
యాచేచ త్వామేవ శరణం ప్రభ...
యేన సుమార్గేణ లభంతే సజ్జ...
నగత్వా యేన మార్గేణ దుర్జ...
దుర్గతిమ్। తేనైవాపి సుమా...
మర్హసి మాం ప్రభో॥

"దయాదాక్షిణ్యమూర్తి యగు... న్నాథుఁడును, దయాదాక్షిణ్యమూర్తి... ...

ఇస్లాములోని ప్రార్థన

చిలుకూరి నారాయణరావుగారు ఎమ్. ఏ ఎల్. టి.

స్లాములోని ప్రార్థన రెండుభాగములుగా ఉండును. మొదటిభాగమునకు 'ఫర్ట్' పేరు. 'ఫర్ట్' అనగా అందరును కలిసి డి. ఈ ప్రార్థన మసీదులో చేయడము బిది. దీనిలో 'ఇమాము' అనగా ఒక పెద్ద అధికారిగా ఉండి తక్కినవారిచేత న చేయించును. రెండవభాగమునకు న్నత్' అనిపేరు. ఇది ఎవనిమట్టుకువాడే యింటిలో చేసుకోవలసిన ప్రార్థన. రోగము గాని, మరియే కారణముచేతగాని ఎవడైనా రు సంఘముతో కలిసి చేయలేనప్పుడు, త్ వలెనే తన యింటిలో ఒక్కడే చేసు ను. ఈరెండు భాగములలోను ఆయా లలో కొన్ని 'రకత్తులు' ఉండును.

రకత్తు

క్రింద చెప్పేపనులు, ప్రార్థనలు, అన్ని రకత్తు అని పేరు:—

'కిబ్లా' అనగా మక్కా. అటునైపు ండి చేతులు చెవులదగ్గఱ చేర్చి,

'అల్లా ఉ అక్బర్'

దేవ ఏవ పరః

గా ఎడమచేతిమీద ఉంచి, ఈ క్రిందిప్రార్థన గాని, అందులో ఒక కొంతగాని చెప్పవలెను.

"ఇన్ని వజ్జహ్తు వజ్ - హాయ లిల్లజీ ఫటర్-అస్-సమావాత్. ఇ వల్-అర్దా హని ఫన్ వ మా అన మిన్-అల్-ముష్రికిన్. ఇన్న షలాతి వ నుసుకి వ మహ్యాయ వ మమాతి లిలాహ్. ఇ రబ్బ ఇల్-ఆలమిన్, లాషరీక లహూ వ బిజాలిక ఉమిర్తు వ అన మిన్ అల్-ముస్లిమిన్. అల్లాహుమ్మ అంత్-అల్-మలికు లా ఇలాహ ఇల్లా అంత, అంత రబ్బీ వ అన 'అబ్దుక జలమ్తు నఫ్సీ వ' తరఫ్తు బిజ న్బి ఫఘ్ఫిర్లి జునూబిజమి' అన్ ఇన్నహూ లా యఘ్ఫిర్-ఉజ్-జునూబ ఇల్లా అంత, వహ్దిని లి-అహ్సన్-ఇల్-అఖ్లాఖి లా యహ్దీ లి అహ్సనిహా ఇల్లా అంత, వష్రిఫ్ అన్ని సయ్యి 'అహా లాయస్రిఫు 'అన్ని సయ్యి 'అహా ఇల్లా అంత."

"స్వర్గస్యచ పృథివ్యాశ్చ సృష్టి ర్యస్మాత్ప్ర భూయతే। ప్రణిప త్యాభిముఖ్యేన వందే తం నాన్యదేవతాః॥ త్యాగశ్చ ప్రార్థనాచైవ జీవో మృత్యుస్తథైవచ। దేవాయ మమ

...థాస్తు' 'అట్లే అగుగాక!' అని చెప్ప
...రు. తరువాత బాగుగా వల్లెవేసిన కురాను
...ని ఒక 'సురా' (అధ్యాయము)ను చదువు
...రు. సాధారణముగా కురానుకొస నుండు
...న్న అధ్యాయము నొకదానిని చదవడము
...డుక. కురాను చదువనివారు 'అల్-ఇఖ్
...స్' (ఏకత్వము) అను సురాను చదువు
...దుందురు.

"ఖుల్ హువ-అల్లాహు అహద్. అల్లా
హు-ఉస్-సమద్ లమ్ యలిద్ వ లమ్ యూ
లద్. వ లమ్ యకల్ - ల - హూకుఫువన్
అహద్."

"స ఏకో దేవ స్తస్మాచ్చ స్వతంత్రో నాస్తి
కశ్చన, అజో ఽనదృశో; న కంచి జ్జన
యిష్యతి స ప్రభుః".

"దేవుఁ డొక్కఁడే అతనినుండి స్వతంత్రముగా
నుండిన దెద్దియు లేదు. అతఁడు పుట్టినవాఁడు కాఁడు,
అతనికి పుట్టినవారు నెవ్వరును లేరు. అతఁ డసదృశుఁడు'
అని చెప్పవలెను."

౩. తరువాత "అల్లా-ఉ-అక్బర్" "దేవ
ఏవ పరః" "దేవుఁడు సర్వాధికుఁడు" అని పలికి,
ప్రార్థన చేయువాఁడు తల వంచి అరచేతులు
మోఁకాళ్లపైని చేర్చినట్లు చేయును. ఇట్లు
చేయుటకు 'రుకూ' అనిపేరు. ఇట్లుండి అతఁడు
దేవునిమహిమ నీ క్రింది వాక్యములతో
స్మరించును.

'సుబ్-హాన్-అ రబ్బ్-ఇయ్-అల్-'
అజీమ్-" "జయ మే పరమప్రభో!" "పరముఁ
...

లేదా దానికి బదులుగా ...
హానక-అల్లాహుమ్మ రబ్బనా వ బిహామ్దిక
అల్లాహుమ్ మఘ్ఫిర్ లి"

"జయ దేవ ప్రభో రక్ష, స్తువే త్వామేవ
సర్వదా,"

"దేవా, ప్రభువా, నీవు మహిమావంతుఁడ వగు
దువుగాక. నీవు స్తుత్యుఁడవు. దేవా నాకు రక్షణ నొసం
గుము."

౪. పిమ్మట నిలుచుండి—

"సమి' - అల్లా - ఉ లిమన్ హామి
దహ్" "యో దేవం స్తౌతి తం నిత్యం స్వీక
రోతి ప్రభుస్సదా, తస్మా త్త్వాలయ మాం
నాథ స్వామి త్వామేవ హి ప్రభో"

"తన్ను స్తుతించువానిని దేవుఁడు స్వీకరించును.
నాథా, నీవు స్తోత్రార్హుఁడవు" అనవలెను.

౫. తరువాత సాష్టాంగపడవలెను. రెండు
పాదముల బొటనవ్రేళ్లు, రెండు కాళ్ల మోఁకాళ్లు
కులు, రెండు చేతులు, నుదురు, ఇవి నేల
తాఁకవలెను. ఈ సాష్టాంగమునకు 'సజ్దహ్'
అని పేరు. ఇట్లు సాష్టాంగపడి,

"సుబ్ హాన రబ్బియల్-అ' లా"

"జయ ప్రభో పరాత్పర"

"ప్రభువా, పరాత్పరా, నీకు జయము"

అని మూఁడు సార్లయినను అనవలెను.

ఈ క్రిందివాక్యమును పైదానికి కలుప
వచ్చును; లేదా, దానికి బదులుగా అనవచ్చును.

"సుబ్హాన-క అల్లాహుమ్మ రబ్బ-నా
బి-హామ్దిక అల్లాహుమ్-మఘ్ఫిర్ లి."

"జయ స్తవనీయ హే పాలయ మామ్

౬. తరువాత ప్రార్థనాపరుఁడైనవాఁడు
క్తియుతుఁడై కూర్చుండవలెను. ఇట్లు కూ
ర్చుంకుటకు "జల్‌సహ్" అని పేరు.

౭. పిదప రెండవసారి అయిదవపేరాలో
ప్పినట్లే సాష్టాంగపడవలెను. ఇది రెండవ
సజ్‌దహ్". అక్కడచెప్పిన వాక్యములనే
ప్పుడును అనవలెను.

౮. ఇక్కడితో ఒక 'రకత్తు' సంపూర్ణ
గును. అప్పుడు ఆరాధకుఁడు లేచి రెండవ
కత్తు' కొఱకు నిలుచుండి, మొదటి 'రకత్తు'
సినట్లే చేయవలెను. రెండవరకత్తు అయిన
రువాత మరి నిలబడనక్కఱలేదు. భక్తితో
ాఁకాళ్లపై కూర్చుండి, దైవస్తోత్రముతో
టు ప్రవక్త యగు మహమ్మదు పైగంబరు
ఱకును, ఇతరభక్తుల (ముస్లిముల) కొఱ
ను, తనకొఱకును కొన్ని స్తుతివాక్యములను
ఠించును. ఈ స్తోత్రమునకు 'తహియ్య'
ని పేరు.

అత్ తహియ్యాత్ ఉ లిల్లా ఇ వస్-
లవాత్ ఉ వత్-తయ్యిబాత్ ఉ. అస్-
లామ్ ఉ, అలైక అయ్యుహన్ నబియ్ ఉ
రహ్మాత్-ఉల్లా ఇ వ బరకాతుహ్. అస్-
లామ్ ఉ' అలైనా వ' అలా' ఇబాద్-ఇల్లా-
స్. సాలిహీన్. వ అష్-హదు అల్-లా
లా అ ఇల్ల-ల్లాహు వ అష్-హదు అన్న
ుహమ్మదన్ 'అబ్దు-హూ వ రసూలుహ్".

"పూజాః ప్రార్థనాశ్చైవ యా వాగ్భిః కర్మ

హ్యస్తు కృపా దేవస్య యే వరాః। వయం
తస్యైవ దాసా స్స్యాం ధర్మే నిత్యం ప్రతి
ష్ఠితాః॥ తస్మా దస్మాకమప్యస్తు శాంతిః;
సేవ్య స్స ఏవహి। తస్య ప్రవక్తా దాసశ్చ
ముహమ్మ దితి నిశ్చయః॥"

"మాటలచేతను, క్రియలచేతను, ధనముచేతను
చేసిన ప్రార్థనలును, ఆరాధనయు, సర్వమును దేవునికే
చెందుచున్నది. ముహమ్మదా, నీకు శాంతి యగుఁగాక!
దేవుని వరములకును కరుణకును నీవు పాత్రుఁడ వగుదువు
గాక! మాకును దైవకింకరులకును శాంతి యగుఁగాక!
దేవుఁడు తప్ప సేవింపఁదగినవాఁడు లేఁడు. ముహమ్మదు
పైగంబరే ఆతనిముఖ్యకింకరుఁడు, ఆతని ప్రవక్త."

౯. ఇప్పటికి రెండు 'రకత్తు' లగును. రెండు
'రకత్తు'లకంటె ఎక్కువ చెప్పఁదలఁచినయెడల,
తిరిగి నిలుచుండి, మొదటివలెనే ఆరంభింప
వలెను. రెండురకత్తులు మాత్రమే చెప్పఁదల,
చినయెడల, ప్రవక్తకొఱకు ఈ క్రింది ప్రార్థ
నను కూడ చేయవలెను. అంతమున 'సలామ్'
చెప్పక పూర్వము ఈ ప్రార్థనను దీని తరువాతి
ప్రార్థనను చేయవలెను.

"అల్లాహుమ్మ సల్లి 'అలా ముహమ్మ
దిన్ వ 'అలా ఆలి ముహమ్మదిన్ కమా
సల్లిత 'అలా ఇబ్రాహీమ వ 'అలా ఆలి
ఇబ్రాహీమ ఇన్నక హమీద్-ఉమ్ మజీద్.
అల్లాహుమ్మ బారిక్ 'అలా ముహమ్మదిన్
వ 'అలా ఆలి ముహమ్మదిన్ కమా బారక్త
'అలా ఇబ్రాహీమ వ 'అలా ఆలి ఇబ్రాహీమ
ఇన్నక హమీద్-ఉమ్-మజీద్."

"సర్వా అపి తే స్తుతయ స్త్వైవ మహిమా

జయతు తథా తదనుసారిణః, ఇబ్రాహీ
మనుగంతారః ప్రాప్నువ న్నుత్తమా న్వ
రాన్, తథైవ ప్రాప్నుయా ద్దేవ మహమ్మ
దనుసారిభిః."

"దేవా, ఇబ్రాహీమునకును అతని ననుసరించిన
వారికిని జయము నిచ్చినట్లే మహమ్మదునకును అతని
ననుసరించువారికిని జయము నిమ్ము. నీవు స్తుత్యుఁడవు. పర
ముఁడవు. దేవా, ఇబ్రాహీమును అతనియనుచరులను
అనుగ్రహించినట్లే, మహమ్మదును అతనియనుచరులను
అనుగ్రహింపుము నీవే స్తుత్యుఁడవు, పరముఁడవు."

దీనికి క్రింది ప్రార్థనను చేర్చవలెను:-

"అల్లాహుమ్మ ఇన్ని జలమ్తు నఫ్సీ
జుల్మన్ కసిరన్ వలా యఘ్ఫిర్-ఉజ్-జునూబ
ఇల్లా అంత, ఫఘ్ఫిర్ లీ మఘ్ఫిరతన్ మిన్
'ఇందిక వర్ హమ్నీ ఇన్నక అంత్-అల్-ఘ
ఫూర్ ఉర్-రహీమ్.

"అపరాధసహస్రాణి కృతవా నస్మి కేవలమ్।
త్వం తేభ్యో ఒపరాధేభ్యో రక్షితా నో్యన
కశ్చన। తస్మా త్కారుణ్యభావేన రక్ష
మాం పరమప్రభో। క్షమాచ కరుణా చైవ
తవైవ హి పరాత్పర॥"

"దేవా, నే నెన్నియో యపరాధములఁ జేసి
యున్నాను. అపరాధములనుండి రక్షించువాఁడవు నీవే,
ఇతరుఁడు లేఁడు. కావున నీవే నన్ను రక్షించి కరుణఁ
జూడుము. క్షమించువాఁడవును, కరుణామయుఁడవును
నీవే."

దీనికి బదులుగా ఈ క్రింది స్తోత్రమును
పఠింపవచ్చును:—

"రబ్బి-ఇజ్-'అల్నీ ముఖీమ్-అస్-సలతి
వ మిన్ జుర్రియ్యతి రబ్బనా వ తఖబ్బల్ దు

పరాత్పర తథాంగీకుర్వ్వ మాంనాథ ప్రార్థనాం;
రక్ష నః ప్రభో। యదాస్మాకం పరీక్షా స్యై
ధర్మనిర్ణయతత్పరః। పరీక్షేథా స్తదా
రక్ష మాం భక్తాంశ్చ పిత్రాం స్తథా."

"ప్రభువా, నన్ను నా సంతతివారిని ప్రార్థనా
పరులనుగనట్లు చేయుము. ప్రభువా, మాప్రార్థన నంగీక
రింపుము. ప్రభువా, మా యపరాధములను లెక్కపెట్టు
కాలమున నాకును నాతలిదండ్రులకును భక్తులకును
నీరక్షణ నొసంగుము."

10. ఇంతటితో ప్రార్థన యగును. పిదప
ఈ క్రిందిరీతిగా సలాము చెప్పవలెను. ముస్లి
ములు ఒకరినొకరిట్లే సలాము చెప్పికొందురు.
సలామ్ చెప్పునప్పు డొకసారి తలను కుడిప్రక్క
కును ఒకసారి ఎడమప్రక్కకును త్రిప్పుచు
ఇట్లు చెప్పవలెను:-

"అస్-సాలాము 'అలైకుమ్ వ రహ్మత్-
ఉల్లహ్."

"దేవస్య కరుణాపాత్రో శాంతియుక్త స్సదా
భవ."

నీకు శాంతియు, దేవునికరుణయుఁ బ్రాప్తించుఁ
గాక!"

11. రెండు 'రకత్తు'లే చెప్ప నుద్దేశిం
చినవారి ప్రార్థన యింతవఱకు చెప్పఁబడినది.
కాని, మూఁడు నాలుగు రకత్తులు చెప్ప నెం
చినయెడల, 8-వ పేరాలో చెప్పినట్లు 'ఖదా'
యును, 'తహియ్యా' యును చెప్పి, తిరి
నిలుచుండి 'అల్లా-ఉ-అక్బర్' 'దేవ ఏవ పర
'దేవుఁడు సర్వాధికుఁడు' అని చెప్పి, మొద

...ము, ఆహార్యా'
ముట, ముహమ్మదు పైగంబరుకొఱకు
ర్థన మొదలగునవి, 8,9 పేరాలలోని ప్రార్థన,
రుకు 'సలాము,—ఇవన్నియు జరుగవలెను.
ఇది గాక, ఆరాధకుఁడు తనయిష్టము
న ట్లుండి ప్రార్థన చేయవచ్చును. భక్తుఁ
వాఁడు సర్వకాల సర్వావస్థలయందును
కి నమ్రుఁడై యుండును. ముస్లిములకు
న నిత్యకృత్యము. వారు నిలుచున్నను
న్నను, పరుండియున్నను, మోకరించి
ను, ఏయవస్థలో ఉన్ననునరే ప్రార్థనను
రు. ఒక ప్రక్క నుండి మఱియొక ప్రక్కకు
నప్పుడెల్ల వారు దేవుని మహిమను
ాడుచునే యుందురు. 'రుకు' (మోఁడు—
పేరా) చేసి నిలుచున్నప్పుడెల్ల 'సమి'
ు లిమన్—హామిదహ్."
స్తోతారం దేవో ఽనుగృహ్ణాతి"
న్ను స్తోత్రముచేయువానిని దేవుఁడు స్వీక
అనుమింకును.
ులుగురును చేరి సంఘముగా ప్రార్థన
ప్పుడు, అచ్చట చేరినవా రందఱును
చెప్పిన ప్రార్థనల నన్నిటిని, ఫతీ
హా చెప్పుచుందురు. 'ఫతీహా' తరు
రాము చదువు కొరాను భాగము
ాత్రము తక్కినవా రుచ్చరింపరు.
మ్రొక్కుచుండు స్థితినుండి లేచి
ల్లాహు లిమన్ హామిదహ్" అని
"రబ్బనా వ లక్ అల్-హమ్ద్ "
పేరా ౭.) అని అందురు.

చేసిన తరువాతగాని అది ఆరంభింపక పూర్వ
ము నిలుచున్నప్పుడుగాని, 'ఖునూత్' అను
ప్రార్థన చేయఁబడును. 'ఇషా' ప్రార్థనలో ఆఖరు
మూఁడు రకత్తు లప్పుడు మాత్రము ఈ ప్రార్థ
నను సాధారణముగా చేయుచుందురు. అ...
"ఖునూత్" ప్రార్థనలలో బాగుగా ప్రచార
ములో ఈ క్రిందిది ఉన్నది—

"అల్లాహుమ్—మహ్‌దినీ ఫి మన్ హదైత
వ 'ఆఫినీ ఫీ మన్ 'ఆఫైత వ తవల్లనీ ఫీ మన్
తవల్లైత వ బారిక్ లి ఫీ మా అ'తైత వ
ఖినీ షర్ర మా ఖదైత ఫ-ఇన్నక తఖ్‌దీ వ
లా యుఖ్‌దా 'అలైక ఇన్నహూ ల యజిల్లు
మన్ వాలైత తబారక్త రబ్బనా వత'ఆలైత్."

"సన్మార్గే యేగతా స్తేషాంమార్గే మామపి
చోదయ। రక్షాం తే యే గతా స్తేషాం తద్ర
క్షాం దేహి నః ప్రభో। మైత్రీం తే యే
గతా స్తేషాం మిత్రతాం మాం ప్రసా
దయ॥ యన్మాం దాస్యసి తత్సర్వం ధన్యం
మాం కర్తు మర్హతి। ధర్మనిర్ణయకాలే
చ యో దోషో దృశ్యతే మయి। క్షమస్వ
నాథ తత్సర్వం ప్రార్థయామి నిరంతరమ్।
త్వం ధర్మనిర్ణయే స్వామీ త్వాం నక
శ్చన నిందతి, మిత్రతాం యో గత స్తేన క
దాచి దపహీయతే, ధన్యోఽసి త్వం ప్రభో
నాథ దేవదేవ పరాత్పర॥"

"దేవా, సన్మార్గమున నీవు దారిచూపిన వారితో
నాకును దారిచూపుము. నీవు కాపాడినవారితోఁగూడ
నన్నును కాపాడుము. నీవు స్నేహముచేసినవారితో
పాటు నాతోఁగూడ స్నేహము చేయుము. నీవు నాకు
...

నాయందు చూచినదోషమునుండి నన్ను రక్షింపుము. ధర్మనిర్ణయము చేయువాఁడవు నీవే; నీ న్యాయమును వ్రేలెత్తి చూపఁజాలరు. నీమైత్రిని బడసినవాని కగౌరవమనున దుండదు. నాథా! పరాత్పరా! నీవు ధన్యుఁడవు."

పైదానికి బదులుగా కొందఱు ఈ క్రింది ప్రార్థనను చేయుదురు:—

"అల్లాహుమ్మ ఇన్నా నస్త 'ఇనుక వ నస్తఘ్‌ఫిరుక వ ను 'మిను బిక వ నతవక్కలు అలైక వ నుస్నీ 'అలైక్-అల్-ఖైర వ నష్కురుక వ లా నక్‌ఫురుక వ నఖ్‌ల' ఉ వ నత్రుకు మన్ యఫ్‌జురు-క. అల్లాహుమ్మ ఇయ్యాక న'బుదు వ లక నుసల్లి వ నస్‌జుదు వ ఇలైక నస్ 'అ వ నహ్ఫిదు వ నర్జూ రహ్మతక వ నఖ్‌షా 'అజాబక ఇన్న 'అజాబక అల్-కుఫ్ఫార్-ఇ ముల్‌హిక్"

"వలవేమ త్వాం సహాయార్థం రక్షాం తే ప్రార్థయామహే। త్వాంతు విశ్వసిమో దేవ త్వయి బుద్ధిం ప్రకుర్మహే। ఉచ్చైస్తున్వేమ త్వా మేవ నమస్కారో యథావిధి। కృతఘ్నా మాభవేమ త్వ దభక్తా న్వర్జయేమ చ। సేవా మహేచ త్వామేవ త్వామేవ ప్రార్థయామహే। త్వామేవ ప్రణతా స్స్మశ్చ త్వాం శీఘ్రం శరణం గతాః। యాచేమ త్వద్దయాం నాథ దండనాద్భయాకులాః। దండనాం తవ విందంతే భక్తిహీనా స్సునిశ్చయమ్॥"

"దేవా, మేము నీ సహాయమును వేడుచున్నాము. నీ రక్షణను కోరుచున్నాము. నిన్ను విశ్వసించుచున్నాము. మాకు తెలిసిన ఉత్తమమార్గమున నిన్ను స్తుతించుచున్నాము. నీకు వందనములాచరించుచున్నాము. మేము నీకు కృతఘ్నులమై యుండలేదు. నీయాజ్ఞలను మన్నింపనివారిని విడిచిపెట్టి వారికి దూరముగ పోవుచున్నాము. దేవా నిన్నే సేవింతుము, నిన్నే ప్రార్థింతుము, నీకే నమస్కరింతుము. శీఘ్రముగ నీయొద్దకే పరుగెత్తి వచ్చుచున్నాము. నీవు మమ్ము కరుణింతువని ఆశ పెట్టుకొనియున్నాము. నీదండనకై భయపడుచున్నాము. విశ్వాసహీనులకు దండన అనుభవించుచునే ఉందురు."

ఇట్టిప్రార్థనయందు ముస్లిం మగువాఁడు తన సర్వమును దేవునిచే - నునమ్మకము గలిగి యంతయు నతనియధీనము చేయును. మనుష్యుఁడు తన సృష్టికర్తయెడల నెట్లు ప్రవర్తింపవలెనో, అతనినామము నెట్లు స్మరింపవలెనో సర్వకాలసర్వావస్థలయందును అతనిస్తోత్రము నెట్లు చేయుచుండవలెనో, ఈ ఇస్లాములో విధింపఁబడిన ప్రార్థన తెలుపుచున్నది. ఇందు ఇతరమతములకు విరుద్ధమైన ఒక్క అక్షరమును లేదు. అందుచేత, సర్వమతముల వారికిని ఈ ప్రార్థనను సామాన్యముగా విధించుట కెట్టి యాక్షేపణయు నుండఁగూడదు.

ఆంధ్రము

కళావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారు

అన్నం బెక్కట లేద యాంధ్ర మన నా। కర్థంబు తానైనఁ గా
కున్నన్ నన్నయ తిక్కనెఱ్ఱనల వా।యూరించు పల్కున్న నీ
కిన్నన్ జానుఁదెనుంగు సోముల మహా।శృంగారి శ్రీనాథు ప
ల్కున్నన్ గాలి యదేల ? పోతనయుఁ బ।ల్కున్నం దలంపన్ మెయిన్.

ఇదె నావేదము శాస్త్రం, బిదె నా శాస్త్రార్థగోష్ఠి । యిదె నా కవితా
పద మిదె భుక్తియు ముక్తియు, నిదె తెలుఁగు తెలుంగటంచు। నే నాడింతున్.

అమరారామమునందుఁ గల్పకుజశా।ఖాంతంబునం దంటుఁ గ
ట్టి మధుస్యందము లందునందుఁ బరిపా।టిం జేసి పోషించి నె
య్యమునన్ గానపు దోహదం బిడి యెవం।డా యాంధ్రభాషాలతన్
దమి మీటంగను నాకెనో యతనికిన్ । నాభక్తి గీతాంజలుల్.

ఆంధ్రము నాభాష । యని యెంతు నేని నానాఁటికిఁ జాలు నా।నందమునకు
ఆంధ్రము నాదేశ।మని తలంచిన మత్త,నాగంబువలె నుబ్బు । నాదు మేను
ఆంధ్రులు నావార । లని చూడ ధృతరాష్ట్రునంతటి బలగంబు । చెంత నాకు
ఆంధ్రులు వీరు సుం।డని యెవండేని వక్కాణింప నదె నాకు । గౌరవంబు
ఆంధ్రభాష యనంగ నా।యాంధ్రభాష, ఆంధ్రదేశ మనంగ నా।యాంధ్రదేశ
మాంధ్రు లాంధ్రులటన్న నా।యాంధ్రు లహహ, కలదె నా కింతకంటెను । గౌరవంబు?
ఇఁక నెన్ని జన్మములు మా, మకజీవపు దుంపయందు । మాటువడెను యా
సకలపు జన్మమ్ములలో, నొక యాంధ్రమె వ్యక్త మగుచు । నుండు గాతన్.
రాజులందును మహా।రాజైన శ్రీకృష్ణ, దేవరాయల నామ।ధేయ మూని
మంత్రులందును మహా।మాత్యులౌ శ్రీయుగం, ధర తిక్కనార్యుల । నామ మెన్ని
సేనాపతుల దేవ । సేనాపతి ప్రత,ర్పితు ఖడ్గ తిక్కన్న । పేరు చెప్పి
కవులయందును మహా।కవివర్యుఁ డౌ నన్న, పార్య బ్రాహ్మణధుర్యు।నాఖ్య పల్కి
నదులయందును గౌతమీ।నదిని దలఁచి, దేశములయందులన్ మహా।దేశమైన
కోనసీమయభిఖ్య పే।ర్కొన్నపైని, జచ్చిపోవుదు నీయది । చాలు నాకు.

గంజాము మండలమం దాంధ్రభాష

డి. యస్. శర్మ గారు

గంజాము తెనుఁగు సామ్రాజ్యమున కుత్తరద్వారము. పదునేనవ శతాబ్ది మీఁదను త్రైశత్యమును స్థిరపడి చుటుకుఁ గొంతతాధారభూత మనుచున్నది. ప్రతాప రుద్రునితో సంధిచేసికొనిన యాంధ్రభోజునకు బుషి కుల్యానదిపర్యంతము గల ప్రదేశము స్వాధీన మయ్యెను. అప్పుడుత్కళ రాజులకు సామంతులుగ బాత్రులనఁబడెడు వారు మొహిరి ఖండము (ఇప్పటిబరంపురము) నుండి విశాఖపట్టణమునకుఁగల మాడుగులుతాలూకావఱకు బాలించు చుండిరి. వీరు రాజుని కరిగాపులై యుండిరి. ఈ ప్రదే ము తెనుఁగు చక్రవర్తికి లోబడుటయే తెనుఁగు సామ్రాజ్య వ్యాప్తికిఁ దారి సంకుట మైనది. ఇది యొక ర్గము.

ఆంధ్రసముజ్జ్వలితేమును వేదయుగమునను పురాణ గమునను, దిగంతవ్యాప్తినొందినంగ మహారాష్ట్ర దేశము సహితము అధికారము వహించి యుండెనని దూ, టినుండియే యుత్తరకళింగము నాఁటను నీప్రదేశము దెలుంగు పలుకుల నిలిపియున్న దని యొక వెండటి యూహాగోచర మగుచున్నది. ఈ రెండు దారులును గుమడి యీహోట్ల పోలుతటి వాఁటినుండి దూఁ బలుకు లిగియున్న దని విమర్శకులకు సమీపస్థమార్గమునందుఁ చున్నది రెండు దారు లేర్పడినప్పుడు మూఁడవ దేర్ప గలుగునుగదా? పదు నేనవ శతాబ్ది మధ్య నుఁ గొండవాంధ్రభద్రవృత్తి లీప్రాంతిసామంత గడ నుకోట్ల స్థలంగ వచ్చి దను తలంపు తృతీయ "ప్రతాపరుద్రదేవుని యుత్తరకళింగమున ర్యములు చక్కఁబెట్టుటకు వెన్నికగన్న కొందఱు బ్రాహ్మణులు తెలుఁగునాయకులు (తెలఁగాలు) యుండిరి" అని శ్రీ శ్రీ డబీర్ కృష్ణమూర్తి సూరి ింగ' పత్రికలో వ్రాసియున్న వాక్యము

తెనుఁగు రాతిపనికి సంబంధించియుండుట. ఈ కోవెల లీప్రాంతమున నెప్పుడు కట్టఁబడెనో యను ప్రశ్నమునకు జగన్నాథాలయనిర్మాణ కాలము పదునొకండవశతాబ్దము కావున దానివెనుక నే యనుసమాధానము స్ఫురించుచున్నది.

పై కారణములన్నియుఁ గాలించినచోఁ దెనుఁగు భాష పదునెనిమిదవశతాబ్దిపర్యవసానమున నే గంజాము ప్రాంతములలో మున్ముందు పరిచయపడినట్లు తేలు చున్నది. సముద్రతీరస్థ మగు ఉద్యానము కలవాఁడై (ఉద్యానము, ఉప్పునలు)లగాని పల్లెటూళ్లన్నియుఁ దెనుఁ గుపల్లెలుగఁ బుట్టుట కాలమె లక్ష కాలమై యుండెను. రాజుఁ డస్తమించిన మీఁదట మనస్థలచరిత్రము లస్తంగ తము లయ్యె. ఆ కాలగర్భమునందే కళింగరాష్ట్రము నుత్కలులసామ్రాజ్యము లీనములైపోయెను గాఁబోలు! ముఖలింగశాసనము పరిశీలించినచోఁ గళింగరాజ్యపరిసమా ప్తికి రాయని తరువాతి కాలమే కారణ్యము కావచ్చు నని విజ్ఞులు కొందఱు తలంచుచున్నారు. కొందఱు చిన్న నవాబులు అన గా: 158 షేర్ మహమ్మదు (శికాకోల్) శ్రీకాకుళమున సైన్యాను ఇచ్ఛాపురమున, హుస్సేను పేటన, మీరాసాహెబు కళింగపట్టణము కడ గ్రామముల నేలినటు స్థలచరిత్రములు మ్రోగుచు న్నవి. ఇంకను బూర్వమే గజపతులు పదునెనిమిది జమీ లుగ విభాగించుకొని యీ పిలాతిని (మహానదీవంశధారా మధ్యస్థదేశము పార్వతీక ప్రదేశమును) పాలించుచుండిరని చరిత్రములు గట్టిగ జెప్పుచున్నవి. పదునాఱవ పదునేడవ శతాబ్దములలో గంజాము చీకాకులము బహునాయకత్వము క్రింద వనియె ననుట నిస్సందేహాంశము.

ఇన్ని మార్పులు విప్లవములు మూఁడినను మొదటఁ బునాదులు వేయఁబడినవి

పెద్దపుస్తకములను రచించినవారు తత్కాలమున ...ని సాంప్రదాయసాహిత్యములు కలవు కాని గ్రంథ ...ం కామించేసి యవి యంతవిశ్వసనీయములుగనుండు ...కనఁబడదు. కాని యాంధ్రభాష దేశభాషవలె ...దేశముల బొదుకొన్నదనుమాట నమ్మకమున కింపు ...చున్నది. పదునెనిమిదవ శతాబ్దమున గంజాముసం- ...ధ్రసారస్వతము యావఁదశ నెత్తుట తత్కాలకవుల ...స్తింపఁబడుచున్నది. భాషావ్యాప్తి! రాజా ...మును, కవులయూహావిలాసములు, ప్రజలగాఢాభి ...మము లాఁతికొమ్మ లగుచున్నవి. మొదటికొమ్మ ... మండలాంధ్రికి బట్టుగొమ్మ కాకపోయినను, తరు ...తను ఫలసిద్ధి జేకూర్ప గలిగినది. అగ్రహారములందలి ...బ్రాహ్మణులు, పెంభుసాలందలి శిష్టకరణములు, మాన్య ...ండలి తెలఁగాలు ఆంధ్రబ్రాహ్మికి బ్రహ్మరథము పట్టిన ...ల మొకటి యుండెను. ఈ కులస్థులవలనఁ దెలుఁగు ...ఢపఱుపబడిన దని దక్షిణజాతులచరిత్రము పక్షపాత ...స్థి లేక పలుకుచున్నది.

ఆంధ్ర గ్రంథరచనము

జగత్తులోని భాషలన్నింటికిఁ గన్నతల్లి యైన సంస్కృతము మామండలమున నుచ్చదశయం దుండెను. సం... దీక్షితచూడామణి యగు నాంధ్రుఁడు కుమారిలభట్టు జయంతిపురమున జన్మించె నని స్థలచరిత్రము ఘంటాపథమునఁ జాటుచున్నది. ఓఢ్రులలో కవిరత్నముత్యాలే ...పట్నాయకు ఆతఁడలోను (ఇచట యశోవనవిలాస ...నము కలదు) నపోకవి ఉపేంద్రభంజాగుము మార్గాంతర్గత కుల్లాడలో నుదయించిరి. ఈ విధముగ నెందఱ విద్యార్థి కులదివ్యదేహములే కాక భవ్యకావ్యసంపత్తి, పవిత్రనామధేయములును కాలముఖమున గబళింపఁబడి భూగర్భమున జీర్ణములై యున్నవో గదా!

సంస్కృతమాతృముఖమునుండి యుత్కళభాష వికసించి తద్వంశోద్ధారకు గోపాలకృష్ణ పట్టనాయకకవి చంద్రుని పద్యాభిముఖులో బ్రకాశింపఁజేసి, యాతని కవితాపాండిత్యము ప్రాపంచికకవీంద్రుఁడు రవీంద్రుని ...రని యల్లికలను ముద్రించి మాతృభాషాగౌరవమును పెంపొందించుచున్నారు.

సంస్కృతజనని యుత్కళిని పెంచి పెద్దఁజేసి నట్లాంధ్రిని కడుపారఁగని చేతులారఁ బెంచి ప్రజలయుత్క-యనురాగహస్తములందు విడిచెను. ప్రజలు యథావిధి నాంధ్రిని (భూలోకస్త్రీ ప్రకారము) విలువేల్పు జేసికొనిరి. కవులు గ్రామగర్భముల కలవసండిబడులు జీతివాస్థిని, గే... కల మారాధించినంతమాత్రమున ఋణవిముక్తి గాంచరని కావ్యకన్యల బోషింప నడుముకట్టిరి. ఇట్టి పవిత్రవంతమైన సేవయందు కొన్ని గ్రామములు సంపూర్ణముగ సర్వశక్తులను, కొన్ని కుటుంబములు యావజ్జీవనమును ధారవోసియున్నవి. చూడుడు! జలుమూరు, సిద్ధాంతము, కళ్లేపల్లి, కొర్ని, ఉర్లాము రామనగరము, కరవంజి, పిండ్రువాడ, జాడుపూడి, నందిగామ, కుద్దిగాము, సుజ్ఞానలప, శ్రీకాకుళము. వీనిలో జలుమూరు, సిద్ధాంతము, కళ్లేపల్లి, యాంధ్రకవిసింహులకు జన్మభూములై యుప్పటికిని నాంధ్రభాషాసేవలో నిమగ్నములై యున్నవి. తెనుఁగున ప్రబంధములు వ్రాసిన కుటుంబములు 1. కాకరపర్తి, నారశాసి, పుర లేక ప్రగ, జయంతి, 2. డబీరు, కళ్లేపల్లి, మణిపాత్ర, ... 3. మల్లు శ్రీపురాణము. మా చదువరుల సంతోషార్థ కొందఱు కవుల పేరు వ్రాయుచున్నారము. సత్యోక్తిసంవాద ప్రబంధము కాకరపర్తి తిరుపతిగారు, కుముద్వతీపరిణయము కాకరపర్తి అప్పయ్యగారు, శ్రీకృష్ణకథాసుధారసమును వారణాసి అమ్మయ రామశాస్త్రిగారు, ఆంధ్రీకృత మాఘకావ్యంబును ప్రభాగోపాలగారు, బుధమనోవిలాసినిని పంతుల సీతారామకృష్ణశాస్త్రిగారు, పరబ్రహ్మానందబోధ ముందారి వీరనమోగి, శాస్త్రి, ... జయంతి కామేశము పంతులుగారు, రామరుద్విలాసాదులు ఏఁబదియూలు గ్రంథములను డబీరు కృష్ణమూర్తి సూరిగారు, నృసింహ వ్యాకరణమును కళ్లేపల్లి వరాహ నరసింహముగారు, ... విచిత్ర రామాయణమును ఈతని కుమారుఁడు వేంకట నృసింహమూర్తిగారు, భూలోక వైకుంఠ మహాత్మ్యం, మణి... భాస్కరకవిగారు, సత్యనారాయణ వ్రతవిధా...

గంజాము మండలమం దాంధ్రభాష

రుఁడు, రామోత్కర్షము వచ్చ లక్ష్మీనారాయణ కవీశ్వరుఁడు, కవీభాగవతము త్రిపురాణము తమ్మయ్యగారు, మొదలగు కవీశ్వరులు రచించి తమ కీర్తి శరీరమును నిలిపి యున్నారు. వీరల చరిత్రములతోను గంజాము మండలాంధ్రకవుల చరిత్రమును కూర్చి యాంధ్రమాతకుఁ బాదార్పణముచే సమర్పింపఁదలఁచుచున్నాఁడ. ఈయర్పణమున కాంధ్రులెల్లరు తమ పూర్వులు రచించిన గ్రంథజాలముల సహాయము మొసంగి నన్ను కృతార్థుం జేయ ప్రార్థనము.

ఆర్యులారా! చూచితిరా? మనపూర్వు లెంత శ్రద్ధాభక్తులతో నాంధ్రజననిని షోడశోపచారవిధులఁ బూజించిరో? హృదయపూర్వకముగ సేవించిరో! తెనుఁగున వ్యాకరణము, ప్రబంధములు, నాటకములు, గద్యములు, శతకములు, యక్షగానములు రచించి, యనఁగ:— సారస్వతమునకు సంబంధించిన సర్వపరికరములను సమకూర్చి కీర్తిఁ బొందిరో?

ఈకీర్తి యంతటిలో నిలిచిపోక ప్రసిద్ధకవీశ్వరులను, విమర్శకులను గంజామునకుఁ బ్రసాదించి యున్నది.

భాషకుఁగల యిప్పటిసదుపాయములు

పల్లెపల్లెలకుఁ బోవుపత్రికలును, పురపురంబునఁ గల గ్రంథాలయములును, గ్రంథవిక్రయశాలలును, పాఠశాలలును, ఇప్పటి మన తెనుంగు భాషాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడుచున్నవి. మండలసంబంధపత్రికలలో గతించినవి శ్రీకాకుళమున వెలువడిన కళింగయు, మొన్నటివఱకు ప్రచురింపఁబడిన యాంధ్రవాణియు, ఆంధ్రలక్ష్మియు, వేగుఁజుక్క పత్రికయు నైయున్నవి. ఇవన్నియు నిండుమనముగ దేశసేవను భాషావృద్ధికిని పాటుపడుచునవియు యున్నవి. బహుజనోపకారిణి యాంధ్రవాణి …ాణి యైనది వేఁగుఁజుక్క యుదయకాల … దాండవమాడి యొక దేశోపకారిహస్తా … ఆంధ్రలక్ష్మి …

గలవు. వీనిలోఁ గొన్ని బాలారిష్టములు పొంది జీవచ్ఛవములై యున్నవి! టెక్కలి కాళిదా… లయములవంటివి తుపానుదెబ్బలు తిన్నను … మున శిథిలస్థితిలోనున్నవి. మొత్తముమీఁద … లయములవలన భాషావ్యాప్తికి సదుపాయ… చున్నదని యుత్సాహముతో వ్రాయవచ్చు… విక్రయశాల యొకటి కూడలి తావునందుంటి… మున లేదు. ప్రతిష్ఠలమున నున్నతపా… పాఠశాలలు, నేలంటుబడులు లున్నవి. కా… కొంతవాసటు వానివలన వాటిల్లుటు గురుదు… చున్నది.

మండలసంబంధగ్రామచరిత్రములు యున్న కవుల గ్రంథములు, శాసనాదికములు లకు, కీ॥ శే॥ క. వీరేశలింగ పండితులు వడిసం… లేక, లభ్యము కాఁగలవు. ఆంధ్రభాషాభి… సమస్తరహస్యములను భాషాసంస్కర్త గా… గిడుగు వేంకటరామమూర్తి పంతులుగారి… ములవలన సందులకు సులభముగ తెలియఁబడ… గీర్వాణాంధ్రములందును, గానకళయందు… పాండిత్యము కలిగిన బ్ర॥ బంకుపల్లి మల్లయ… వంటి బుధవరేణ్యులవలన భాషార్థుల కభిమత… చున్నవి. కవిగ్రామణి, పండిత త్రిపురాన… రావుసాహెబుగారివంటిప్రౌఢకవులవలన నాంధ్ర… సంపద శోభిల్లుచున్నది. సువిమర్శకులును … పండితకుటుంబస్థులైన మండపాక పార్వతీశ్వ… గారివంటి పరిశోధకులవలన భూగతద్రవ్యములు బయనట్లు ఖిలగ్రంథసామగ్రి యన్వేషకులకు… చున్నది. వీరందఱు సారస్వతసర్వస్వమునను వ్రాసినచో ముఖస్తుతివాక్యము గాక యథార్థవాదమ… కాక మానునా!

ఉపసంహారము

...బ్రబలోదాహరణముగ నున్నది. అయినను ప్రసాదగుణములు సద్గ్రంథములు రచించి మాతృ...ందంజ వేయవలసియున్నది. గ్రంథాలయముల...లు జరుగుచుండవలెను. ప్రజలు గ్రంథా...దించి పూజింపవలెను. పంచాననవంటి..., ఆయుర్వేదపత్రికను బోలు విజ్ఞాన ప్రవర్తనపత్రికలును బయలు వెడలవలసి యున్నవి. ఎల్ల పాఠశాలలలోని విద్యార్థులు మాతృభాష నూరక నేర్చిన వారుగాక యాంధ్రికి సత్సంతానము గావలసియున్నది. ఈ కొంతెపకోరిక లన్నియును జేజగద్వంద్యుడో, ధర్మమూర్తియో, యే దివ్యరూపుడో ఫలోన్ముఖముగ జే దెప్పును గాక! ఈశ్వరుడాశీర్వదించును గాక!

ఏకాంత సుఖము

దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారు బి. ఏ.,

ఈయడవి దాగిపోనా?
ఎట్లైన
ఇచటనే ఆగిపోనా?

...ఆకునై
...లో పూవునై
...మ్మలో కొమ్మనై
...మలేత రెమ్మనై
ఈయడవిదాగిపోనా
ఎట్లైన
ఇచటనే ఆగిపోనా ?

...లగలని వీచు చిఱు
...గాలిలో కెరటమై,
...లబలని పాడు
...లపాటలో తేటనై

తరులెక్కి యలసీల
గిరులెక్కి మెలమెల్ల
చదలెక్కి జలదంపు
నీలంపునిగ్గునై
ఈయడవిదాగిపోనా
ఎట్లైన
ఇచటనే ఆగిపోనా ?

అకలా దాహమా
చింతలా వంతలా
ఈకరణి వెఱ్ఱినై
ఏకతమ తిరుగాడ ?
ఈయడవి...

మాయింట్లో పిల్లి

("మారుతి" - సాహితీసమితి)

పిల్లులకీ యితర జంతులకీ తెలివితేటలు లేవనీ, ప్రపంచంలో వున్న తెలివితేటలన్నీ మనిషిలోనే మూర్తీభవించినవనీ, చెప్పేవాళ్లకీ నాకూ స్నేహంలేదు. అలాగని చెప్పి అన్ని జంతువులతోటీ నేను నేస్తంకట్టను. ఆమాట కొస్తే కుక్కకీ నాకూ పరమశత్రుత్వము. కారణము—కుక్కకూ ఇంగ్లీషువాడికీ పరమస్నేహం కాబట్టి.

పిల్లిమీద నాకు ఒకమోస్తరు కోపం. అయినప్పటికీ దానిమీద అభిమానం లేకపోలేదు. ఏమంటారా మా మేనత్త—ఆవిడకు నేనంటే చాలా మమకారం. నేను వాళ్లింటికెప్పుడు వెళ్లినా చాలా ఆదరించి, వచ్చావా నాయనా అని, నాకు జంతికలుచేసి పెట్టుతుంది కాబట్టి—ఒకపిల్లిని పెంచుతుంది. అన్నట్టు చెప్పడం మరిచిపోయాను; మా మేనత్త వితంతువు. వితంతువులకీ పిల్లులకీ ఒకమోస్తరు సంబంధం వుండివుండాలి; ఈ జన్మంలో కాకపోయినా పూర్వజన్మంలో నైనాను. లేకపోతే, వాళ్లిద్దరికీ యింతటి మక్కువ ఎందుచేతనో నాకు బోధపడడంలేదు. నా అదృష్టమేమో కాని—దురదృష్టం అనండి. మాయింట్లో నల్లపిల్లీ, పొడలపిల్లీ, పిల్లికళ్లపిల్లీ, ఇంగ్లీషు పడుచుల్లాగ నీలికళ్లపిల్లీ—ఏదో ఒక పిల్లిని పెంచడమే చూచాను. వెనకటికి ఎవరో ఒక యిల్లాలు వుండేదిట, మా మేనత్త చెప్పేది. ఆవిడకు పెంచుతూన్నపిల్లంటే ప్రాణం. వారానికొకమారు దానికి నూనెరాసి కుంకుడుకాయ పులుసుతో రుద్ది తలనీళ్లుపోసేదిట! చెవ్వలో నూనెకూడా పోసేదిట! మధ్యాహ్నం వంట చేసుకొని, తానింత తిని పిల్లికింతపెట్టి, వీధి అరుగుమీద కూచుని, చేటలో పెసరపప్పు ఎండలో పెట్టి, పిల్లిని ఒళ్లో కూచోపెట్టుకొని, కాకుల్ని కొట్టుతూ, గులివితెడ్డుతో గులివి తీసేదిట! ఎంత మమకారమో! అయితే స్వేచ్ఛకోరి, యిష్టానుసారం తిరిగి, మనుష్యులను లక్ష్యపెట్టని, పిల్లి యిన్ని విధాలుగా యిబ్బంది పెట్టుతూవుంటే ఎలాగ వూరుకుందో అనుకుంటాను. కాని యీపిల్లి సామాన్యపు పిల్లి కాకపోవచ్చును. పూర్వజన్మంలో, బహుశా యీ వితంతువుకు దగ్గిరబంధువని మాత్రము నానిశ్చితాభిప్రాయం. ఎలకలని పట్టి చంపడానికని పిల్లిని పెంచుతారుగాని, వాస్తవాని పిల్లి ఎలకలని పట్టదని నా నమ్మకం. తినడాని

న్నచోటే ఎలకలు ఎక్కువగా వుంటాయి.
వునిండిన పిల్లిదగ్గర ఎలకలు తైతక్క-
డతాయి.

ఈసంగతి ఒకదేశపు గవర్నమెంటువారు
గా గ్రహించినట్లు తోస్తుంది. ఆ మధ్య
తగ్గించడానికి ప్రయత్నాలు చేస్తూ
-వ ఉద్యోగస్థుల జీతాలూ స్కూలు
ర్లి జీతాలూ తగ్గించారు. ఆరీతిగానే
కిచ్చేభత్యంకూడా తగ్గించినట్లు తెలియ
ంది. ఏదో వూళ్లో ఏదో ఆఫీసులో ఎల
విస్తారముగా వున్నాయిట. ఆ ఎలకల
పడలేక, ఆఫీసులో ఒకపిల్లికి ఉద్యోగం
చ్చేరట! ఆపిల్లి యథావిధిగా తన
ధర్మము నిర్వహిస్తూ, దొరతనము
వేతనరూపకముగా యిచ్చే భృత్యము
స్తూ, లోకముతో సంతృప్తి జెంది
ట. ఆ మధ్య జీతములు తగ్గిస్తూ పిల్లి
మును ఆ దొరతనము తీసివేసినారు.
గా అన్నారట, "ఎలకలను తినే పిల్లికి
హారంకోసం భృత్యమెందుకు? భృ
ఆహారము కొనివేస్తే అది మళ్లీ ఎల
ట్టదు కాబట్టి, ఎలకలను ముట్టనిపిల్లి
ందుకు?" అని. ఆమాట నిజము. ఇం
ంకో విశేషం వుంది. జీతములు తగ్గు
బాధపడుచున్నవాళ్లము, స్కూలు
, మేమొక్కరమే అని వాళ్లు విల
వాళ్లకు సహవాసంగా పిల్లికూడా
ఈమార్జాలసహవాసమును స్కూ-
...

సంతోషిస్తూ, వారియెడల కృతజ్ఞత కలిగి వుంటారని నేను దృఢముగా నమ్ముచున్నాను. ఇట్లా వున్నట్లయితే వారికి కుక్క మున్నగు యితరజంతువుల సహవాసముకూడ అచిర కాలములోనే సమకూరగలదని నమ్ముచున్నాను. మామేనత్తమీద నాకు మక్కువ. ఆకారణంచేత అవిడిపిల్లిమీద నాకు అభిమానం. ఎంత అభిమానం వున్నా రాత్రి భోంచేసి, పరుపు వేసుకొని పండుకొని, మంచి నవల చదువుకుంటూవున్నప్పుడు, సద్దులేకుండా వచ్చి భ్రష్టుపిల్లి—వెధవపిల్లి — పక్కను పడుకొని, గుర్రుమంటూంటే, ఎవళ్లకి ఒళ్లుమండుకుపోదు— విశంతువులకు తప్ప. ఆసంగతి అలా వుండగా శుభ్రంగా అరటిఆకు వేసుకొని, యిష్టమైన పదార్థాలు ఆప్యాయంగా తినే సమయాన్ని, ఎదురుగుండా కూచుని ఈపిల్లి రెప్పవెయ్యకుండా చూస్తూ, నీవు తినే అన్నంముద్దలు లెక్కపెట్టుతూంటే, ఒళ్లు మండుకుపోతుందా పోదా? ఏమంటారా,—మనం హిందువులము కాబట్టి, దృష్టిదోషం అంటే నమ్మకం యింకా పోలేదు. పచ్చకళ్లతో యీ పిల్లి యీ విధం గా చూస్తూంటే, దృష్టిదోషం తగలదని ఎలాగ అనుకోగలము? అన్నం అరగిక అజీర్ణ రోగము రాదని ఎలాగ అనుకోగలము? ఆ సమయంలో, పక్కనున్న నీళ్లచెంబు తీసుకొని మొహంబద్దలగొట్టవలె నని బుద్ధి పుట్టక పోదు. నీళ్లచెంబంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది. పిల్లి అంటే నాకు కోపానికి ఒక కారణం వుంది.

..ని చూచి అసహ్యించుకోవడం అనేగుణం కుంది. దాన్నంతా యిప్పుడు కడుక్కో చావాలి. ఆ అంటమూతితో ఊరగాయల కుండ ముట్టుకుంటే ఇం కేమేనా వుందా?" ఇత్యాదిగా గబగబ ఒక ఉపన్యాసం యిచ్చి చెంబెడు నీళ్లు తరుముకువెళ్లి దాని నెత్తిమీద పోసి దావిడచచ్చి స్వర్గాన్నుంది. అంట మూతిపిల్లికి, ఆ చెంబెడు నీళ్లతోనూ శుద్ధి అయ్యేది. ఒక్కొక్క గండుపిల్లి తప్పించుకు పోయేదికూడాను. ఆ సందర్భంలో మా అమ్మకు కోపమూ దుఃఖమూ ఇంతా అంతా కాదు. ఎంచేతనంటే—ఈ వెధవపిల్లి ఊరూ వూ ఇళ్లిల్లూ తిరిగి, అందరి ఎంగిళ్లూ కలిపివేసి, ఆ ఎంగిలి మాయింటికి మళ్లీ తీసుకు వస్తుందని. మా అమ్మ అప్పుడప్పుడు పిల్లిని పట్టుకోడానికి ప్రయత్నించేదికూడాను. ఖర్మంచాలక ఏదేనా ఒక పిల్లి దొరకినట్లయితే దాన్ని బిందెలో వేసి, బిందెనిండా బట్టలు వేసి, నీళ్లకు వెళ్లే టప్పుడు కాలవకు తీసుకు వెళ్లేది. అక్కడ ఆ పిల్లిని వదలిపెట్టి, రెండుదాన్ని తిట్టి, బట్టలు వుతుక్కొని, స్నానంచేసి, మడినీళ్ల బిందెతో యింటికి వచ్చేది. ఇంట్లోకి వచ్చి, నీళ్లబిందె దింపి "విరగడైందమ్మా వెధవపిల్లి" అనేది. అని అనడంతోనే మ్యావని ఆపిల్లే గదులో పెట్టెమీదనుంచి దిగి ప్రత్యక్షమయ్యేది.

ఏలాగైతేనేమి నాకు పిల్లిమీద కోపా నికి మా అమ్మే కారణం. ఇక మా పిల్లి సంగతి. మా అమ్మ బతికివున్నన్నాళ్లూ మా యింట్లో పిల్లి కాలుపెట్టలేదు. దరిమిలాని ఒక

...రోయూక, ఒక తెల్లపిల్లిపిల్లని మా యింటి
...గ్గిర వప్పగించింది. దాన్ని పూర్వపు అల
...ాటును బట్టి తరిమి వెయ్యడానికి ప్రయత్నం
...శాము. ఎంతచేసినా, మాయిల్లు మాత్రం
...ది వదిలీదికాదు. ఇల్లంతా కర్ర తీసుకు
...మి, ఇంట్లోంచి వెళ్ళిపోయిం దని అనుకుం
...ాంతే, ఏబుట్టలోంచో, ఏపొయ్యి పెడ
...ంచో, ఏ అలమారు లోంచో మ్యావు
...దేది. దాన్ని తరిమీమార్గం దొరక్క,
...మా అమ్మ లేదుగదా పిల్లి వుంటే ఏమి
...యుందని వూరుకున్నాం. ఊరుకోవడానికి
...కో కారణంకూడా వుంది. మా చంటమ్మా
..., యీపిల్లిపిల్లకీ, ఒకవిధమైన స్నేహ
...ంది. మా అమ్మాయిదగ్గిరకు వెళ్ళి తోక
...నా, చెవులు పీకినా, ఊరుకునేది ఈపిల్లి.
...ంవరమేనా దగ్గిరకు వెళ్ళితే మాత్రం
...పోయాది. కొత్తలో మా అమ్మాయి,
...వింతగా చూచేది కాని దగ్గిరకువెళ్ళేది
.... రానురాను దానిదగ్గిరగా వెళ్ళి దాని
...ఆడుకొనేది ఒక ఆటబొమ్మతో ఆడుకొ
... అంటే జ్ఞాపకంవచ్చింది. ఒకనాడు ఒక
... చంటిపిల్లను చంక బెట్టుకొని, చుట్టపు
...కు వచ్చింది మాయింటికి. చంటిపిల్లను
... వదలి, ఆవిడ మాఅమ్మాయితల్లితో
...ముందర కూచుని కబుర్లు చెప్పుతోంది.
...అమ్మాయి చంటిపిల్లను చూచి దగ్గిరగా
...

...ఇద్దరూ కొంచెం ఎడంగా కూచుని
...రు ...

తాకినారు. తరువాత ఒకరినొకరు లాగిచూచుకున్నారు. చివరకు ఒకరినొకరు ఒకబొమ్మగా నిశ్చయంచేసుకున్నారు. చేసుకుని ఒకరిజుట్లు ఒకళ్లు పట్టుకుని లాగుకోవడం ప్రారంభించారు.

"ఊఁ"

"ఊఁ"

"ఊఁ ఊఁ"

"ఊఁ ఊఁ"

తరువాత రోదనాలధ్వని విని ఇద్దరు పిల్లలనీ, తల్లులు విడిపించారు. ఆచంటిపిల్లలాగ యీపిల్లిపిల్ల, మాఅమ్మాయితో కలియబడి దెబ్బలాడలేదు. అందుచేత ఆపిల్లిపిల్ల దగ్గిర మాఅమ్మాయికి చనువు.

ఈ పిల్లిపిల్లను యింట్లో వుంచడానికి ఇంకోకారణంకూడా కద్దు. మా అబ్బాయికి కూడా ఈపిల్లిపిల్లంటే ఎంతో సరదా. పిల్లిపిల్లకు మాత్రం మావాడంటే అతిభయం. పిల్లిపిల్ల నెమ్మదిగా ఒకమూల కూచుని, హాయిగా కళ్లుమూసుకొని, ప్రపంచాన్ని మరిచిపోతూన్న సమయంలో, మావాడు నెమ్మదిగా దానివెనకాతే వెళ్ళి తోక లాగుతాడు. అది ఏమి జరిగిందో గ్రహించలేకది క్కాలోచకుండా పరుగెత్తుతుంది. మావాడు గంతువేసి నవ్వుతాడు. ఒకొక్కప్పుడు పిల్లిపిల్లని కర్ర పుచ్చుకొని యిల్లంతా తరుముతాడు కూడాను. మావాడికి పిల్లిమీద ఎంత అభిమానం అంటే—

ఒకనాడు "ఒరే అబ్బాయీ, వంటిం

కొంతసేపు వంటింట్లో కూచోనిఉండి తరవాత మావాడు వచ్చి "నాన్నా, నాన్నా, పెద్దపిల్లా చిన్నపిల్లా" అన్నాడు. చిన్నపిల్లి అంటే వాడి కంతప్రేమ.

ఒకనాడు మావాడు పిల్లిపిల్లతో ఆడుకుంటున్నాడు. మేము చూసీ చూడకుండా ఊరుకున్నాము. కొంతసేపటికి మావాడు మాదగ్గిరకు వచ్చి నవ్వడం మొదలు పెట్టేడు. మాకు అర్థమయిందికాదు. "ఎందుకురా నవ్వుతా" వంటే మాట్లాడడు. అప్పుడు అక్కడ వారెవరో "పిల్లేదిరా" అన్నారు. మావాడు గట్టిగా నవ్వి "నూతులోపడవేశాను" అన్నాడు. ఎక్కడ పిల్లిబ్రమ్మత్య వస్తుందో అని దాన్ని కష్టపడి పయికి తీశాము. తీసినందుకు విశ్వాసమేనా చూపకుండా, అది పారిపోయింది. మావాడు చేసినపని చెడ్డపని అని యిది చదివేవాళ్లందరూ అనుకుంటున్నారని నాకు అనుమానంగా వుంది. మావాడి మనస్సులో వున్నవూహాలే వాళ్లందరకూ వుంటే, మావాడికి వున్న ఉత్సాహము, జంతువుమీద ప్రేమా, చదువుసంధ్యలు మాని పిల్లిపిల్లలతోటీ కుక్కపిల్లలతోటీ ఆడుకుందామనే ఆసక్తి వాళ్లందరకూ ఉన్నట్లయితే, మావాడికివలెనే వారందరూకూడా ప్రత్యేకంగా ఒకపిల్లిపిల్లను సంపాదించి నూతులోపడవేస్తారనేనానమ్మకం. అట్లా పడవెయ్యకపోయినట్లయితే, అధమపక్షం అలాగ పడవెయ్యడానికి యిచ్ఛయేనా లేకున్నట్లయితే వారియెడ నాకు గల సదభి

ఎన్నికారణాలువున్నా ఈపిల్లి యింట్లో వుండడం నాకు మట్టుకు చాలా అయిష్టంగా వుంది. ఏమంటే, తెల్లవారగానే కళ్లు నులుపుకొని, శ్రీరాములుని తలుచుకొని, కళ్లు తెరిచేటప్పటికి—ఎదూరుగా సిద్ధం యీపిల్లి. ఏదైనా తొందరపనిమీద వెళ్లవలె నని గడప దాటి గుమ్మాలు దిగుతూవుంటే— ఎదూరుగా సిద్ధం యీపాడుపిల్లి. నేనిలాగంటే యిదంతా మూఢవిశ్వాసం అంటారు దొరలు. ఆమాటకు వస్తే దొరలకిమాత్రం లేవా మూఢవిశ్వాసాలు? "దీనిమొహం ఈడ్చా, తెల్లారకుండా వచ్చి నా మొహంఎదట పడింది, ఈపాడుపిల్లి" అని మనం అఘోరిస్తే, వాళ్లు—అంటే ఇంగ్లీషు దొరలు—తెల్లారేటప్పటికి నల్లపిల్లిగానే కళ్లముందర పడ్డట్లయితే ఆవేళ ఏదో చక్రవర్తిత్వం వచ్చినట్లు సంతోషిస్తారు.

ఇదిమాత్రం మూఢవిశ్వాసం కాదూ? పట్టిగడ్డిబండి ఎదురుపడ్డట్లయితే తక్షణం కళ్లు మూసుకొని, ఒకకోరిక కోరుకొని, బండీ పోయేదాకా కళ్లు తెరవకుండా వున్నట్లయితే ఆకోరిక తప్పకుండా సిద్ధిస్తుం దని వాళ్ల నమ్మకం—బండిమాత్రం కళ్లు మూసుకున్నప్పుడు మీదనుంచి పోకుండా వుంటే సరి.

గుండుసూది దొరికితే లాభం ఆరోజున. కత్తెర విడదీసివున్నది చూస్తే ఆరోజున కలహం. ఎవరేనా తుమ్మినప్పుడు మనము 'చిరంజీవ' అన్నట్లే, వాళ్లు "భగవంతుడు నిన్ను రక్షించుగాక," అంటారు. సోమవారం

...ది. గురువారం మంచిది. శుక్రవారపు
...్ల దుఃఖానపాము. శనివారపుతుమ్ము
మరునాడు ప్రేయసి లభ్యమవుతుంది.
ముందు ఆదివారం తుమ్మినట్లయితే
...రానికి ముందే సీమనోహారిణి దర్శనమిచ్చు
. ఇవి వాళ్ళకొన్ని నమ్మకాలు. వాళ్ళ మా
...ంకు మనకు? ఇంక మనపిల్లి సంగతి.

చిన్నతనంలో మాఅమ్మ జోలలుపాడే
...పు నాకు పిల్లిమీద గొప్ప అభిప్రాయం
...ది. ఆ అభిప్రాయానికి కారణము పిల్లి
— గొప్పతనమో పాట గొప్పతనమో
నిర్ణయించలేకపోతున్నాను. ఆపాటలు
...డః రాస్తాను. మీరు నిరయించగల
... చూచుకోండి.

...ళ......హాయీ
...యివారమ్మాయి నీళ్ళ కెళ్ళింది,
...లైన యున్నావా ఓ కుక్కపిల్లా?
...ళ......పిల్లి
...మ్మ వెళ్ళింది పల్లెలు దాటి,
...బ్బాయి వెళ్ళేడు రచ్చల్లు దాటి.
...ళ......పిల్లి
...రావే తల్లి పిల్లల మక్రి,
...క్రింద వాడు తొర్రి నాగన్న!
...క్రినాగన్నకూ తోడెవ్వరమ్మా?
...రాలు కానేటి గురవడే తోడు.
... వారింటికే చల్ల కెడితేను,
...వారికుక్క భోంయి మన్నాది;

౮. హాయి హాయీ హాయి ఆపదలుకాయి
చిన్నవాళ్లను కాయి శ్రీవెంకటేశా
పిల్లమ్మ కన్నుల్లు బీర పువ్వుల్లా,
అబ్బాయి కన్నుల్లు కలువ రేకుల్లా;
చిన్నారి పొన్నారి చిరుతవే నీక్ష,
చిగురుమామిడికింద చిన్నకోవిలవు: హా.

నిర్ణయించలేకపోయినా యీ గొప్ప తనం పాటదీ కాదు. పిల్లిదీకాదు- మాఅమ్మ దని నాదృఢాభిప్రాయం.

పిల్లిమీద అభిమానం వున్నా, లేక పోయినా, మాయింట్లోపిల్లికి మాత్రం నేను అన్నం తినేటప్పుడు ఒక్క మెతుకైనా వదప లేదు. మాకుర్రాడుమాత్రం కొంచెం అన్నం పెట్టేవాడు. నేను చూచి వూరుకునేవాణ్ణి. ఒకనాడు ఎంచేతనో కోపం వచ్చి, ఒక మెతు కేనా యింట్లో దొరకనిచ్చేను కాను. ఏలా గైనా రెండుమెతుకులు పొట్టలో వేసుకోవాలని పిల్లి ప్రయత్నించిందిగాని లాభంలేకపోయింది. అది వెళ్ళిపోయి కొంతసేపటికి వాళ్ళమ్మను తీసుకువచ్చింది. వాళ్ళమ్మతో పిల్లు అన్నం పెట్టడంలేదని ఫిర్యాదుచేసింది కాబోలు. అది సంగతిసందర్భాలు కనుక్కుందా మని వచ్చి వుంటుంది. వాళ్ళమ్మతో ఫిర్యాదు చెయ్యడం యిది మొదటిపర్యాయం కాదు. వాళ్ళమ్మ మా యింట్లో దాన్ని ప్రవేశపెట్టిన కొత్త ప్రియాన్ని పిల్లిపిల్ల మా పరుపుచుట్టమీద పడుకునేది. వాళ్ళమ్మ మా యిల్లు అంతా శోధాచూచి యెక్కడ పడుకుంటావుందు,

ఆ రీతిగా అది పండుకుంటూవుండేది. ఒక నాడు నేను పరుపు తీసుకోవలసివచ్చి పరుపు చుట్టమీద చెయ్యివేతును గదా వెచ్చగా మెత్తగా ఏమిటో తగలింది. ఇదేమిటి చెప్మా అని, దీపంతీసుకువచ్చి చూసేసరికి యీవెధవ పిల్లి ముడిచిపెట్టుకు పండుకుంది. చాలాకోపం వచ్చింది నాకు. కర్ర చేత్తోపుచ్చుకు తరమడం మొదలుపెట్టేను. హోరునవానకురుస్తోంది బయట. ఎలాగైతే నేమి యింట్లోంచి వానలోకి కొట్టేశాను. మనునాడు తగవుతీర్చడానికి వాళ్లమ్మ వచ్చింది పిల్లను వెంటబెట్టుకుని. రెండుపిల్లులూ యిల్లంతా చూచుకున్నాయి. వాళ్లమ్మ వెళ్లిపోయింది.

ఇంకోమారు ఏమి జరిగిందంటే.—

సాయంకాలం అవడంతోటే పాలవాడు చిన్నచెంబుతో పాలిచ్చి వెళ్లిపోయాడు. ఆ

చెంబుతోనే పాలుకాచి అవి భోజనానంతరం తాగి మేమంతా విశ్రమిస్తున్నాము. ఇంతట్లోకే ఏమూలనుంచో పిల్లిపిల్ల వచ్చి చెంబును సమీపించింది. అంచులు, ప్రక్కలూ జాగ్రత్తగా నాకింది. ఒకకాలు చెంబుమీద పెట్టి లోపలచూచి నెమ్మదిగా తలదూర్చి, లోపల యెత్తింది. తలతోకూడా చెంబు లేచింది. చెంబు నేలను కొట్టింది. మళ్లీ తలయెత్తింది. చెంబు మళ్లీ లేచింది. పిల్లికి గాభరాపుట్టింది. ఠంయి ఠంయి మని చెంబు నేలను కొట్టుతూ యిల్లంతా పరుగెత్తడం ప్రారంభించింది పిల్లి. మా అమ్మాయి కేరుమని ఏడవడం ప్రారంభిం

మేమిద్దరం దానివెనక పరుగు దొరకిం
న్నాం. మాకు దొరికితేనా అది. అది
నా నేం వెనకాను. "తలుపు లేనా తీసే
జీ బయటికి పోతుందేమో" అంది, నా
"చెంబుమాటేమిటి"? అన్నాను నేను.
బ్రహ్మహత్య వస్తుందేమో"! అంది
ర్యం. టక్కు టక్కున నేలమీద చెంబు
టూ ముందరకు వెనక్కు, పక్కలకి,
ం, దూకడం, గెంతడం — ఇల్లంతా
గోలై నైంది. పట్టుకుని తీసేద్దామంటే
దొరకడం లేదు. ఏమిసాధనం? అయ్యో
య్యో! లాంతరు దీపం పడగొట్టింది. చెంబు
సికొడుతోంది. చూస్తూ వూరుకుంటూ
వూరుకోక ఏమిటిచేసేది?

వెనకటికి ఒక యిల్లాలు యింట్లోకి
వస్తే "చూస్తూ వూరుకుంటూ రేమిటి?
ళ్ల నేనా పిలుచుకు రాకూడదా" అందిట
! "నాన్నా, నాన్నా, నాపలక నేసి
ంది చెంబు" అన్నాడు మావాడు.
మ్మాయి ఏడుపు విడవడం లేదు. పిల్లికి
ఎక్కువై పోతోంది. దానిమనస్సులో
వూహాలు పరుగువాఱుతున్నా వో
చడం కష్టం. మగవాళ్లం మేమిద్ద
పంచకట్టు బిగుంచుకున్నాం. రెండు
కాసేము.

"పట్టుకో"

"పట్టుకో"

మమ్మల్ని తప్పించుకొని చెంబుము
పిల్లి నడవలోకి వెళ్లింది. మేము నడవ

జంబుకానా తీసుకు వచ్చి రెండు వేపు
లాయిద్దరమూ పట్టుకొని దానిమీద ఒకమారు
కప్పినాము. పిల్లికి కొత్తగాభరా పుట్టింది.
చెంబు తీవ్రంగా నేలను పెట్టికొట్టుకోంది.
గోళ్లన్నీ బయటకు తీసి బరుకుతోంది.

జంబుకానామీద చేతులు వేసి దానిని
అదిమిపట్టినాను నేను. మావాడు నెమ్మదిగా
జంబుకానా ఎత్తుతూ-చెంబు ఒక్కమారు లాగి
నాడు. చెంబు జారిపోయింది. మళ్లీ చెంబు నెమ్మ
దిగా పట్టుకుని చుట్టూరా తిప్పి లాగినాడు.
లాగి చెంబుతో కూడా ఒక్కమాటు మంచం
ఎక్కేడు. పిల్లి ఒక్కగెంతు వేసి పారిపోయింది.
పోయి తల్లితో ఫిర్యాదు చేసింది.

మరునాడు తల్లీ పిల్లా మళ్లీ వచ్చారు.
మావల్ల ఏమితప్పూ లేదుకదా, అని తల్లి గ్ర
హించింది కాబోలు, మమ్మల్ని ఏమీ అడగ
కుండా యిటూ అటూ తిరిగి పోయింది. పోయి
పిల్లిపిల్లకు నీతి వుపదేశం చేస్తుంటుంది.

"అన్నం లేదని వాళ్లమీద ఫిర్యాదు
చేసే బదులు—ఎలకపిల్లల్ని పట్టుకుపోరాదా"
అనీ —"పరుపుచుట్టమీద పండుకో నియ్యక
పోతే వెచ్చగా వుంటుంది పొయ్యి పెడలో
పడుకోకూడదా, ఇమాత్రందానికి నాతో
ఫిర్యాదు చెయ్యాలా, ఎప్పటికప్పుడు యిలాగ
నేను నీతులు చెప్తూవుంటేనే ప్రపంచంలో
నెగ్గలేకుండా వున్నావు. నేను లేకపోతే ఏమి
చేద్దువో"అనీ—"వెధవసంత వచ్చింది ఎంతవర
కని సర్దుకురా"నని ఏమేమో అనిస్తుంటుంది.

ఏమి నీతి నుపదేశించిందో తెలియలేదు. ఎంచేతనంటే మరునాటినుంచీ యథాప్రకారం పాల చెంబు నాకడం అది ప్రారంభించింది కాని దాని తలమాత్రం మళ్లీ చెంబులో చిక్కుకోలేదు.

ఇంతకే, యింత అనుభవమైన తరువాత మళ్లీ, నీతివున్న పిల్లైతే, మాయింటికి రాదనుకున్నాను. ఈ పిల్లివిషయమై నాకు మంచి అభిప్రాయంపోయింది. నీతిలేకపోయాక ఇంకబతకడం ఎందుకు? చెంబుగొడవ తలచుకొని మాయింటికి యీపిల్లి రాదుగదా, అనుకుంటూంటే నాకు ఆశాభంగమైంది. పిల్లి మళ్లీ యింటికిరాకుండా చెయ్యడానికి ఒకవుపాయం వుందని నా స్నేహితుడొకడు నాతో రహస్యంగా చెప్పినాడు. జాగ్రత్తగాపిల్లిని పట్టుకొని దానిని ఒకకుండలో పెట్టవలెనట. ఆకుండమూతి కట్టివెయ్యవలెను. తరవాత జాగ్రత్తగా ఆకుండను యింటికప్పుమీదకు తీసుకవెళ్లవలెను. ఆ కుండను ఆ కప్పుమీదనుంచి దొర్లించవలెను. కుండదొర్లిదొర్లి ఒక్కమారు రంయిమని కిందబడి ధమ్మమని పగులుతుంది. పిల్లి మళ్లీ యింటికిరాదు. ఈవుపాయం చాలామంచిదని నాకుతోచింది. ఏమంటారా?—మొదట చీకటి కుండలో కదలలేక మెదలలేక కూచోవడం—తరవాత కుండదొర్లుతూన్నప్పుడు, భూకంపం వచ్చి భూమి అల్లల్లాడిపోతున్నట్లు గొడవా, ధ్వని, గిర్రుగిర్రున కుండలో పిల్లిమంత్రాలూ,— తరవాత గాలిలోంచి పడడం—అలాగ పడేటప్పుడు, శబ్దమూ, దొర్లడంఆగి, ఒక్కమారు శ్శబ్దంగా, అప్రయత్నంగా, ఎక్కడకో పాతాళలోకానికి పోతూన్నట్లుండడమూ— తరవాత పిడుగు పడ్డట్లు ధామ్మని శబ్దమూ,— కుండ పెంకులూ, చీకటిలోంచి ఒక్కమారు వెల్తురూ —ఈఅనుభవాలన్నిటివల్లా పిల్లికి మతిపోయి తీరుతుంది. మళ్లీ ఎప్పుడు మీయింట్లో అది కాలుపెట్టదు.

ఈ సలహాప్రకారం చెయ్యవలెనని నేను తీవ్రంగా ఆలోచిస్తున్నాను. కాని ఏనాటికానాడు, మాయింట్లోపిల్లి పెద్దదై, మమ్మల్నందరినీ నిర్లక్ష్యభావంతో చూడడమున్నూ పట్టుకోబోతే తిరగబడికరవబోవడమున్నూ—చేస్తూవుండడంవల్ల దానిని పట్టుకోవడం మాత్రం చాలాకష్టంగావుంది. పిల్లికి విశ్వాసం లేదు మొత్తంమీద. పుట్టినప్పటినుంచి మాయింట్లో అన్నం తిని బతుకుతూ, మాయింట్లో ఎలకలను తిని పెరుగుతూ, మేము పట్టుకోవాలంటే దొరక్కపోవడంకన్న అవిశ్వాస మేమిటి?

కుక్కపిల్ల అలాగ కాదు. ఎప్పుడు పట్టుకోవాలంటే అప్పుడు దొరుకుతుంది పాపము. ఈ ప్రయోగం కుక్కపిల్ల విషయంలో చేద్దును కాని—కుక్కలనుచూస్తే నాకు కోపమని చెప్పనే చెప్పేను మొదట.

వికృత గాథలు

నిడుమోలు కనకసుందరము గారు, బి. ఏ., (ఆనర్సు)

౧. విషాదుడు

ర్గశిర బహుళ యేకాదశినాఁడు నా క్కొక యుత్తరము చేరినది. దాని నా బాల్యస్నేహితుఁ డగు విషాదుఁడు. భృత్యుఁ డగు వాహనుఁడే యా లేఖను కందిచ్చెను. దానిఁ జదువుకొనక మేఁ నా మిత్రుని క్షేమవృత్తాంత గఁ గోరి యాతని బలుకరించితిని. వాఁడు త్తి నన్నుఁ జూడలేదు. పల్లెత్తి నామాటకు ధానముఁ జెప్పలేదు. రెండు చేతులను చి నాకు నమస్కరించి వాఁడు తటా వెనుకకుఁ దిరిగి నాగృహాంగణము దాఁటి ను.

ఈ చర్య నాకుఁ గడువిపరీతముగఁ దోఁచి వాఁడు ప్రాకారద్వారమును గడచి నా ష్టిపథమునుండి తొలఁగి పోవువఱకును రెప్ప ప్పక వానివంకనే చూచితిని. విస్మితుఁడ ని. ఆ యుత్తరమును విప్పినప్పుడు నా స్తములు ప్రకంపితము లైనవి. దానిఁ జదువ ద లిడఁగనే నా గాత్రము పులకాంకిత య్యెను.

త్రమా!

'నా విశాలాంగణము శ్మశానమువలె న్నది. గ్రంథిసంచారులగు వ్యక్తులు భూత చిత్రవిచిత్రసమన్వితమగు బీభత్సమూర్తి నా మనోవీథియందు నిరంతరము తాండవమాడుచుండును. నాకు శాంతి లేదు. నా యాశాపాశములు త్రుటితము లైనవి. ఆవేదన యపరిమితమైనది. దౌర్బల్యము హెచ్చుచున్నది. జీవితముపై వాంఛ తొలఁగిపోవుచున్నది. వినాశము సమీపస్థమై యున్నదని భయము కలుగుచున్నది.

'వాత్సల్యబంధములతో నాకుఁ గట్టఁబడిన జీవితము లన్నియుఁ జెల్లినవి. నా యజ్ఞానము దుర్భరముగ నున్నది. మిత్రసత్తముఁడవగు నీ దర్శనము నభిలషించుచున్నాను. ఈ కష్ట సమయమున నీవు నాకొఱకై సెలవేర్పఁ జాలకున్న, గోహత్యామహాపాతకమునకుఁ బాత్రుఁడ వగుదువు. నీ నిర్దాక్షిణ్యస్వభావమును చిత్రగుప్తుఁడు గుఱితింపక పోఁడు. దయయుంచి తప్పక రమ్ము.

విషాదుఁడు.'

చదువుట ముగియఁగనే యా కాగితమప్రయత్నముగ నాహస్తములలోనుండి జాఱి నేలపైఁ బడినది. కండ్లు చీఁకటులు గ్రమ్మినవి. ప్రపంచముయొక్క తీవ్ర సంచలనము నాకపుడు ప్రత్యక్షముగ దోఁచినది............

విశారభావోన్మాది

యయ్యెనో నాకుఁ దెలియదు. బాల్యమున, సహపాఠులమై సంచరించిన కాలమున, నాతఁడు చింతానిమగ్నమానసుఁడై యుండి యనవరతము విచారతరంగముల నోలలాడుచుండెడివాఁడనుట నిజమే. సంసారయాతనానుభవరహితులై సుఖాదర్శావేశులైన యుత్సాహవంతులగు బాలకులకు దూరస్థుఁడై నిర్జనారణ్యపథముల నాతఁ డేకాకియై తిరుగుచుండెడివాఁడే. అగర్భశ్రీమంతుఁ డల్లరిపిల్లలతో నాడుకొనుట యవమానకరమేమో యనుకొనెడివారము. పాఠశాలను విడిచినపిదప, అపరగిరినగరాంతఃపురములందు మామిత్రుఁడుసుఖముగఁగాలము గడపుచుండె ననుకొంటిని. కడచిన నాలైదు సంవత్సరములనుండియు నాతని సమాచారములు నాకుఁ దెలియుటలేదు. కాని యీ వికారభావప్రదర్శనమువలన నా శిరముపై నొకపిడుగు బిట్టరచిన ట్లయ్యెను. నాపాదముల కడఁ బడియున్న యాకాగితముఁ జూచుచు, నిశ్చేష్టితుఁడనై యొకించుక సేపు కూర్చుంటిని. అందలియక్షరములు రక్తముతో రచింపఁబడినటు లనుమానముకల్గినది. దుశ్చింతఁ బాసి గుండె పదిలపఱచుకొంటిని. అపరగిరికిఁ బ్రయాణ మొనర్చుట సాధ్యమా యని యోజించితిని. నామిత్రుని శాపవచనముల నింకొకసారి తలపోసితిని. తత్క్షణమే బయలుదేఱుట యసాధ్యము. అమవసతిథి విశ్రాంతిదివసము. ఈలోపుగ నామిత్రునిసందర్శింపఁజాలను. సమాధానమంపుదమన్న వాహనుఁడంతర్హితుఁడయ్యెనే!

అమవసనాఁడు తెల్లవాఱుజామున నే కాకఘోషములకు మేల్కాంచితిని. ఉడుగణములచే విరాజిల్లవలసిన వినీలాకాశ మపుడు సంక్షుభితమేఘాచ్ఛాదితమై నిబిడాంధకారపరివృతమై యుండెను. సేవకుఁడు నాయశ్వమును ప్రయాణమున కాయత్తపఱచి తెచ్చి యుండెను. నా ప్రియవాహకుని యొడలు నిమిరి, కళ్లెముత్రాళ్లఁ బట్టుకొని, యొక్కయూఁపున దాని నధిరోహించితిని. గుఱ్ఱము బిగ్గరగ దగ్గినది. సమీపమున నున్న వృక్షముపైని వసించు కాకము లొక్కసారిగ "కావు కావు" మని యఱచుచు, నా శిరమునకు మీఁదుగా నెగిరిపోయినవి. వాజి ముందడుగిడ లేదు. వెనుక వెనుకకు నడచినది. కొరడాతో నొకటిరెండుచుఱుకుదెబ్బ లిడి వాజి నొప్పించితిని. అంత నది ముందునకు దుమికి పరుగెత్త సాగెను. ఘూకమొకటి భయంకరముగ గూసినది. నా మిత్రుని దురవస్థను దలచి కుందెడి నాహృదయము ఈ యశుభసూచకములచే మరింత బరువెక్కెను. శిలామయమగు రాజమార్గమున మహావేగమున గదలెడి వాజియొక్క గిట్టలచప్పుడుతో లయ గలిపి నా గుండెలు దడదడ కొట్టుకొనుచుండెను...... తెల్లవాఱినది. కాని యంశుమంతుఁడు దృగ్గోచరుఁడు కాలేదు. కారుమబ్బు లాకసమున దట్టముగ గ్రమ్మినవి. భూనభోంతరములకు తమోవిముక్తి లభింపలేదు. ఒకచిన్న గుట్టను చుట్టిపోయి మలుపుదిరుగగనే అపరగిరి నాదృక్పథమున గోచరించెను.

అంధకారబంధురమగు నర్థరాత్రమున గంగానదీమహాప్రవాహముల దేలిపోయెనో [illegible]

జేరిన ఫైరావతమువలె — పికార
ఫుడగు మహాపాతకి మైలబొట్టువలె—
కాగితముపై జత్రింపబడిన మృత్యు
ప్రతిమవలె — కారు మబ్బులలము
యపరదిశను గన్పట్టెడి యాసమున్నత
ప్రాసాదమే నా మిత్రుని నివాసము. దీర్ఘ
ముచే డస్సియున్న యశ్వము నొక్క
వదలించి, భయవిహ్వలతచే గ్రుంగు
పడి నొకించుక దిటపఱచుకొని అపర
ర ప్రవేశ మొనర్చితిని. అరుణచ్ఛాయా
తము లగు నా ప్రాసాదగవాక్షద్వార
శ్వేతరాక్షసుని రక్తసిక్తములగు
లవలె భీకరాహములై యుండెను. వీటి
కేమిగాని, గంభీరమగు నా కట్టడము
మను బీటువారియున్నట్లు నాకువిస్పష్ట
మొనగట్టెను. ఆ ప్రసాదముజుట్టియున్న
మగు కందకమందలి నిశ్చలోదకము
దాని ప్రతిఫలముగాంచి, నే నులికిపడి
యశ్వమైనను ముందునకడుగిడలేదు.
ద్వారముకడ నొక్కభృత్యుడైనను
చేయుచున్న తరుకాండమునకు రాజును
ని ద్వారబంధమునుండి వ్రేలుచున్న
ఖము రెండుచేతుల నెత్తి, నోట నూని
శ్వాసము దీసికొని, మరల నాసిశ్వాస
దానిం బూరించితిని. కింకరునిబోలె నా
స్తకము నల్లని దుకూలముల ధరించిన
కుడు,నన్ను దనవెంటరమ్మని చేసన్న
నికి బోసాగెను. నేనును వానివెంటనే
గ్రంథయుతములగు ప్రాంగణములగడచి
గి చూడగ నొక యరగడియకాలము

గడచిపోయితిని. తుద కాసేవకు డొకగది
ద్వారమును తెఱవ ద్రోసి ప్రక్క కొదిగి
నిలిచెను......వాని యుద్దేశ్యము గ్రహించి
నే నాగదిలో బ్రవేశించితిని. ఆ చీకటిగది
యందు నల్లనిగుడ్డచే గప్పబడిన బల్లకు బైగా
పాలిపోయిన ముఖమున గుంటలు పడిన నేత్ర
ద్వయము నన్నాదుకొనినవి. ఆ కన్నులలో
నుండి బయల్వెడలిన యదృశ్యములగు తీక్ష్ణ
శరములు రెండు నా హృదయమున గాటముగ
గ్రుచ్చుకొనినవి! ఈ నాల్గు సంవత్సరములలో
నా మిత్రు నావహించిన మార్పు వర్ణనా
తీతము.....విషాదుడు నా కెదురుగ లేచి
వచ్చి, ననుగౌగలించుకొని, శిరమును నా భుజ
స్కంధమున నానించి, పొంగి పొరలి వచ్చెడి
దుఃఖమును దిగమ్రింగుచు నశ్రుజలముతో నా
యుత్తరీయముం దడిపివైచెను. నేనాతని మెల్లగ
నడిపించుకొని, ధూళిధూసరసమాశ్రిత మగు
సెజ్జపై జేర్చితిని. అవ్యక్తము లగు నాతని
సంభాషణములవలన సుకుమారగాత్రియగు
నాతని యనుంగుసోదరి పరలోకప్రాప్తి నందిన
దనియు, నొకప్పుడు ఫలపుష్పశోభితమగు
ఉన్నతవంశవృక్షమున నిప్పుడు విషాదు
డేకాకియై యొంటిగ మిగిలి యుండె ననియు
గ్రహింపగలిగితిని. ఆతడు సోదరిమృతకళే
బరమున కగ్నిసంస్కార మొనర్పక, దాని
నొక లోహపేటికయందు గుప్తపఱచి యా
గృహమునందే యొకగదిలో నుంచెనట. నే నా
తని దుఃఖోపశమన మొనర్చుట కుచితరీతిని
మాటాడితినేగాని, యాతని సమాధానముల
వినినకొలది, నాతని ము లక్షణములను పరిం

కొలదిని, విషాదుని మరల మానవ
త్రునిగా జేయుట యసాధ్య మను నిరాశ
లమయ్యెను..........ఆ రాత్రి విశ్ర
మటకు నన్నొక శయనమందిరమునకు
రి కాని పరస్థలమగుటవలననో, నా హృద
ము నావహించిన విపరీతాందోళనమువల
, ఆ రాత్రి నా కన్నులు మూతపడలేదు.
త్త్వదంష్ట్రల జిక్కి యున్నవానివలె వికృత
పుఁడై శల్యమాత్రావశిష్టుఁడై యున్న
దుని మూర్తియు, నాతని సోదరి ప్రేత
రూపమును, ఆ సౌధమున కాసూ
గ్రము వ్యాపించి యున్న నెఱియయు
కటి వెనుక నొకటి నా మనోవీథియందు
చరించుచు, నా నిశాసమయమున నాకు
శ్రాంతిః దక్కనీయలేదు.......ఇంతలో నా
దిద్వారమును దటాలున దెఱచుకొని విషా
దుడు లోన బ్రవేశించి "చూచితివిగదా?—
వు—చూచితివిగదా?" యని వికలస్వరమున
జచుచు నన్ను గౌగిలించుకొని యొక గవాక్ష
ద్వారముఁ దీసెను. ఆ సమయమున నాకస
మంధకారబంధురమై యతిభయంకరముగ
యుండెను. కారుమబ్బులా సౌధశిఖరముల
స్పృంగుచున్నట్లుండెను. అసంఖ్యాకములగు
తారకాగణములలో నొక్కటియు దృగ్గో
చర మగుటలేదు. "బాగు. బాగు. అస్వస్థుడ
వగు నీకీగాలి సరిపడదు! గవాక్షములమూయు
నిమ్ము. సద్గ్రంథపారాయణ మొనర్చుకొందము
రమ్ము" అనుచు నే నాకవాటమును బంధించి
విషాదుని శయ్యపైకి జేర్చితిని. అంత నట బడి

యున్న యపూర్వగ్రంథము నొండెత్తికొని
దాని నిట్లు చదువ నారంభించితిని:

'క్షుద్బాధాపీడితుం డగు పద్మార్కుండు డా
మాని నివాసంబునకుం జని, ద్వారబం
ధంబునఁ గరాఘాతంబు సేసి బిట్టఱచిన
సమాధానంబు రాకునికి...... యొక్క
ముష్టిఘాతంబున నా శిథిలద్వారముం దుని
యలుగా నొనర్చి లోపం బ్రవేశించె...'

నే నావాక్యము జదువుట ముగింపగనే యొక
తలుపు తటాలున దెఱచుకొనినట్లు మాకొక
శబ్దము వినవచ్చెను. నేనింక నిట్లు జదువుచునే
యుంటిని:

'లోన మానింగానక విస్మితుండై సర్దిశల
బరికించి, సక్రోధ మగు మహోరగము
తనపై గవియుచుండుట గమనించి, నిజ
గదాదండంబుచే దాని మడియ జేసె'

అప్పుడే మా కొకమహాధ్వని వినిపించి
నది. విషాదుడు గడగడ వణకసాగెను. కతిపయ
నిమేషములు గడవగనే, యాతని సోదరి
తూలుచు నడచివచ్చి ద్వారబంధము నాను
కొని నిలిచియుండెను. "నే ననుకొనినదంతయు
జరిగినది! పద్మార్కుడు గుహలో బ్రవేశించు
టయే నా సోదరి పేటికలోనుండి బయల్వెడ
లుట.— పద్మార్కుడు మహోరగమును
మడియఁజేయుటయే నా సోదరి యా గది
ద్వారమును బలవంతముగ దెఱచుకొనుట.—
ఆహా! నేను మందభాగ్యుడను. ఆమెను జీవ
ములతో సమాధిలోనికి జేర్చితిని!" అని
యఱచుచు నాతడు రిక్తవైన సోదరికడకు బరు
గెత్తికొనిపోయి యామెను గౌగిలించుకొనెను

ోదరసోదరీమణు లిరువురును మూలచ్ఛేదిత
దరీవృక్షములకరణి నొక్క క్షణములో నేల
ాలిరి!—నిర్జీవులైరి! ......నే నిక నచ్చట
లువలేదు. భయకంపితగాత్రుఁడనై కటిక
కటియందు కంట్లు గానకున్నను, సోపాన
రంపరల నొకటివెనుక నొకటి దాటి పాటి
ోవుచుంటిని. నే నెంతో దూరము గడచి
ోవక పూర్వమే, యా గృహమందలి చీకటి
చ్చిపోవుచుండెను. అందులకు గారణ మర
ుచు, శిర మెత్తి చూడగ నా సౌధోపరి భాగము రెండుగ విడిపోవుచున్న ట్లుండెను. నేనిదివఱ కెందుగాంచియుండిన నెరియ క్రమక్రమముగ పెద్ద దగుచుండెను. ఆకసమున నూర్ధ్వబిందుప్రాంతములందు మృగవ్యాధ[illegible]ు ప్రకాశవంతముగ వెలుగుచుండుట గాంచితిని. ప్రాణాశచే జనించిన దోహికచే మఱింతతీవ్రముగ బరుగెత్తి—ఆ సౌధరాజము సోదర సోదరీమృతకళేబరములతో కందకజలముల గలియకమునుపే—బయటబడితిని.

పు రో గా మి

పెద్దిభట్ల పూర్ణశర్మగారు (సాహితీసమితి సభ్యుడు)

"ఏచటి కేఁగుచునుంటి వోయీ
యీగభీరనిశీథమందున!
ముందు వెనుకల తోడు లేరే
యెందుఁ బోయెదవు?
చదలఁ గ్రమ్మెఁబయోధరమ్ములు
తమము లెల్లెడ నల్లికొనియెను
ఉల్లమును బిగఁబట్టి యెచటికి
వెళ్ళుచున్నావు?"

"మెఱుపుకాంతిని గాంచినంత నె
పరమహర్షము చెంది పొంగను
కారుమబ్బులు గాంచి మదిని వి
చారమును జెందన్.
"నడచుచుందును ముందునకు నే
నడచుచుందు నిరంతరంబును
ముందువెనుకలఁ గూర్చి చింతన
జెందమున లేదు!"

చిత్రలేఖనము

భమిడిపాటి రామసోమయాజులు గారు

2. వెలుఁగునీడలు; రంగులు; ఆకారము; వస్తుతారతమ్యము; దూరము.

ప్రపంచమున వస్తువులు కానవచ్చుటకు నే గుణములు వస్తువుల నాశ్రయించి మనకుఁ దోడ్పడుచున్నవో, అవియే, చిత్రకారుఁడు చిత్రమందుఁ జూపించి, ప్రకృతి స్వభావానుగుణముగ నుండునట్లు చేసి, చూచువారి కానందము గొల్పుచున్నాఁడని, యిది వరకు జెప్పఁబడినది. ఇందు నాగుణములెవ్వియో, అవి యేరీతిని చిత్రకారునికిఁ దోడ్పడుచున్నవో క్లుప్తముగాఁ జర్చింపవలయును.

మానవదృష్టికి వెలుఁగు మూలాధారము. వెలుఁగు లేనిదే మనదృష్టికవకాశము లేదు. అటులని, వెలుఁగొక్కటే ప్రపంచమంతటను నిండుకొనియున్నయెడల వస్తువులు మిక్కిలి బాగుగానగుపడునని చెప్పుటకు వీలు లేదు. పొత్తుగా కానరావు. ఇది సృష్టిరహస్యము. ప్రాణవాయువు ప్రపంచమందు జీవనాధారమై యెల్ల జీవులకు బ్రదు కిచ్చుచున్నను, సర్వప్రపంచమును గ్రమ్మి యొక్క ప్రాణవాయువే యున్నపట్టున జీవులన్నియు నశించును. అట్లే నీడకూడ వెలుఁగుతోపాటు ప్రపంచములో నుండినగాని వస్తువులు గోచరింపవు. ప్రతివస్తువు నందును కొంత వెలుఁగును కొంతనీడయు నావరించియుండును. ఒక్కొకప్పుడు వెలుఁగును, మరియొకప్పుడు నీడయును, వస్తువులకు హెచ్చుగా నుండును. ఇంటిలోపలిగదిలోఁ గూరుచున్న మనుజునిశరీరముపై నీడ హెచ్చుగానుండును; వెలుఁగు తక్కువగా నుండును. ఆమనుజుఁడే, బయట నిలచియున్నప్పుడు వెలుఁగు

...క విషయము మాత్రము నిశ్చయము: ...గు చీకటుల కూటమి లేని వస్తువు లేదు. ...ఒక బంతిపై వెలుఁగు పడుచున్నది. కాని, ...ంతకును పడలేదు. దానిలో కొంత ...ము పైననే పడుచున్నది. తక్కుఁగలయర్ధ ...మును జీఁకటి కప్పియున్నది. భూమిపై ...ంబవల్లి కల్గుట కీన్యాయమే కారణ ...చున్నది కాదా? గవాక్షము తెఱచి ...న గదిలోని వస్తువులపై, నా గవాక్షము ...సఁగల భాగములపై వెలుఁగును, తక్కిన ...ములపై నీడయుఁ బడును. లతలు చెక్కిన ...పైన వెలుఁగునీడలు పడుచున్న వను ...దము. అప్పుడు వెలుఁగుపడుచున్న భాగము ...స గల లతలు స్పష్టముగా మన కంటికి ...పించును. నీడలోని లత లంత బాగుగా ...రావు. నీడ మిక్కిలిగా నున్నప్పుడు ...త్తుగా కానరావు. వెలుఁగు మిక్కిలిగా ...న్నను గానరావు. కాలుచున్న యినుప ...పై లతలున్నను, లేనట్టులే యెఱ్ఱనిముద్ద ... గానుపించును. చీకటిదట్టముగా నున్న ...లోఁ గూడ నాబంతికాని లతలు కాని ...నరావు. విపరీతావస్థలు సమానములే. ...xtremes are alike) ఇది వెలుఁగునీడలయొక్క ...భావరహస్యము.

వస్తుఘనస్వభావము, వెలుఁగు నీడల ...హాయ్యముననే కానవచ్చుచున్నది. గుండ్ర ...గా కత్తిరించిన తెల్లకాకిత ముక్కటియు, ...నితో సరియగు చుట్టుకొలత గలిగిన తెల్లని ...తి ముక్కటియు, వెలుఁగునీడలచే నొసంగఁ పడవలసినదే. కాని ప్రకృతిలో నా రెండు వస్తువులు గోచరించుటలో భేదము దెలియుచున్నాము. అందులకుఁ గారణమేమి? బంతిపై నొక ప్రక్క వెలుఁగును వేఱొక ప్రక్క నీడయుఁబడుచున్నది. పలుచనైనట్టి యాగుండ్రనికాగితముపై నట్లుకాక, వెలుఁగొక్కటే పడుచున్నది. అనఁగా, పలుచనై, సమమట్టముగా నుండుకాగితము మున్నగు వస్తువులపై వెలుఁగుగాని నీడగాని యొక్కటే పడఁగలదు. బంతియట్లుగాక కొంతఘనతగల్గియుండునకుబ్బుకొనియుండుటంబట్టి, వక్రగతి లేని వెలుంగుటమ్ములు, దానిపై నంతటను పడుట కవకాశములేకుండుటచే, తమతిన్ననిదారి కడ్డువచ్చు భాగముపైననే పడుచుండును. వెలుఁగు లేని భాగము చీఁకటిగానుండును. చీఁకటియనునది, వేఱుగా నొకపదార్థము గాక, వెలుఁగులేమి యే యైయున్నను, దానికి గూడ వెలుఁగునకుఁగల ప్రాముఖ్య మున్నది. కామెరాయంత్రముతోడ ఫొటోగ్రాఫులఁ దీయుట యీ వెలుఁగునీడలవలననే జరుగుచున్నది. చిత్రకారుఁడు ప్రకృతిలోవలెనే, వస్తువులకుఁ దన చిత్రమున, వెలుఁగునకుఁ దెలుపును, నీడకు నలుపును వేసి, నిజవస్తుస్వభావమును జిత్రమునకుఁ గలిగించుచున్నాఁడు.

ప్రతివస్తువునకును నెల్లప్పుడును, విధిగా నొక ప్రక్క వెలుఁగును రెండవ ప్రక్క నీడ యునై యుండు ననియును జెప్పరాదు. ఒక గదికి వెలుఁగువచ్చుమార్గములు నాలుగున్న వనుకొందము. అట్టియెడల నాగదిలో మధ్య

हिन्दी साहित्य सम्मेलन

का कि ना ड.

श्रीमान् नागेश्वररावजी का स्वागतभाषण

महाशयो,

भाषा, देशाचार आदि के भिन्न २ होने के कारण यद्यपि दक्षिण और उत्तर भारत में अंतर है तो भी ज़बरदस्त भौतिक पाश के बिना साधारण धर्म युक्त ज्ञान पाश से बंधे रहना समस्त भारत वर्ष का सामान्य गुण है । विज्ञान-विशारद महर्षियोंने विज्ञान पाश से विषयाङ्गों को बांध कर सारे भारत वर्ष में एक भाव को उत्पन्न किया है । संस्कृत, वेद पुराण, आगम, निगम, मताचार, समान-ध्येय आदियोंने भिन्न २ प्रान्त-वासियों के हृदयों को एक रीति से बांधा है । भाषा के भिन्न होने पर भी भाव जहां एकसे हों वहाँ प्रेम और विश्वास का होना आसान है । बंग, महाराष्ट्र, गुजरात पंजाबादि प्रान्त की भाषाओं के भिन्न २ होने पर भी, समस्त भारत वर्ष के साधारण संस्कार में ये सब प्रान्त मिल कर अपने २ भेद भाव को निकाल कर बंधुत्व की पुष्टि करते हैं । सामान्य संस्कार के काम में लगे हुए लोगों के लिये सामान्य भाषा का होना बहुत आसान होगा । जो लोग सामान्य काम में लगे नहीं हैं उन लोगों में एक भाषा का होना मुश्किल है। समान संस्कार में लगे हुए भारत वासियों के लिये स्वदेशी-हिंदी-हिंदुस्तानी का सामान्य भाषा होना जैसे आसान है वैसे विदेशी अंग्रेज़ी भाषा का होना आसान नहीं हैं । लोगों के सामान्य संस्कार में लगे रहने के अलावा भाषा के बंधुत्व के ख्याल से भी हिंदी-हिंदुस्तानी ही सामान्य भाषा होने लायक ...

संस्कृत शब्दों का खूब ही प्रयोग होता है । इस कारण से दक्षिण भारतवासियों को हिंदी-हिंदुस्तानी का अभ्यास करना आसान है ।

भारत वर्ष को एक राष्ट्र बनाने के लिये भाषा की तरह एक लिपि का भी होना ज़रूरी है । वह लिपि वही हो सकती है जिस से सभी शब्द आसानी से और ठीक २ लिखे जा सकें । ऐसी लिपि मेरी समझ में नागरी ही है । महात्माजी की इच्छा है कि हिंदू संस्कृतके साथ उर्दू और मुसलमान उर्दूके साथ नागरी सीख कर भाषा प्रचार और हिंदी उर्दू में मेल बढ़ावें दक्षिणवासी हम लोगों को संस्कृत और हिन्दी का अभ्यास करने के लिये नागरी लिपि का अभ्यास कर लाभ उठाना है—चाहे हम उर्दू न भी सीखें।

इन सुविधाओं के रहने से हिंदी साहित्य तथा भाषा का प्रचार करने के लिये पवित्र नगर काशी में भारत भूषण पंडित मदन मोहन मालवीय जी के सभापतित्वमें संवत १९६७ वि. में इस हिंदी-साहित्य-सम्मेलन का पहला अधिवेशन हुआ । उसी हिंदी-साहित्य-सम्मेलन के अधिवेशन का आज इस आंध्रदेश में होना विचित्र है । अन्य वैचित्र्यों की तरह इस वैचित्र्य का भी कारण महात्मा गांधी जी हैं । हिंदी-साहित्य-सम्मेलन का आरम्भ में जो उद्देश्य था, महात्माजी ने उसी को पूर्ण किया ।

हिंदी-हिंदुस्तानी भारत वर्ष की राष्ट्र-भाषा है । यह देश भर आसानी से समझी जाती है । ...

లేదు భుజించుఁ గట్టను । నాలుగైదు, మూరలది, యెంచుఁ గోటులు । మూర్ఖుఁ డజ్ఞ
ావశంబున మట్టిపాత్రంబునట్లు, లామరణమును జంచల । మవ్వర బ్రదుకు! ౨౯
లములున్న చెట్టునకు గబ్బిలము నెవరు, పిలిచెదరు రాఁగఁ బాలుచేఁపి మొదవు దన
ాడకేకునట్లు దాతయెందు వసియించు, నచ్చటికిఁ బాము యేగద । రథులెల్ల. ౩౦
తభవంబునఁ జేసిన । కార్యముల ఫలమును దముదామ కుడుతురు । కమలజువిధి
ర్జనుల నేరు తీర్తురు! తొలఁగఁ ద్రోయఁ, వశమె యూరెల్లఁ జేరియు । వారివిధిని. ౩౧
ప్పపద్దెముకంటెను । నెప్పు మాట, గొప్పకులము కంటెను నెప్పు । గుణము బోర
ఁగువీరునికంటెను! రోగి యొప్పు, ననతిఁ గొనుకంటె బ్రహ్మచర్యంబె యొప్పు. ౩౨
ఋవలనను గలిగెడు! నెగుడుదిగుడు, లక్ష్మి కల్మియుఁ బెరుఁగును! నణఁగుఁ గాన
న్నపానంబు లొసఁగుఁడీ । యర్థులకును, దీనివలనను జిత్తశుద్ధియగు మీకు. ౩౩
నపదార్థమేనియు నొకప్పు । మృదుపక్వ లింబ జయింపదా
నపుటమ్మ మత్తకోరికాయముఁ గాఁడును దూడిఁ గాఁడు నే
నపు గడ్డపాలకుఁ బగల్వ నశాగ్యపుఠాటిబండ దాఁ
లున బ్రద్దలౌఁ దృణము । వేసులుపాఱిన వింత చూడుఁడా. ౩౪
దుపుకొనకున్న ధనము విస్తారమున్న, యతని నందఱు నెదు రేగి । యాదరింత్రు
నుని భార్యయొల్లదు । నెరయఁ గనిన, తల్లి యొల్ల దతనిమాట । చెల్ల దెందు. ౩౫
ాయక కాచు వృక్షములు । భూమిని గల్గును జెప్పకుండనే
యఁగలట్టి బుద్ధిగల । చిన్నలు నుందురు, దున్ని మెత్తగా
యఁగ విత్తిన న్నోలవఁ । జాలని విత్తనమట్లు దుర్జనుం
యక యెంత చెప్పి జతి । మాలిన బోధము పుట్టునే మదిన్. ౩౬
, శుక్తి, కదళి । వెదురును నశియింపఁ, గనినబిడ్డ । యగును గారణంబు
వి విద్య ధనముఁ । బొలియఁ గారణమగు, పరసతులనుగోరుఁ । వారిమనసు. ౩౭
నిదోలఁగ జేయ । వేదాదివిద్యలు, చాల వొకటఁ జూపఁ । జాలుఁగాని
నస! యెఱుఁగుమంచిమార్గమునను ముక్తి, వెదకువారి కెట్టివిఘ్నులు లేవు. ౩౮
ప్పదేశులవయసున । మూఁకు వినువ, వేద్యుఁ డగు భగవంతుని । వెదకకున్న
వమోహమునుబట్టి ప్రాయంబుఁ దెలియు, నట్టు లాతనిజ్ఞానంబు । నరయఁబడును. ౩౯
దములు నుపనిషత్తులు । ద్వీపజన్ము, సూత్రములు గీతలును ధర్మసూత్రములును

గీ. బాగుపడఁబోవు వారి నాఁ । సంగ నెవ్వ, రోపుదురు, చావనున్నచో । నుడుపువారు
గలరె, తిరిసెడువారి క । క్షయధనంబు, లిడుదు రెవ్వరు? గీటురు । తుడువఁగలరు? ౧౪

గీ. ఇచ్చకము లాడి యాచించి । యేటి తెచ్చి, కొని భుజించుచు బ్రదుకుట । కూడదబ్బె
ముష్టిఁ గొని పొట్ట నింపుచు । మురియుకంటె, మానహాని గాకుండిన । మరణ మొప్పు.

గీ. శ్రీశివాయ నమో యంచుఁ । జింత సేయు, వారి కెన్నఁ డపాయంబు । వచ్చు టరుదు
ఇదియె మంచియుపాయమా । నింతకంటె, విధిని గెల్చుట కుపాయ త్తి । వెదక లేదు. ౧౬

గీ. నీటిగుణము నేలనుబట్టి । మేటిగుణము, దానమునుబట్టి తెలియు నే । త గుణ మార్ద్రి
హృదయమునుబట్టి తెలియును । స్త్రీలగుణ మ, దీలువునుబట్టి తెలియని । నెఱ్ఱఁగికొనుఁడు.

గీ. తొంటిమేనునఁ జేసిన । దుష్కృతంబు, దీఱకుండఁగ దైవంబు । దూఱఁ గలిమి
వచ్చి పడునెక్కొ యపు డీని । వారి కిపుడు, వట్టికుండను బొంగునె । పాలు పైకి. ౧౮

గీ. జనకులకు సోదరులకు స । జ్జనుల కాప్తు, లకు నొసంగరు లోభులు । లాఁతివారు
శరణటన్నను బెట్టరు । చోరవఁగొట్టి, యెత్తుకొని పోవ దొంగల కిత్తు రెల్ల. ౧౯

ఉ. పొట్టఁకుకూటికై కడుపు । వట్టి చరింతును సేవచేసి యె
ప్పట్టున దేహ యం చడిగి । వార్ధులు దాఁటియు స్తోత్రపాఠముల్
నెట్టన చేసి రాజు లయి । నీచులకుం గృతు లిచ్చి యున్నిరో
తట్టదు ముక్తిసాధన ప । థంబునఁ బో నొకనాఁడు నెమ్మదిన్. ౨౦

గీ. సన్నికలు గట్టుకొని యేట । జాఱినట్లు, కన్నెలను వెంబడించి రోక్కంబు దోలఁగఁ
బెట్టుకొని యిహాపరములు । వృథ యొనర్చి, దద్దిరమునకు వి త్తమ్యో । దరు కుజనులు. ౨౧

గీ. పంచనాస్వభావము లేని । వారి కిచ్చు, నేలయును నీడ ధాన్యంబు । నీరుఁ బాలు
ధనము వాసియుఁ గీర్తియు । త్సవము నూరు, నాయురారోగ్యములును ల । చ్చుమ్మతల్లి. ౨౨

గీ. పాటుపడి కూర్చి ధనమును । బాఁతిపెట్టి, పాడునడుజనులార! యో । పాపులార!
యసులు గూఁడును విడిచి తా । నోసరిలిన, నాధనంబు నెవ్వరు గొని । యనుభవింత్రు.

గీ. ధర్మసభలోనఁ బకుపాతలంబు చెప్పు, నతనియింటను వేతాళ । మధివసించు
మొలచు జిల్లేడుఁ, బాతాళ । మూలి త్రాఁచు, పాము తూటును బెద్దమ్మ । వారు నిలుచు.

గీ. భూతి పెట్టనినొసలును । నేలబొట్టు, లేనిభోజన మూఁడుది । లేనియిల్లు
నేఱు లేనట్టిదేశంబు । నింపుఁ బాడు, పాడు తోడఁబుట్టులు లేని । వానిమేను. ౨౫

గీ. రాబడిని మించువ్యయము గౌ । రవముఁ జెఱచు, మటిని బోఁగొట్టు నారులన । మ్మకమునుడుపు;
నష్టజన్మంబు లంటించుఁ । జౌర్యగుణము, కల్లలాడించు నిహపర । గతులు మాల్చు. ౨౬

గీ. మానము, కులంబు, విద్యయు, । దాన, మాధి, సత్యమును, దాతృత, తపంబుఁ । బనియు, గౌర
నమును,

నీతిభవనము

శ్రీ కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు

(ద్వితీయ భూమిక)

ఁలుఁ దేని పానకమును । బప్పు నాల్గుఁ, గలిపి యర్పింతు సుందర । గజముఖుండ
వచన పద్య నాటకరూప । భాష నాకుఁ, గరుణసేయుము నిర్దోష।సరణియందు. ౧
శ్య మొనరింపఁదగుఁ బాప।మును దృజంపఁ, దగును దొలిపుట్టునాఁటి యా।ద్యయము నేఁడు
లుపడు సేవకేమువారుఁ।బలుక నిదియె, దుష్కృతముమాటుఁగా సత్కృ।తుల నొసర్పు.
తు లివి రెండెగాని యొ।చ్చటను వేఱు, లేవు నీతిమార్గమ్ముఁ బా।లించిచూడ
ప్పవా రెచ్చుకులమువా । రీనివారు, తగ్గుకులమున వారు శా।స్త్రవిధియందు. 3
ంమలను దాఁప నిడు సంచి।యొకలు దీని, శాశ్వతం బని యెంచంగఁ । జనదు ధర్మ
ఒనరఁజేయుఁడు దాన యా।తనయు దుఃఖ,ములును బోవును సిద్ధించు । ముక్తి మీాకు.
ఁదలఁచనొక్కటియుఁ జేయఁ । దరముగాదు, పుణ్యఫల మగు సమయంబు।పోడముదాఁక
డ్డివాఁడు మామిడికాయఁ । గొట్టఁ గట్టు, విసరు టొప్పును, దకితొ్న । వెలయు ఫలము.
త వేఁడిన రాని దొ।కింత రాదు, వచ్చునది వల దన్నను । వదలిపోదు
ియఁబాలక హృదయంబు।గలఁగఁ జెక్కు,తలఁచి కూర్కొనుటయు మను।ష్యులవనియగు.
ష్టమునకంటె నెక్కుడు । వలసి యొకని, సౌఖ్యమును బల్మిచేఁ గొనఁ । బాలని యిలఁ
ిలి యద్దరి కేగినఁ । గాని నొసటి, వ్రాఁత కెక్కుడు దొరకదీ।ప్రాణి కింత. ౭
్నవిధముల నెంచిన । నీశరీర, మఖిలదుజలకు బాధల । కాకరంబు
రం బని తెలిసి మ।హాత్మ్మ లబ్జ, పత్రమున నీరుపోల వే।ర్పడి చరింత్రు. ౮
త యత్నించినను విధి । యెంతొ దాని, కెక్కుడర్థము రా దది । యేల యత్న
న గడింపుఁడు మర్యాద।యును యశంబు, సుస్థిరంబులు తక్కిన । నస్థిరములు. ౯
ు రెంపి కాలెడు । కనుకలోన, నూటచెలమలు లోకుల । కుపకరించు
్కలుఁడు లేమిపడియు యా।చకు లడిగిన, లేదని వచింపఁజాలఁడు । లేశ మైన. ౧౦
ష్టకోలఁది దొరలి । యేడ్చినఁ జచ్చిన, వారు రారు వలదు । వారిదారి
రకుఁ దప్ప దప్ర।మాదులరై పోయి,గుడుచు చోరుల కీడువఁ । గడపరయ్య. ౧౧
్కదినంబు లింపి యుడు।గుండుమన నిద్ర విస్తై చక్కఁగా
్కము రెండునాళ్లకన । మేకొని మెక్కన్ప చాలుఁబాలు లే
క్కదినంబు నాదు వెత । యోజన సేయక కష్టపెట్టు నాఁ

ఇఁక నిక్ష్వాకువంశీయు లయిన వైశాలికులు లిచ్ఛవీక్షత్రియు లని యిదివఱకే తెలిపియున్నదానికిఁ గారణ మిచ్చట వివరింతును. వైశాలిపురమును గూర్చియు లిచ్ఛవులను గూర్చియుఁ బ్రత్యేకవ్యాసము వ్రాయవలయును గాని యిచట విశేషము వ్రాయ సాధ్యము కాదు. ముఖ్యాంశమును మాత్రము వివరింతును. విశాలపురమనునది యిక్ష్వాకునిపుత్త్రుఁ డగు విశాలునిచే నిర్మింపఁబడినట్లుగా రామాయణమునఁ జెప్పఁబడియెనని యిదివఱకుఁ దెలిపి యుంటిని. కాని యిక్ష్వాకువంశీయుఁడైన తృణబిందుకొడుకగు విశాలునిచే నిర్మింపఁబడియె నని విష్ణుపురాణమునఁ బేర్కొనఁబడినది. కాని బౌద్ధగ్రంథములలో వజ్జియనులచే వేసలి యను వైశాలిపురము నిర్మింపఁబడినదని వ్రాయఁబడియున్నది. లిచ్ఛవీలును, వైదేహులును వారిలోనివారే యని యేతద్గ్రంథములమూలముననే తెలియుచున్నది. శాక్యులు లిచ్ఛవులు వైదేహులు కోసలులు, కాశీలు మొదలగు తెగల క్షత్రియులెల్లరు నాప్తబంధువులు నేకసంఘముగఁ బ్రవర్తించుచుండి రని యేకకంఠ్యముగా జైన బౌద్ధగ్రంథములు చాటుచున్నవి. వీరు వ్రాత్యక్షత్రియు లని ధర్మశాస్త్రములు తెలుపుచున్నవి. బ్రాహ్మణములు పురాణములునిక్ష్వాకువంశీయు లయిన యుత్తమక్షత్రియులనుగా దెలుపుచున్నవి. కావున వీనితత్త్వమును విపులముగాఁ జర్చించి వీ రెవ్వరో తెలిసికొన్నఁ గాని ప్రాచీనాంధ్రులచరిత్రము సంపూర్ణముగా బోధపడదు. చండాలజాతితత్త్వమును బోధపడదు. ఇప్పటికి వైదేహులు వజ్జియనులలో నివారని తెలిసికొన్నారము గనుక వజ్జియనులనుగూర్చి మూఁడవవ్యాసమున విపులముగా వివరించుచున్నాను.

సానుస్మరణము

శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు

త్రోలుదోల్త పోఁ దున్నినభూమిలోఁ
గసవు గానైనను గాకపోతి
పోతన కాయఁగాఁ బూనినపసులలోఁ
బశుజన్మ మైనను బడయనైతి
పోతన దున్నిన పొలములలోఁ బలఁ
పాంసుబత్వం బైనఁ బడయనైతి
ఆంధ్రభాగవతము వ్రాయునవసరమున

...సుభార్యయొక్క తనయుఁడుమాత్రమె సిం...న మధిష్ఠింపఁగోరి తనజ్యేష్ఠపుత్రులయిన ...క్కముఖునిని, కారండుని, హాస్తినికిని, ...రుని ప్రవాసమునకుఁ బంపఁగా వారు ...వత్పర్వతసానువులలో నొకసరోవరము ...ొడ్డున నున్న 'ఓకు'(శాక) వృక్షమునమీా ...న నివసించిరి. తమరక్తముయొక్క పరి...త్వమును గాపాడుకొనుటకై వారు తమ ...బుట్టువులనువివాహము జేసికొనిరి. ఒక్క ...క్ష్వాకుఁడు) రాజునకు 'దిశా' యనునొక ...సపడుచు గలదు. ఆమెకు కృష్ణవర్ణుఁ ...శిశువు జనించెను. ఆశిశువు జనించిన ...నే 'తల్లీ! నన్ను తుడువుము; తల్లీ! ... స్నానము చేయింపుము; తల్లీ! నేను ...పయోగపడునట్లుగా నామురికి సంతయుఁ ...ట్టుము;' అనిమొఱపెట్టెనఁట! అపుడు ...ం 'ఇది పుట్టఁగానే మాటాడుచున్నది. ...వల్లనిదయ్యము పుట్టినది' అని చెప్పికొన...ఁట! ఈనల్లనిశిశువునకుఁ బుట్టినవారే ...రునులఁట! (కృష్ణాయనులు) అంబష్ఠసుత్త ...ష్ఠసూత్రము'నం దీవాక్యములు గన్పట్టు...వి.

...'అపును; అంబష్ఠా! ఎవ్వఁడైనను నీపూ...రుమును నీవంశమును అనుసరింపఁగోరిన ...ం నీతల్లివంకవారికిని నీతండ్రివంకవారి...'శాక్యులు' ఒకప్పుడు యజమానులునుగ ...రనియు, వారిబానిసపడుచులకు మీారు ...వంశతివా రయినటులు గన్పట్టఁగలదు.

తెలుపుచున్నవి. ఇక్ష్వాకువంశములో బృహ ద్బలుడు పుట్టెననియు వానికి బృహత్క్షణుఁడు, వానికి గురుక్షేపుఁడు, వానికి వత్సుఁడు, వానికి వత్సబహుఁడు, వానికి ప్రతివ్యోముఁడు, వానికి దివాకరుఁడు, వానికి సహదేవుఁడు, వానికి బృహదశ్వుఁడు, వానికి భానురథుఁడు, వానికి సుప్రతీకుఁడు, వానికి మరుదేవుఁడు, వానివంశమున సునక్షత్రుఁడు, కిన్నరుఁడు, అం తరిక్షుఁడు, సువర్ణుఁడు, అమిత్రజిత్తు, బృహ ద్రాజుఁ బుట్టిరి. కృతంజయునకు వీరు పూర్వులు. వీరికి రణంజయుఁడు పుట్టెను; రణంజయునకు సంజయుఁడు, సంజయునకు శాక్యుఁడు పుట్టె నని విష్ణుపురాణమువలనఁ దెలియుచున్నది. అమరకోశమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాసినభర తాచార్యుఁడు తనవ్యాఖ్యానములో 'శాక' అనునది యొకవిధమైనవృక్షము. ఇక్ష్వాకువం శీయుఁడైన యొకరాజు శాకవృక్షము సమీాప మున నివసించినందువలన శాక్యుఁ డనుపేరు, వహించెను. వానిసంతతివారే శాక్యులయిరి, అని వ్రాసెను. త్రివిష్టపు (Tibet) దేశపుగ్రంథ ములలో నొకదానిలో విరూఢకుఁ డనురాజు తనసుందరసుకుమారులేమయిరని సభాసదుల నడిగెనట! వారికి వాని కొమాళ్ల సాహసకృ త్యము వక్కాణించిరఁట! బళి! అతిసాహస వంతులయిన యువకులారా! అని తండ్రి పేర్కొ నెనఁట! ఇట్టిశీలము గలవారగుటచేత వారు శాక్యు లయిరని చెప్పఁబడినట్లుగా తాము

3 చంద్రుడు, ౪ సుచంద్రుడు, ౫ ధూమ్రా
శ్వుడు, ౬ సృంజయుడు, ౭ సహదేవుడు,
౮ కుశాశ్వుడు, ౯ సోమదత్తుడు ౧౦ కకు
త్స్థుడు ౧౧ సుమతి, వీరిని వైశాలికు లని
చెప్పినాడు. సుమతియనువాడు రామలక్ష్మ
ణులకు సమకాలికుడు. ఇక్ష్వాకుని పుత్రు
డయిన నిమి (విదేహుని) వంశమున బుట్టిన
కుశధ్వజుడే సీతజనకుడని రామాయణ
మున జెప్పబడియుండెను. ౧ నిమి, ౨ మిథి
3 ఉదావసు ౪ నందివర్ధనుడు ౫ సుకేతు
౬ దేవరాతుడు ౭ బృహద్రథుడు ౮ మహా
వీరుడు ౯ సుధృతి ౧౦ దృష్టకేతు ౧౧ హర్య
శ్వుడు ౧౨ మరుడు ౧౩ ప్రతీన్ధకుడు ౧౪
కీర్తిరథుడు ౧౫ దేవమీఢుడు ౧౬ మహీధ్ర
కుడు ౧౭ కీర్తిరాతుడు ౧౮ మహారోముడు
౧౯ స్వర్ణరోముడు ౨౦ హ్రస్వరోముడు
౨౧ కుశధ్వజుడు. ఈకుశధ్వజుడే సీతతం
డ్రియైనజనకుడని రామాయణమున వక్కా
ణింపబడియెను. (బాలకాండము, ఏకసప్తతి
తమసర్గము) ఇంక నిక్ష్వాకునకు దశరథునకు
మధ్య గలరాజు లెందఱో పరిగణింతెము.
ఇక్ష్వాకునకు ౧ కుక్షి ౨ వికుక్షి 3 బాణుడు
౪ అనరణ్యుడు ౫ త్రిశఙ్కుడు ౬ దుందుమా
రుడు ౭ యవనాశ్వుడు ౮ మాన్ధాత
౯ సుసన్ధి ౧౦ ధ్రువసన్ధి ౧౧ భరతుడు ౧౨
అసితుడు ౧౩ సగరుడు ౧౪ అసమంజ
౧౫ అంశుమంతుడు ౧౬ దిలీపుడు
౧౭ భగీరథుడు ౧౮ కకుత్స్థు...

కేశుడు ౨౫ నహుషుడు ౨౬ యయాతి
౨౭ నాభాగుడు ౨౮ అజుడు ౨౯ దశర
థుడు 30 రాముడు. ఇక్ష్వాకువంశము
బహుపురాణములలో బహు విధములుగా
చెప్పబడియున్నది. దశరథుడు, జన
కుడు, సుమిత్రుడు, ఇక్ష్వాకువంశములో
బుట్టినసమకాలికు లయినను ఇక్ష్వాకునకు
దశరథుడు 30 వ తరమువాడుగను జన
కుడు ౨౪ వ తరమువాడుగను సుమిత్రుడు
౧౨ వ తరమువాడుగను నెక్క రామాయ
ణము బాలకాండలోనే వక్కాణింపబడుట
యావంశానుగులయొక్క సత్యచరిత్ర యెట్టిదో
చెప్పకయే చెప్పుచున్నది. విస్తారములలో
నెల్ల విస్తారము మఱి యొక్కటి గలదు. దశ
రథుడును జనకుడును సూర్యవంశక్షత్రి
యులు ఇక్ష్వాకువంశీయులు. జ్ఞాతులు. సగోత్రి
కులు. అట్లయ్యును తమబిడ్డలయినసీతారాము
లకు వివాహము గావించుట నింద్యముగ నశా
స్త్రీయముగ గన్పట్టగలదు. ఇట్టి వివాహ
ముల గొడంబడినవారిని

"యస్తు ప్రవ్రజితా జ్జాతో
బ్రాహ్మణ్యాం యశ్చ శూద్రజః
తావుభౌ విద్ధి చండాలౌ
సగోత్రా ద్యశ్చ జాయతే"

అని సన్న్యాసికి బుట్టినను, బ్రాహ్మణస్త్రీ
యందు శూద్రునికి బుట్టినవాడును సగోత్ర
స్త్రీయందు బుట్టినవాడును ...

ండాలా స్త్రియ ఈరితాః" అని మీాఁద చెప్పి లితినే యమస్మృతియందును చండాలు రని క్కాణింపఁబడియుండెను. ఇట్లు సగోత్రికుల వాహములు కూడవని స్మృతులు నిషేధించు ండ వసిష్ఠ, విశ్వామిత్ర, గౌతమాదిమహ లును జనకాదిరాజర్షులు నిట్టియశాస్త్రీయ వాహముల కె ట్లంగీకరించిరని యిప్పటివా కి నాశ్చర్యము కలుగవచ్చును. కాని ప్రాచీన ాలమున సూర్యవంశక్షత్రియులైన యిక్ష్వా వంశీయులలో పవిత్రమైనరక్తమును కులీన ను గాపాడుకొనుటకై తోఁబుట్టువులను ాతులపుత్రికలను వివాహముఁ జేసికొనునా వార ముండినటులు గ్రంథాంతరములవలనఁ దెలియుచున్నది. వర్తమానకాలమున మహా ష్మదీయులలో గొప్పకుటుంబములలోఁ బిన తండ్రులయొక్కయుఁ బెదతండ్రులయొక్కయు పుత్రికలను వివాహము జేసికొనునాచార ముచ్చటచ్చట గల దని వినుచున్నారము. ఇట్టి యాచారమే పూర్వ మిక్ష్వాకులలో నుండె ను. శ్రీమద్రామాయణమున వక్కాణింపఁ బడిన సూర్యవంశక్షత్రియులైన యిక్ష్వాకువం శీయులు శాక్యులుగను, వైశాలికులు లిచ్ఛ వీలుగను, మైథిలులు వైదేహులుగను, వీరెల్ల రును వసిష్ఠగోత్రీయులయిన క్షత్రియు లని యును బౌద్ధగ్రంథములం దంతటను గానవ గును. వైదేహులనుగూర్చి ధర్మశాస్త్రము లేమి వచించెనో మీాఁ కిదివఱకే తెలిపియు

నట శ్చ కరణ శ్చైవ ఖసో ద్రవిడ ఏవచ" అనియు,

"శనకైస్తు క్రియాలోపా దిమాః క్షత్రియ
జాతయః, వృషలత్వం చ గతా లోకే
బ్రాహ్మణా దర్శనేన చ, పౌండ్రకా
శ్చోడ్ర ద్రవిడాః కాంభోజా యవనా శ్శకాః
పారదా పల్లవా శ్చీనాః కిరాతా దరదాః
ఖశాః"

అని మనువు శూద్రక్షత్రియులనుగఁ జెప్పియున్నాఁడు. కాని జైనగ్రంథరాజముల లోను బౌద్ధగ్రంథరాజములలోను వీర లుత్తమ క్షత్రియులుగా వక్కాణింపఁబడిరి. ఇక్ష్వాకు వంశీయులు శాక్యులే యనుట రుజువుచేయ వలసియున్నది. బౌద్ధమతస్థాపకుఁడైన గౌతమ బుద్ధుఁడును జైన మతస్థాపకుఁడైన మహా వీరుఁడనునాతఁడు నీక్షత్రియకుటుంబములలో నుండి జనించినవారగుటచేతను ఈవంశీయులే వీరిశాఖలవారే భరతఖండమునందును విదేశ ములందును జైనబౌద్ధమతములవ్యాప్తికిఁ గార కు లగుటచేతను ఆకాలమునఁ బ్రజలకు వీరి యం దత్యంతానురాగముండుటచేతను జైన వాఙ్మయమునందును, బౌద్ధవాఙ్మయము నం దును ఈ క్షత్రియులనుగుఱించి విశేషముగ వ్రాయఁబడియుండెను.

శాక్యసింహుఁడైనగౌతమబుద్ధుఁడు శా క్యులలోనివాఁడని పాలీభాషాగ్రంథములమూ లమునఁ దెలియుచున్నది. శాక్యు లనువారు

ని దెలియఁజేయుచున్న దనుటకు సందియము లేదు. కనుక నీదేశము విదేహమాధవునిచే జయింపఁబడిన దేశము గనుక విదేహదేశమని పేరువచ్చినట్లుపై గాథమూలమునఁ దెలియుచున్నది. కాని, యిందుకు భిన్నముగా మఱియొక గాథ విష్ణుపురాణమునందు గలదు. ఒకప్పుడు ఇంద్రునియజ్ఞమును బరిసమాప్తి నొందించి వసిష్ఠుఁడు నిమియను రాజుయొక్క యజ్ఞమును ప్రారంభించుటకై మిథిలానగరమునకుఁ బోయెను. అతఁడు వెళ్లునప్పటికి 'నిమి' యను రాజు గౌతమునిద్వారా యజ్ఞములను బరిసమాప్తములను జేసికొని నిద్రపోవుచుండెను. తన్ను విడిచి గౌతముని చేబట్టి యజ్ఞకార్యము ముగించినందులకుఁ గోపించి వసిష్ఠుఁడు నిమి (రాజు) విదేహుఁడు- విగతదేహుఁ డగుగాక యని శపించెనఁట! రాజు మేల్కొని నిద్రపోవువానిని శపించినందున వసిష్ఠుఁడును విగతదేహుఁ డగుగాక యని ప్రతిశాప మిచ్చెనఁట! అంత ఋషులు నిమియొక్క మృతకళేబరమును మథించిరి. ఆమథనమువలన 'నిమి' యను కొడుకు పుట్టె నఁట! నిమియొక్క కొడుకు మిథి యనియు నతఁడే మిథిలానగరమును నిర్మించి జనకుఁడనఁ బరఁగెననియు భవిష్యత్పురాణమున 'నిమేః పుత్రస్తు తత్రైవ... పూరిజననసామర్థ్యాత్ జనకః సచ కీర్తితః' అని చెప్పఁబడియున్నది. ఇందొకవిశేషము గన్పట్టుచున్నది. నిమికొడుకైన మిథియనురాజు మిథిలానగరమును నిర్మించె నని భవిష్యత్పురాణము దెలుపుచుండఁగా నిమికాలమునందే మిథిలానగర మున్నట్లును ఆ మిథి

లా నగరమునకు వసిష్ఠుఁడు వెళ్లినట్లును విష్ణుపురాణము దెలుపుచున్నది. మఱియు నింకొకవిశేషము గూడఁ గన్పట్టఁగలదు. విదేహుఁడైన నిమి పరిపాలించుటచేత నాదేశమునకు విదేహదేశమని పేరుకలిగినట్లు చెప్పుటచేత విదేహమను పేరువచ్చుటకుముందే మిథిలానగరమేర్పడినట్లు గన్పట్టఁగలదు. నిమిపుత్రుఁడైన 'మిథి' యనువాఁడు 'తస్య పుత్రో మిథిర్నామ మిథిలా యేన నిర్మితా । ప్రథమో జనకో నామ జనకాదప్యుదావసుః" అని మిథిలానగరమును నిర్మించిన ప్రథమజనకుఁడని పేరు గన్నట్లు రామాయణమునఁ గూడ వక్కాణింపఁబడియెను. కాని 'నిమి' విదేహుఁ డెట్లయ్యెనో విష్ణుపురాణములోఁ జెప్పినకథ రామాయణమునఁ గన్పట్టదు. ఇంకొక విచిత్రము రామాయణములోఁ గన్పట్టఁగలదు: దశరథాత్మజులగు రామలక్ష్మణులు విశ్వామిత్రునితోఁ గూడ సీతను వివాహమాడుటకై మిథిలానగరమునకుఁ బోవునపుడు నడుమ వైశాలిపురమునకు వచ్చి యాపురమును బరిపాలించు నిక్ష్వాకువంశీయుఁడైన సుమిత్రునిచే సత్కారములను బొందినట్లు చెప్పఁబడినది. ఈసందర్భమున విశ్వామిత్రుఁడు,

"దితిం యత్ర తపస్స్థా మేనం పరిచ చారసః
ఇక్ష్వాకోస్తు నరవ్యాఘ్ర!పుత్రః పరమధార్మికః
అలంబుసాయాముత్పన్నో విశాలఇతి విశ్రుతః
తేన చాసీ దిహ స్థానే విశాలేతి పురీ కృతా."

అని యిక్ష్వాకునిపుత్రుఁడయిన విశాలుఁడనువాఁడు తన పేరిట నాపురమును నిర్మించి నట్లుగా జెప్పినాఁడు. ఆ విశాలుఁడు

శ్యవంశక్షత్రియు లనియు, ఇక్ష్వాకువంశీ
యనియు నుత్తమకులీనులుగాఁ బరిగణింపఁ
మున్న సీతారామలక్ష్మణులను, మహాజ్ఞాని
రాజర్షి యని ప్రఖ్యాతిగన్న జనకమహా
ను గూడ దస్యువులుగానే భావింపవలసి
ను. యజుర్వేదసంహితలో విదేహదే
లోనిగోవులు ప్రశస్తము లయిన వని
ర్ణింపబడియెను. తైత్తిరీయసంహితా
మున 'వైదేహి' యనువిశేషణమునకు
వ్రాయుచుఁ 'వసిష్ఠదేహసంబంధినీ' అని
ఁబడినది. [1]కాని విదేహదేశమునకు విదే
మాధవుఁడను నొకరాజువలన నాపేరువచ్చి
శతపథబ్రాహ్మణములోని యాక్రింది
నఁ దెలియుచున్నది. విదేహుఁడైన
వుఁడు అగ్నివైశ్వానరుని నోటఁగలుచు
బయలుదేఱెను. రాహూగణములోఁ
గోతమ ఋషి (గోతమరాహూగణుఁడు)
ఁ బలుకరింపఁగా నోటనున్నయగ్ని పడి
న్నభయముచే మాటాడకుండెను.
హూగణుఁగన్న యోయీ! నిన్నుఁ బోడ్వుడఁ
చుచున్నాము." అని యుతఁడు మాటా
ను పురోహితుఁడు పలికెను. ఆజ్యము
త్తినతోడనే అగ్నివైశ్వానరుఁడు రాజు
ండి జ్వాలలఁ బ్రజ్వలింపఁ జేసెను. మా
బిగబట్టుట కశక్తుఁ డయ్యెను. అతని
ండి జాఱి యీభూమిపైఁ బడెను. అ
విదేహమాధవుఁడు సరస్వతీనదియొడ్డున
ను. అంత వైశ్వానరుఁడు భూమినిఁ

దగులఁబెట్టుకొనుచు ప్రాచీదిక్కుగా వైపునకుఁ బోయెను. పిమ్మట విదేహమాధవుఁడనురాజును గోతమరాహూగణుఁడను పురోహితుఁడును వైశ్వానరుని వెంబడించి పోయిరి. ఈనదుల నన్నిటిని దగ్ధముగావించెను గాని హిమవత్పర్వతమునుండి ప్రవహించుచున్న సదానీర (గండకీ) యనునదిని మాత్రము దగ్ధము గావింపఁజాలక పోయెను. అందువలన బ్రాహ్మణులు పూర్వకాలమున నానదిని దాఁటరైరి. అయినను ఇప్పుడు దానికిఁ దూర్పునఁ జెక్కంత బ్రాహ్మణులు గలరు. ఆకాలమునం దానదికిఁ దూర్పున నుండు దేశము వైశ్వానరుఁడు రుచిచూడనందున వ్యవసాయము లేక బీడుపడి గడ్డిగాదములతో నిండియుండెను. అయిన సీదినములలో యజ్ఞములమూలముగా బ్రాహ్మణులు వైశ్వానరునకు రుచిచూపించినందున భూమి విరివిగా వ్యవసాయముచేయఁబడుచున్నది. మిక్కిలిశీతము గలదగుటచేత నానది వేసవికాలమునందు సయితము దగ్ధము గావింపఁబడని నదివలెనె ప్రవహింపుచుండును. పిమ్మట విదేహమాధవుఁడు నే నెక్కడ నివసింపవలసినవాఁడ నని యగ్నినిగూర్చి పలికెను. ఈనదికిఁ దూర్పుభాగమున నివసింపు మని పలికెను. ఇప్పటికి సయితము సదానీరనది (గండకీ) కోసలవిదేహదేశములకు సరిహద్దుగా నున్నది. ఎందువల్లనన వీరుమాధవునిసంతతివారు గనుక. (శతపథబ్రాహ్మణము. 1, 4, 1) ఈగాథ బ్రాహ్మణమతవ్యాప్తి

. Vedic Index Vol. II. p. 298 and Keith's Veda of Black Yajus School

కులను, మాగధులను వర్ణసంకరు లనియు, దస్యువులనియుఁ జెప్పినను దుష్టమైన వైశ్యవృత్తిని చేయుదురని చెప్పి రొప్పుకొనిరి. ఇట్లు వైదేహమాగధకరణులను 'దుష్టాని వైశ్యకర్మాణి తేఽపి కుర్వంతి దస్యవః' అని దుష్టములైన వైశ్యకర్మలను జేయు దస్యువులలోఁ జేర్చిరి. ప్రస్తుతము మాగధకరణులను విడిచి వైదేహులనుమాత్ర మెత్తికొనియెదను. ఏదేశమునకైనను ప్రజలనామమునుబట్టి కాని, ఆపేరుగల రాజునుబట్టి కాని పేరు వచ్చియుండును. కనుక వైదేహులనుబట్టిదేశమునకుఁ బేరువచ్చినదా లేక వైదేహుఁడను రాజును బట్టి దేశమునకుఁ బేరువచ్చినదా? యను విషయమును దెలిసికొనవలసియున్నది. ప్రజలనుబట్టి దేశమున కాపేరు వచ్చిన దందమా విదేహదేశ మేర్పడుటకుఁ బూర్వమే యాపేరుగలప్రజ లుండిరని సిద్ధాంతము కాఁగలదు. విదేహుఁడను రాజునుబట్టి యాదేశమునకు పేరు వచ్చినదందమా యారాజునకుఁ బూర్వమాపేరుగల ప్రజలు గలరని కాని లేరని కాని యూహింప నవకాశము గలదు. వైదేహకులు వైశ్యులను ప్రజాసంఘమునకుఁ జేరినవారినియు, వర్ణసంకరులనియు నైకకంఠ్యముగా శాస్త్రవేత్తలెల్లరు నంగీకరించిన విషయమును బట్టి దేశ మేర్పడుటకుఁ బూర్వము వైదేహకులు లేరని చెప్పరాదు. వైశ్యులార్యులనుటకు సందియము లేదు. ఏమన:— "అర్య స్స్వామివైశ్యయోః" అని పాణిని

త్రములవలనఁ దెలియుచున్నది. 'యచ్ఛూద్రే యదర్యే యదేనశ్చకృమవయమ్' అని వాజసనేయసంహిత (౨౦-౧౭) యందు గన్పట్టుచున్నది. దాసునికి విరుద్ధ మగు నార్యపత్నీత్యాది సమాసములు గన్పట్టుటచే ఋగ్వేదమునందుఁగూడ నర్యశబ్ద మార్యుఁడనునర్థమునందుఁ బ్రయోగింపఁబడియున్నది. బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యశూద్రులను చతుర్వర్ణము లేర్పడినపిమ్మట నీయర్యశబ్దము ద్విజసామాన్యమును జెప్పుటయెగాక ప్రత్యేకముగా వైశ్యులకుఁ బేరయ్యెను. లాట్యాయనశ్రౌతసూత్రమునందొకానొకశ్రౌతకర్మను విధించి 'ఇది యర్యుఁ డాచరింపవలసినకర్మ' అర్యుఁడు దొరకనియెడ నార్యుఁ డైనఁ జేయవచ్చు ననియున్నది. 'అర్యాభావే యః కశ్చ నార్యో వర్ణః—' దీనివ్యాఖ్యానము 'యది వైశ్యో నలభ్యతే యః కశ్చనార్యో వర్ణస్స్యాత్ బ్రాహ్మణోవా క్షత్రియోవా' ఇట్లని 'ఆర్యభాషావిభాగ' మనుతమవ్యాసములో విజయనగరము సంస్కృతకళాశాలాపండితులగు శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులవారు. వ్రాసియున్నారు. (ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక సం. ౧౧ సంచిక ౪,౫. పుట౧౫౯-౫౭)కావున వైదేహక వైశ్యులను ఆర్యులందమా? మన్వాదిధర్మశాస్త్రవేత్త లైకకంఠ్యముగా వచించినట్లు దస్యువు లందమా? బుద్ధిమంతులగు చదువరులు యోచింపవలయును. మనము మన్వాదిధర్మశాస్త్రవేత్తలయం దుండెడి గౌరవముచేత వారివాక్యములందు ప్రామాణ్యబుద్ధినిలిపి వైదేహకులను వర్ణ

ను గట్టుటయు వృత్తులని వసిష్ఠుఁడు వక్కా
ణిను. క్షత్రియస్త్రీయందు వైశ్యునకుఁ
నవాఁ డాయోగవుఁడని ఉశనసుఁడు పలికె
గానే బోధాయనుఁడు పలికెను. దీనికి
రేకముగా గౌతముఁడు శూద్రస్త్రీ
దు బ్రాహ్మణునకుఁ బుట్టినవాఁ డాయోగ
ని వక్కాణించెను ఉశనసునకు, బోధా
నకు భిన్నముగా 'క్షత్రియా మాగధం
గ్యాత్' అని క్షత్రియస్త్రీకిని వైశ్యునకుఁ
నవాఁ డాయోగవుఁడు గాక మాగధుఁ
యాజ్ఞవల్క్యుఁడుపలికెను. ఇంక బ్రాహ్మణ
కిని వైశ్యునకుఁ బుట్టినవాఁడు వైదేహకుఁ
ధర్మశాస్త్రవేత్తలెల్లరు నైకకంఠ్య
ా నొప్పుకొన్న విషయమునుగుఱించి
చట విస్తరించి చర్చించుట మాని వైదే
లవృత్తినిగుఱించి మాత్రము కొంచెముగఁ
తును. వైదేహులకు నాటకాంగము
నటవృత్తియని కొందఱును, వస్త్రము
చించికట్టుటయు, నుదుకుటయు, వాపీ
తటాకులజలము తెచ్చుటయు, తోఁటలఁ
చుటయు వృత్తు లని మఱికొందఱును
ి. కాని, మనువు 'వైదేహకానాం
కార్యం' అని వైదేహకులకు సంతఃపుర
ము నౌకరీ యని చెప్పుచున్నాఁడు. ఇం
భిన్నముగా విశ్వంభరశాస్త్రమునందు
హ్మణ్యాం తు సుతో జాతో వైశ్యా
దేహక స్స్మృతః । పాషాణకాష్ఠయో
ం తస్య జీవన ముత్తమమ్" అనఁగా

చెక్కుట వృత్తి యని వక్కాణింపఁబడి
యెను. దీనినంతయు మనము విమర్శించిచూచు
నపుడు వీరికులములనుగుఱించియు, వీరివృ
త్తులనుగుఱించియు ధర్మశాస్త్రవేత్తల యభి
ప్రాయములలో నేకీభావము గన్పట్టక పరస్పర
భిన్నములుగ నున్న వని చదువరులు సులభ
ముగా గ్రహింపఁగలరు. దీనింబట్టి మన్వాది
శాస్త్రవేత్తలయందు మన కెట్టిగౌరవ ము
న్నను వారికి నీకులములయొక్కయు, వృత్తు
లయొక్కయుతత్త్వచరిత్రము బోధపడియుండ
లేదని యికముందట తెలుపువిషయములవలనే
చదువరులకుఁ జక్కఁగా బోధపడఁగలదు.
వైదేహకులన వర్తకులనియు,బట్టులనియు నర్థ
ము. మననిఘంటువులలోఁ గూడ వ్రాయఁబడి
యున్నది. (శబ్దరత్నాకరముచూడుఁడు) బట్టు
లన మాగధులు. మాగధులును వైదేహుల
లోనివారే యని తెలిసికొనుటకు సందే
హింప నక్కఱలేదు. పూర్వకాలమున విదే
హదేశమనియు మగధదేశ మనియు రెండు
దేశము లున్నట్లు మనపురాణేతిహాసగ్రంథ
ములవలన మన . మెఱింగియున్నాము.
ఈరెండుదేశములను నేటికాలమున బేహా
రను చున్నారు. ఉత్తర బేహారమునకు విదేహ
మనియు, దక్షిణ బేహారమునకు మగధ యని
యుఁ, బూర్వపునామము లయియున్నవి.
వైదేహశబ్దమునకు బేహారనునది వైకృతము.
బేహారి యన్న వర్తకుఁ డన్న యర్థము నేఁడును
బ్రవర్తింపఁబడుచున్నది. కాబట్టి నిఘంటు

ప్రాచీనాంధ్రు లెవ్వరు? ఆర్యులు కారా?

చిలుకూరి వీరభద్రరావు గారు

ధర్మశాస్త్రవేత్తలలో నెల్ల ప్రామాణికాగ్రగణ్యుఁ డని ప్రఖ్యాతిఁగన్న మనువు వైదేహకస్త్రీలకును చర్మకారులకును బుట్టినవా రాంధ్రు లని వ్యాఖ్యానించిన విధమును భారతి ప్రథమసంచికలోఁ జర్చించి యుంటిని గదా! వైదేహు లెవ్వరు? చర్మకారు లెవ్వరు? చండాలురా! ఆర్యులు కారా! అను ప్రశ్నములను జర్చించి విషయవిమర్శ గావించి సత్యమును లోకసంగ్రహణార్థము ప్రకాశింపఁ జేయుట చరిత్రపరిశోధకుని ముఖ్యకర్తవ్య మై యున్నది. 'కారావరీం నిషాదాత్తు చర్మకారం' అనఁగా కారావరస్త్రీకిని నిషాదునకుఁ బుట్టినవాఁడు చర్మకారుఁడని మనువు చెప్పెను. కాని, ఆదిపురాణమునందు:—

'ఆయోగవ్యాం బ్రాహ్మణాత్తు జాయతే ధిగ్వణోఽపరః, స చర్మకారో విజ్ఞేయో గర్హిత శ్చర్మజీవనః' అనఁగా బ్రాహ్మణున కాయోగవికిని (అనఁగా వైశ్యస్త్రీకిని శూద్రునకుఁ బుట్టినకన్య) బుట్టినవాఁడు చర్మముల పనిచేసి జీవించు ధిగ్వణుఁడని వ్యాఖ్యానింపఁబడియున్నది. ఆయోగవులను లోకవ్యవహారమున నెట్టిపేరుతో వ్యవహరింతురో తెలిసికొనవలసియున్నది.

ఉశనసునివచనము:—

వస్త్రకాంస్యోపజీవనః, శాలికా కేచి దత్రైవ జీవనం వస్త్రనిర్మితమ్.'

అనఁగా క్షత్రియ స్త్రీయందు వైశ్యునకుఁ బుట్టినవాఁ డాయోగవుఁ డనియు, వారే తంతువాయు లనఁగా నేవరు లనియు, వస్త్రములు నేయుట వారివృత్తి యనియు, వీరిలో శాలికులు (సాలె)గూడఁ గలరనియు, వారికి నదే వృత్తి యనియు వ్యాఖ్యానింపఁబడెను." ఇందుకు భిన్నముగా దేవలవసిష్ఠమన్వాదు లాయోగవులను శిల్పకారులని (అనఁగా వడ్రంగులు, కమ్మరులు, కంచరులు మొదలగువారని) వ్యాఖ్యానించుచున్నారు.

'తష్టి రాయోగవస్య చ' అని మనువు చెప్పినాఁడు. 'తష్టి' యనఁగా బాడిసపని చేయువాఁడు. అతఁడే వడ్రంగి, మఱియు దేవలుఁడును.

"ఆయోగవస్తు శూద్రేణ వైశ్యాయాంతు భవేత్తు సః। తక్షస్థపతి రిత్యుక్తో రాజ్ఞాం వేశ్మకరస్సదా" అనఁగా వైశ్యస్త్రీయందు శూద్రునకుఁ బుట్టినవాఁ డాయోగవుఁ డనఁబడును. అతఁడే తక్షుఁడు లేక తక్షకుఁడు లేక వడ్రంగి; అతఁడే స్థపతి; కాశీ(లాపీ) పనిచేయు శిల్పి' అని వ్యాఖ్యానించెను. ఆయోగవులకు,

చ. మరగిన యైహికేచ్ఛల । శ్రమన్ పెనగొందురు కొందఱ, ఎన్నఁడో
యొదవెడి స్వర్గభోగముల । కోపిక లీడ్చెద రింకఁ గొందఱ, ఆ
తిరుగుడు లేటికో! అసలు । తీసుక శేషము నాసఁ జేయు, కా
తురపడి పద్దులెత్తుదువు । దూరపుపాటల కెంతచిత్రమో! ౧౨

చ. మన మొగసాల విచ్చు సుకు । మారి గులాబిని జూడు మిట్లు ప
ల్కును సఖి! "నవ్వుచున్ వసుధ । కున్ జని యందుల త్రెంతు నాదుచ
క్కనివరహాలసంచుల మొ । గాలు బిగించిన పట్టుత్రాళ్లు, ప
చ్చనిపువుఁదోఁటలోఁ గలయఁ । జల్లుదు మామకశోభనాంశువుల్." ౧౩

చ. జను లతికాంక్షతో వలచు । జంగమభోగము లొక్కవేళఁ బం
డిన తెగబండవచ్చు, నవనిన్ । బడి యెండిన నెండవచ్చు, మో
హనశిశిరప్రభాతసమ । యంబుల నిర్జలనుమ్మకానలో
మినుకు మెఱుంగు లీనవె ని । మేషము చారుతుషారబిందువుల్? ౧౪

ఉ. సన్నపసిండిసస్యమును । సంతనఁ జేసిన భాగ్యవంతు, లా
కన్నకడానివిత్తనము । గాలికి జల్లెడి భోగమూర్తులున్
మన్నయిపోదు రింతె సఖి! । మాఱరు బంగరుదూళి గాఁగ నే
సన్నల నుద్యమింపరు ప్ర । జల్ మఱి వారల త్రవ్వ యెత్తఁగన్. ౧౫

ఉ. రేలుబవల్ కవాటముల । రెక్కలుగాఁగల నీయెడారి స
త్రాలకు వచ్చుచుంద్రు సుల । తాను లొకం డెడలంగ నెక్కఁ డాం
డోళిక లెక్క ప్రాభవము । తో! వసియింతురు రెండుమూడునా
ళ్లోలగ మాపి యంత నెట । కో! విరమింతురు కంటె నెచ్చెలీ! ౧౬

మ. తమసంగీతము లాపి, మానసము గంధర్వల్ కడం బోయి శే
కముగాఁ గాని, యనుంగు బుల్బులి సుధాకంఠంబుతోఁ గూయు శ్రీ
యము లూగన్ మధువో! ప్రవాళమధువో! యుంచున్ గులాబీకపో
లములన్ మూసిన సన్నరేకలు పునర్లావణ్యముం బొందఁగన్. ౬

చ. మఱుగు వసంతపెండనడుమన్ బడ నీ యనుతాపశీతచీ
వరమును బాఱవేసి మధుపాత్రము నింపఁగ రమ్ము నెచ్చెలీ!
పఱచు వయశ్శకుంతరసవత్పథమున్ కడఁ గొంచె మున్న, దా
తురమున విచ్చెడిన్ వలపుతో తనకుచ్చులరెక్క లల్లదే! ౭

ఉ. వేలకువేలు పూజతలు వేకువతో వికసించుఁ జూడుమీ!
రాలెడు నేలపా లగుచు రామరో! యింకొక వేయిపూలు, రో
జాలను దెచ్చు నీసుభవసంతము దూరముఁ జేసి చూడు ది
క్పాలవతంసు లా, కయికొబాదు నృపాదులఁ, గీర్తిపాదులన్. ౮

(పాంతాశీరము)

ఉ. ఆ యమరావతీనగరినైనను, పల్లియపొంత నేనియున్
పాయసమో విసంబో నినుఁ బన్నలె బాత్రిక, నందునుండి కొం
జాయుల జీవితాసవము జాఱు కణాలు కణాలుగా సఖీ!
ప్రాయపు నిగ్గుటాకులును రాలెడు నొక్కటివెన్క నొక్కటై. ౯

చ. అడవికి తోఁటకున్ నడుమ హద్దగు నీపొదరింటిదండ నె
న్నడును నృపుండు సేవకుఁడునన్ జనుభేదము నుంతయేని లే
ర్పడ, దహరంజిగద్దెయి రాచరికమ్ములు సల్పుచున్ సుడిం
బడు సులతానుపట్ల మగువా! యనుకంప వహింతు మర్త్యమై. ౧౦

ఉ. ఈసుమశాఖచెంగట చెలీ! రుచు లీనెడు వెన్న రొట్టెయున్,
ఆసవపూర్ణపాత్రమును నందపు పాటలపుస్తకమ్ము సా
వాసముఁ జేయ, నీ వడవివాడల నాడుచు పాడికొంచు నా
తో సుఖముండు వేని కలదో! వని స్వర్గము గాక భూమిపై. ౧౧

మధుకలశము

రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు

(ఉమర్ ఖాయ్యామున కనువాదము)

ఉ. నిశాకమండలశిలన్ బడఁగా విసరెన్ ప్రభాత మం
దమ్ములు జిమ్మ దిఙ్మణిని, । తారక లావలఁ బోయెఁ, గాంతి సూ
త్రమ్ములయుచ్చులొడ్డెను సుతారపు తూరుపువేటకాఁడు ర
మ్య మ్మగు పాదుషా కనక।హర్మ్యశిఖాకలశాలిఁ గట్టఁగన్. ౧

చ. చదల నుషఃకుమారి చెయి । చాయలుదోఁపఁగఁ గల్వరించుచున్
మొదలకె యాలకించితి స।భిరాపసురాభవనమ్మునం దిటుల్
"నిదురలు మాని మేలుకొని, । నింపుఁడు పాత్రలు చిన్నలార! త
త్సదమలజీవనార్ద్ర మధు।ధారలు నెండకమున్నె గిన్నెలన్." ౨

ఉ. ఆమధుశాలవాకిటఁ బ్రి।యాన నిలంబడి కోడి కూయఁగా
నీమొయి చెప్పటుల్ చఱచి । రెందుల కూరక నాలసింత్రు? రా
రేమి? కవాటముల్ తెఱవ।రేమి? ముహూర్తము మించిపోయినన్
రా మిఁక నెన్నియేండ్లకును, । ప్రజ్వలితాసవ మొండు నింతలోన్. ౩

చ. ముదిసిన ముచ్చటల్ మఱల । మోసలు వోయ నుగాది, భావనా
స్పద మగు నాత్మయున్ విజన।వాటికకై విరమించు, నచ్చటన్
సదమలశాఖశాఖల గ।నంబడు మోసెను శ్వేతహస్త, మిం
పొదవఁగ భూమినుండి పయి।కుబ్బెడు జీసను దివ్యతేజమున్. ౪

ఉ. వాఁడె గులాబిపువ్వుపరివారముతోడ 'ఇఱాముతోఁట,' జ
మ్షీడు నృపాలకుఁడును శ।మించెఁ *త్రికాలఘటీసమేతుఁడై
చేడియ! నేఁటికిన్ మధువు । చిందెడు ప్రాఁగిలి యైన ద్రాక్ష, రా
పాడు జలప్రవాహముల । ప్రక్కలఁ బూచెడునుమ్మి తోఁటయున్. ౫

(మత్తత) యనగా భగవచ్చింతనామృతపాన మత్తతయే, యనియు ప్రణయుని యనగా భగవద్భక్తుడే యనియు, సాంకేతికాన్వయములు సూఫీకవులు కల్పించిరనియు, ప్రాచ్యభాగవత భావములం దనధిగతులగుటచే పాశ్చాత్యులగు ఫిట్జిరాల్డు ఉమర్ ఖయ్యాం హృదయమును సరిగ గ్రహింపలేక, అతనిశీలమునకు లేనిపోని కళంక మాపాదించెననియు ముస్లిమ్ విద్వాంసులు వాదించుచున్నారు. వీరివాదము చాల వఱకు సత్యము. ఎట్లన:—మన దేశము నందలి వైష్ణవకవులవలెనే సూఫీకవులును భగవంతునకును భక్తునకును మధ్య ప్రణయసంబంధము కల్పించి భక్తికవిత్వమున నొకరసవంతమగు సమయమును పోషించియున్నారు. ఈకవిసమయముయొక్క నివృతయాథార్థ్యమును పరమార్థమును గ్రహింపనివారు పైకవుల భక్తిగీతములందలి కావ్యరసము నాస్వాదింప జాలరు. భగవంతునితో ప్రణయసంబంధమును కల్పించికొని యాతనికి నిజమనోభావమును నివేదించునట్లు కవులు గైకొను చనవు, అనురాగము, స్వాతంత్ర్యము, ప్రభుత మొదలగు భావవిశేషములు పైకవిసమయము తెలియనివారికి విపరీతములును

ఇరువురును మానవుడు కర్మబద్ధుడని యు కరించిరి. జీవితపరిమాణము కొలదియగు ఇరువురును లేనిపోనితర్కముల దడవక యు జన్మయందే సిద్ధి బడయదగునని యుద్బో చిరి. ఇరువురు నైహికసంపదలు తృణప్రా ములని నిరసించిరి. ఇరువురును నిష్కామో భోగసిద్ధియే కర్తవ్యముగ నిరూపిం (Here with a loaf of bread beneath bough, A flask of wine, a bool verse, and thou Beside me singing in wilderness, And wilderness is para enow) అని ఉమర్ ఉద్బోధించెను.

"తాగితాగి ధరణిపై బడుదాక తాగి వాడె తన్ను దెలియు, తాగలేనివాడె త్రా తరయుంగ విశ్వదాభిరామ వినర వేమ" ల మన భాండసులు దిగులుపడ రణభేరి మ్రో చెను. ఉమర్ ఖయ్యాం శైలి రమణీయ త్వము, చమత్కారము, అలంకారశోభ రతయు కలిగి విద్వన్మనోరంజకమై యొ వేమన శైలి పెడసరమై, కటువిఱిచినట్లు గమాటము"తో కూడుకొన్నదై, అలతి తెనుగుపలుకుబడులలో గభీరాశ నొక్కిచెప్పెడు బట్టబయలుగను, వే సర్వగర్భితముగను, మఱియొకప్లైడ గను ప్రదర్శించుచుండును. ఇంచుక

ఉమర్ ఖయ్యాం

బసవరాజు అప్పారావుగారు

ర్ ఖయ్యాం ఖోరాసాన్ మండలము
నందు నైషాపురమున 11 వ శతాబ్దము
భాగములో జన్మించి 1123 వ సంవత్స
జన్మస్థానమందే మృతినొందెను. ఇతడు
ము వేదాంతము గణితము జ్యోతిషము
గు శాస్త్రములయం దపారపాండిత్య
పాదించికొని 'రుబయ్యాత్' లనుకావ్య
లలో నిజహృదయమును ప్రపంచమునకు
చెను. కాని ఎడ్వర్డుఫిట్జెరాల్డ్ అను నాం
డియొక్క భాషాంతరీకరణమువలననే
ఖయ్యాం 'రుబయ్యాత్' లకుమహమ్మదీ
దేశములలో ప్రచారము కలిగెను.
లుతరువాత చాలమంది వీనిని భాషాం
చిరిగాని అతనిరసస్ఫూర్తి, ధారాశుద్ధి,
ల ఊపు ఇతరుల కెవ్వరికి నలవడలేదు.
జెరాల్డుభాషాంతరీకరణములో ఉమర్
ంచుమించు మనదేశములోని అచల
ములతో తుల్యుడుగ గన్పించును.

తావలంబుల భావమునే ఫిట్జెరాల్డు తన భాషాంతరీకరణమున ప్రదర్శించెను. ఫిట్జెరాల్డు భాషాంతరీకరణమును జూచిన వారెల్లరును ఉమర్ ఎపిక్యూరియను మతమునకు జెందినవాడనియు, భోగపరాయణు డనియు నభిప్రాయపడుచున్నారు. అసలు ఎపిక్యూరియన్ మతమే భోగపరాయణత్వము కాదనియు, మితభోగానుభూతిని సక్రమమార్గములను పొందుట మాత్రమే యనియు తత్వవేత్త లభిప్రాయ మొసగుచున్నారు. అది కాక ఫిట్జెరాల్డు మూలములోని భావమును యథార్థముగ ననువదింపక, ఉమర్ విషయమున లేనిపోనియపోహల కవకాశ మొసగె నని ముస్లిమ్ పండితులు తెలుపుచున్నారు.

వీరివాదము ప్రకారము ఉమర్ ఖయ్యాం సూఫీమతసిద్ధాంతములకు సాంకేతిక మగు భావసంచారము కల్గించెననియు, అతడు కాంక్షించిన మధుపానము కేవలమధుపానము గాక

దివ్యదర్శనము

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు

గురుచరణారవిందములకుం బ్రణమిల్లి తదీయసత్కృపా
భరపరిసంస్కృతంబు లగు భావములన్ వెలయించి తత్త్వవి
స్ఫురణము లోకమందుఁ బరిపూర్ణము కాఁగల దన్న వేడ్క పొం
పిరిగొనఁ జెప్పెదన్ నిజము పెంచి సమంచితమైన సత్కృతిన్. ౧

వేణ్ణాతరంగిణి యంధ్రలక్ష్మి నిత్యతరంగతాండవం బాడుచోటు
పాలికల్పకశాఖ కనకదుర్గాంబిక కాస్థాన మైనచోటు
శాస్త్రంబు భవునిచే విజయుండు, ఘనతపస్సాఫల్యతఁ గైకొనినచోటు
లు లద్రిగుహాలలో వసియించి, నిర్వికల్పసమాధి నెగడుచోటు
వీశమై యలరు చోటు, నాఁడు నేఁడును సిరులఁ దనర్చుచోటు
ప్రాలుఁ బ్రాలుఁ గల్గి, వెలయు ప్రజతోడఁ గలదుగా విజయవాడ. ౨

లను గోడ లనంగల పాట పీట మా
కతాఁకి సెగల్ నెగయించుచుండఁగా
డుపుల ప్రజల మాడ్చెడు నక్కట! యప్పురంబునం
మందు వసియించుట దుస్సహ మెట్టివారికిన్. 3

కికి నేండ్లు రెండు పట్టి, మండు వేసంగి నట దుర్గకొండ మీఁద
డు వసలేని యొంటిలివాఁడు, గాఢసంకల్పుఁ డొక్కండు కానవచ్చె. ౪

వారము, గాన పురస్త్రీలు కానికలు గొని దుర్గా
కృష్ణా, స్నానమ్మొనరించి యుదయసమయమ్మునకున్. ౫

లేదు కృష్ణాస్రవంతిఁ, గ్రుంకులిడి పూలుఁ బండ్లును గొంచువచ్చి
ను దుర్గతల్లి, ప్రాతరర్చోత్సవముఁ జూచు కౌతుకమున. ౬

ఒకల బూడిద తల జడలు దాలిచి బూక,రించి బెట్టుగ సేకరించువారు
అడుగకే ధనధాంస మిడి చెంత నరమోడ్పుఁ, గనులఁ జూచుచుఁ గూర్చుకొనెడివారు
నయి కనకదుర్గగుడిచెంత నప్పుడున్న, సాధకులు పెక్కు రింకఁ బ్రసాద మంచుఁ
దేరగా యాత్రికులు కొని తేరఁగా గ్రహించుచుండిరి తతి వెంబడించుచుండి.

మ. కల కీటీరుసఁ బెక్కుతోయములవాన్ కార్యక్రమవ్యగ్రులై
యలనాఁ డక్కడ నెక్కఁడా బడుగువాఁ డవ్యాపృతుండై సుని
శ్చలుఁడై యే పెడమాయముల్ గనక యుత్సాహంబో దుఃఖంబో యే
తలఁపో లోని దెఱుంగరాని ముఖసందర్భంబునన్ గన్పడెన్.

గీ. చండభానునికిరణముల్ కొండమీఁదఁ, దాఁకుటయు వెచ్చగాడ్పు లుద్రేకమందె
జాముప్రొద్దెక్కెనదొ లేదొ జనులు వేగ, నచటివా రచ్చటికి నేఁగి రచటనుండి.

గీ. పాలు ననఁటిపండ్లు వడపప్పు చలిమిడీ, చెఱకుఁదుండ్లు తియ్యఁజిఱుగడములు
దొరకినంత కడుపుకొందర తీరఁగా, నారగించిరెల్లవారు నచట.

గీ. “తిండిమాట తలఁపఁ డెండ తీండ్రించె, నెవ్వారి నడుగఁ డింతవారినేని
కడుపుమంట లేదొ యడుగ నెఱుంగఁడో, యేమికర్మమో యిదే

శా. అందుం గొందఱు చేరఁగా నరిగి “యేమయ్యా! మహాగ్రీష్మ
చండంబై దహియించుచున్నది జగం బాహార మో నీరమో
తిందుం ద్రావుదునంచు నెంచ విది యేతీరోగదా యాత్మహా
త్యం దీఱం దలపోసెదేమి?” యని యత్యంతంబుఁ బ్రశ్నింపఁగన్.

ఉ. కన్నుల లేతనవ్వు తొలఁకం దల కొంచెము త్రిప్పి యాతఁడున్
మన్నన మీఱ వారికి సమస్తముఁ జెప్పఁ దొడంగె “నాయనల్!
నన్నుఁ గుఱించి మీరలు కలంకఁబడం బనియేమి? నాకు నే
నన్నముకోసమై జనన మందితినా? యది నాప్రయత్నమా?

శా. నాయత్నంబున నాకు భూమిపయి జన్మం బబ్బఁగాలేద, యి
ట్లై యుండం బ్రదుకాస నేమిటికి నే నాయాస మందన్ వలెన్?
[illegible] తను, వేల చింతిలవలెన్? బుట్టింపఁ బోషింపఁ గా

अत्यन्त सहज है। लिपि भी वैसे ही, प्रत्येक प्रकार के स्वर को व्यक्त करने में समर्थ और देखने में सुन्दर है। इसकी लिपि का प्रचार भी भाषा के प्रचार से कम नहीं है; क्योंकि हिन्दी और मराठी के लिये एक लिपि है ही; पर अन्य प्रान्तों में भी जहां देवनागरी लिपि, प्रान्तिक भाषा के लिये व्यवहृत नहीं है, वहां भी संस्कृत-ग्रन्थ देवनागरी लिपि में ही छापे और पढ़े जाते हैं; इस लिये यदि यह कहा जाय कि भारतवर्ष के अधिकांश स्थानों में हिन्दी भाषा और देवनागरी लिपि आज भी प्रचलित है, तो अत्युक्ति नहीं होगी। देवनागरी लिपि का प्रचार केवल आन्ध्र प्रदेश, तमीलनाडु, केरला और कर्णाटक में कर देने से ही यह समस्त भारत-वर्ष में सहज में ही प्रचलित हो जायगी; अतः आज हिन्दी के लिये इस अभेद्य दुर्ग के दरवाज़े भी खुलने जा रहे है। गतपांच वर्षों में महात्म गांन्धी की कृपा, साहित्य-सम्मेलन के प्रयत्न और उत्सा- ही तथा त्यागी प्रचारकों के परिश्रम से तीस हज़ार पुरुष और स्त्रियों ने हिन्दी का रसास्वाद किया है, जिनमें पांच हज़ार व्यक्ति भली भांति हिन्दी बोल और लिख सकते हैं। जब मुझे यह स्मरण होता है, कि आज मैं आन्ध्र प्रदेशीय नर नारियों द्वारा हिन्दी में व्याख्यान सुन सकता हूं और उनको हिन्दी में ही कुछ कह सुनाने की धृष्टता करने पाता हूं तो मेरा हृदय गदगद हो जाता है और विश्वास सुदृढ़ हो जाता है कि हिन्दी भाषा-भाषियों ने इन प्रदेशों के प्रति अपने कर्त्तव्य का पालन किया तथा इन प्रदेशों के निवासियों ने हिन्दी को अपनाने में जो उदारता निस्पृहता और राष्ट्रप्रेम दिखलाया है, उसे यदि वे भविष्य में भी स्थिरता के साथ बर्तते गये, तो सचमुच थोड़े ही काल में हिन्दी समस्त भारत-वर्ष की राष्ट्रीय भाषा बन जायगी।

पना प्रचार हिन्दी द्वारा किया और आज -समाज तथा थियोसोफी के अनुयायियों की या देखने से ही प्रमाणित हो जाता है कि भाषा द्वारा समाज की प्रचलित रीति-नीति विरोध विदेशी भाषा द्वारा उन रीतियों के रण से कहीं अधिक सफलता प्राप्त कर ा है।

सी प्रकार कांग्रेस की चौंतीस-पैंतीस वर्षों कार्रवाई की तुलना पिछले तीन वर्षों की त की कार्यवाही से की जाय तो यह स्पष्ट हो ा कि राष्ट्र के जगाने में राष्ट्रभाषा कितना कर सकती है। जो संदेश पैंतीस वर्षों में लोगों तक पहुंच सका था, वही संदेश इस विस्तृत और विशाल देश के पल्ली ग्राम-ग्राम, घर-घर और बच्चे-बच्चे तक गया। क्या इतने पर भी यह कहने की यकता रह जाती है कि हमें इस नव जाग- ाव को और भी पुष्ट तथा उन्नत करना ध्येय है तो जो थोड़ा-बहुत राष्ट्रीय काम भी विदेशी भाषा द्वारा किया जा रहा है,उसे देशी भाषा द्वारा ही करना चाहिये।

ऊपर कह चुका हूं कि हिन्दी प्रादेशिक ों की जगह नहीं ले सकती। उसे समस्त ौर अन्तर प्रान्तीय कामों में ही व्यवहृत चाहिये। उसमें भारतवर्ष भर के लिये षा बनने की पूरी योग्यता है। जितनी क भाषाएं हैं, वे सभी वास्तव में प्रादेशिक मानता हूं कि उन के साहित्य बहुत उच्च तथा बहुत प्राचीन हैं। उनके आधुनिक भी बहुत उत्तम हैं; तथापि यह मानना ा कि उनका प्रचार प्रान्त विशेषों में ही दी उत्तर भारत, बिहार, संयुक्तप्रदेश, ना, मध्यप्रदेश और पंजाब में बोली जाती अतिरिक्त सिन्ध, गुजरात, महाराष्ट्र में

लोग इसे भली भांति समझ लेते हैं। बड़े २ शहरों व्यापार के केन्द्रों और तीर्थ-स्थानों में सभी जगह लोग, इसे समझते और बोलते हैं। केवल दक्षिण में यह नहीं पहुंच पायी है। राष्ट्रीय कामों में लगे रह कर आसाम से पूना तक और ढाके से जेकोबा- बाद तक मैंने प्रायः सभी मुख्य-मुख्य स्थानों में हिन्दी में भाषण किये हैं और मैं यह कह सकता हूं कि वहां की जनता ने भी उस के भाव अवश्य समझे हैं। स्त्रियों की सभाओं में भी मैं ने वक्तृताएं दी हैं और अपने विचारों को उन पर अच्छी तरह प्रगट कर दिया है।

हिन्दी भाषा का साहित्य प्राचीन, सुन्दर और गौरव-पूर्ण है। इसके सम्बन्ध में मैं कुछ विशेष नहीं कहना चाहता; क्योंकि इसके लिये न तो मुझमें योग्यता है और न उसके सुनने के लिये यहां आपके पास समय ही है। यदि आप गत अधिवेशनों के सभापतियों के भाषण को पढ़ेंगे और उन अधिवेशनों में पठित लेखों के संग्रहों को देखेंगे, तथा हिन्दी-साहित्य के ऐतिहा- सिक ग्रन्थों का अवलोकन करेंगे, तो आपको इस साहित्य की प्राचीनता, मधुरता, और गम्भी- रता का परिचय सहज ही मिल जायगा। भाषा भी अत्यन्त सुन्दर, मधुर और सरल है; बल्कि यदि एक तरफ़ इसका भाण्डार केवल सरस संगीत से पूर्ण है,तो दूसरी तरफ़ इसमें उच्च से उच्च दार्शनिक भाव भली भांति व्यक्त किये गये हैं। इसके हंसी- मज़ाक के चुटकीले भी पाठकों को हंसाते हंसाते लोट-पोट करा देने में समर्थ हैं। वैज्ञानिक शब्दों का जो अभाव था, वह भी बड़ी शीघ्रता के साथ संस्कृत तथा अन्य भाषाओं की सहायता से दूर किया जा रहा है। अन्य भाषा-भाषियों के लिये हिन्दी को जान लेना बहुत सुगम है। व्याकरण के नियमों के अनुसार शुद्ध हिन्दी लिखना तो

थे। यदि कोई ऐसी आशा करता हो कि ऐसा भी समय कभी आ सकता है जब अंगरेजी समस्त भारतवर्ष की जनता में प्रविष्ट हो कर सचमुच राष्ट्र भाषा का काम करेगी, तो यह कहना ही होगा कि यह आशा कदापि पूरी होनेवाली नहीं। यदि राष्ट्र के भाव को केवल देश के मुट्ठी भर शिक्षित लोगोंतक ही परिमित करके नहीं रखना है—उसे सर्वव्यापी करना मंजूर है—यदि प्रत्येक भारतवासी के हृदय में चाहे वह अमीर हो या गरीब, स्त्री हो अथवा पुरुष, बूढा हो या बच्चा राष्ट्रीयभाव संचारित करना है तो ऐसी भाषा की, जो सहज ही लोगों की समझ में आ सके शरण लिये बिना कदापि वैसा होना सम्भव नहीं। जब हम यह विचार करते हैं कि डेढ सौ वर्षों से अधिक अंगरेजी राज्य स्थापित होने के बाद और नब्बे वर्षों तक अंग्रेजी शिक्षा का प्रचार होने पर भी तथा समस्त अंगरेजी शिक्षा का उतने दिनों तक यह मुख्य उद्देश्य रहने पर भी आज इतने थोड़े भारतवासी अंगरेजी लिख पढ सकते हैं, तो यह स्पष्ट है कि अभी जहाँतक मनुष्य की आँखें देख सकती हैं, अंगरेजी का भारतवर्ष में सर्वव्यापी होना असंभव है। इस लिये हमें देशी भाषाओं की शरण लेना अनिवार्य है।

इतना ही नहीं। यदि देशी भाषाओं द्वारा राजनैतिक क्षेत्र में काम किया गया होता, तो आज देश की परिस्थिति कुछ और ही होती। अबतक के जिन जिन आन्दोलनों में अंगरेज़ी और देशी भाषाओं द्वारा काम किया गया है, उनकी तुलना करने से पता चलता है कि देशी भाषाओं में कठिनाइयों और बाधाओं के दूर करने की कितनी अद्भुत शक्ति है। पिछले सौ वर्षों के अन्दर भारतवर्ष में तीन चार मुख्य धार्मिक आन्दोलन हुए हैं, उनमें सब से पहले ब्रह्म समाज की स्थापना राजारामामोहन राय के द्वारा प्रायः एक सौ वर्ष पहले हुई थी। यद्यपि उस समय के ब्रह्म समाज के सिद्धान्त कई अंशों में वेदान्त से मिलते जुलते थे, पर सामाजिक विषयों में, उस समाज के विचार, आरम्भ से प्रचलित रीतियों से भिन्न थे। ज्यों ज्यों अंगरेजी शिक्षा की उन्नति होती गयी,—यहां यह भी याद रखने योग्य बात है कि अंगरेज़ी भारतवर्ष में प्रवेश करानेमें राजा राममोहन रायका भी बहुत बड़ा भाग है—ब्रह्म-समाज अधिकाधिक अंगरेज़ी भाषा द्वारा ही अपना काम चलाता ग[या] और ३०-४० वर्षों के अन्दर उसके साहित्य भा[व] और विचारों पर पाश्चात्य और विशेष कर अंगरेजी भाव, धर्म तथा विचारों का बहुत प्रभाव पड़ा। इसका एक फल यह हुआ कि जनता में इस का पचार नहीं हो सका और केवल अंगरेजी शिक्षित लोगों में से चन्द आदमियों तक ही इस धर्म की छाया पहुंच सकी। इसी प्रकार थियोसोफी (ब्रह्म विद्या समाज) का भी इतिहास यह बतलाता है कि देशी भाषाओं के आश्रय बिना नये विचारों का प्रचार कितना कठिन है। भारतवर्ष में थियोसोफी और आर्य-समाज दोनों के जन्म प्रायः एक ही समय हु[ए] थे। थियोसफी का जो रूप इस दे[श] में हुआ वह प्रचलित धार्मिक और सामाजि[क] परिस्थिति से बहुत कुछ मिलता जुलता था अ[तः] उस का प्रचार बहुतायत से होना अपेक्षित थ[ा]। इस के उलटा आर्य-समाज का आन्दोलन धा[र्मि]क और सामाजिक विचारों और रीतियो[ं में] उथल-पुथल करनेवाला आन्दोलन था। [हिन्दू] समाज में बहुत प्राचीन काल से मूर्ति[पूजा] प्रचलित है। वर्णाश्रम धर्म, जाति-पांति क[े भाव] हिन्दुओं के नस-नस में भरे हुए थे। आर्य-स[माज] ने दोनों का घोर खण्डन किया; पर आर्य

हिन्दी साहित्य सम्मेलन

काकिनाड.

श्रीयुत राजेन्द्रप्रसाद जी का भाषन

मुख्यांश

आज, जब हम देशोद्धार और स्वराज्य प्राप्ति महान और पवित्र संग्राम में लगे हुए हैं यह झ लेना चाहिये कि राष्ट्रीयता एकता के ा अधूरी है और राष्ट्रीय एकता राष्ट्रके हृदय अपने आप ऐसी भाषा द्वारा अपने भावों को ट करने की प्रेरणा करती है जो सब में ान समझी जा सकती हो। इस समय भारत में बहुत सी भाषाएँ बोली जाती हैं। यों तो जाता है कि तीन कोस पर ही बोली बदली ी है; पर मुख्य प्रान्तीय भाषाएँ जिन में ि के लिखे हुए ग्रन्थ मौजूद हैं, और आज नयी नयी पुस्तकें लिखी जाती हैं, वे, बंग- गुजराती, मराठी, तामील, तेलुगू, कनाड़ी, ालम, पंजाबी, सिंधी, आसामी और उड़िया ये प्रान्तीय भाषाएँ भिन्न-भिन्न प्रान्तों में प्रच- हैं और उन-उन प्रान्तों के निवासियों का के साथ प्रेम है। यदि हिन्दी को राष्ट्र भाषा का प्रयत्न किया जा रहा है, तो उसका इतना ही है कि राष्ट्रीय और अन्तर प्रान्तीय ं के लिये एक सर्वव्यापी भाषा हो। उस र्थ यह कदापि नहीं, कि प्रान्तिक भाषाओं ुप्त कर दिया जाय अथवा उनके स्थान पर स्वीकृत हो जाय। यदि किसी के हृदय में विचार हो भी, तो यह असम्भव है। न ी बंगला के सुन्दर साहित्य को छोड़ सकते र न गुजराती अपनी गुजराती को। कोई अन्य भाषा भाषी भी अपने साहित्य अथवा भाषा को छोड़ने के लिये बाध्य नहीं किया जा सकता। साथ ही यह भी स्वीकार करना ही होगा कि एक भाषा के बिना राष्ट्र का काम कदापि नहीं चल सकता। अंगरेजी राज्य में अंगरेजी शिक्षा के बिना ऐसे भारतवासी, जो अंगरेजी समझ बोल सकते थे एकत्र हो कर इसकी स्थिति पर विचार करने लगे हैं। इसमें सन्देह नहीं कि आज के अड़तीस वर्ष पूर्व जब राष्ट्रीय महासभा (नेशनल कांग्रेस) की स्थापना की गयी थी, तब जिन लोगों को इसका श्रेय हैं, वे केवल अंगरेजी को ही अपना माध्यम बना सकते थे। अखिल भारतवर्षीय राष्ट्रीय कामों के लिये अभी अंगरेजी का ही उपयोग बहुत अंशों में किया जा रहा है। अंगरेजी भाषा द्वारा ही हमारे देश के राजनीतिक भाव अंगरे-जी जाननेवालों के बीच प्रचारित किये गये हैं और अंगरेजी भाषा को इसका श्रेय प्राप्त है कि उसके द्वारा भारतवर्ष के नवशिक्षित समाज में राष्ट्रीयता का आविर्भाव हुआ है। यह सब मानते हुए भी कहना ही पड़ेगा कि भारतवर्ष में अंगरेजी शिक्षितों की संख्या आज भी सौ में पांच या छः से ज्यादा नहीं है और उनमें अंगरेजी जाननेवालों की हजार में तीन या चार है। यही कारण है कि राष्ट्रीय जीवन का प्रवाह इने गिने लोगों तक पहुंच सकता था, जो अंगरेजी जानते

थे। यदि कोई ऐसी आशा करता हो कि ऐसा भी समय कभी आ सकता है जब अंगरेजी समस्त भारतवर्ष की जनता में प्रविष्ट हो कर सचमुच राष्ट्र भाषा का काम करेगी, तो यह कहना ही होगा कि यह आशा कदापि पूरी होनेवाली नहीं। यदि राष्ट्र के भाव को केवल देश के मुट्ठी भर शिक्षित लोगोंतक ही परिमित करके नहीं रखना है—उसे सर्वव्यापी करना मंजूर है--यदि प्रत्येक भारतवासी के हृदय में चाहे वह अमीर हो या गरीब, स्त्री हो अथवा पुरुष, बूढा हो या बच्चा राष्ट्रीयभाव संचारित करना है तो ऐसी भाषा की, जो सहज ही लोगों की समझ में आ सके शरण लिये बिना कदापि वैसा होना सम्भव नहीं। जब हम यह विचार करते हैं कि डेढ सौ वर्षों से अधिक अंगरेजी राज्य स्थापित होने के बाद और नब्बे वर्षों तक अंग्रेजी शिक्षा का प्रचार होने पर भी तथा समस्त अंगरेजी शिक्षा का उतने दिनों तक यह मुख्य उद्देश्य रहने पर भी आज इतने थोड़े भारतवासी अंगरेजी लिख पढ सकते हैं, तो यह स्पष्ट है कि अभी जहाँतक मनुष्य की आँखें देख सकती हैं, अंगरेजी का भारतवर्ष में सर्वव्यापी होना असंभव है। इस लिये हमें देशी भाषाओं की शरण लेना अनिवार्य है।

इतना ही नहीं। यदि देशी भाषाओं द्वारा राजनैतिक क्षेत्र में काम किया गया होता, तो आज देश की परिस्थिति कुछ और ही होती। अबतक के जिन जिन आन्दोलनों में अंगरेजी और देशी भाषाओं द्वारा काम किया गया है, उनकी तुलना करने से पता चलता है कि देशी भाषाओं में कठिनाइयों और बाधाओं के दूर करने की कितनी अद्भुत शक्ति है। पिछले सौ वर्षों के अन्दर भारतवर्ष में तीन चार मुख्य धार्मिक आन्दोलन हुए हैं, उनमें सब से पहले ब्रह्म समाज की स्थापना राजाराममोहन राय के द्वारा प्रायः एक सौ वर्ष पहले हुई थी। यद्यपि उस समय के ब्रह्म समाज के सिद्धान्त कई अंशों में वेदान्त से मिलते जुलते थे, पर सामाजिक विषयों में, उस समाज के विचार, आरम्भ से प्रचलित रीतियों से भिन्न थे। ज्यों ज्यों अंगरेजी शिक्षा की उन्नति होती गयी,—यहां यह भी याद रखने योग्य बात है कि अंगरेज़ी भारतवर्ष में प्रवेश करानेमें राजा राममोहन रायका भी बहुत बड़ा भाग है—ब्रह्म-समाज अधिकाधि अंगरेज़ी भाषा द्वारा ही अपना काम चलाता ग और ३०-४० वर्षों के अन्दर उसके साहित्य भा और विचारों पर पाश्चात्य और विशेष कर अंगरेजी भाव, धर्म तथा विचारों का बहुत प्रभाव पड़ा। इसका एक फल यह हुआ कि जनता में इस का पचार नहीं हो सका और केवल अंगरेजी शिक्षित लोगों में से चन्द आदमियों तक ही इस धर्म की छाया पहुंच सकी। इसी प्रकार थियोसोफी (ब्रह्म विद्या समाज) का भी इतिहास यह बतलाता है कि देशी भाषाओं के आश्रय बिना नये विचारों का प्रचार कितना कठिन है। भारतवर्ष में थियोसोफी और आर्य-समाज दोनों के जन्म प्रायः एक ही समय हु थे। थियोसफी का जो रूप इस दे में हुआ वह प्रचलित धार्मिक और सामाजि परिस्थिति से बहुत कुछ मिलता जुलता था अ उस का प्रचार बहुतायत से होना अपेक्षित थ इस के उलटा आर्य-समाज का आन्दोलन धा क और सामाजिक विचारों और रीतिय उथल-पुथल करनेवाला आन्दोलन था। समाज में बहुत प्राचीन काल से मूर्ति प्रचलित है। वर्णाश्रम धर्म, जाति-पांति क हिन्दुओं के नस-नस में भरे हुए थे। आर्य-स ने दोनों का घोर खण्डन किया; पर आर्य

जनता को मातृ भाषा द्वारा ही काम चलाने का ढंग मालूम हुआ । 'अंग्रेजी के बिना काम ही न चलेगा' एसा ख्याल ही उठ गया । आंध्र देश में जो बहुत दिनों ही से मातृ भाषा द्वारा काम चलाने का क्रम जारी है । कांग्रस ने आंध्र देश को एक अलग प्रान्त माना इसी से आज कांग्रस का और इस सम्मेलन के विशेषाधिवेशन का काकिनाडा में होना सम्भव हुआ । भिन्न २ स्थिति से भिन्न भिन्न लाभ होते हैं । इस लिये आंध्र देश में हिन्दी प्रचार के लिये एक अलग कार्यालय तथा समिति की स्थापना उचित और आवश्यक समझकर हमने ऐसा करने का निश्चय किया है । ऐसी संस्था के होने से प्रचार का काम अवश्य ही तेजी से चलेगा। अलग व्यक्तित्व को पाकर जो प्रान्त आत्मनिर्भर हैं उन में अलग कार्यालय का होना उचित ही है । यद्यपि हम जिस संस्थाको खोलने के प्रयत्न में हैं उसकी हिन्दी-साहित्य-सम्मेलन उचित सहायता देता ही रहेगा, तो भी आंध्र लोगों को चाहिये कि वे इस को अपना ही काम समझ कर शीघ्र उसे स्वावलंबी बनाने का प्रयत्न करें।

हिंदी प्रचार के काम में कुछ बातें सोचने की हैं। यद्यपि भाषा प्रचार और साहित्य प्रचार में संबंध अवश्य है तो भी उत्तर की तरह दक्षिण में भी भाषा और साहित्य दोनों का प्रचार होना मुश्किल है । दक्षिण में हिंदी भाषा का प्रचार व्यवहार के व्यापकतार्थ आवश्यक है न कि साहित्य के व्यापकतार्थ। आंध्र देश में साहित्य की व्यापकता मातृ भाषा आंध्र द्वारा ही होनी चाहिये इस लक्ष्य का ... जो बुरे नतीजे निकलते हैं वे अंग्रेजी के प्रचार में हमें अच्छी तरह मालूम हो ही गये । अंग्रेजी द्वारा साधारण लोगों को विज्ञान और व्यवहार की बातें सिखाना असम्भव है । इस दोनों लक्ष्यों को ध्यान में रखकर कार्य करना हिंदी प्रचार की वृध्दि के लिये उचित है ।

हिन्दू मुसल्मान का मेल, भारत जातियों की एकता, स्वधर्म की रक्षा और स्वाधीनता इन सब का साधन है हिन्दी प्रचार । इस विषय में यह सम्मेलन खूब सोच कर कार्य करने के ढंग के निर्णय पर आवेगा । महात्मा गांधीजीने कहा है कि राष्ट्रीय विद्या के आधार चरखा और हिन्दी हैं । एक बाह्य बंधन को और दूसरा भीतरी बंधन को तोड़ने वाला है । जब तक हम इन दोनों बंधनों से छुटकारा न पावें तब तक स्वराज्य सुखानुभव के हम पात्र नहीं हो सकते । महात्माजी के बंधन के समय में तो उन के उपदेशानुसार हम काम करें यह हमारा कर्तव्य है । मुझे पूर्णतया विश्वास है कि ऐसे देशभक्त, त्याग मूर्ति सर्व गुणों से विभूषित महानुभाव के सभापतित्व में इस विशेषाधिवेशन को परमेश्वर अवश्य सफल बनावेगा । आप लोगों से भी आंध्र देश वासियों की तरफ़ से मेरी प्रार्थना है कि हमारे त्रुटियु... किन्तु भक्ति भरे आतिथ्य को स्वीकार कर कृतार्थ करें ।

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः

... १०० में ९ ही लोगों को अंग्रेजी खा सकी । हजारों वर्ष प्रयत्न करने से भी अंग्रेजी ी राष्ट्र-भाषा नहीं हो सकती । आज तक जो जी सिखायी गयी वह भी विज्ञान के लिये नहीं न धन्धा ही के लिये था । अंग्रेजी को राष्ट्र-भाषा ने के प्रयत्न निरर्थक होकर भारत के विकास के नहीं न भारत के बंधन को मजबूत बनाने में सहायक है । पाश्चात्य संबंध ने हमारे जीवन प्रवाह को बनाया । भाषा, भाव, विज्ञान, रहन सहन इन में हम पराधीन हो गये । हमारा लक्ष्य पाश्चात्य , पाश्चात्य सभ्यता ही है । विना इसके हमार ही मानो असाध्य है । मिल्टन बैरन आदि पर जो श्रद्धा है वह आंध्र कवि पोतन्न, भारतीय कवि दासजी आदि महानुभावों पर नहीं है । घर बार बेच बीसों वर्ष के अभ्यास से हम जिस भाषा क त करते हैं उससे हमारे विज्ञान और आत्मो- की नहीं किन्तु पराधीनता और बंधन की होती है ।

री पराधीनता का हमेशा याद दिलाते रहने ये पाश्चात्य ढंग हमारे लिये अच्छे नहीं हैं । प्रणाली की दृष्टि में प्रातस्मरणीय लोकमान्य और महात्मा गांधी जी—जिन्होंने देश की अपने को अर्पित कर दिया—दोषी हैं वह हमारे उद्धार के लिये सहायक कैसे बन है? इस सत्य को पहचान, हिंदी का प्रचार आवश्यक समझ कर महात्मा गांधीजीने हिंदी का काम शुरू किया । कांग्रेस में अंग्रेजी का कंटक राज्य था उसको हटाकर हिंदी- -को राष्ट्र-भाषा के उच्चासन पर बैठाया रि, राष्ट्रीय जीवन में नये शक का प्रारम्भ राष्ट्रीय निर्माण का जो काम आज तक या के अंग्रेजी जानने वालों के हाथ में था बहुत संख्या की साधारण जनता के हाथ । हिंदी-हिंदुस्तानी का प्रयोग कांग्रेस और रत कांग्रेस कमिटी में बढ़ने लगा । देशभर में हिंदी-हिंदुस्तानी भाषाभ्यास की ओर रुचि बढ़ने लगी । हिंदी साहित्य के प्रचार का जिस संस्था ने बीड़ा उठाया वही संस्था हिंदी भाषा का प्रचार करने के लिये मद्रास में एक केन्द्र कार्यालय की स्थापना करके हिंदी प्रचार में बहुत सहायता करने लगी । उसी सहायता से आंध्र देश में भी खूब प्रचार हुआ । यद्यपि इस प्रचार के लिये सरकार से कुछ भी और साधारण जनता से जितनी चाहिये उतनी सहायता नहीं मिली तो भी नवयुवकों के तथा प्रचारकों के— विशेष कर श्रीयुत हरिहर शर्माजी, हृषीकेशजी और रामभरोसे जीके प्रयत्न से प्रचार का काम बहुत व्याप्त हुआ । आंध्र देश में हिन्दी प्रचार का काम जैसे बढा वैसे तमिल या कर्नाटक प्रान्त में नहीं बढ़ा । प्रचार के लिये केन्द्र कार्यालय द्वारा हिन्दी-साहित्य-सम्मेलन ने आंध्रदेश को जो सहायता पहुँचायी उसके लिये मैं आंध्रों की ओर से उक्त सम्मेलन को धन्यवाद देता हूँ । मैं आशा करता हूँ कि आगे भी आंध्र हिन्दी प्रचार कार्यालय को सम्मेलन वैसे ही सहायता देते रहेगा ।

आंध्र देश में हिन्दी प्रचार साधारण जनता की सहायता पर निर्भर है । जनता ने आज तक उदारता से सहायता दी है सही । किन्तु सह आवश्यकतानुसार नहीं थी । आगे अधिक उत्साह के साथ आंध्र लोगों को हिन्दी प्रचार के लिये सहायता देनी होगी ।

आंध्र नवयुवकों में हिन्दी के प्रति जो प्रेम है वही इस विशेषाधिवेशन का कारण है । भाषा के आधार पर भारत वर्ष का जो प्राकृतिक विभाग था उसे निकाल कर इस अंग्रेजी सरकार ने देशी भाषाओं को कमजोर बना दिया । एक ही प्रान्त में तीन २ चार २ भाषायें हों तो किसी भी भाषा की उन्नति का होना कैसे सम्भव है? इसी से करीब २ सभी भाषायें क्षीण दशा को प्राप्त हुईं । गांधी जी ने कांग्रेस द्वारा फिर से भाषा के अनुसार ही राष्ट्र का विभाग कराके प्रजा जीवन ...

ముం జూపించునప్పుడు, ఆవస్తువులకుం గల పరస్పరసంబంధమును జాగ్రత్తగా సరిగాం జూపించినగాని, చిత్రము ప్రకృతివిపరీతమై పోవును. అందువలన వస్తుతారతమ్యము గూడ చిత్రకారునిభావము నాశ్రయించి యుండవలసిన గుణములలో నొకటియై యున్నది.

వస్తుతారతమ్యమువలెనే వస్తుదూరము గూడఁ జిత్రకారుఁడు, జాగ్రత్తగాఁ దనభావమునందు నిలుపుకొని, పిమ్మటనే చిత్రమును జిత్రింపవలయును. కొండ చెట్టుకంటె చాల పెద్దదయ్యును, మనమున్నతావున కాచెట్టుకంటె చాలదూరముగా నున్నయెడల, చాల చిన్నదిగాఁ గానిపించును. దూరమైపోయిన కొలఁదిని మనకంటికి వస్తువు చాలచిన్నదానివలెఁ గానిపించును. అది మనదృష్టిస్వభావము. వాకు మెంతచిన్నదైననుదానిగుండా మనము, లెక్కలేనన్నిమైళ్లు నెడల్పు పొడవు గలిగిన ప్రదేశముం గాంచఁగలుగుచున్నాము. అందు మనము చూచు చిన్నకిటికీకంటె చాలరెట్లు పెద్దనగువస్తువుల నేకములు చిన్నచుక్కలవలెఁ గానఁబడుచుండఁగా జూచుచున్నాము. ఈదూరమువలన వస్తువులు చిన్నవై కానఁబడుటనే, చిత్రకారుఁడు సంతతముచూచి, తనమనంబున జ్ఞానమును బాగుగా పెంచుకొని, యెంత దూరముననున్న యేయేవస్తువు లెంతెంతగాఁ గానవచ్చునో బాగుగా నెఱింగియుండి, తాను చిత్రించుచిత్రమునందా దూరమును స్వభావానుగుణముగాఁ జూపించినప్పుడే, చిత్రము చూపరుల కానందముఁ గలుగఁజేయుచున్నది.

మొత్తముపైని చిత్రకారుఁడు, తనచిత్రమునందు వెలుఁగునీడలను, రంగులను, ఆకారమును, వస్తుతారతమ్యమును, వస్తుదూరభేదమును, జూపించుచున్నాఁడు. ఈగుణములను చిత్రమున బాగుగాఁ జూపించినచో వస్తుభావము, వస్తుజీవము, మున్నగునవి, చిత్రకారుని భావము ననుసరించి, కానవచ్చుచుండును. చిత్రకారుని భావ మెట్టిదైనను, దానిని జూపించుటకు నీ యైదుగుణములే యాధారములు. అవి యన్నియు నాతఁడు చూపించినచో నాతని భావము విస్పష్టముగా నుండును. అందుఁ గొన్నింటిని విడిచిపెట్టియు, భావమే ప్రధానమని, కొందఱు తక్కిన గుణముల గొన్నింటనే తమచిత్రములం జూపించుచున్నారు. దానిని గూర్చిన విషయములు ముందు చెప్పవలసియున్నది. ప్రస్తుతాంశమునకు, ప్రకృతివిపరీతములు కాని స్వచ్ఛమగు చిత్రములం దీయైదుగుణములను బ్రకృతిలో వలెనే చిత్రకారుఁడు చూపింపవలయు నని చెప్పు టొప్పగును.

...తోఁ జూపింపబడు చిత్రములు)కూడ
ఒక్క వెలుఁగునీడలే కానఁగుచిత్ర
కాని, రంగులే కానఁగుచిత్రములు
యూ రెంటినుండి, యాకార మొక్కటి
త్రములు కాని సాధ్యములు కావు.
కుఁగాని, వెలుఁగునీడలకు గాని, చిత్ర
నాకారసహితములైనఁగాని, యర్థమే
అందువలనఁ బ్రతి చిత్రమునందును
యొక్క ఆకారము చూపించుట చిత్ర
కిఁ దప్పనిసరి. ఆకారగుణమునకు నా
క గౌరవము కలదు.

...ని చెప్పిన, వెలుఁగునీడలు, రంగులు,
ముననుగుణములు కాక, చిత్రము
(ప్రకృతిలోఁగూడనని వేఱచెప్పనక్కఱ
) మఱి రెండు గుణములు, వస్తు స్వభా
గ్రహించుటకుఁ దోడ్పడుచున్నవి.
మొదటిది, వస్తుతారతమ్యము. రెండవ
వస్తుకూరము. ప్రపంచమునందు, వస్తు
ను వస్తువునకును, విస్తీర్ణములో నొక
గు సంబంధ మేర్పడియున్నది. కొండలు
: చెట్లు చిన్నవి: ఏనుఁగు లంతకంటెను
: మనుష్యులు వానికంటెను చిన్నవారు:
లు ఎలుకలు, మఱియుఁ జిన్నవి యై
న్నవి. చీమలు దోమలు నంతకంటెను
శరీరములుగా ప్రపంచమునఁ గానవచ్చు
న్నవి. చైతన్యయుతజీవప్రపంచమునను,
న్యవిహీన మగు నిర్జీవప్రపంచమునను,

గలది యనుకొందము. అమనుజఁ డైదడుగుల
వాఁడనుకొందము. ఆహెచ్చుతగ్గులువిస్పష్టము
గాఁ గానవచ్చుచుండును గదా? ఆమనుష్యుఁడు
పొడవున కాచెట్టులో నెనిమిదవవంతే కానిపిం
చును. ఈరీతినే ప్రపంచమున నొకవస్తువునకు
నింకొకవస్తువునకును, నొకవిధ మగు తారత
మ్యసంబంధ మున్నది. ఒకదానియంత మరొ
కటి లేకున్నను, దానిని సంబంధ మని యనుట
యెట్లన, దానికన్న నింకొకవస్తువు కొన్నిరెట్లె
క్కువో, తక్కువో, విధిగా నున్నది. కావున,
నట్టిపరస్పరసంబంధముఁ గలిగియున్న దని
చెప్పవచ్చును.

చిత్రకారుఁడు తనచిత్రమునం దీగుణము
లఁగూడ ముఖ్యముగాఁ జూపవలసినది. అట్లు
విస్పష్టముగాఁ జూపించినగాని చిత్రము ప్ర
కృతితో సంబంధించదు. ప్రకృతివిపరీత్యము
చిత్రముకాదు. చెట్టంత మనుష్యుని చెట్టునొద్ద
ను, వానిపాదములయొద్ద నొకయెలుకంతటికొం
డను, వానివెనుక కొండంతచీమను, వానిచే
తిలో పెద్దగోడుగంతటి గులాబిపూవును, ఆమ
నుజుని యంగములందే యొకకన్ను బండిచక్ర
మంతను, రెండవయది చింతాకంతను, చేటల
వంటి చెవులును, వ్రేళ్లవంటి చేతులును, గడ
కొయ్యలవంటి కాళ్లును, మున్నుగా వ్రాసిన
చిత్రమును, బాలుర మొదలు జ్ఞానులవఱకుఁగల
వారందఱుఁజూచినన వ్వుదురుకదా? ఆచిత్రము
నందే యొక్కొక్క వస్తువును, నొక్కొక్క

రంగులు ప్రతిదినమును గానఁబడుచుండును. అట్లని, యొకనాఁటి సొగసు మఱియొకనాఁడు లేదు; ఒకనాఁటిరంగు లొకనాఁ డింకొకనాఁడు లేదు. సృష్టిచిత్రకారునియొక్క మహాశక్తిన ల్పాల్పుఁడగుమానవుఁ డేమనివర్ణింపఁగలఁడు? మనచిత్రకారుఁడు ఈసొగసును, ఈ భగవచ్ఛక్తిని, తక్కుంగల తనసోదరులకుఁ జాలవఱకుఁ జూపింపఁజాలును. చిత్రకారుఁడు తొలుతఁ జెప్పఁబడిన మైదురంగులనుండి యెన్నెనిరంగులఁ గల్పింపనేర్చును. అట్టిరంగుల కూటముఁ జేయు శక్తి, స్వరములనుగూటముఁ జేసిపాడుగాయకుని శక్తివంటిదే; కవియొక్క పదములకూర్పువంటిదే. వెలుఁగునీడలకంటెను, రంగులకంటెను వస్తు రూపము నిశ్చయింపఁగలుగునది, యాకారము. ఒక్కొక్కవస్తువున కొక్కొక్కయాకార మున్నది. వస్తుభేదమును జాలవఱకు నీయాకారము చూపింపఁగలదు. ఒక్కొక్కప్పుడు రంగును వెలుఁగునీడలును, లేకున్నను, ఆకారము వస్తువు నెఱిఁగింపఁగలదు. కాని యాకారము లేనిచో రంగుగాని వెలుఁగునీడలుగాని వస్తువు నెఱిఁగింపఁజాలవు. ఆకారమునం దంతగొప్ప [illegible]న మున్నది. వస్తువుల యాకారము వాని [illegible]లుకడంబట్టి మాఱుచుండును. ఏనుఁగు యెదు...గా నిలుచున్నప్పు డొక యాకారమును, ...నుకకుఁ దిరిగియున్నప్పు డొకయాకారమును, ...డుకొనినప్పు డొకయాకారమును, సరిలిగా ...నియునికినిబట్టి యాకారము మార్పు చెందు ...చుండును. ఆకేలనే ...

నన్నింటిని గ్రహించి జ్ఞాపకముంచుకొని, చిత్రముల వ్రాయుటయందు జాగరూకతతో నుపయోగించుచుండును. చిత్రకారుని మనమునందుఁ గలశక్తి, ప్రకృతిసందర్శనమున గ్రమక్రమముగా పెంచి, యేవస్తువునైన నొకయవస్థలోఁ జూపించినయెడల, నావస్తువు నింకేయవస్థలోఁ జిత్రింపుమన్నను జిత్రింపఁగలఁడు. శక్తియుతుఁడగు చిత్రకారుఁ డేవస్తువునకేయేయవస్థలలో నెట్టిమార్పులు కలుగునో గ్రహించి, వానిని వ్రాయఁగల్గును. ఒకమనుష్యుని జాగ్రత్తగాఁ బరిశీలించినచిత్రకారుఁడు, ఆమనుష్యునియవస్థల నన్నింటి నూహింపఁజాలును. అట్లూహవలననే జాగ్రత్తగాఁ బరిశీలించి నప్పటివలె, వ్రాయఁగల్గును.

ఈయాకార మొక్కటినే సన్నగీతగాఁ జూపించి, రంగులనుగాని వెలుఁగునీడలనుగాని చూపింపకయే వస్తువులఁ జూపించుటకూడ గలదు. అట్టిగీతలబొమ్మలు, ప్రకృతి కనుగుణముగా నుండి, నేత్రానందకరము లగుటకు, వస్తువుల యాకారజ్ఞానము చిత్రకారునికి మెండుగా నుండవలయును. దీనివలనే, ఆకారమును రంగును జూపించి, వెలుఁగునీడలఁ జూపింపకే వ్రాయఁబడు చిత్రము లున్నవి. వానిలో, రంగుల కూటమియు, నాకారమును, రెండును గల్గియుండుకతన, నొక్క గీతలవలననే చూపింపఁబడు చిత్రములకంటె, నవి యెక్కుడు నేత్రపర్వ మొనర్ప గల్గును. ఆకారము, రంగులు,

డును. అట్టియెడలఁ జీఁకటియుండునా,
ండదా యని ప్రశ్నింపవచ్చును. అప్పుడై
నీడయుండును. కాని చాల స్వల్పముగాఁ
వచ్చును. నాలుగు ప్రక్కలనుండియు పడు
డిన వెలుఁగులుగల నాలుగుస్థలములలో,
ఁగు ప్రక్కకును వెలుఁగు ప్రక్కకును మధ్య
్యముగు నీడ, గీతవలెం గానగును. అందుచే
ఁగునీడలు ప్రపంచమున నీవస్తువున కీతి
నీస్థలమున నీతీరున నుంకునని ముందుగాఁ
టకవకాశము లేదు. వెలుఁగులు పడు
ర్భముల ననుసరించి వస్తువులకు నీడలు
ంపఁబడుచుండును. వెలుఁగెంచుకొని యా
ంచుకొనఁగా మిగిలిన భాగములను నీడ
క్రమించుకొనును. సమయసందర్భాను
ములుగా వెలుఁగునీడలు మాఱుచుండును.

వెలుఁగునీడ లెట్లు ప్రకృతిలో నల్లెడల
పించి యున్నవో, రంగులుకూడ నట్లే
పించియున్నవి. రంగు లనేకములు; అనంత
ు. ప్రతివస్తువునకును స్వకీయముగాఁగాని
ంబకారణమునఁ గాని, వెలుఁగు నీడల
ఁ గాని, యేదియైన నొకరంగు, లేక,
రంగులకూటము గలుగుచుండును.
లేని వస్తువు కంటికి గానరాదు.

తెలుపు, నలుపు, పసుపు, నీలి, ఎఱుపు
్యముగురంగులు. ఈ రంగులయొక్క
తములగు కూటములే అనేకరంగులుగా.
ంచుచున్నవి. కంటికిఁగానవచ్చు నేరంగు

ననేకముల మనము ప్రతినిముసంబును జూచు
చున్నాము. ప్రతిక్షణము మనము తిలకించు
నేల, యాకాశము, నీరు, అగ్ని, మున్నగుగల
వానియం దన్నిటియందును, చాలరంగుల
యొక్కకూటము కానవచ్చుచున్నది. ఆకా
శము నీలవర్ణము గలదని పెక్కురు వర్ణించు
చున్నను, ఎప్పుడో కాని దానియందు స్వచ్ఛ
మైననీలవర్ణముం జూడఁజాలము. మధ్యాహ్న
కాలమున నాకాశము తెలుపు, నీలి, కలసి
యొప్పును. సంధ్యాకాలములయందు నీల
వర్ణము, పింగళవర్ణము, రక్తవర్ణము, సువర్ణ
వర్ణము, నింక వీనిలో ననేకకూటములు గలసి
యొప్పును: సాయంకాలమునందు సూర్యుఁ
డ స్తమించుసమయమున బ్రకృతిని గనుపెట్టిన
చో, అంధకారమగ్నమై భూమి గోచరము
కాకుండునంతవఱకుఁ గానవచ్చురంగులకు,
లెక్క యుండదు. ఆపశ్చిమాకాశ మొకరం
గులగని; చిత్రములకూక; సొగసుల పుట్ట.
ప్రతిక్షణము రంగులు మాఱిపోవుచునే యుం
డును. సౌందర్యము హెచ్చైపోవుచునే యుం
డును. చూచువారి యానంద మంతరహిత
మై మితిలేనిమత్తునకుఁ దేలియాడిపోవుచునే
యుండును! ఓహో, ఆసమయమున బ్రకృతిని
దిలకించుటకు రెండుకన్నులు చాలునా ?
చాలినను చూచి గ్రహింపఁ గల్గుటకు న
కాశ ముండునా? అల్పశక్తుఁడగు మానవుఁడు,
లసచేతఁగాని మోమున రూపింపఁగా, భగ

…ఁదగు నందుచేఁ బురుషకారము మీ రిట నేఁడు …
…దనకై ప్రయత్నపడుపట్టున నెట్టన నెంత వేఁడినన్
…ి దనె నొక్కతల్లి, ముదలింపక యే యొకతల్లి పెట్టె, నీ
…ాదిరి వెన్ని యెన్ని? నరమాత్రు నియత్నము నిష్ఫలం బనా! ౧౭

…్యము కర్మ మం చొకటి కల్పనచేసెద రేమికర్మ మీ
…ర్మము? దీనికిం బ్రథమకారణ మే? దది యొక్కటేగదా
…ార్మతి మీరు మీరు, నిటు మేష్పడుచుండఁగ వారు వారు వార్
…ిర్మి సుఖింపనేల? ఫలభేదము లె ట్లుదయించెఁ జెప్పుఁడా. ౧౮

…ంద్రేండేం డ్లిటువంటిసంశయములే బాధింపఁగా నెన్నియే
…మంద్రాటంబులు గాంచితిన్ దొరకె నమ్మందగ్గసన్మార్గ మో
…తంద్రుల్! సర్వము నీశ్వరేచ్ఛ నడపున్ దత్కృత్యముల్ గూఢముల్
…కంద్రుం గానరు మానవుల్ తమ కహంకారంబు పైఁ గప్పుటన్. ౧౯

ఇట్లయియుండఁ దిండికయి యేనని యేమని జీవితేచ్ఛచేఁ
బాట్లఁ బడన్ వలెన్ ననుఁ బ్రపంచమునన్ సృజియించె నీశ్వరుం
…ట్లును మీఁదికృత్య మతఁడే యెఱుఁగున్ జరుగున్ దదిచ్ఛయి
ప్పట్ల ననున్ క్షమింపుఁ డిట ప్రాణము పోయిన నేమి పోయెడిన్. ౨౦

కరుణామూర్తి జగత్కుటుంబి యతఁ డిక్కట్లన్ ననున్ ముంచు నన్
వెఱ నా కింతయు లేదు తన్మయత నే వేళన్ బ్రవర్తిల్లుదున్
మరణం బిప్పుడు తప్పదే నదియు సంప్రాప్తించు లేకున్నచో
దొరకున్ నాకరితోష హేతు విట, మీ ర్దుఃఖింపఁగా నేటికిన్." ౨౧

అనుటయు నంత. ౨౨

"శాస్త్రవిరుద్ధ మీపలుకుచంద" మటంచును నవ్వి రందులోఁ
శాస్త్రులు గొంద; ఱింక మొగచాటయి "యుక్తికి దూర మీవచో
విస్మృతి" యంచుఁ గొందఱు వివేకులు పల్కిరి; నిర్వికల్పుఁడై
నిస్త్రపుఁడై యతండు తననిశ్చయమే పరికిం బడింబడిన్. ౨౩

…. నిష్ఠల్ గుప్పుచునుండెఁ జండకరుఁ డస్తోఁ దిన్ననారయ్య నా
…లిప్పంగలినసాధకుల్ మఱియు నేఁడేఁ దిండి కల్గాడి, రే
…పప్పే బెల్లమొ కొంత సంతసపడన్ భక్షించి నీర్ త్రావి "మా
… ౨౪

…, నిసెవిని గాడ్పు లాచెవి వీచుచుండె
మంగలములో నిప్పేలాలమాడ్కిఁ బ్రజలు, వేఁగుచుండిరి యానాఁడు విజయవాడ.

ఉ. భానుఁడు పశ్చిమాశ దిగఁ బాఱుటయున్ మలుసీడ దీర్ఘమై
కానఁగవచ్చె గాడ్పు లడఁగం దొడఁగెన్ బసిపాల్ల చోట్లకున్
బానిస లేఁగఁ జొచ్చి రటువంటితఱిన్ గిరి నెక్కుచుండెఁ జం
ద్రానన యొర్తు చేత బరువై కల దామెకు నొక్క గంపయున్. ౨౬

సీ. అరనర వెంట్రుక లల్లాడుచుండఁగా, రిత్త చేతను జక్కనొత్తుకొనుచు
అడుగులు నులివారి పడఁ కొడుచుండఁగా, నాఁగి యించుక శ్రమం బార్చుకొనుచు
గంప చాఁకిట సంకటం పెట్టుచుండఁగా, మార్చి రెండవ ప్రక్కఁ జేర్చుకొనుచు
చెమ్మట మోముపైఁ జిందాడుచుండఁగా, సద్దానిఁ జెఱఁగుచే సద్దుకొనుచు
మెట్లపై నక్కడక్కడఁ జెల్లనీడ, బిచ్చగాం డ్రాఁకగొల్పఁగా నొచ్చుకొనుచుఁ
గొండపయి నెక్కె వేవేగ కొలనిలోనఁ గాలు చేఁ గడ్గికొని వంగి యాలతాంగి. ౨౭

చ. అనుసరించు వచ్చిన ప్రయాసముఁ దీర్చికొనంగ లేదు, దు
ర్గ సముఖ మేఁగలేదు, పొడగాంచెను దా నలబక్గుబాపనిన్
విసవిసఁ జేరఁగా నరిగి వ్రేఁకపుగంపను దింపి పేర్మిపెం
పెసఁగ నమస్కరించి యిడియెన్ దన తెచ్చినయప్పదార్థముల్. ౨౮

సీ. ఆరఁబండిన జహాంగీరుమామిడిపండ, నాసపంపను, లంకదోసపండు,
నారింజపండు, పనసతొల, లుడికిన చిలుగడపుందుంప, చెఱకుఁదుంట్లు,
చక్కెరకేళీలు, చక్కెర, తఱివెన్న, గోదుమపిండి, కృష్ణోదకంబు,
సత్తుగిన్నెఁడుతియ్యఁజల్ల, చెంబెడు తవిదంబలి, పండ్లు కోయంగఁ గత్తి
బెడియకుండ నొత్తుపడకుండఁ జెడకుండ, నడుమ నెవరికంటఁ బడకయుండఁ
గూర్చి మూసి మోసికొని తెచ్చి దింపిన, గంపఁ జూపి "నారగింపు" మనియె. ౨౯

సీ. పసపునిగ్గులు నిండుపండువంటి మొగమ్ము, కుదురైన నుదురుకుంకుమపుబొట్టు
కారుణ్యమయమైన కన్నుదోయి ప్రశాంత, లక్షణమ్ములు గల్గువీక్షణములు
పరమపాతివ్రత్యనిరతిఁ జూపెడురూపు, మహనీయతను దెల్పు మాటపొల్పు
అధ్యాత్మవిద్యారహస్యజ్ఞమగు ప్రజ్ఞ, యూర్జితంబగు దాతృతార్జవంబు
ఇంచుమించుగ నలువదియేండ్లవయసు, గలిగి యవతారమెత్తిన కనకదుర్గ
భంగిఁ బ్రత్యక్షమైన పుణ్యాంగనఁ గని, చకితులై రెల్లరు, నతండు సంభ్రమించె. 30

మఱియు నాయమ యిట్లనియె.

“నాయన! వేఱుసేయక కొనందగు నీయవి; గ్రీష్మతాప మీ
చాయల హెచ్చు; చల్లని ప్రసాద మొకింత భుజింపకున్న చోఁ
గాయము నిల్వ; దేమిటికిఁ గష్టము లందెద? నీశ్వరేచ్ఛ దు
ర్జ్ఞేయము తండ్రి! నీయెదురఁ జెప్పఁగఁ జాల ననుగ్రహింపుమా. 3౨

ఎఱుఁగన్నేరర కాని యీశ్వరుఁడు తా నేమేమి కావించు న
త్తెఱఁ గెల్లన్ మునుమున్న సూచనలచేఁ దెల్పించు విజ్ఞాత్ముకుల్
గుఱుతింపం దగుఁ న; ట్లెఱుంగుదును గైకోవన్న! నాయన్న! యీ
చిఱుదిండ్లన్ నెలనాళ్లదాఁక నటుపైఁ జేకూరు నీకామ్యముల్.” 33

అనుటయు. 3౪

కంపింపం దను వెల్ల, నిల్వఁబడి చక్కన్ మ్రొక్కి “మాయమ్మ! యీ
కింపాకుం గరుణింపవచ్చితివటే గ్రీష్మంబునం దిట్లు, మ
న్నింపన్ వేఁడెద, నేమనం దెలియకుంటిం, గొంటి, నీభోజ్యముల్
గంపెండుం భుజియింతు” నంచుఁ బలికెన్ గౌతూహలం బొప్పఁగన్. 3౫

అంత నయ్యమయు. 3౬

గోదుమపిండి వెన్న కలఁగూరిచి చక్కెర చేర్చిపెట్టె, నా
పైఁ దునుకల్ ఘటించి యిడెఁ బండ్లను దుండ్లు, నెసంగెఁ జర్గడు,
బాదట మజ్జిగం గలిపి యంబలి యిచ్చెను, జల్లనైనక్రొ
ష్ణోదక మంతఁ ద్రావనిడె, నూడెడుప్రాణము కూడఁబాఱఁగన్. 3౭

ఎప్పుడు భుజించెనో యాతఁ డింతకుమును, కడుపు వెన్నంటి నోర్ తడఁబడుచునుండెఁ
దృప్తిగా నప్పు డాయమ్మ తిండిపెట్టె, మక్కళించెను గడుపు, నోర్ వ్రక్కణించె. 3౮

ఎక్కువున్న పండ్లముక్కల నచటికి, వచ్చియున్నవారి కిచ్చె నామె
వారు దాని నమ్మవారిప్రసాద మం, చందుకొనిరి కనుల నద్దుకొనిరి. 3౯

పుణ్యకాంతను దేవతాబుద్ధిఁ దలఁచి, యచ్చటివిశేషముల కాత్మ ఱిచ్చగుడిచి
బడుగుబాపనిఁ దలపోసి నుడుగు లుడిగి, తెల్లమొగమైరి యచటివా రెల్లవారు. ౪౦

“నాతండ్రి; యనుదినము నే, నీ తెఱఁగునఁ దెచ్చియిత్తు నదియేని శరీ
రాతంక ముడిపికొనుమీ, మాతృనిదేశంబు దీని మార్పకుమీ. ౪౧

తింపుం బెట్టుదు; మూటకట్టుఫల మేదీ యింతకంటెన్; మహా
నందం బైనది తండ్రి! నిన్ గనుఁగొంటన్ నామాట పాటింపుమా." ౪౨

శా. నా, నాతండు నమస్కరించి "జననీ! నాభావిసౌభాగ్యసం
ధానం బిప్డె భవత్కృపాకలనచేతం జేరఁ జేకూరిన
ట్లానందం బిడెనమ్మ! నమ్మఁదగు నీయాశ్చర్యచర్యన్ సమా
ధానం బందె మనమ్ము నమ్మము భవద్వార్తం బ్రవర్తించెదన్. ౪౩

ఉ. ఎండలు మండుచున్నవిగదే! సెగదేనెడు కాలిబండలన్
గొండల నెక్కి యన్వహము కూడదు నీవరుదేర టమ్మరో!
తింటికి సంజవేళ కరుదెంతును దప్పక, చెప్పుమమ్మ! మీ
యుంకెడు వీధిపేరు గృహ ముండెడుతీరును వచ్చిచేరెదన్." ౪౪

వ. అనుటయు నంత. ౪౫

క. 'కొండ దిగి తూర్పువీథిని, గొండొక చన నొక్కసందు కూడును దానన్
రెండవయిలు మండువతో, నుండునదే" యంచు నామె యొప్పం జెప్పెన్ ౪౬

ఆ. అంతకంటె నధిక మామె వచింపలే, దతఁడు నంతకంటె నాడలేదు
వారికనులఁ గని రెదోరహస్యముఁ జెప్ప, కొన్నచంద మచట నున్నవారు. ౪౭

. దుర్గాప్రసాదవతియని, పేర్గల దాయమ్మ కాశ బెజవాడపురిన్
మార్గస్థులు భక్తులు నయి, దార్గను భుజియింత్రు ప్రత్యహము వారింటన్. ౪౮

. అరుణోదయమునఁ గాల్యక్రియల్ ముగియించుఁ, గృష్ణవేణ్ణాజలక్రీడ నెఱపు
తటితోడ నుదయసంధ్యాప్రార్థన మొనర్చు, నిర్వికల్పధ్యాననిరతి నెఱపు
జాముప్రొద్దెక్కి దుర్గామంటపముఁ జేరు, నాసాయమచ్చో నుపాస్తి నెఱపు
ఆహార మొసఁగు నయ్యమయింటి కరుదెంచు, సంభాషణమును భోజనము నెఱపు
రాత్రి పదిగడియలకుఁ బర్వతము నెక్కి, మొలఁకువున్నంతదాఁక నేమే జపించు
నెంచు దినములు నెల దాఁటు టెప్పుడంచు, బ్రహ్మనిష్ఠాగరిష్ఠుఁ డాబ్రాహ్మణుండు. ౪౯

. చచ్చిన నేమి చత్తును విచారము లేదని తొల్త హెచ్చుగా
గచ్చులు గొట్టినట్టిబుడుగం డకట! సాధ్వి యొకర్తు భోజ్యముల్
తెచ్చి యిడన్ భుజించెఁ, బలుకెంచు భుజించుట కామయింటికే

భారతదేశపరిశ్రమలు

మానవ జీవితమును సుఖముగఁ గడపుటకు ప్రకృతిసంపదలు సకలవిధములను దోడ్పడుచున్నవి. మానవుఁడు పంచభూతములను వశీకరణము చేసికొని భూతాధిపతియై దైవవిభూతులను బడయుచు సారాజ్యపదము నధిష్ఠించుచున్నాఁడు. శరీరపోషణమునకు మూలమైన అన్న పరిశ్రమము సకలభూతములకును ఆదిపరిశ్రమగ నున్నది.

"అన్నాద్భవంతి భూతాని పర్జన్యాదన్నసంభవః
యజ్ఞాద్భవతి పర్జన్యో యజ్ఞః కర్మసముద్భవః".

కోటివిద్యలును కూటికొఱకను సామెత యీభావమును విశదము చేయుచున్నది. అన్న పదార్థములను నిర్మించుటకు మానవులు చేసెడి కృషి యనేక శాస్త్రములకును కళలకును బీజముగ నున్నది. ప్రకృతిశాస్త్రములు కళలు భోజనపదార్థముల వికాసమునకు వినియోగపడుచున్నవి. వ్యవసాయమును వాణిజ్యమును సంగ్రామములును అన్నసంపాదనమునకు సాధనంబులుగఁ బరిణమించుచున్నవి. సహజసంపదలు గల దేశములందన్నపదార్థములను బడయుట సుకరమైనను సహజసంపదలు లేని దేశముల స్థితి దుష్కరముగ నున్నది. అన్నానంతరము వస్త్రములు మానవసౌఖ్యమునకు ముఖ్యావసరములుగ నున్నవి. భారతీయులాదికాలమునుండియును వారివిజ్ఞానము నన్నపంట, రాట్నము జీవయాత్రను గడపుటకు ముఖ్యాధారములుగఁ బరిగణింపబడినవి. వ్యవసాయపుపనులు లేనపుడు ప్రజలు నూలును వడుకుటకును, బట్టలను నేయుటకును వారి కాలమును వినియోగించుచుండెడివారు. బట్టలను నేయుటకు ప్రత్యేకకుల మేర్పడి ఆ పరిశ్రమయందు మంచినైపుణ్యమును గడించి లోకమునందంతటను మహాప్రసిద్ధిని బడసి యుండెను. పాశ్చాత్యరాజ్యములును, ఇతర రాజ్యములును తోళ్లను, ఆకులను ధరించి జీవయాత్రను గడుపుచుండెడి ప్రాచీనకాలమునందే భారతీయుల వస్త్రనిర్మాణనైపుణ్యము ప్రపంచప్రఖ్యాతిని బడసెనది. భారతీయులు రాట్నములతోను మగ్గములతోను దమకు గావలసిన వస్త్రములను జేసికొనుటయేగాక యితరపు రాజ్యములకు సయితము పంపి ధనార్జనమును జేసి దేశమును సంపదలతో నింపుచుండిరి. దేశమునందు వెండి, బంగారు గనులు విశేషముగ లేకపోయినను దేశము వెండి, బంగారములతో నిండియుండెడిదని పాశ్చాత్యచరిత్రకారులే వ్రాసియుండిరి. రమేశచంద్రదత్తు, దాదాభాయి నౌరోజి, డిగ్బీ మొదలగువారు వ్రాసిన గ్రంథములు ప్రాచీనకాలమునందలి సంపన్నత్వమును స్వాధీనత్వమును వర్తమానకాలమునందలి దారిద్ర్యమును, పరాధీనత్వ

భరతఖండమునందు వర్తమానకాలమునందు పంటలు పూర్వముకంటె నధికముగ పండుచున్నను పరాధీనస్థితి జీవయాత్రను ప్రజలకు దుర్భరముచేయుచున్నది. భూమిశిస్తు నలువదేండ్లలో 21,00,00,000 నుండి 34,00,00,000 రూప్యములకు పెరిగినది. భూమిశిస్తు ప్రజల ఆదాయములో నూటికి 15 చొప్పున చెల్లుబడియగుచున్నది. ఇట్టిస్థితి ఇతర దేశములయం దెచ్చటను గానఁ బడదు. ప్రతియేటను భారతీయులపరాధీనస్థితిని పోషించుటకు 40 కోట్లరూప్యములు బ్రిటిషు ద్వీపములకు మహాప్రవాహమువలెతరలిపోవుచున్నవి. ఈ విధానము భారతీయుల దారిద్ర్యమును, పరాధీనతను స్థిరతరము చేయుచున్నది.

వస్త్రపరిశ్రమము.

భారతదేశదారిద్ర్యమునకు అధికతరమైన భూమిపన్నుకన్నను వస్త్రపరిశ్రమవినాశము కారణభూత మైనది. పూర్వకాలమునందు పరదేశములకు బట్టలను బంపి ధనము నాకర్షించిన భరతఖండ మిపుడు పరదేశములనుండి వస్త్రములను గొనుచు ధనప్రవాహమును పరదేశములకుఁ బంపుచున్నది. భరతఖండ మిపుడు ప్రతియేటను రమారమి 60కోట్ల రూప్యముల వస్త్రములను పరదేశములనుండి గొనుచున్నది. దేశమునందిపుడు 266 దూది యంత్రాలయములు 70,00,000 కదుళ్లను 10,000 మగ్గములను ఉపయోగించుచున్నను ప్రతియేటను 50 కోట్ల రూప్యముల త్సరమునకు 1,60,00,00,000 గజముల బట్ట యంత్రాలయములయందు తయారగుచున్నను పరదేశములనుండి 60 కోట్ల రూప్యముల విలువ గల 300 లక్షల రతుల నూలు, 200,00,00,000 గజములబట్ట దిగుమతియగుచున్నది. - దేశమునుండి సంవత్సరమునకు రమారమి 12 కోట్ల రూప్యముల బట్టలు, నూలును, 34 కోట్ల రూప్యముల దూదియు, ప్రతియేటను నెగుమతియగుచున్నది. ప్రతిసంవత్సరమును 34 కోట్ల రూప్యముల విలువ గలదూదిని ఎగుమతి చేయుటయును, 60 కోట్ల రూప్యములవిలువగల బట్టలు, నూలు దిగుమతిచేయుటయును, దేశదారిద్ర్యమున కితర కారణములకు విశేషముగ దోడ్పడుచున్నది. ప్రతిసంవత్సరమును వడ్డీలకు, ఉద్యోగస్థులకు, రైలుసామానులకు, సైనిక వ్యయములకు బ్రిటీషుద్వీపములకు పంపెడి 40 కోట్ల రూప్యముల మొత్తమునందు కొంత మొత్తమునైనను తగ్గించుటకు భారతీయులకు శక్తిలేకపోయినను బట్టలవలనను పోయెడి 60 కోట్లధనప్రవాహము నరికట్టి దేశదారిద్ర్యమును తొలగించుటకు భారతీయులకు మంచి యవకాశములు గల వని దేశచరిత్రమును దేశపరిస్థితులును విశదము చేయుచున్నవి. గాంధీమహాత్ముని రాట్నమందేశ మీ సత్యార్థమునే వేయినోళ్లను చాటుచున్నది.

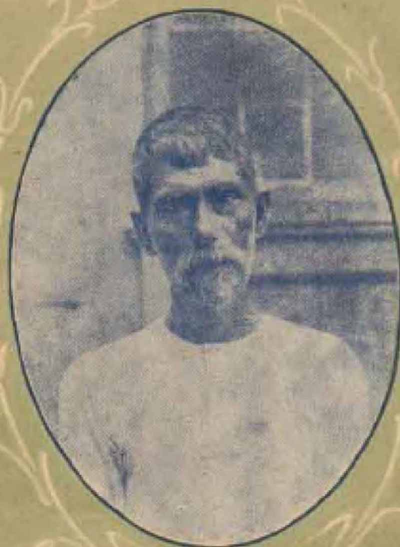
భారతీయులనావరించిన దారిద్ర్యపిశాచమును బారద్రోలుటయే దేశక్షేమపరాయణు

నమాడుచు ప్రళయస్వరూపములను విశదము చేయుచున్నది. క్షామదేవత ఏదోయొమూల నైనను విహారమును జేయుచునే యుండును. మహావ్యాధులు తాండవమాడుచు ప్రజాక్షయము జేయుచుండును. ప్రజ న్నాతురులై మృత్యుదేవతవాత బడుచుందురు. ఈపరమానర్థములకు మూలకారణము ప్రజ లనుభవించుచున్న దారిద్ర్యస్థితి యని ప్రాజ్ఞ లంగీకరించుచున్నారు. మానమునకు రెండుమాస్యముల యాదాయముతో జీవయాత్రను గడపుట దుర్లభమని తెలిపియున్నను యాదాయమును వృద్ధిజేసెడి సాధనములుమాత్రము దెలియకున్నవి. పాశ్చాత్యపండితులు పరిశ్రమలను వికసింపజేసి ప్రజాదాయమును వృద్ధిజేయవలెనని సిద్ధాంతము చేయుచున్నారు. కాని భారతదేశపరిస్థితులను బరిశీలించినపుడీసిద్ధాంత మసంబద్ధమని విశదమగుచున్నది. ఇప్పుడు దేశమందుగల 7200 యంత్రాలయములయందును 20,00,000 ప్రజలు పనిచేయుచున్నట్లు లెక్కలు విశదము చేయుచున్నవి. దేశమునందు గల యంత్రాలయములన్నియును గలిపి 1000 ప్రజలందును 6 మందికిమాత్రమే పనులను గల్పించుచున్నవి. ఈ పరిమితిని వృద్ధిజేయుట కెన్నియంత్రాలయములును, ఎంత కాలమును, ఎంత మూలధనమును కావలయునో ధీమంతులు నిర్ణయింపగలరు. ఈపరిస్థితులు సంభవమగు వఱకును దేశము వర్తమానమార్గమున నడ

విశదముచేయుచున్నను పాశ్చాత్య పండితుల సిద్ధాంతములే ప్రబలియున్నవి. ఇపుడు దేశమునందు గల 266 యంత్రాలయములయందును 2,74,361 పనివాండ్రకు మాత్రమే పనిగలదు. దూది యంత్రాలయములసంఖ్య హెచ్చిన కొలందిని రాటముల సంఖ్యయును చేతిమగ్గముల సంఖ్యయును తగ్గిపోవుచున్న విధమును యంత్రాలయముల చరిత్రము విశదము చేయుచున్నది. దూదియంత్రాలయముల వ్యాపకమువలనను పదియేండ్లలో నేతపరిశ్రమవలన జీవించెడివారి సంఖ్య నూటికి 6 వంతునను తగ్గినదని లెక్కలు రుజువుచేయుచున్నవి. నేతపరిశ్రమను విడిచినవారలకు జీవనోపాధికి కూలిపనులు మాత్రమే గత్యంతరమగుచున్నవి. చిరకాలాగత మయిన వారి సంస్కారము, నైపుణ్యము వ్యర్థమై పునోవృద్ధికిని వారి సౌఖ్యమునకును హాని కలుగుచున్నది. ఇప్పటికిని దేశమునందు 60,00,000 ప్రజలకు నేతపరిశ్రమ జీవనాధారముగ నున్నది. వారియందు దూదియంత్రాలయములు 2,70,000 మాత్రమే జీవనాధారమునకు సాధనభూతములుగ నున్నవి. ఇంకను 300 యంత్రాలయములను స్థాపించి ప్రజలకవసరమైన బట్టనంతయును తయారుచేయుట సాధ్యమైనను దేశక్షేమమునకు యంత్రాలయములు ప్రతికూలములని యనుభవమువలన దెలియుచున్నది. యంత్రాలములు 3,00,000 ప్రజలకుమాత్రమే పనిని గల్పించి కోటీశ్వరులను నిర్మించినను, 60 లక్షల నేతపనివాండ్రను

వృద్ధిజేయును. పారిశ్రామిక దేశమునందు పుట్టి
పెరిగిన పాశ్చాత్యపండితులు భరతఖండ
పరిస్థితులను గమనింపకయే చేసినసిద్ధాంత
ములనే మనవారును పఠియించుట విచిత్ర
ముగ నున్నది. ఒకవేళను వారిసిద్ధాంతములు
యథార్థములని యంగీకరించినను 300 దూది
యంత్రాలయములను స్థాపించుటకు చిరకాల
మును 150 కోట్ల రూప్యములును గావలసి
యుండును. ఈలోపుగను దేశ మధోగతి
పాలై బాగుపడుట దుస్తరమగును.

భరతఖండమునందు 100 యందు 71
మందికి వ్యవసాయము జీవనాధారముగ
నున్నది. వీరు సంవత్సరమునం దారేడు మాస
ములు వ్యవసాయపుపనులు లేక కాలహర
ము చేయుచుందురు, ఈ కాలహరణమును
చేయుటకు బదులు ప్రజలు వారి కాలమును
రాటపు పరిశ్రమమునకు వినియోగించిన
సకల దేశాదాయము వృద్ధియగుటకును దారి
ద్ర్యముపోవుటకును సాధనము లేర్పడగలవు.
రాటమునకు సగటున సంవత్సరమునకు
రూప్యముల రాబడి వచ్చినను కోటిరాట
ములు సంవత్సరమునకు 20 కోట్ల రూప్యము
లు సమకూర్చగలవు. ఈరాటపు పరిశ్రమ
ప్రధానముతో నెన్నియో యుపపరిశ్రమ
లు వికసించి దేశాదాయము వృద్ధిపొందగల
గలిగించిన రెండేండ్లయనుభవమును రుజు
వు చేసినది. ఇంగ్లండునందు 100 కి 60 మంది
ప్రజలకు పరిశ్రమలును 8 మంది ప్రజలకు
వ్యవసాయయమును జీవనాధారముగనున్నవి
విపరీతముగ పరిశ్రమస్వరూపము పెరుగుట
వలనను గలిగిన యనర్థపరంపరలను గ్రేటు
బ్రిటను పరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి.
అక్కడ నిపుడు 20 లక్షలమంది ప్రజలు పని
పాటులు లేకను పరితపించుచున్నారు. ఈ ప్ర
త్యక్షానుభవము కనబడుచున్నను వ్యవ
సాయపరిశ్రమవలన జీవించెడి భారతీయుల
ఆంగ్లేయుల స్థితికి మార్చుటకు దలపెట్టు
యయుక్తమని విశదమగుచున్నది. రాటపు ప
రిశ్రమము వర్తమానక్షీణదశయందు సయి
తము ప్రజలకు జీవనాధారముగ నుండగల
విధమును ఆంధ్రరాష్ట్రపరిస్థితులును, ఇతర
రాష్ట్రపరిస్థితులును విశదము చేయుచున్నవి.
నేటికిని వేలమంది ప్రజలు రాట్నముల నూల
మునను స్వయముగ బట్టలను తయారుచేసు
కొని ఇతరులకు సయితము బట్టల నందజేసి
ధనము నార్జించుకొన్నారు. ఇది ప్రత్యక్ష
ముగ గనబడుచున్నను రాటపు ప్రయోజన
మును శంకించెడి మహానుభావులు దేశము
నందుండుట విచిత్రముగనుండగలదు. భార
తీయులు ముఖ్యముగ నాంధ్రులు గాంధీమహా
త్ముడు దేశమోక్షమునకు ఖద్దరుపరమసాధన
మని చేసిన హితోపదేశమును పాలించి
స్వధర్మనిర్వహణమును జేయుదురు గాత!
భారతీయులును నాంధ్రులును నీభారమును
నిర్వహింపగల విధము రాగల సంచికయందు
వివరింపబడును.

ఆచార్య ప్రఫుల్ల చంద్ర రే గారు

రాటము - ఖద్దరు

గాంధీమహాత్ముఁడు మాతృదేశమునకు చేసిన యుపకారములందు రాటముల ద్ధరణము గణనీయముగ నున్నది. స్వ శవస్త్రాభిమానము వంగరాష్ట్రవిభజన మయమునం దారంభమైనను తాత్కాలిక ప్రయోజనమును గలిగి పోషణాధారము లేమిని స్వదేశవస్త్రాభిమానము వృద్ధినిబొంద లేదు. పరిశుద్ధమైన స్వదేశవస్త్రనిర్మాణాధా రము లేని స్వదేశవస్త్రాభిమాన మసాధ్య

మని తెలిసియును సుసాధ్యమైన నిర్మాణ కార్యమునకు దేశము పూనుకొనకుండెను. మానవులు తమకు గల సాధనసంపదలను వినియోగించి కార్యములను సాధింపగలరు గాని లేని సాధనసామగ్రికై వేచియుండుట వలన కార్యమును సాధింపజాలరు.

... మనము చేయగలదానిని

పాటుపడుటయైయున్నది. పరావలంబనస్థితిని భావమునందును రూపమునందును కార్యమునందును పోగొట్టుటకు ఖద్దరుబట్ట ప్రత్యక్షమైన శాంతిసాధనముగ నున్నది. ఖద్దరుబట్ట స్వాతంత్ర్యభావమును గలుగజేయుచున్నది. ఖద్దరువస్త్రధారణము స్వాతంత్ర్యస్వరూపమును గలుగజేయుచున్నది. ఖద్దరునిర్మాణము కోట్లరూప్యముల యాదాయమును గలుగజేయుచున్నది. ఖద్దరునిర్మాణము ప్రజలను స్వరాజ్యకర్మయోగులను జేయుచున్నది. స్వరాజ్యయోగమునకు సాధనమైన ఖద్దరు యోగధారణమును భారతీయు లభ్యసించుటకు దేశమునందంతటను రాటములు వ్యాపనమును బొందవలయును.

గ్రేటుబ్రిటనునందు మిల్లు లేర్పడిన కాలదిని రాటములు మూలఁబడినవి. లాంకాషైరు మిల్లులు గ్రేటుబ్రిటనుకు ప్రయోజనకరములైనను భారతప్రజాపోషణమునకు ప్రయోజనరహితములేకాక ప్రతిబంధకములుకూడ నైనవి. లాంకాషైరుబట్టల నే ధరకైనను ప్రజలుగొనవలయును. ఆబట్టలు లేనపుడు ప్రజలు దిగంబరులై తిరుగవలయును. యంత్రశాలల బట్టలు, ప్రస్తుతము కొనువారలకు చవుకగ నున్నను, భారతజాతికి సకలవిధములను దుర్భరముగ నున్నవి.

స్థిరతరము చేసినవి. జపాను బట్టలైనను బ్రిటిషు బట్టలైనను భారతదాస్యమును బోషించుటకు సమానముగ నున్నవి. ఈ దాస్యములను తొలగింపగల సాధన మారాధ్యముగ నున్నది. రాటమువలన నెంతలాభము గలుగునను ప్రశ్నకు సమాధానమును యోచించుట యనవసరము. ప్రజల నిస్సహాయస్థితియందు రాటము లెంతలాభమును గలుగజేసిన నంతియె ప్రయోజనకరము. కోట్లకొలది ప్రజలు అమూల్యమైన కాలమునందు విశేషభాగమును వ్యర్థముగ గడపుచున్నారు. వ్యవసాయము ప్రధానవృత్తియైన భరత ఖండమునందు పూర్వము రాటములును మగ్గములును నుపవృత్తిగనుండి ప్రజాపోషణమును జేయుచుండినవి. మగ్గము లిపుడును ప్రజాపోషణమును జేయుచున్నవి. రాటములను తిరిగి వాడుకకు వచ్చిన, కోట్లకొలది జలకు ధనార్జనమునకు సాధన మేర్పడి నభారము తగ్గగలదు. ఏ యాదాయము ని ప్రజలకు రాటము లెంతలాభమును కూర్చిన నంతయె దేశక్షేమమునకు యోజనకరము. ప్రఫుల్లచంద్ర రే పం ఁ డీసత్యమునే నిరంతరము బోధించు న్నను ప్రతిపక్షులును సంశయాత్ములును ములేని కారణములను ప్రయోజనములను ప్పుచు - రాటములు పూర్వయుగసాధన ని పరిహసించుచు - చేతుల జోడించుకొని పాసనమును జేయుచున్నారు. రాట ప్రయోజనము...

చున్నపుడు తిరిగి ప్రయోజనమును సమర్థించుటయే యనావశ్యకము.

విశాలమైన భరతఖండమునందు రాష్ట్రములందు వేర్వేరు విధములైన రాటములు వాడుకయం దున్నవి. ప్రజలు వడికెడి నూలును వాడెడి ప్రత్తిని బట్టి రాటము లేర్పడినవి. చిన్నిరాటములు పెద్దరాటములు దేశమునందు వాడుకయం దున్నవి. దత్తమండలములందు కాపురాటములును మాలరాటములును వాడుకలో నున్నవి. మాలరాటములుసన్ననూలు వడుకుటకు దగియున్నవి.

అస్సాము గుజరాతు ద్రవిడదేశ రాటములు సామాన్యముగ ముదుకనూలును వడుకుటకు మాత్రమే తగియున్నవి. ఆంధ్రదేశమునందు నిజాము రాష్ట్రమునందును దత్తమండలములందును 40-వ నంబరు నూలును వడుకుటకు కొన్నిరాటము లున్నను సామాన్యముగ 10 నంబరు నూలు మాత్రము తయారగుచున్నది. గంజాముజిల్లా...

ఖమానము]

సలములందు 100 వ నంబరు నూలును
స్థలములందు ఆ ప్రాంతములందు వడికెడి
కగలరు.
ు వెలమనూలనియును పట్టుసాలె
లనియును రెండు విధములుగ నున్నది.
లమనూలు 20-40 నంబరువఱకును నుం
ను. పట్టుసాలెనూలు 40-100 నంబరు
ఱకును నుండి దివ్యముగ నుండును. నూలు
న్నముగను గట్టిగను నుండుటకు దూదిని
రిశుభ్రము చేసి ఏకులను చక్కగ జేయవల
యును. పొందూరు ప్రాంతములందు కొండ
త్తిని వాడుదురు. ఆ స్త్రత్తిని హంసతూలి
లవలె నేకి రొంత నలుసైనను లేకుండ జేసి
ని ఏకులను స్త్రీలు చేయుదురు. రెం
డేకులను జేసి నూలును వడుకుట కేడానిమీది
గంటలు పట్టును. మూడు తులములు నూలు
తయారగును. ఆ సన్ననూలు తులముల 1-కి
4 నుండి 5 అణాలు వెల యుండును. ఈ
నూలును వడుకుచున్న రాటములు ఎత్తుగను
సులువుగను నుండును. దత్తమండలమునందు
గల మాలరాటములను నెత్తుగ నుండి సన్న
నూలును వడుకుట కనుకూలముగ నుండును.
సన్ననూలును వడుకుట కేర్పడిన రాటము
లన్నియును నెత్తుగ నుండుట యవసర మని
శాస్త్రమును ననుభవమును విశదము చేయు
చున్నవి.

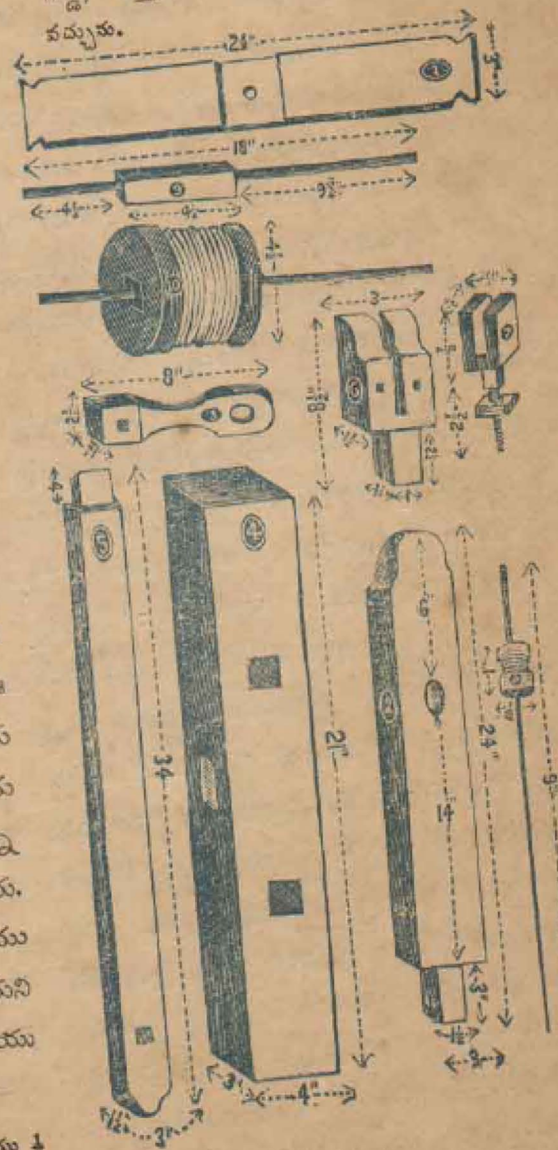
నెం ౧. ఆకులు వెడలుపు ౯, ఎత్తు 24, మందము ½
అంగుళము. 8 ఆకులు గలవు.

నెం 2. నిలువు కమ్ములు వెడలుపు, ౪ ఎత్తు 24, మందము

నెం ౫. ఎదురపట్టె వెడల్పు ౩, పొడవు 84, ఎత్తు 1½

నెం 6. నిలువుపీట ఎ. 8½, వె ౯, మందము 1½

నెం 7. వీలైన చెవులు కొమ్ము, కొయ్య, తోలు, నార, గుడ్డ, ఇత్తడి మొదలగు వానితో జేసికొన వచ్చును.

నెం 8. కదురును దాని అడ్డము. వీలైనటులు నూలు
పట్టి చేసికొనవచ్చును.

... పొ. 18, మం 1 అం.

దేశమునం దంతటను క్రొత్తవిధమైన రాటములు వందలకొలది తయారగుచున్నవి. జీవన చరకములు, బెరిలు చరకములు, కాలి రాటములు మొదలగు రాటము లెన్నియో తయారగు చున్నవి. వెల రూ 10 మొదలు రూ 30 ల వఱకును గలదు. వెలకు దగిన ప్రయోజనము మాత్ర మీ రాటములందు గనిపింపదు. రాటములు సర్వసామాన్య ముగ వాడుకయం దుండుటకు వెల తక్కువ యును చేత సులభముగను నుండవలయును. క్రొత్త రాటములం దీ రెండు సదుపాయము లును తక్కువగనున్నవి. గాంధిమహాత్ముని డును మగన్‌లాలు గాంధిగారును పూర్వపు రాటములే యోగ్యముగ నున్న వని తెలిపి యుండిరి. పూర్వపు రాటములందు సన్న నూలును జేయుటకు వాడుకయం దున్న రాటముల కొలతలు ఇచటను దెలుపబడినవి. ఆకుల యెత్తును బట్టియును కదురు సన్న మును దండి పొడుగును బట్టియును కదురు ...రుగుచుండును. నియమితకాలమునందు ...దురు చుట్లుతిరుగుట యధికమైన కొలదిని ...రము సన్నగ వచ్చుచుండును. నిమి ...మునకు 10 మొదలు 100 వఱకును ...కు చుట్లు తిరుగును. చుట్లు తిరుగుట ...చ్చినకొలదిని నూలు నంబరు హెచ్చు ...ండును. నూలు నంబరు హెచ్చిన ...లదిని దూదియును ఏకులును మంచివిగ ...డవలయును. రాటము పిడిని త్రిప్పుట ...దుగల వేగ మనుభవము వలనను నిర

పొందూరు స్త్రీలు రాటపు వేగము నేక విధముగ నడుపుచు లావు సన్నములును గొగ్గులును లేక ఒకేవిధమైన సన్ననూ... తీయగలరు. పొందూరునందు వాడుకయం దున్న రాటమును బోలిన రాటముయొక్క యాకారమును కొలతలును నిచటఁ దెలుప బడినవి. సబర్మతీ ఆశ్రమమునందును నిట్టి రాటమేగలదు. కాని ఆ రాటము చా... బరువుగ నుండును. పొందూరు రాటమువ... సన్ననూలు తయారుచేయుట కుపయోగ పడదు. రాటముల నమూనాలు సామా...

ముగ నొక్కతీరుననే యుండినను మంచి దూదితో సన్నని దారమును జేయుట కెత్తి యున యాకులును పొడవైన కమ్మియును సన్నని కదురును నుండవలయును. మూఁడు నాలుగు వారముల యభ్యాసము నూలును సామాన్యముగఁ దీయుటకుఁ జాలును.

రాట మెత్తుగ నుండిన పెద్ద బారను తీయుటకు వీలుండును. రాటముముందరకువచ్చి పీటమీఁదను నెత్తుగగూర్చుండి వడుకుట వలనను ...

సరిగ నడుపుట వలనను నూలు సరిగ నున్నది.
డు. నూలు సమానముగ నుండక
కగాను సన్నముగాను వచ్చుచుండును.
వలననే పడుగునకుఁ బనికిరాకుండును.
నుండి నూలు పురిపెట్టుకొనుచు వచ్చు
లు రాటమును త్రిప్పుచు నేకును సాగిపో
నలయును. ఇటులు చేయుటవలనను తిరిగి
ని పెట్టుటకు రాటమును త్రిప్పవలసిన
వసరము గలుగదు. నూలును వడుకుట
ందు గమనింపవలసిన విషయములు 1 పురి
సమానత్వము గాని, ముదుక సన్నములు

గావు. నూలునం దొకచోటను 10 వ నంబ
రును నొకచోటను 40 నంబరును నున్నపుడా
నూలు నేయునపుడు తెగి నేయుటకు వీలుం
డదు. చేతినూలు పడుగునకు నిలువక పోవుటకు
కిదియే ముఖ్యకారణము. పాండూరు
నూలు 100 నంబరైనను పడుగునకు నిలుచు
చున్నది. ఆ నూలు మంచిపురి గలిగి సమా
నము గనుండుటయే ముఖ్యకారణము. పురిగల
పడుగులకు

చేతినూలు పడుగులకుఁ బనికివచ్చు
ని యనుభవమువలనఁ దెలియుచున్నది.
నూలునందు లోపము నెన్నుటకు వర్తమాన
కాలమునం దింకొక ముఖ్యకారణము గలదు.
ఆ కారణము మగ్గములకు సంబంధించినదే
కాని నూలుకు సంబంధించినది కాదు. అయి
నను దానికిని పడుగులకును గల సంబంధము
వలన నిచటను సూచింపఁ బడుచున్నది.

చేతి నూలు మగ్గము లన్నియును
సామాన్యముగ తక్కువ వెడలుపును గలిగి
యున్నవి. చేతినూలును నేసెడిపంచములకు
40 అంగుళముల బట్టలను నేయుట వాడుకగ
నుండెను. ఆ వెడలుపునకు తగిన అచ్చులును
పన్నెలును వాడుకయం దున్నవి. ఇపుడు
ఖద్దరు ప్రచారమువలనను 50-54 అంగుళ
ముల బట్టలు కావలసివచ్చినవి. బట్టల వెడ
లుపు హెచ్చినకొలదిని అచ్చునకు కుంజ
ములు హెచ్చుచుండును. నూలు కుంజములు
మారినను అచ్చులు మారనపుడు పడుగు
నూలు నేతయందు తెగిపోవు చుండును. కుం
జములకును నూలునకును తగిన అచ్చులను
చేయించినపుడు లోపము గలుగదు. నూలు
నందు లోపము లేకపోయినను లోపము
నూలుమీదను మోపబడుచున్నది. నందల
సంవత్సరము లలవాటుపడిన రాటముల పరి
శ్రమ ప్రస్తుతము మాటుపడి యున్నను పున
రుద్ధారణము చేయుట సులభసాధ్యము. రాట
ముల వాడుక యాంధ్రదేశమునం దింకను
వ్యాసమునందుఁ గలదు. ఒక సంవత్సరము

మైన వ్యాపకము గలిగినది. దేశీయు లంద ఱును మంచి ప్రయత్నములను జేసిన రెం డేండ్లలో రాటములను వ్యాపింపఁజేసి మంచిఖద్దరును నిర్మించుట సులభసాధ్యము.

రాటములను వ్యాపింపజేయుటయందు ధనసాహాయ్యమభయమును గలిగియుండవలసిన యవసరము లేదు. నిజము పేదలు పంచములు రాటములను వాడుచునే యున్నారు. రాటములు బీదలజీవనపోషణమునకు సాధనములుగ నున్నవి. దేశాదాయమును వృద్ధిచేయుచున్నవి. పరావలంబనమును నిర్మూలము

...యుచున్నవి. రాటములు సకల జనులకును ...థార్థముగ శ్రీచక్రములుగ నున్నవి. ...త్రరాటములును నూతననిర్మాణములును ...వంతులకును నగరవాసులకును ప్రయో...గము లైనను సామాన్యులకును గ్రామ...లకును ప్రయోజనకరములు గావు. ...లను వడుకుటకు గ్రామములే నిలయ... గాని పట్టణములు స్థానములు గావు. ...న్య ప్రజలు సాధకులు గాని శ్రీమం... సాధకులు గారు. ఈ పరిస్థితులందు

జేయుటకును మరమ్మతు చేయుటకును దగిన రాటములనే ప్రజలు వాడుట కార్యసాధనముగ నున్నది. రాటమునకు ఆకులను... మును టేకుకొయ్యతో జేయుట యుచితమ... ఇతర భాగములను తుమ్మ ఏపి బిల్లుడు ... మొదలగు కలపతో జేయవచ్చును. రాటములు బిగువుగను గట్టిగను జేయుటవలనన... చిరకాలము బాగుగఁ బనిచేయును.

నూలు చుట్టలు

నూలును చుట్టుటయందు దేశమునకు ప్రమాణము లేదు. కండెలుగను చుట్టలుగను వారలుగను నూలు చుట్టబడి నూలు వాడుకకును నమ్మకమునకును వచ్చుచున్నది. ... వలనను నూలును నేతకు తిరిగి తోడి వారలుగాఁ జేయవలయును. కండెలు చిక్కుపడి నష్టము గలుగుచున్నది. దేశ మంతయును మిల్లు నూలువలె నొక ప్రమాణముగనే చేతినూలును చుట్టుటవలనను మంచి ప్రయోజనము గలుగగలదు. వారలు పోయునపుడు కుంజములకు కట్లను కట్టుటయును నవసరము.

రాటపు నూలును జాగ్రత్తపఱచు విధము

కదురునుండి నూలు కండెను తీసి ఒక ఘన మగు చట్రములో 3/4 గజము అనగా 1½ మూర మధ్యమ స్థలము విడిచి రెండు మేకుల కొనలయందు కొట్టి దానియందు నూలునుచుట్టి 80 పోగులను లెక్కపెట్టి కట్టవలయును. దీనికి సిలప యని పేరు. ఇటువంటి సిలపలను 7 తయారు చేసి మొత్తముగ నొకకట్టు కట్టవలయును. దీనికి కుట్ట అని పేరు. దీనియందు 840 గజముల నూలు ఉండును. ఈ విధముగ చుట్టినచో పోగులు తెగినపుడు సులభముగ కనిపెట్ట వీలగును.

నూలుకట్టలు ఒకపౌనుకు లేక ఒక రతిఎ ఎన్నితూగునో అంత ఆ నూలుయొక్క [illegible]రి తెలిసికొనవలయును. బాగుగ [illegible]వడికిన నూలు నేతకు ముఖ్యముగ నుండవలయును.

రాటపు నూలుకు నెంబరు కనిపెట్టి ఖరీదు నిర్ణయించు విధము

నూలు నెంబరు.	1 పుంజముతూకము. తులము	1 పౌనుకు. రు. అ. పై.
4	10	0 2 0
6	6 2/3	0 3 3
8	5	0 4 6
10	4	0 5 9
12	3 1/3	0 7 0
16	$2\frac{1}{2}$	0 9 4
20	2	0 12 0
24	1 2/3	0 14 0
28	$1\frac{3}{7}$	1 0 3
32	$1\frac{1}{4}$	1 4 0
40	1	1 1 8
50	4/5	2 3 6
60	2/3	2 13 0
70	4/7	3 6 0
80	$\frac{1}{2}$	4 3 0

ఉ.రా: (1) పుంజము $1\frac{1}{2} \times 80 \times 7 \times 840$

(2) 1 పౌండు + 40 తులములు 40 రూపాయల యెత్తు.

ప్రత్తి నిచ్చి నూలును కొలకు తీయునప్పుడు పై నుదాహరించిన విధముగ నూలు కేర్పడిన కూలితో ప్రత్తి ఖరీదు కలిపి 1 రతికి 0-0-6 చొప్పున తరుగు ఖర్చును చేర్చి నూలుకు ఖరీదు తీర్మానింపవలయును.

ప్రణయాధారములు

అధికార్ల సూర్యనారాయణరావు గారు బి. యే. బి. యల్.

వెన్నవోలె కోమలమౌ చిన్నతనమున
నెలతరో, నీ కనులజూచి చెలిమిగంటిని!
పాలుచెక్కులంటగారు బాల్యమందున
చెలియరో, నీ పలుకులవిని వలపుగంటిని!
అభినవశృంగార మొలుకు యౌవనంబున
ముదితరో, ఎదయెదను జేర్చి ముక్తిగంటిని!

శ్రీశైలక్షేత్రము

శ్లో. శ్రీశైలం శిఖరేశ్వరం గణపతిం శ్రీహాటకేశం పునః
సారంగేశ్వర బిందుతీర్థ మమలం ఘంటార్క సిద్ధేశ్వరం
గంగాం శ్రీభ్రమరాంబికాం గిరిసుతామారామ వీరేశ్వరం
శంఖం చక్ర వరాహతీర్థ మనిశం శ్రీశైలనాథం భజే.

శ్రీ మన్మహాదేవుని లీలావిలాసవిరాజితంబులైన శక్తిస్వరూపములు విచిత్రములు. సకలస్వరూపములు సకలభూతములు సకలశక్తులు మహాదేవావతారములు. కలపర్వతములు మహానదులు గహనవనాంతరములు తరులతాగుల్మములు దివ్యస్థలములు. జీవజాలములు పావనచరితములు దివ్యావతారములు మహాదేవునకు వ్యక్తస్వరూపములు. మహర్షులు ప్రకృతిసౌందర్యమునందును విభవారామమునందును భీకరాకారములందును నిత్యమైన యీశ్వరవిలాసములను గనుగొనుచు బ్రహ్మణ్యులైరి. ఉమామహేశ్వరుల లీలావిలాసములకు హిమగిరి నిలయము. ఉమామహేశ్వరులు సతీత్వపదమును పతిత్వపదమును

బజయుటకు మహోత్సవంబును జేసిరి. శంకరుడు తన తపోనిష్ఠకు భంగమును గలుగజేసిన కాముని భస్మము చేసెను. నిత్యసత్యధర్మచారిణియైన పార్వతిని పరిగ్రహించుటకు నటరాజమూర్తియై మహాతాండవమును జేసెను. మహాతాండవముతో విశ్వసమ్మోహనమును జేసి పార్వతిని పరిగ్రహించెను. కామదహనము, పార్వతీపరిణయము పరమేశ్వరుని విచిత్ర లీలలు. ఆత్మసమర్పణము పరమేశ్వరపరిణయము పార్వతీదేవికి పరమప్రయోజనములు. పార్వతీపరమేశ్వరుల లీలావిహారవిలసితంబులైన హిమగిరిశృంగంబులు గంగాప్రవాహకూలంబులు దివ్యప్రబోధంబునకు సాధనంబులుగ నున్నవి.

శ్రీ రాధాకృష్ణుల విహారవిలాసములు గోకుల బృందావనములకు కాళిందీప్రాంతములకు మహాత్త్వమును గలుగజేసినవి. శ్రీకృష్ణుని మురళీగానము రాధాప్రపంచమును పరవశము చేసినది. గోపులు గోపికలు బృందావనము గానామృతమునందు మునిగి తన్మయత్వమును బొందినవి. రాధామాధవుల విరహారాధనములు విశ్వావృతమైన సంసారరసానందమును పరిస్ఫుటము చేయుచున్నవి. శ్రీకృష్ణ క్రీడాముద్రితములైన మధురాయమునా ప్రాంతములు పుణ్యప్రదేశములై దివ్యరూప సంస్మరణమును జేయుచున్నవి.

శ్రీసీతారాముల వనవాసవిలాసములు దండకారణ్యప్రాంతములకు మహాత్త్వము నాపాదించినవి. దుష్టశిక్షణము శిష్టరక్షణము తీరస్థములైన దండకారణ్యప్రాంతములకు దివ్యవిభూతుల నొసగూర్చినవి. సీతారాముల దివ్యచరిత్రములు మహాసంసారమునందు ధర్మాధర్మసంరంభమును ధర్మవిజయమును బోధించుచున్నవి.

ఆర్యులకు దక్షిణప్రస్థానమునందు శ్రీశైలము మహాస్థలముగ నేర్పడినది. శ్రీభ్రమరాంబా మల్లికార్జునుల లీలలును శ్రీసీతారాముల లీలలవలె మనోహరములై ధర్మాభ్యుదయమునకు సాధనంబు లగుచున్నవి. హిమనగవాసులైన యుమామహేశ్వరులు శ్రీగిరియందు అంబా మల్లికార్జునులుగ వెలసి భక్తకోటికి వరదాయకులైరి. శ్రీశైలక్షేత్రమునం దుత్తరశైవమతమునకును దక్షిణశైవమతమునకును, ఆర్యసాంప్రదాయములకును ద్రావిడసాంప్రదాయములకును సమ్మేళనము గలిగినది. ఈ సమ్మేళనమే కాలాంతరమునను బసవేశ్వరుని కాలమునందు వీరశైవముగ బరిణమించిన విధమును శైవమతచరిత్రము విశదము చేయుచున్నది. శ్రీశైలక్షేత్రమునం దుత్తరదేశమునందు వలె నన్నివర్ణములవారును శివలింగము నర్చించుట కభ్యంతరము లేదు. మహర్షులు దుర్గమారణ్యనగప్రాంతములందు నివాసములను గల్పించుకొని ధర్మాభ్యుదయమునకుఁ బాటుపడిన విధమును పుణ్యక్షేత్రము లనంతముఖములను విశదము చేయుచున్నవి.

శ్రీశైలము దక్షిణదేశమునందు గల పుణ్యతీర్థములందు సుప్రసిద్ధమైన మహాస్థలము.

శ్రీశైలమున కనిర్వచనీయమైన శోభను గలుగజేయుచున్నవి. శ్రీశైలము పురాతనమైన పుణ్యక్షేత్రమని దేశచరిత్రము, స్థలపురాణము, ప్రాచీనశిల్పము తెలుపుచున్నవి. శ్రీశైల మార్యులదక్షిణప్రస్థానమునం దొక ముఖ్యఘట్టముగ బరిగణింపబడిన విషయమును నిత్యసంకల్పము విశదము చేయుచున్నది. నిత్యకర్మానుష్ఠానమునందు హిందువులు సంకల్పమును జేయునపుడు స్థలనిర్దేశమునందు శ్రీశైలసంకీర్తనమును జేయుట నేటికిని పరంపరాగతమైన యాచారముగ నున్నది. సంకల్పమునందు

"పఞ్చాశత్కోటియోజనవిస్తీర్ణమహీమణ్డలే లక్షయోజనవిస్తీర్ణ జమ్బూద్వీపే। భరతవర్షే। భరతఖణ్డే మేరోర్దక్షిణదిగ్భాగే। శ్రీశైలస్యాగ్నేయప్రదేశే కృష్ణాగోదావర్యోర్మధ్యదేశే। స్వగృహే। సమస్తదేవతా మాహేశ్వరసన్నిధౌ......................

అని దాక్షిణాత్యులు—ముఖ్యముగ నాంధ్రకర్ణాటకులు—శ్రీశైలసంకీర్తనమును జేయుదురు. ఈ సంకీర్తనము శ్రీశైలము పురాణప్రసిద్ధమైన మహాస్థలమని తెలియజేయుచున్నది.

స్థలచరిత్రము

శ్రీశైలక్షేత్రచరిత్ర మితరపుణ్యతీర్థముల చరిత్రమునలె భావగర్భితమై పరమేశ్వరలీలావిలాసములను రమ్యముగ బోధించుచున్నది. శ్రీశైలము సుజలపూరితము; తరులతాగుల్మపరిశోభితము; ధాతుభరితము; దివ్యౌషధీవిరాజితము; సకలతీర్థవిభాసితము. మహారులు [illegible] జూచిన విధమును స్థలపురాణము దెలుపుచున్నది.

కృతయుగమునందు శిలాదుడను ఋషిపుంగవు డుండెను. ఆ శిలాదుడు లోకమచ్చెరువొందు శివుని గూర్చి మహాతపం బొనరించెను. ఆ మహాముని యీశ్వరసాక్షాత్కారమును గోరుచు, నిద్రాపి. గళాద్వారములను వశీకరణము చేసికొని, సర్పాంగనను మేలుకొలిపి, యోగాగ్నిని ప్రజ్వలింపజేసి, చిత్తంబును సహస్రారకమలంబునందు హత్తించి, సర్వేశ్వరుని గని మహదానందసమాధియందు మెలంగుచుండెను. పరమేశ్వరుడు ప్రసన్నుండై తపంబునకు మెచ్చి వరంబుల ననుగ్రహించెను. ఈశ్వరవరప్రసాదమున నిరువురు సుతులు గలిగిరి. వారు శైవదీక్షాపరాయణులై పర్వతుడు నందికేశుడు అను నామములను ప్రసిద్ధిని బడసిరి. పర్వతుం డఖండశివభక్తిపరవశుండై హిమవన్నగమునం దుగ్రతపం బొనరించెను. శివుడు తపంబునకు మెచ్చి ప్రత్యక్షమై పర్వతునకు గోరినవరంబుల నొసఁగి యంతర్హితుం డయ్యెను. శివప్రసాదమున పర్వతుఁడు శ్రీపర్వతరూపమును దాల్చెను. ఆ పర్వతమునందు మేరువు మొదలగు నగములు గంగాది పుణ్యతీర్థములు బ్రహ్మాద్యమరులు గణేశాది ప్రమథులు బసవేశ్వరాదిభక్తులు వెలయునటు లనుగ్రహించెను. మఱియును శిఖరసందర్శనమాత్రమునను జీవజాలంబులకు దురితాపహరణంబును భవుఁ డనుగ్రహించెను. శ్రీపర్వతంబునందు పార్వతీపరమేశ్వరులు భ్రమ

నందికేశ్వరుండును మహాతపం బొనరించి శంకరుని మెప్పించి నందికేశ్వరత్వంబును వహించెను.

శ్రీగిరినామము

కృతయుగాంతమునందు సుమతి యను మునిపుంగవుండు విలసిల్లెను. ఆమునికి శ్రీ యను కన్నియ గలిగెను. ఆ కన్యక ఘోర తపంబును జేసి మహాదేవుని మెప్పులను బడసి పర్వతంబునకు స్వనామాంచితంబైన శ్రీపర్వతాభిధానంబును స్థాపించెను.

చంద్రగుప్తపురము

పూర్వకాలమునందు శ్రీశైలప్రాంతమునందు మల్లికాపురంబను నొకపట్టణము విలసిల్లుచుండెను. ఆ పురమును చంద్రగుప్త మహారాజేలుచుండెను. చంద్రగుప్తమహారాజు సంతానార్థియై తీవ్రమైన తపస్సును జేసి శంకరువరప్రసాదంబున సంతానలాభవరమును బొందెను. ఆసమయమునందు చంద్రగుప్తుడు శత్రుసంహారవ్యవహారనిమగ్నుండై పండ్రెండేడులు దేశాటనమును జేయుచుండెను. రాణి గర్భమును దాల్చి యొకకన్నియను గనెను. ఆ రాచకన్నియకు పురోహితులు జాతకర్మలను జేసి చంద్రమతి యను నామకరణమును జేసిరి. చంద్రమతి నవయౌవనావిర్భూతమైన మనోహరాకారమును గలిగి పెరుగుచుండెను.

చంద్రగుప్తుడు శత్రువులను జయించి విజయధ్వానములతో సైన్యపరివారసమేతుడై నిజనగరమును జేరెను. చంద్రమతి పితృవాత్సల్యప్రేరితయై పరమానందభరితయై మృదుమధురగానములతో దండికి [illegible] నీరాజనంబుల నెత్తి స్వాగతంబు నొసంగెను. చంద్రగుప్తుడు లావణ్యామృతలోలుండై మోహపరవశుండై తనకూతును గామించి నీతిబాహ్యంబులైన సంభాషణలను జేయుచుండెను. సతీసుతలు మంత్రిపురోహితులు పరివారజనములు చేసిన ధర్మోపదేశములు రాజునకు వెగటుగ నుండెను. ఆ ప్తజనముల హితోపదేశములు, సాంత్వనవాక్యములు, నిందోక్తులు, ధిక్కారవచనములు, నిరర్థకములుగ బరిణమించెను. చంద్రమతి ధర్మానుగతయై తన తలిదండ్రులను గృహమును పురమును వదలి, ఒక గోపకుని సహాయమున కృష్ణానదిని దాటి, శ్రీగిరిని జేరి యుగ్రతపంబును జేసెను.

శ్రీగిరియందు తనపాడియావు పాలు పితుకనీకుండుటకు గారణం బరయుటకు గోపకుని నియోగించెను. గోపకుడు స్వయంభువలింగమునకు గోవుక్షీరాభిషేచనమును జేయుట గనుగొని చంద్రమతికి నివేదించెను. చంద్రమతి యుగ్రతపంబును జేయుచు మల్లికాకుసుమములతో బ్రత్యహము శివునిబూజించుచు గాలమును గడపుచుండెను. పరమశివుడు సుప్రీతుండై చంద్రమతికి నిరంతరశివారాధన వరమును బ్రసాదించెను. మల్లికాకుసుమార్చనలచే సుప్రీతుడైన మహాదేవుడు శ్రీగిరిమల్లికార్జున నామమున బ్రసిద్ధిని గాంచెను. చంద్రమతి యును మల్లికాకుసుమంబుల మల్లికార్జునుని నర్చించుచు సకలలోకభజనీయమైన నియంబాహూపమున శ్రీశైలమునందు శాశ్వతవాసమును గైకొనెను. భ్రమరాంబాలయము

ఇతరక్షేత్రములందు వలె శ్రీశైలక్షేత్రమునందంభాలయము శివాలయమునకు పార్శ్వమునందు లేదు. చంద్రగుప్తపురము మల్లికానగరము శాపగ్రస్తమై పాడుపడినది. శ్రీశైలమున కనతిదూరమునందు పాతాళగంగ కావలియొడ్డున పాడుపడియున్న చంద్రగుప్తపట్టణము నేటికిని నీపురాణగాథను సంస్మరింపజేయుచున్నది. కామరాజాన్వితంబైన మల్లికానగరము చైతన్యరహితమై జడత్వమును బొందినది. త్యాగరాజాన్వితమైన మల్లికార్జునాలయము విపత్పరంపరల పాలయ్యు చైతన్యప్రదంబై సర్వజనారాధ్యంబై ప్రకాశించుచున్నది. మహాసంసారమునందు త్యాగభోగముల సమన్వయమును శ్రీశైలేతిహాస మతిరమణీయముగ బోధించుచున్నది. కామ మధోగతియందు భోగరూపమునను నూర్ధ్వగతియందు త్యాగరూపమునను బరిణమించుచు సుఖదుఃఖములకు మూలబీజమగుచున్నది.

చంద్రమతి శివుని సతీత్వమును వేడలేదు. సంతానమును గామింపలేదు. సంపదలను గోరలేదు. కీర్తి నభ్యర్థింపలేదు. శివమయమైన నిరంతరశివారాధనమును శివారాధనలబ్ధమైన యంబాత్వమును వరించినది. భ్రమరాంబ భ్రమరకీటకన్యాయమున లోకాంబయై భక్తులకు సారూప్యము నొసంగి శుభస్థితి ననుగ్రహించుచున్నది. ఆదిశక్తి, అమ్మ-అంబ. భ్రమరాంబ స్వరూపములను నాత్మసమర్పణముచు జేయుచు విశ్వవికాసమును జేయుచున్నది. ఈపరమరహస్యమును నితరక్షేత్రములవలె శ్రీశైలక్షేత్రమాహాత్మ్యమును బోధించుచున్నది.

శ్రీపర్వతద్వారములు

శ్రీశైలపర్వతమునకు నాలుగుదిశలందును నాలుగు ముఖ్యద్వారములు గలవు. ఆ ద్వారములు త్రిపురాంతకము సిద్ధవటము అలంపురి ఉమామహేశ్వరము అనుపుణ్యద్వారములై ప్రసిద్ధిని గాంచినవి. ఆనాలుగు ద్వారముల నడుమనుగల భూమి పుణ్యప్రదమైన శ్రీశైలఖండనామమున బ్రసిద్ధిని బడసినది. శ్రీశైలఖండము ముప్పదియోజనముల పొడవును ముప్పదియోజనముల వెడలుపును గలిగి తొమ్మిదివందల యోజనముల విస్తీర్ణము గలిగియున్నది. ఈపర్వతమునకు ౧. పాకశాసనము ౨. వైడూర్యము ౩. త్రిపురాంతకము ౪. పశ్చిమము ౫. బ్రహ్మేశ్వరము ౬. మాణిక్యము ౭. ప్రవాళము ౮. పుష్పశైలము నాఁబరఁగు నెనిమిదిశృంగంబులు గలవు. పాకశాసనశృంగమునందు సానంద, నంద, శుక్లయును, వైడూర్యశృంగమునందు గోమతియు కీర్తికళయును, త్రిపురాంతకమునందు తామ్రపాణి, చిత్రయును, పశ్చిమశృంగమునందు భారతి, చారుఘోషిణి, అరుణయును, బ్రహ్మేశ్వరమునందు మహాజ్యోతి, జయ, విజయయును, మాణిక్యశిఖరమునందు వక్రసృక్, అతిమ్మలియును, ప్రవాళశిఖరంబునందు జ్యోతి, అర్చి, చతుర్వక్త్రములును, సప్తమంబగు పుష్పశైలశిఖరమునందు నుత్సవ, క్షేమ, శుక్లయనుతీర్థంబులును ముక్తిప్రదంబులై భాసిలుచుండును. మఱియును నాశైలంబున నున్నతంబులైన నాలుగుశృంగములు గలవు. పూర్వశిఖరము దేవతావర్గమునకాలయమై గాంగేయమయమై హేమకూట

మని వెలయుచుండును. దక్షిణశిఖర మహాహోబిలమను మరకతరత్నస్థగితమై నారాయణున కాలయమై యలరుచుండును. పశ్చిమశృంగము నందిమండలమను వజ్రమయమై నందీశ్వరున కాలయమై భాసిలుచుండును. ఉత్తరగోపురము సోమేశ్వరమను ధాతుమయమై కుమారస్వామికి వాసస్థలమై విరాజిలుచుండును.

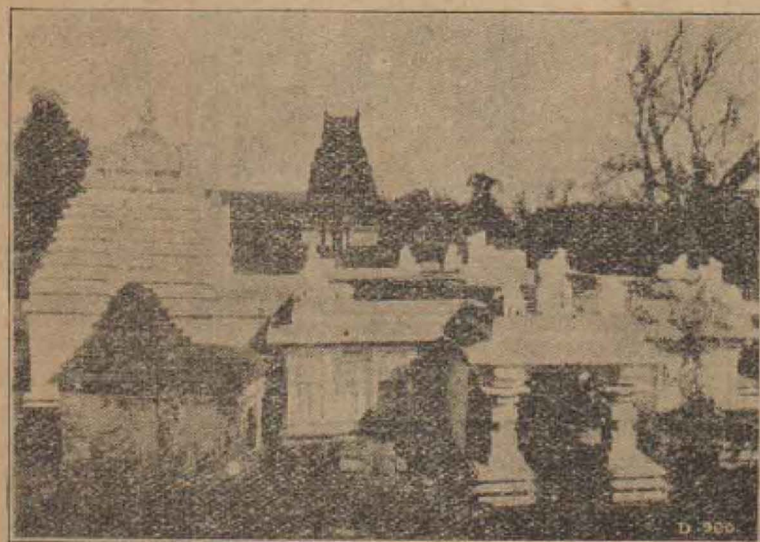
యాత్రికులు అన్నము వండుకొని భుజించుట

భౌతికలక్షణములు

నల్లమల ఎఱ్ఱమలకొండలు కర్నూలు మండలమునందు విశేషమైన ప్రదేశము నాక్రమించుకొనుచున్నవి. వెల్లికొండలను వేఱొక కొండలవరుసలు కర్నూలునకును నెల్లూరికిని నడుమను గలవు. నల్లమలయడవులు ౨౦౦౦ చదరపుమైలుల ప్రదేశము నాక్రమించుకొని యున్నవి. అడవియందు తేకు మద్ది చంద్ర చందనము బిల్వము మొదలగువృక్షరాజములు గలవు. శ్రీకాయ కరక్కాయ మాచికాయ తేనె మైనము మోదుగమాడలు మొదలగు వన్యజము లీయరణ్యమునం దుత్పన్నము లగుచున్నవి. రాగి ఇనుము సీసము బంగారము వజ్రములు మొదలగు ఖనిజములు నల్లమలకొండలందుగలవు. అడవి యంతయును కాగితములను చేయుట కనుకూలమైన వెదురుపొదలతో నిండియున్నది.

గుండ్లకమ్మ, రాళ్లమడుగు, తీగలేరు, కండ్లేరు, దువ్వలేరు, సాగిలేరు, గాలేరు, భవనాశి మొదలగు నదీనదములు నల్లమలకొండలందు పుట్టుచున్నవి. నల్లమలకొండలందు ౩౦౦౦ అడుగులు ఎత్తుగలశృంగములు గలవు. ఈ కొండలందు బుట్టుచున్న ఏఱులు కంబము త్రిపురాంతకము మొదలగుచెఱువుల నీటికాధారములుగ నున్నవి. అరణ్యములందు పెద్దపులులు చిఱుతపులులు ఎలుగుబంట్లు ఏదుపందులు మొదలగు క్రూరమృగములు గలవు. నగశృంగములు కొండలోయలు కొరడవులు విశాలోన్నతవృక్షములు వెదురుపొదలు కొండవాగులు నదీనదములు పెద్దచెఱువులు నీటిబుగ్గలు

శ్రీశైలయాత్ర కనిర్వచనీయ మైన శోభను గలుగజేయుచున్నవి. యాత్రికులు కులగోత్ర భేదములను మఱచి వనభోజనములను జేయుచు గుంపులు గుంపులుగా కొండల నెక్కుచు దిగుచు శివనామస్మరణమును జేయుచు కీర్తనలను బాడుచు శ్రీశైలయాత్రను పరమోత్సాహముతోఁ జేయుచుందురు. మకుజులు తమయల్పత్వమును మఱచి దైవమహత్వమును ధ్యానము చేయుటకు శ్రీశైలయాత్రాపరిసరములు పరమప్రయోజనకరము ౹౦.

మల్లికార్జునస్వామివారి ఆలయము

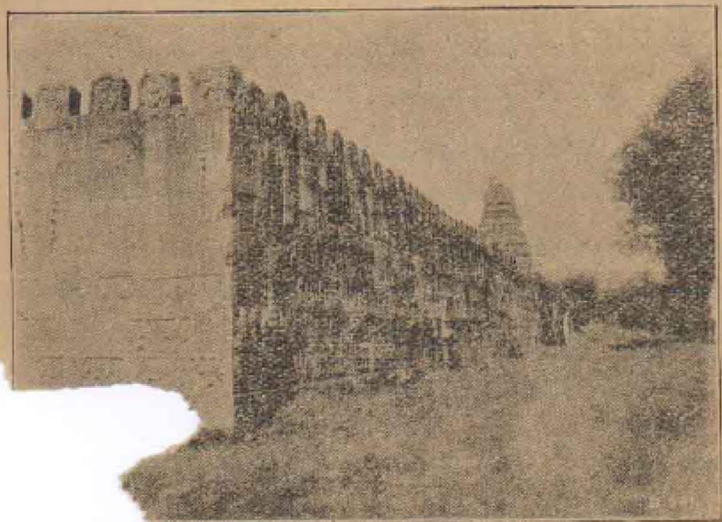
శ్రీశైలచరిత్రము

నిత్యకర్మానుష్ఠానసంకల్పమునందు దేశనిర్దేశమును జేయుటకు శ్రీశైలసంకీర్తనమును జేయుటవలనను శ్రీశైల మాహాత్మ్యలకు బురాతన మైనవాసస్థలమనిస్పష్టమగుచున్నది. మహర్షులు శ్రీశైలమునం దాశ్రమములను గల్పించి యోగవిజ్ఞానమును దక్షిణాపథమునందు వ్యాపింపజేసినటులు సంకల్పవిధానము స్పష్టము చేయుచున్నది. ఋషియుగమునం దే మహర్షులు శ్రీశైలాద్రియందు నివాసము చేసినదియును నిర్ణయించుటకు దగిన యాధారములు కనబడవు. మహాభారత రామాయణములందు శ్రీశైలక్షేత్రము పేర్కొనబడినది. గోకర్ణస్వామియును నవనాథసిద్ధులును శ్రీశైలమునందు నివసించినటులు గాథలుగలవు. ఋషియుగమునందు వేదవిజ్ఞానవ్యాపనమునకువలె బుద్ధయుగమునందు బౌద్ధధర్మవ్యాపనమునకు శ్రీశైలక్షేత్రము తోడ్పడినది. కృష్ణానది కెడమ పార్శ్వమునందు గల శిథిలమైన చంద్రగుప్తపురము గుప్తరాజ్యవ్యాపనమును దెలుపుచున్నది. చంద్రగుప్తపురము మౌర్యవంశజుడైన చంద్రగుప్తునిపేరను స్థాపితమై యుండ వచ్చునని చరిత్రకారులు నమ్ముచున్నారు. దవళాళిప్రాంతమునగల అశోకుని ధర్మశిలాశాసనములు శ్రీశైలప్రాంతమునందుఁ గానరాకున్నను శ్రీశైలము బౌద్ధమతవ్యాపనమున కశోకచక్రవర్తికాలముననే ప్రఖ్యాతిని గాంచినదని శ్రీశైలక్షేత్రపరమైన చరిత్రవలన నూహింపఁ దగియున్నది శాలివాహనశకారంభమునకుఁ బూర్వము నిన నాగార్జునుడు శ్రీశైలక్షేత్రమునందు

...ంచినటులు బౌద్ధగ్రంథములు వెల్లడిచేయు చున్నవి. శ్రీగిరియం దొకభాగము నాగార్జున కొండ యనుపేరిట నొప్పుచున్నది. నాగార్జును డాంధ్రదేశస్థుడని చరిత్రకారులు నిర్ణయించు చున్నారు. నాగార్జునుఁడు రసవాదమునందు పరిశ్రమచేసి దేశమునందంతటను ప్రసిద్ధిని గడించిన సిద్ధపురుషుడు. ఓషధుల తత్త్వ మును బరిశీలించి ఆయుర్వేదమును వృద్ధి చేసెను. బౌద్ధధర్మమును భరతవర్షము

సందర్శించిన చీనాయాత్రికుడు హియాన్ సాంగు శ్రీశైలబౌద్ధారామమును వర్ణించెను. శ్రీశంకరాచార్యులు ద్వాదశలింగ స్తోత్రము నందును శివానందలహరియందును నిటులు స్తవముచేసిరి.

శ్లో. సంధ్యారంభవిజృంభితం, శ్రుతిశిర
స్థానాంతరాధిష్ఠితం,
సప్రేమభ్రమరాభిరామ మసకృ
త్సద్వాసనాశోభితం,

అలఘుప్రాకారమందలి శిల్పము

...రు వ్యాపింప
... నాగార్జునుని
...త్ర మమరావతి
...సిద్ధమైన బౌద్ధా
... ఆంధ్రరాజుల
... శ్రీశైల
...ం బైయుం
...ఖండమును

భోగీంద్రాభరణం, సమస్తసుమనః
పూజ్యం, గుణావిష్కృతం,
సేవే శ్రీగిరిమల్లికార్జున మహా
లింగం శివాలింగితం.
(శివానందలహరి.)

శ్రీశైలశృంగే విబుధాతిసంగే
తులాద్రితుంగే చ ముదా వసంతమ్
త మర్జునం మల్లికపూర్వ మేకం
నమామి సంసారసముద్రసేతుమ్॥
ద్వాదశజ్యోతిర్లింగస్తోత్రం.
(సశేషము)

ప్రేమతత్త్వము

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు

(ప్రేమస్వరూపనిరూపణము)

ప్రథమభాగము

అద్వితీయైకపరమేశ్వరాభిలాష, జనితమాయాప్రపంచనిసర్గమైన
వాఙ్మనసకాయకర్మప్రవర్తనముగ, బ్రేమ మూలంబ యనుట వివేకిమతము.

గీ. అరయ నాప్రేమ కాశ్రయం బగు మనస్సు, గాన దానిస్స్వరూపంబు గాంచి పిదప
నాశ్రయాశ్రయిసంబంధ మనుసరించి, దాని కబ్బినగుణములు గాన నగును.

గీ. బుద్ధియు నహంకృతియుఁ జిత్తమును మనస్సు, నాఁగ నంతఃకరణ మొప్పు నలుఁదెఱఁగు
నందు మనప్రేమ కాశ్రయ మైనమనసు, నేకరణి నిర్వచించిరో యెఱుఁగవలయు.

క. అరయ నశరీరవ్యవ, హారుండగు పురుషునింద్రియంబుల కెల్లన్
శారీరకమీమాంసా, సారజ్ఞుఁడు పల్కు మానసం బధిపతిఁ గాన్.

సీ. [1]కామసంకల్పవికల్పాత్మకంబయి, ధర్మార్థసాధనాధార మగుచు
సుఖదుఃఖములకును జోటగుచుండియు, సకలేంద్రియప్రవర్తకము నగుచు
[3]శాంతివైరాగ్యాదిశాంతవృత్తులకును, రాగలోభాదిఘోరంబులకును,
మోహభయాదికమూఢవృత్తులకుఁ బ, దంబును, [4]జ్ఞానసాధనము నగుచు
నంతరింద్రియమను మనస్సలరు ననుచు, నిర్వచించిరి వేత్త
నన్నివృత్తుల నిమిడినయట్టిప్రేమ, నాగుణంబులు గలుగుట యబ్బ

గీ. ఆమనసె యంతరింద్రియ మనఁగ హృదయ, మనఁగ మానస
కర్మబంధమోక్షములకుఁ గారణంబు, గాఁగఁ బ్రేమంబునకు న

గీ. మఱియు నమ్మానసంబు తామసము రాజ,సంబు సాత్త్విక మ
నగుచుఁ బ్రాక్తనసంస్కార మనుసరించి తత్తదనురూపవిష

గీ. అట్టి త్రిగుణాత్మకంబైన యంతరంగ, మెందుఁ జొచ్చిన నది
సకలలోకానుభూతదృష్టాంతసరణిఁ, దఱచి చర్చింపఁగా నిజ

చ. హృదయము నంటి యుండుటఁ దదీయగుణంబులు ప్రే
నదియును దామసాదికగుణాంచితమై బహువేషధారియై

---

౧. కామస్సంకల్పో విచికిత్సా శ్రద్ధాఽశ్రద్ధా ధృతి రధృతి ర్హ్రీ

౨. ౪. న్యాయమతము. ౩. సాంఖ్యమతము.

మొదఁ బొడిగొన్నయట్టివివిధేచ్ఛల కుద్భవబీజమై తదా
స్పద మయి యింద్రియంబులు వశంబులు గా విహరించు నెల్లెడన్.

గీ. సరవి నది తామసంబు రాజసము సాత్త్వికంబు సద్వయ మద్వయాకార మనఁగఁ
బంచవిధ మయ్యె బహుభంగిఁ బరఁగుచుండు, వరుసఁ దల్లక్షణంబుల నరయవలయు.

సీ. మదమోహమాంద్యాదిమలిన మై పట్టిది, తామసప్రేమ నాఁ దనరుచుండు
మత్సరలోభ కామక్రోధకలుషంబు, రాజసప్రేమ నాఁ దేజరిల్లు
భక్తి ధర్మజ్ఞానభాసురం బై నది సాత్త్వికప్రేమ నా జగతి వెలయు
జీవేశ్వరవిభేదభావ ప్రసిద్ధంబు, సద్వయప్రేమ నా సంఘటించు,

గీ. విమలవైరాగ్యసదసద్వివేకమూల, శమదమాదికసాధనసంపదుదిత
మహితమహిమాత్మధీభాసమాన, మైన దద్వయప్రేమ యగును సోఽహ మ్మనంగ.

క. తామసరాజసములు ధర, ణీమండల మెల్లయెడల నిండుట మున్నా
ప్రేమంబుల బహుగతు లగు, బూమెలు వివరింతు లత్యపూర్వకథనశీలిన్.

గీ. ఇంద్రియసుఖంబులకుఁ బ్రాణి యింద్రియంబు, లెల్లవిషయంబులందుఁ బ్రవృత్తిఁ గాంచు
నదియె రాజసగుణ మయ్యె నందుఁ గలుగు, మంచిచెడ్డలు గనమి తామసగుణంబు.

క. కాన బహువిధవిషయ సుఖప్రవృత్తిఁ, గాంచి రాజసతామసాకార మగుచు
...ప్రేమ యొప్పుఁ దల్లక్షణంబు, లుభయనామంబుల నభేద మొందు నిందు.
...తిదారతనయాదిజనులయందు, నొక్కరొక్కరి కొరులపై నున్నయట్టు
... ...ర్థ మగుటగ, సహజసిద్ధంబ యగు నరజాతి కెల్ల.
...మిత్తంబును, జన్మపరంపరాసంగతంబు
...లును దేహ, ధర్మంబు లింద్రియధర్మములును
...సభావంబున, సిద్ధమై యాజన్మసిద్ధము నగు
నవవ్యవహార, మంతటఁ బ్రత్యక్ష మగును గాదె?
...మునకు, బీజ మాతామసిక మైనప్రేమ గాదె?
...క మైనప్రేమ, సర్వ మాత్మార్థ మనుట విస్పష్ట మయ్యె.
...మించు కంటె, యందు నందును గన్పింప నలరి, రాజ
...సక్రంబు నైన, ప్రేమవైచిత్రి జగ మావరించె నిట్లు.

నైసర్గికప్రేమ

...సిన చేతల మంచిచెడ్డలు.
...తీఅనిదాన దా నవి

ద్యావశవర్తియై జనన మందుచునుండును గాని యొక్కనిం
గావఁగ నొక్కఁ డింక దొడలు గాంచఁ డటందురు తత్త్వకోవిదుల్.

గీ. తల్లికడుపునఁ బడినట్టి తత్తెన జీవి, తనదుకర్మంబునకుఁ దగుతనువు దాల్చి
యాశరీరంబు దాను గా నవనిఁ బుట్టు, నదియె దేహాత్మబుద్ధిమాయాగుణంబు

క. కావున నాత్మప్రేమము, జీవుల కార్భవాసనసిద్ధం బగుచున్
భావింప నేక మయ్యెను, జీవితములఁ దోఁచుచుండు విరిసినకొలఁదిన్.

చ. ఒకనిముసంబు తల్లిఁ గన కుండిన నెంతయుఁ బోరుపెట్టు పి
ల్లకుఁ గలభావ మేమి? తను లాలన సేయుచుఁ బాలొసంగి యె
త్తికొనఁగఁ దల్లి వచ్చు ననుకీలునిదే కద! కాక యున్న మ
చ్చికపడి దాదిచెంతకును జేరునె? దానికి నట్టు లేడ్చునే?

చ. తెలియఁగఁ దాను గాని దగు దేహము దానుగ నమ్మి దానికై
పలువిధ మైనరక్షకు నుపాయము లారయు చింత కాలిలో
ములు దిగనేని పోయె నని మొబ్బలు పెట్టుచు వచ్చుకష్టముల్
దలఁపక యాశరీరము యథార్థముగాఁ దలపోయుచుండఁడే?

గీ. తనువు శాశ్వత మని నమ్మమనుజులందుఁ, దనువు తొఁలఁగినజీవుల తనువు లింపుఁ
గనఁగ రాకున్కి నిచ్చలు గనుచునున్న, దనతనువు నిక్క మనుభ్రాంతి తలఁగు

చ. కలిగిన లేక యున్నఁ దనకాంతను బుత్రులఁ గూర్మిఁ గాచు టం
దుల కని? తా సుఖాంబునిధిఁ దోఁగుట కేకద! కానినాఁడు వా
రలు గతియించిరేని వనరం బని యేమి? తదాత్మసౌఖ్యముల్
తలఁగిన వన్నదుఃఖము గదా? కనుఁ డిందలి ప్రేమతత్త్వ లో ర్మంబ

ఉ. కారణ మిట్టి దైనను జగంబునఁ బెక్కురు ప్రేమమూర్తు
దారసుతాదిపోషణవిధానమునం బడరానిపాట్ల వే
సారుచు నాత్మసౌఖ్యలవసంగతి లేకయ తాము వారికై
ధారణిఁ బుట్టినట్లు పరితాపము నొందరె చచ్చునంతకున్?

గీ. ఈవిచారణ యిట్లుంచి యింక నిపుడు, ప్రేమనై చిత్రి మొద
చదువరుల కొక్కమాట యానముయమందు, మనవి చేయు
తనకుఁ దనయందు నొరులయందును గనఁబడు, వివిధ మై
దలఁప నాత్మార్థ మగుట సత్యంబ యయ్యుఁ, గార్యవశవ
నంతమాత్రాన నన్యార్థ మగు నటించు, ననఁగ రా దనుస
త్తే శవం బాదిగా దానిచర్య లెల్ల, నరయఁగాఁ దగు

శ్రీ రామా!

(ఒక కథ)

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు గారు

౧

"ఓలమ్మోయి! ఓలప్పోయి" యని కీళ్ల నొప్పులచే మూల్గుచు నులకమంచముపైఁ బరచిన ప్రాఁతకంబళిపైఁ జిన్నపీటఁ దల క్రిందఁ బెట్టుకొని ప్రక్కబారుగఁ బండుకొని యున్న ముసలిమొగపుఁ జంద్రవదన కుడిచీలమండ కమృతాంజనమును రాయుచు రామరావు కాళ్లకడ నున్న చేదత్రాళ్ల వరుసపై బొట్టనవ్రేళ్లు మోపి కూరుచుండెను. "అబ్బ! నిమ్మళిమయ్యా యని చెప్పఁగ నంతగట్టిగ రాచె ?మనుష్యఁడవుకావా? దున్నపోతవా?" యావృద్ధవేశ్యామాత రామరావును కుపాదముతో నట్టె తన్నెను. సుఖా ...లు హఠాత్తుగ ...యున నాతఁడు మంచము క్రిందికిఁ బడిపోయెను. పడుచువాఁడు కావున వెంటనే కందుకమువలెఁ బైకుబికి 'నన్నుఁ దన్నెదవా' యని యాతఁడు ముసలిదానిపైఁ దీండ్రించెను. "ఏమోయ్ గోల! దిక్కుమాలినకొంప. ఎండవేళ రవంతసేపు నడుము వ్రాల్చెదనన్న నొక్కటేయుల్లరికదా! మీ మొగములు మండ!" యనుచుఁ జవాలున గది తలుపు తె... యెడమయరచేతి నెండకాపు ...కడ్డముపెట్టుకొని, పైఁట వలకు జాఱి వ్రేలాడ, నిదు...

రముబ్బున వదలిపోయినకచ్చను ప్రక్కబారున వంగి కుడిచేత సర్దుకొనుచు గదిముందరి చిన్నయరుగుమీఁదికి వచ్చి సరసిజాక్షి నిలువఁబడెను. "సరమ్మా! చూచినావఁటే! నీమగఁడు నన్నుఁ గొట్టఁబోవుచున్నాఁ" డని కూఁతుతోఁ దల్లి మొఱపెట్టుకొనెను. "నన్నుఁ దన్నినప్పుడు నేను దానిపైఁ గోపపడుట తప్పా" యని రామరావు తనకు జరిగినపరాభవమును సరసిజాక్షితో విన్నవించుకొనెను. "నేను నిన్నుఁ దన్నితినా? ఒట్టుపెట్టుకొని చెప్పఁగలవా? ఒక్కకొడుకును బెట్టుకొని బ్రదుకుచున్నావు. అష్టగోడమీఁది చీట్లపేక నెత్తిపైఁ బెట్టుకొని ప్రమాణముచేయు"మని చంద్రవదన రామరావును గద్దించెను. "అత్తయల్లురపరిహాసములా? ఏడ్చినట్లె యున్నది. నీకు సిగ్గు లేదు. అతనికి సిగ్గు లేదు. తిండికిఁ బూటకూటింటికిఁ బోయినవాఁడవు వెంటనే రాక యింతయాలస్య మేల చేసితివి? ఇంటికిఁ బోయితివికాఁబోలు! నీయిల్లు మాసిపోను! నిన్నెంత నెత్తిమీఁదఁ బెట్టుకొన్నను, నీకింటి దృష్టిమాత్రము చచ్చినపైన వదలదు. నాకే బుద్ధి లేక వలపులాడినై దేవులాడుచున్నాను" అని సరసిజాక్షి రామరావునకు సంసారపరిత్యాగమునుగూర్చి సంక్షేపముగ బోధించి స్ఫోటకపుమచ్చలచే మొక్కజొన్నపొత్తివలె

త్రేల గిరుక్కున గదిలోనికిఁ బోయెను. "బ్రాహ్మణుఁడు కాఁడు. ఏమనుకొన్నావో గాయత్రితోఁడు. ఇంటికిఁ బోయితి ననుచున్నావా? నాకేమి బుద్ధి లేదను కొన్నావా? అయినయింటివాఁడను గానను కొన్నావా? అడుగు మంత్రసాని నడుగు. ఆసుపత్రికి మీయమ్మకు మాత్రలకొఱకుఁ బోయితినో లేదో. సర్జనుగారిబిడ్డ సమర్తాడుటచేత నాతఁ డాలస్యముగ వచ్చినాఁడు. రెండుమాత్రలు తెచ్చి మీయమ్మ కిచ్చితినో లేదో మీయమ్మ నడుగు" మని పలుకుచునే రామరావు గదిలోనికిఁ బోయెను.

సర: నెల కొకరూపాయ నల్లమందు కొఱ కాముంచెమొగమునఁ గొట్టరాదా? అది కారాలు మిరియాలు నూఱుట యెందులకు? నీవు దేవులాడుట యెందులకు? నే నిప్పించినాను గానని యామునలిది నన్నుఁ గోసికొనితినుట యెందులకు?

రామ: ఒకరూపాయ నాకెట్లువచ్చునను కొన్నావు? పదునాలుగెకరాలపొలము నీపేర వ్రాసియిచ్చితినిగదా! ఆస్తికో నీవే వసూలు చేసికొనుచున్నావుగదా! నాకిండిమట్టునకుఁ బూఁటకూటియింటిదానికి నీవే యిచ్చుచున్నావుకదా! నేను రూపాయ నెక్కడనుండి తీసికొనిరాగలను? పేకయాటలో బేస్తుడబ్బులు నాలుగు మిగిలినప్పుడు చుట్టలు కాల్చుచున్నాను. లేనప్పుడు లేనేలేదు.

సర: పదునాలుగెకరాలపొల మని పదే పదే దేవులాడెద వెందులకు! నాపేర వ్రాసియి

వత్సరము పండినదా యేడ్చినదా? టొక్కమని క్రొత్తకాసు పొలమునుండి రాలేదు. వంటపూఁటయమ్మకు నెలకుఁ బండ్రెండురూపాయలు నిత్యవిధిలాగున నిచ్చుకొనుచున్నాను.

రామ: అందులకు నే నేమి చేయవలసినది?

సర: నే నింక బూఁటకూటిసూరమ్మకు నెలముడుపులు కట్టలేను. నీయిష్టమైనయెడల మాతోపాటు రెండుపూఁటల నాల్గుమెతుకులు తినుము.

రామ: అయ్యయ్యో! బ్రాహ్మణత్వము భగ్నమైపోదా?

సర: నీ కిప్పు డుండి యేడ్చినదా?

రామ: ఏఁటేఁట నింటికిఁబోయి తండ్రి తద్దినము పెట్టుచున్నానుగాదా? బ్రాహ్మణత్వమున కంతకంటె నేమినిదర్శనము కావలయు?

సర: పోనీ! తిండికిఁగూడ మీయా పోవుచుండఁగూడదా?

రామ: నేనుబోను. ఎవ్వరైన డింటికి వెళ్లవలసి నని ప్రతిజ్ఞ చేసికొన్నాను.

సర: మీయమ్మయొద్దఁ గొం యున్నదఁటే?

రామ: ఉన్న వినియోగ మేమి? ఆమె చావఁబోవునప్పు డది కోడలికిచ్చునుగాని నా కీయదు.

సర: చేతగానిపెద్దమ్మవు. ఆమె యిచ్చుట యేమి? నీవు పుచ్చుకొనుట యేమి? నెత్తిపాయఁ గొట్టి యాసొమ్మేదో నీవు తీసికొనరాదా?

రామ: ఆసొమ్మంతయొక్క నేను. ఎవరికోకాని మాయమ్మ

ననుకొందును. నా కాసంగతియేమియుఁ దెలియదు. ఆసొమ్మువడ్డి పెట్టుకొని కాఁబోలు వారుముగ్గురు గంజత్రాగుచున్నారు. వారిజోలి నా కక్కఱలేదు; నాజోలి వారి కక్కఱలేదు. ఆలాగున నామనస్సులో నిదివఱకే స్థిరపఱచుకొనియున్నాను.

సర: అటులైన ముందుమాట యేమి?

రామ: ముందుమాటముష్టి. బ్రాహ్మణునకది తప్పుగాదులే.

సర: చూడు. ముష్టియనఁగా జ్ఞప్తికివచ్చినది. చేబియ్యపుశాస్త్రులుగారి నెఱుఁగుదువా?

రామ: నే నెఱుఁగను.

[illegible]: ఆఁ! ఎఱుఁగకేమి? నల్లగాఁ [illegible] నుండును. మనయూరిలోనికచ్చేరిలోఁ [illegible]క్రింద వకాల్తిపని చేయుచున్నాఁడే!

[illegible]: సరే. ఆయనమాట యేమి?

[illegible]యన, యావలి [illegible] యా?

[illegible]మన్నాఁడో తరువాతఁ [illegible]చ్చును గాని నే నెఱుఁగనిసిమ్మిసాని యెవతె?

సర: సిమ్మిసాని నెఱుఁగవు? సీమంతిని. సిమ్మి యని ముద్దుపేరు.

రామ: ఆలాగా? దానితో వకీలుగారేమన్నారు?

సర: రామరావు సరసిజాక్షమ్మగారికి వ్రాసియిచ్చినపత్రము చెల్లదు. అది పిత్రార్జితమైనపొలము. మైనరు పెద్దవాఁడైన తరువాత దావా రాక తప్పదని యన్నాఁడట.

రామ: నాలుగేండ్లగొట్టికాయ బ్రదుకుట పెద్దవాఁడగుట ఏమో? ఎక్కడిమాట. గుండ్రాలు కూలిపోవుచున్నవి.

సర: నీనోటివాక్యమున నట్లు జరుగునెడల బాధయే లేదు. ఒకవేళ బ్రదికి పెద్దవాఁడైనయెడల నెట్లు?

రామ: అది వేకతోఁ జేరిన వ్యవహారమగునెడల నేను జెప్పఁగలనుగాని, యది 'లా' తోఁ జేరినసంగతి కాఁబోలు నాకెట్లు తెలియును? ఆవకీలునే యడుగలేకపోయినావా?

సర: నే నడుగలేదుకాని సిమ్మియే యడిగినది.

రామ: ఏమన్నాఁడు?

సర: ఆపిల్లవాఁడు రామరావుకుఁ బుట్టలేదని యెదురువాదము వచ్చునెడలఁ బత్రము స్థిరపడు నని చెప్పినాఁడట.

అది యిల్లాలు. అది [illegible] నాకొడుకునకు నాకు మూఁడుమూర్తులను భేద మేమియు లేదు.

సర: అంతయిల్లాలు-అంతమగనాలు అంతె అరుంధతియే యగునెడల నామె నేలవదలితివి?

రామ: నేను నిజముచెప్పుచున్నాను. నీయభినయమును జూచి నేను నీకు వశుఁడనైతిని. అంతకుఁబూర్వ మిల్లు కదలి యెఱుఁగను. కరణముగారి పెండ్లిలో మొదట నీయభినయమును జూచితిని. అప్పటికి నాభార్యకై దవనెల చూలు. అప్పటినుండియు నీయధీనుఁడ నైతిని. సమయము కనిపట్టి తండ్రిగారు [illegible]

న్నది ? ఆడినది యాట పాడినది పాట. నీకుఁ దెలియని యంశమా యేమి?

సర: చూడు రామరావు! నాయభినయమంతసొగసుగా నున్నదఁటోయి ?

రామ: నీయభినయములో జీవకళ యున్నది. నే నది యేదో తిన్నగఁ జెప్పలేకుండ నున్నాను. నీవు కోరచూపభినయించెదవనుకో. ఆచూపక్కడనే నిలిచిపోదు. ఆకోర కోర కొంతదూరమువఱకుఁ బ్రాకిపోవును. ఏలూరి సానియభినయమును గూడఁ జూచినాను. అది వట్టిచిట్టకట్టు; నీయభినయములోఁ గల్పన యున్నది. అంతేగాక ఈయుబుకు, ఈయొయ్యారము, ఈరామణీయకము, ఈరాచఠీవి, దాని యభినయమున నెక్కడివి ?

సర: రామరావూ! సానిపలుకులలో సత్య మెక్కడనని లోకమందలి పెద్దముండ కొడుకులతోపాటు నీవుకూడ నన్నయెడఁ నీకు దక్కితిని. నగలకేమి నాణెములకేమి ? మాన్యములకేమి మళ్లకేమి ? కావలసినది విద్య పనికిమాలిన తనువులు! ఈవేళ పోవు నెడల రేపటికి రెండు. రామరావు సరసిజాక్షికి మగఁ డన్నకీర్తి లోకములో నున్నంతకాలము నీకు స్వర్గలోకమే కదా.

రామ: స్వర్గలోకమునకుఁ బోవు నెడల మాత్ర మేమున్నది ? రంభ యేకాదా? అది యిచ్చటనే యున్నదికాదా ? ఎండపొడ గది లోనికి వచ్చుచున్నది. తలుపు వైతునా ?

సర: సరే కాని యావిసనకఱ్ఱ యొక్కసారి పట్టుకో. నీకుఁ గాసికిఁబోయినంత పుణ్యము.

రామ: నాకుఁ గూడ నిద్ర వచ్చుచున్నది. నేనుగూడఁ బండుకొందును.

సర: నీయిష్టము కాని యదేనిద్ర పోయెదవేమో? ఈదినము శనివారమని తెలియునా? పశువులసంతకుఁ బోయి ముఱ్ఱుపాలు తీసికొని రావలయును?

రామరావు సరసిజాక్షియు నిదురించిరి.

౨

"అమ్మా! మీయింటిదొడ్డిలో సీమచిత్రమూల మున్నదా" అని సావ తనముందు పెట్టుకొని మందులసంచి విప్పుచున్న డేండ వీరభద్రుఁడు సీతమ్మ నడిగెను. 'సీమచిత్రమూల మేలాగున నుండునో నేనెఱుఁగ"నని యామె బదులుచెప్పెను. "అది చెముడాకో" యని డేండ్ర ధన్వంతరి యామె నడుగ నే నెఱుఁగన యామె ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. "అమ... తములపాకులు తెమ్మ"ని తిరుగ నా... ...లు వంచుకొని కొం... ఒక్క మొగము... తములపాకులు లేవని యి... తెప్పించెదమన్న నడురాత్రి కొట్లు... యుండునా? ఉండినను దెచ్చిపెట్టువా రెవ్వరు? ఇంటిలో నులకమంచముపై నొక ముసలి యామె శ్లేష్మబాధచే గోండ్రించుచున్నది. ఆమెకు గుండెలు రాయుచుఁ బ్రక్కలొత్తుచుఁ గాళ్లు పట్టుచు సీత సకలోపచారములు చేయుచుండెను. త్రైలోక్యచింతామణి రెండుగుర... వెండపూసలయెత్తు సీటితో నరుగ డుసుచున్న గరిటెలోఁ బోసి "అమ్మా! ఇది మీ యత్తగారిగొంతులోఁ బోయు" నిమ

వైద్యుఁ డామెచేతి కిచ్చెను. ఆమె యట్లొనర్చెను. పిమ్మట వాఁకిటిలో వైద్యుఁడు చుట్టఁగాల్చుకొనుచుఁ గూరుచుండెను. కొంత సేపటి కామె కాయాసము తగ్గినట్లుండెను. "అమ్మా! సీతా! సానియింటనుండి నాకొడుకు రాఁడు. నాకుఁ గొడుకైనను గోడలైనను నీవే. నాయవసానమును గనిపట్టియుండుము. కంచపాళిలో రుబ్బురోటి క్రిందఁ గొంతధన మున్నది. నాకర్చులకుఁ దగుమాత్రము వినియోగపఱచి శేషించినదాని నెటనైనఁ దాఁచి కొని వంశాంకురమైన కుఱ్ఱవానిని బెంచుకొనుచుండుము. నీవు మహోత్తమురాలవు. ...లవు. నీకు భగవంతుఁడు కష్టశాంతిని ...ఁ జేయును. నీవు కంటఁ దడిపెట్ట ...యు" అని నిమ్మళముగ సీతతో నామె ...చెప్పెను. "అత్తా! మీపరిచర్య నా ...ము లేకపోవునా? మీకుమారుఁ డిం...ను మీ యింటిలోఁ బెద్దదిక్కుగా ...డును బ్రదుకు ...రు లేకున్నయెడల బ్రదు... అత్తా! కర్మాధికారియైన కొడుకు మీయవసానమున మీయొద్ద నుండవలయును గాని, నిర్భాగ్యురాలనైన నేనున్న వినియోగమేమి? అదిగాక నాభర్తకు మీ కవసాన సేవఁ జేయు పుణ్యము లభింపక పోవునెడల నాయనయుత్తరగతికి భంగకరము కాదా? ...యన కీసుకృతము దక్కించుటకైన నేను ...కిఁ బోయి యాయన నిక్కడకుఁ ...ను. అనుజ్ఞ నీయ వేఁడుచున్నాను." ... యత్తతో మనవి చేసికొని యేడ్చెను. కనకమ్మ పలుకలేదు. ఒక్కనిమిషము చూచి అత్తా! అత్తా! యని సీత బిగ్గఱగ నఱచెను. పిలుపునకుత్తరము రాకపోవుటచేఁ జప్పున వాకిటిలోనికిఁ బోయి వైద్యుని బిలిచెను. అతఁడు చేయి చూచి "నాడిలేదు. గరళము వేయవలసియున్నది. నాల్గురూపాయ లిచ్చినయెడలఁ బెల్లవాఱుసరికి దానిని దెచ్చి ప్రయోగించెద నని చెప్పి యాసొమ్ము చేతిలో వేయించుకొని యాతఁడు వెనుకఁజూడకుండఁ బోయెను..........................

సీతమ్మ "అత్తా! అత్తా! యని తిరుగఁ బిలిచెను. ఆమె పలుకలేదు. ఇంతలోఁ బిల్లవాఁ డీ కేకలు విని కాఁబోలు లేచి యేడువసాగెను. అతఁడు లేచియుండినయెడల జడిసికొనునేమో యని చప్పున గదిలోనికిఁ బోయి యాతని జోకొట్టుచు నిట్లు యోచించుకొనెను. "ప్రక్కయింటివారి నెవ్వరినైనఁ బిలుతునా? వారెవ్వరైన వచ్చినెడల నాభర్త యీసమయమునఁ గూడ నింట లేకుండుటచే నాయనను మఱింత దూషింతురేమో? నామూలమున నాభర్త కేల నింద రావలయును? ఇంటిలో బ్రాఁచిపని చేయు దాసిని సహాయురాలిగఁ బిలిచిన మంచిదేమో? పాపము అది మంచిది. వైద్యునిగూడ నదియే పిల్చుకొనివచ్చినది. దానికిఁ బ్రాఁతకోకయిచ్చెదను." అని యూహించుకొని లేచి సమీపమున నేయున్న దాసియింటికిఁ బోయి దానితో రెండునిమిషములలోనే తిరుగ నింటికివచ్చెను. దానిని బిల్లవానియొద్దఁ గూరుచుండఁబెట్టి తా నత్తగారి తలవైపునఁ గూరుచుండి నిమ్మ

ళముగ నామె చెవిలో నారాయణస్మరణ మొనర్చుచుండెను. ....

ఒడలింక వేఁడిగనే యున్నది. శ్వాసము బాగుగా నాడుచునే యున్నది. గుండెలు తీవ్రముగాఁ గొట్టుకొనుచున్నది. నాభిస్థానమున నెగుపులు బలముగానున్నవి. ఇంటిలో భద్రపఱచిన గంగోదక మామెనోటఁ దనభర్తచేఁ బోయించినఁగాని యామెకుఁ దనభర్తకుఁ గూడ గతు లుండవని నిశ్చయపఱచుకొని లేచి "వెంకీ! ఇటురా! పిల్లవాఁడు నిద్రించుచున్నాఁడు. కావున నీవు మాయత్తగారి మంచముకొద్దఁ గూరుచుండుము. నేనిప్పుడే వచ్చెద"నని చెప్పెను. "అమ్మా! చీఁకటిలో నెక్కడకుఁ బోవుదురు"ని యది ప్రశ్నింప "నాభర్తను దీసికొని వచ్చెద" నని చెప్పి తలుపుతీసికొని వీథిలోనికిఁ బోయెను.

ఆహాహా! సీతమ్మా! ఎంతసాహసము గలదానవు? వేశ్యయింటియొద్ద నున్న భర్తను దెచ్చుటకుఁ జీఁకటిలో నొంటరిగాఁ బోవుచుంటివా? ఆహా! పుణ్యశీలా! నీవొంటరిగాఁ బోవుచున్నావని మేము తెలియక యనుకొనుచున్నాము కాని దేవదూతలు బంటులై నీముందు నడచుచున్నారు. తల్లీ! చీఁకటిలో నీవుపోవుచున్నావని మే మాందోళన మొందుచున్నాముకాని నీపాతివ్రత్యతేజము నీముందు విద్యుద్దీపికవలె నడచుచున్నది. సర్వాభయప్రదాత యగు పరమేశ్వరుఁడు నీహృదయమున నున్నాఁ డనుజ్ఞానము నీకుండఁగ నీకు భయమేమి? సీతమ్మా! భర్త వేశ్యయింటిలో నుండఁగ నటకుఁ బోఁగూడదని యెఱుఁగవా? ఇంటిలోనున్న వెంకినైన నీభర్తకొఱకుఁ బం... పలేక పోయితివా? అది పిలిచినయెడల నీభర్త రాకపోవునేమో యని నీవు బయలుదేఱితివా? కానీ, కానీ - ఎందులకు బయలుదేఱితివో బయలుదేఱితివి కదా!............................

అదిగో! ఆదివ్యతేజము భోగమువీథిలోనికి మఱలినది. ఒకయింటిలో నింక దొంతనపు దిబ్బలు వినఁబడుచున్నవి. ఒకయింటి యరుగుమీఁద వేశ్యామాత యడ్డపొగఁ ద్రాగుచు నుబ్బసపుదగ్గు దగ్గుచున్నది. మఱియొక యింటి యరుగుమీఁదఁ బసుపులసంతవారు కాఁబోలు గుఱ్ఱుతీయుచున్నారు. ఆగుఱ్ఱును సుతిగాఁ జేసికొని ప్రక్కదొడ్డిలోని పంది పైస్థాయిని ఘుర్ఘురించుచున్నది. ఈ ప్రక్క నున్నది విఘ్నేశ్వరాలయమే కాఁబోలు న... సీతమ్మ తనలో ననుకొనునంతలో... పాడుదొడ్డిలోని చింతచెట్టుపై బ... "ఊఁ" యని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెన... వినిన ప్రకార మి... దాఁటవలయు" నని సీతమ్మ ... ననుకొనుసరికి ఠాణాగడియారము టం...గున రెండు కొట్టెను. ఆహాహా! పతివ్రత ప్రశ్నములకుఁ బ్రకృతి ప్రత్యుత్తరమిచ్చునుగాఁబోలు!............................

మూఁడవయింటి గుమ్మములో నామె తలుపుపైఁ జేయివైచి నిలువఁబడెను........

అమ్మా! సీతమ్మా! నీకు గుం... గొట్టుకొనుచున్నవా? కాళ్లు తైన... దా? ఆహా! ఎంతశౌర్యసంపన్ను...

అత్తగారిసద్గతి నభిలషించి, పనికిమా
లినభర్తకుఁ బ్రజానింద కలుగునేమో యను
భయముచే నె తవని చేసితివి! అమ్మా! అట్లు
లి[illegible]దవేల? పిల్లవాఁ డేడ్చినట్లు వినఁబడి
నదా? వాఁడు నీపిల్లవాఁడు కాఁడమ్మా! ఎదు
టియింటిలో నెవ్వరో సంసారు లున్నారు.
వారిపిల్లవాఁడమ్మా. భర్త సామీప్యముఁ
బిల్లవానిమాట యట్టె స్ఫురింపఁగన్నిట్టె
చెమ్మగిల్లినదా? అటులైనఁ బిల్లవానికన్న
ధిని వేశ్యయింటిలోనున్న భర్త సంతతము
మనస్సునకు రాఁగ నాలుగుసంవత్సరములనుండి
యెంత యేడ్చుచున్నావో! నిన్నింత యేడ్పిం
చిన భర్తపై నీకు రవంతకోపమైన లేదా?
[illegible] యడుగుకుబోతుఁదనమైన లేదా?
[illegible]యాఁడుది యనఁగ నీవే...............
[illegible]మ్మా! వేశ్యగుమ్మములో నిలువఁబడి
[illegible]ంచుచు వేల? పాపము! ఊరకుండక
[illegible]లవు? ఎవరిని బిలుతువు- ఏమని
[illegible]మ్మాళిముఁ ద్రోచినయె
[illegible] సందేహింతువేమో? అదిగో
[illegible]డ వీథిని బడుచున్నమాటల నాల
[illegible]న్నావా? ఏమని? ఇస్త్రీకు - మూఁడు
[illegible]ండుపాళ్లు చేస్తూ పైచేస్తూ. అమ్మా!
[illegible]న్న భాగవతాదిగ్రంథములలో
[illegible]ట లెచ్చటనైన వచ్చినవా? వీథితలుపు
[illegible]టుండ లోపలినుండి "ఎవరువారు" అను
[illegible]. కనకమ్మకోడలి నని చె
[illegible]నా? రామరావుభార్య నని చెప్పనా? సర
సిజాక్షినవతి నని చెప్పనా? "నేను-నేను" అను
[illegible]కు వీథినుండి లోనికిఁబడఁగ "నెవఁడవు

నీవు" అని గద్దించుచు రామరావు కత్తి తీసి
కొని తలుపులు తెఱచి యీవలకు వచ్చెను.
ఎదుటిదీపకాంతిచే సీతమ్మమోము జగజగ
మెఱసిపోవుచుండెను. భార్యను గుర్తించి
రామరావు తెల్లఁబోయి "నీ విప్పు డిచ్చట
కేలవచ్చితి" వని హుంకరించెను. "అత్తగారికిఁ
బ్రాణముమీఁదికివచ్చినది. మీరు వెంటనేరావ
లయు" నని భార్య పెదవులు తడుపుకొనుచుఁ
జెప్పెను. "నేను వచ్చి బ్రదికింపఁగలనా?
పోపో" యని రామరావు లోనికిఁ బోఁబోవు
చుండఁగ, నాతని కడ్డవచ్చి "అట్లుకాదు. మీరు
లేకుండ మీతల్లిగారు మరణింపఁదగదు. అటు
లైన నామెయు మీరుకూడ దుర్గతిపాలగు
దురు. రాక తప్ప"దని ధైర్యముతో నామె
పల్కెను" నీవిచ్చటికివచ్చి నామాట కెదురాడి
నన్నల్లరిపెట్టి సానివీథిలో నాపరువు తీసివై
చెదవా" యని కత్తితో నామె ప్రక్క టెముక
లలోఁ బొడిచి లోని కాతఁడు పోయెను. "హరి
హరీ" యని యామె వీథియరుఁగుపైఁ గూలఁ
బడెను. భార్యపలికిన యామాత్రపుమాట కే
పరువు పోయినదా? వేశ్య తిట్టినప్పుడు వేశ్యా
మాత తన్నినప్పుడు పరువు పోలేదా! నీపరువు
మంట..................................

"వచ్చినవారెవ్వరోయి" యని సరసిజాక్షి
యడుగ "మాయమ్మకేమో ప్రాణముమీఁదికి
వచ్చినదఁట. నన్నుఁ దీసికొనిపోవుటకు మా
యింటిదాసి వచ్చినది." అని రామరావు
ప్రత్యుత్తరము చెప్పెను." అలాగా? భార్యగారి
రాయబారములా? సిగ్గుబిడియములు లేక—
ఛీ! మీయమ్మకు నూకాలమ్మకును జబ్బేమి?

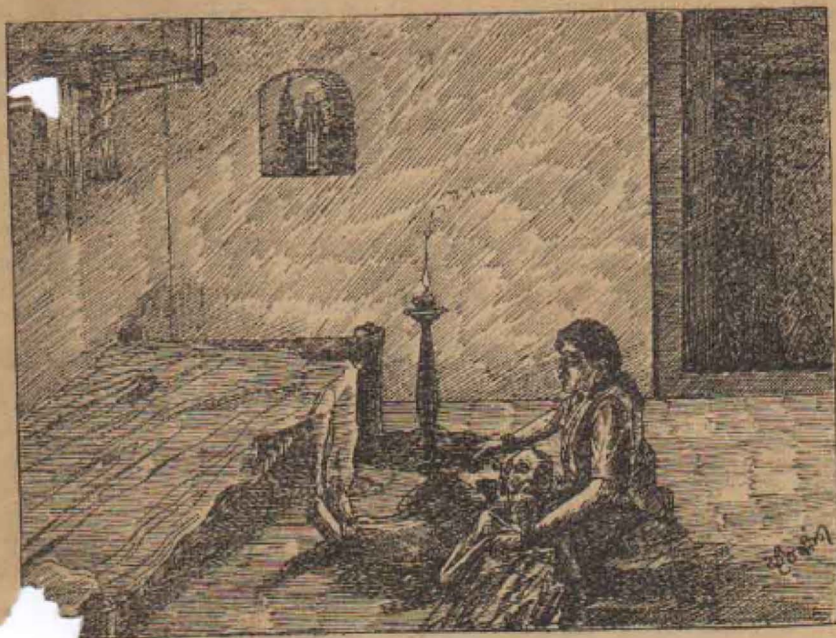
కొంతసే
దేకి, కొం
సేపుకుం
కొంత సే
ప్ర
ము కల
గట్టిగ
చి పట్టు
నిమ్మళ
నడచి,
నామస్మ
మొసర
నుచు స్త్రీ
మె
యి

రామరావు తనను పిలచికొనిపోవుటకై వేశ్యగృహమునకువచ్చిన భార్యను కొట్టి వెలికి నెట్టుట

నిన్నింటికి లాగుకొనిపోవుట కిది యొకతంత్రము" అని వేశ్యపలుక "నట్లుకాదు. జబ్బుసంగతి నిశ్చయమనియే నా నమ్మక" మని రామరావు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. "అటులైనఁ బోలేక పోయినావా? అభము శుభ మెఱుఁగకుండ నర్ధరాత్రమున నీవు మానిండుకొంపలో నేమ్చుటుండుల"కని వేశ్య యాతనిని మందలించెను. తెల్లవాఱేనపిదపఁ బోవచ్చునని రామరావేదో వంకపెట్టుకొని వీథిలోనికిఁ బోయి భార్య యచ్చట లేకుండుట చూచి రవంత సంతసించి తిరుగ లోనికిఁబోయి పేకమాని పండుకొనెను. హృదయమున నేదియోకాని పీకిన ట్లుండెను. ఆ బాధను బ్రయత్నమున నావలఁ ద్రోచివైచి కొని తల్లి మరణింపఁ దనకు లభింపఁబోవు సొమ్మెంతయుండునో యని యోజించుకొనుచుఁ బండుకొనఁగఁ గొంతసేపటి కాతనికిఁ గలఁత నిదుర పట్టెనుగాఁబోలు.......................

యత్తగారితలవైపున నేడ్చుచుఁగూరు
అత్త కొంచలి వేఁడిమి తగ్గినది. ఎగ
చున్నవి. నుదుటిపైఁ జిల్లగింజలం
వులు నిలిచియున్నవి. ఇఁక నవసా
చున్నదని నిశ్చయపఱచుకొ
గడిగికొని మడిబట్టకట్టుకొని పడమ
బోయి దేవతార్చనవేదికపై నున్న
దకపాత్రమును దీసికొని యీవలికివచ్చి
చాఁప బరచి యత్తగారిని బ
గట్టిగఁబెట్టుకొనినారాయణస్మరణ
నెత్తి చాఁపపైఁ జేర్చి తలవైపునఁ
చుండి యామెతలను దొడపై నిడు
దకము నామెపైఁ గొంతచల్లి, య
గొంత నోటిలోఁ బోయుచుఁ జెవిలో
యణ నారాయణ యని స్మరించుచు
ఇంతలో గుబ్బుమనుధ్వని వినఁబడెను

సీతమ్మ అత్తగారికి తులసితీర్థము పోయుట

...షఁగ నది ప్రక్కగదిలోఁ బండుకొని ...న్న వెంకిగుజ్జుకాని మఱియొకటి ... మఱి పదినిమిషములలో నత్తగారు ...మును జాలించిరి........................

...సితిలో నొక్కమగవాఁ డెవ్వఁడైన ...షఁగలఁడా? ఆహా ఆఁడుదాని ప్రకృతి ...నీయముకదా! సంపదలలో సహజ ...యాఁడుది యాపదలలో నపరమే ...గా! సంసారములలోని కష్టములన్ని ...ంతలమూలముననే యింతవట్టైన సహ్యము...ఁ గన్పట్టుచున్నవి. మగవాని ప్రకృతివంటిదే మగువ కున్నయెడల నీప్రపంచ మొక్కపగటిలోఁ బ్రళయ మొందఁ గలదు. నిజముగా సంసారములోని కష్టము

నున్నయెడల నవి మగవానివి. ఆ మాత్రమున కేమగవాఁ డడలియడలి యానులోఁ గందెవలె నల్లలాడి పోవును. అబ్ధి మధ్యమునఁ బగడపుగుట్ట వలె నాపదల నడుమ నాఁడుది నిశ్చలముగ నిలువఁ బడును గాని కొంకునా? మనుజజన్మ మేదనఁగ మొదట నాఁడుదానిదని చెప్పినపిమ్మట మగవానిమాట మూచుకొనవలసినదే........................

3

ఔర్ధ్వదైహిక క్రియ లాచరించి ఆదివారమున రెండుజాములకు రామరా వింటికి వచ్చి ప్రక్కశూలలతో మహాకష్టమున సీతమ్మ వండినయన్నమును దిని పిల్లవానిని గొంతసే పాడించి సాయంకాలమగువఱ కింటిలోనే యుండెను. దీపములు పెట్టినపిమ్మట భార్యాభర్త లిట్లు మాటలాడుకొనుచుండిరి.

రామ: చూడు సీతా! ఒక్కసారి వీథిలోనికిఁ బోవుదునా?

రామ: పోయినను మొగముచూపి చక్క-
వత్తును.

సీత: ఆశౌచముతో నక్కడకుఁ బోవుట తప్పు కాదా?

రామ: నేనెవ్వరినైన ముట్టుకొందునా? నాలుగేండ్లనుండి యలవాటుపడిన స్థలము కావున నిక్కడకేఁ దోఁపకుండనున్నది.

సీత: అటులైన మీయిష్టము. ప్రక్క-శూల హెచ్చుగా బాధించుచున్నది. రాత్రి తప్పక వచ్చెదరు కాదా?

రామ: పట్టఁజాలనికోపముచే నట్లుచేసితిని. నాచేతులు కాలిపోను. నేను దుర్మార్గుఁడను. నన్ను క్షమింపుము. రాత్రి తప్పక వత్తును.

రామరావు వేశ్యయింటికిఁ బోయెను. రాత్రి సీతమ్మకు శూల క్రమముగా హెచ్చిపోయినది. పండ్రెండుగంటలవఱకుఁ జూచి సీతమ్మ వెంకిని వేశ్యయింటికిఁ బంపెను. అది గుమ్మముకడ్డ నెంతయఱచినను వారెవ్వరు పలుకకుంటచే వెంకి తిరుగవచ్చెను. కుంపటిలో నిప్పులు వైచి యాకుంపటి మంచమునొద్దఁ బెట్టి వెంకి యామె ప్రక్క కాచుచుండెను. బాధ యేమియు శాంతింపలేదు. బిడ్డను ప్రక్కను బెట్టుకొని సీత లోలోపల బాధచే నేడ్చుచుండెను......................................

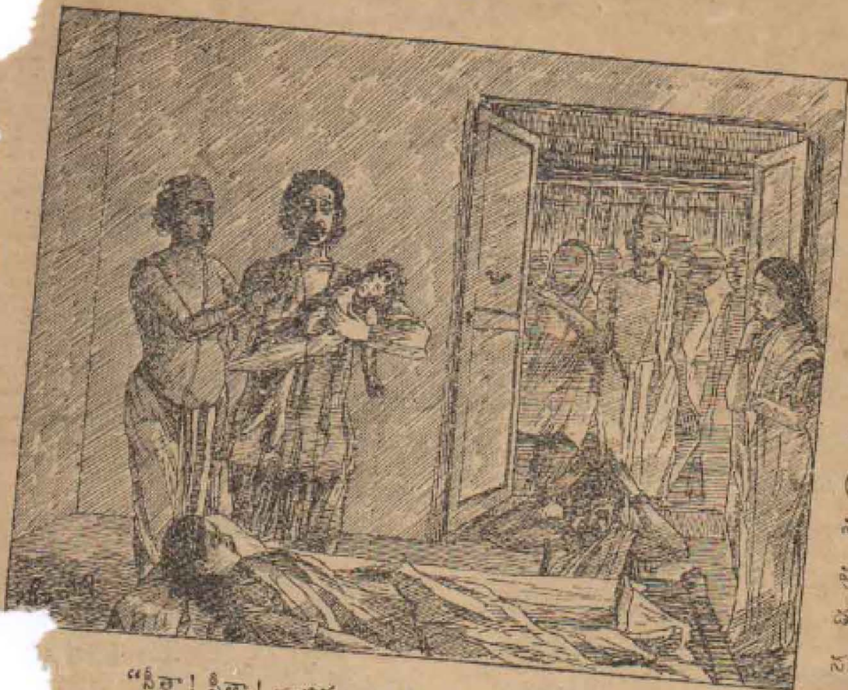
వేశ్యయింటనే రామరావు శయనించెను. కడచినరాత్రి నిద్రలేకపోవుటచేతను బగలా యానమొంది యుండుటచేతను రామరావు నకుఁ దెల్లవాఱువఱకు మెలఁకువ రాలేదు. తెల్లవాఱినపిమ్మట నాతఁడు సరసి [illegible]ని [illegible]

సర: నీ విప్పు డింటికిఁబోవునెడల మా[illegible] యమ్మ కాసుపత్రినుండి మం దెవరు తెచ్చి పెట్టెద రనుకొంటివి?

రామ: మఱి యెవ్వరినైనఁ బంపరాదా?

సర: నీవు జీతమిచ్చి పోషించుచున్న బంట్లు మాయింట నెందఱున్నారో యెఱుఁగవా? అయినను నీ విప్పు డింటికిఁబోయి చేయవలసిన దేమున్నది? అయిన దేదో యయినది కాదా? ఇఁకఁ గావలసినది మఱేమున్నది? మం దిక్కడకుఁ దెచ్చి తొమ్మిదిగంటల కింటికిఁ బోవచ్చును.

రామరావు సరేయని వేశ్యమాతచీటి తీసికొని యాసుపత్రికిఁ బోయెను. అక్కడ [illegible]
జూడఁగనే యతని ప్రాణము లెగిరి [illegible]
"ఇక్కడకు వచ్చితివేల" యని తొ[illegible]
దానినడిగెను. మీబిడ్డ కుంపటిలోఁ [illegible]
పోయినాఁడని యామె చెప్పెను. ని[illegible]
చుకొనిపడి కొంతసేపటికి స్మృతినొంద[illegible]
నాబిడ్డ యేఁడీ?" యని బిగ్గఱగ న[illegible]
"గదిలో సర్జనుగా రాతనికి మం[illegible]
చున్నా"రని వెంకి చెప్పెను. గదిలోని[illegible]
యాతఁడు గోలుగోలున నేడ్వసాగ[illegible]
బిడ్డను బ్రదికింపుఁ డని వైద్యునిక[illegible]
బడెను. బిడ్డ స్మృతిలేక పడియుండెన[illegible]
ప్రక్కయంతయుఁ గాలియుండె[illegible]
వేడ్చి వెంకిమొద్దకువచ్చి "నాభార్య యెట్లున్న" దని దాని నడిగెను. "ఆమెకు శూల హెచ్చిపోయినది. నేను వచ్చునరికే చాల జబ్బుగా నున్న"దని వెంకి చెప్పఁగ "నికనిక్కడనెందులకు?"

"సీతా! సీతా! మనబిడ్డను జూడవా? మనబిడ్డను జూడవా?"

"నాబిడ్డఁడే
నా జాన
రాముఁడే!
యని యఱచి
"యిక్కడ
కుఁ దేలేక
పోయితివా"
యని యామె
తో ననెను.
(మెడలో నా
నున్నది శా
పున) వైద్యు
డు నాకీయ
నన్నాఁ డని
యది బదులు
చెప్పెను.

నేనింటికిఁ దీసికొనిపోదునా?" యని
ను. ఇప్పు డిక్కడనుండి కదల్చు
యాతఁడుకఠినముగఁ జెప్పెను.
ద వెంకినుంచి గుండెలు గొట్టు
తిఁ డింటికిఁ బరుగెత్తుకొని వచ్చి
తా" యని యఱచెను. ఆమె
ఆమెకుఁ గూడ స్మృతి తప్పెను.
పాదములతోఁ దనతలపైఁ గొట్టు
సీతా యని యేడ్చెను.
కొందఱు జనులు వచ్చి విచా
ప్రించిరి. ఇంతలో వెంకి యేడ్చుచు
నింటికివచ్చి బిడ్డచనిపోయినాఁడని చెప్పెను. పడి
పోయిన రామరావు చివాలున లేచి తూలిపడి

"వెంకీ! నీ విచ్చట నుండుము. వాఁడుచచ్చిపో
లేదు. నాబిడ్డను నేను దెచ్చుకొందును." అని
చెప్పి యొక్కపరుగులో నాసుపత్రికిఁ బోయి
పిల్లవానిశవమును జేతులలోఁ బెట్టుకొని యిం
టికిఁ దెచ్చి మంచమునొద్ద నిలువఁబడి "సీతా!
సీతా! మనబిడ్డను జూడవా? మనబిడ్డను
జూడవా" యని యెల్లగెరిపోవ నఱచెను. "వెఱ్ఱి
వాఁడా! ఇఁక నెక్కడిసీత? అన్నియు నైనవి.
శాంతింపు" మని యెవ్వఁడో యచ్చటివారిలో
ననెను. "అంతే! అంతే! నాకు సీత లేదా? నాకా
నకిరాముఁడే నాకు లేఁడా? ఇఁక నే నెందు
లకు" అని గొంతెత్తిపాటలు పర్వతమును డీకొ
నునట్లు గోడపైఁ దలగొట్టుకొని నేలఁగూలెను.

ఘోరపతనము

వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి గారు, శతావధాని, (సాహితీసమితి)

ఏవ్వాఁడను నేను, నాజాతి। వృత్త మేమి?
విమలచారిత్ర మైన యే। వీరమాత
తల్లి యై నాకుఁ బక్కలిలోఁ దా। వొసంగె?
ధర్మపథ మేది? నాకుఁ గ। ర్తవ్య మేమి?
అనుచు నిన్నాళ్ళు యోచించు। కొనఁగ నైతి!
క్రమ్ముకొనుచున్న మోహాంధ। కారపటలి
లోన నే నొకపలుసునై। లీన మైతి.
చుట్టు ప్రక్కలఁ దలయెత్తి। చూచుకొలఁది
గాఢపరవశతయె నన్నుఁ। గలఁచివైచె.
ముందు దురదృష్టదేవతా। మూర్తి వేయి
జిహ్వికలతోడ నన్ను గ్ర। సించుచుండె.
పాడువాలిన నాదుహృ। ద్భవనమందె
శోక దృక్పథావర్తలో। కంబునందు
విపులతిమిరంబె మూర్తిభ। వించిపోయె.
దారి దొరకక వెదకంగఁ। దలఁపు లేక
శాంతిసుఖములు లేక స్వే। చ్ఛయును లేక
తోడు లేక కనుల్ విప్పి। చూడ లేక
వెనుక ముం దేమి లేక ని। ర్వెలుఁగు సోఁక
అంతు లేనట్టి ఘోరదా। స్యాంబునిధిని
మునిఁగితిని గానఁబడకుండ। మునిఁగిపోతి.
చెదరునడుసును బ్రవహించు। జీవనంబు
దక్క నే నూఁతగొని నిల్వ। దిక్కు లేదు.
సమదవిద్వేషవిచలితో। చ్ఛలిత మైన
కలుషకీలాలతుంగభం। గ ప్రచండ
శిఖరమున వాతహతిని నా। శిరము చిన్ని
నుసుఁగుబుగ్గయుఁ గాకుండ। నుఱుకుచుండె.
హృదయవీథిని నిస్పృహా। ప్రేరిత భ
భావనాలీల కలదో లే। దో వచిం
చాల! నా పలుగడలఁ గ। ల్లోల
జలతరంగతిరస్కార
వేలు కనుపట్ట దయ్యె
సుడులు నన్ను గ్రసింపఁగఁ

అజ్ఞాతబంధము

నోరి నరసింహశాస్త్రి గారు (సాహితీసమితి)

చండశాసన శృంఖలా। కాండములను
కాలు సేతులె బంధించ। గలడు నృపుడు
చాటువాక్యపరంపర। జయము గాంచి

పారవశ్యంబు గల్పించి। ప్రణయలీల
ఘనసుఖాంభోధి దేలించ। గలడు ప్రియుడు
నను జయించి రక్షించి య। జ్ఞాతరీతి
నా సమస్తము బంధించి। నాడ వెవరు?

కాశీనాథుని శివమూర్తి గారు

శ్లో. సరిగమపధనిస తాంతాం। వీణాసంక్రాంతకాంత హస్తాం తాం।
తాం శాంతాం మృదులస్వాంతాం। కుచభరతాంతాం నమామి శివకాంతాం.

...త సంచికయందు స్వరశ్రుతులవిషయము ...క్లుప్తమైనందున నిందు విరళముగ ...నది. సప్తస్వరములు వానిసాంకేతిక ...దాహరింపఁబడినవి. అందు స=పరమ ...యందును, రి, గ, మ, ప, ధ, లు ...గ సద్యోజాతాదిపంచముఖములందు ... = మహేశ్వరునియందును ఉద్భవించి ...లదు. "నాసాకంఠ ఉరస్తాలుజిహ్వాదం ...సంస్పృశేత్ షట్జం సంజాయతే య... తస్మాత్ షట్జమితీరితం షట్+జ. ...పైనారింటిచే జనితమగుటచే షడ్జ...గును. శేషించిన షట్ స్వరలోప మగు గానము గలదుగాని షడ్జము అనగ శ్రుతిలేని గానముఁ గానము. గాన శేషించిన షట్స్వరములకును మూలమగుటచేగూడ నీషట్జనామము సార్థక... [illegible]

మధ్యనుంటచే మధ్యమమును, ఐదవదగుటచే పంచమమును యగుచున్నట్లును గలదు. సర్వదేవతామయమనియునిరూపింపఁబడినది. దీనికిఁ దార్కాణముగ శ్రీ త్యాగరాజస్వామి వారిట్లు నుడివియున్నారు.

జగన్మోహిని-రూపకము.

ప. శోభిల్లు సప్తస్వర - సుందరుల భజింపవే మనసా.

అ. నాభిహృత్కంఠరసన-నాసాదులయందు॥ శో॥

చ. ధర ఋక్సామాదులలో - వరగాయత్రీ హృదయమున -
సురభూసురమానసమున - శుభ త్యాగరాజు నివెడ॥ శో॥

ఈ సప్తస్వరములకును సంబంధించిన శ్రుతు లిరువదిరెం డనియు జెప్పఁబడినది.

[illegible]

"శ్రూయన్త ఇతి శ్రుతయః."

(చతుర్దండీప్రకాశిక)

"శ్రవణేంద్రియ గ్రాహ్యత్వా ద్ధ్వని రేవ శ్రుతి ర్భవేత్" (విశ్వావసుః)

"శ్రవణార్థస్య ధాతో క్తి ప్రత్యయేచ సుసం స్థితే। శ్రుతిశబ్దః ప్రసాధ్యోయం శబ్దజ్ఞైః కర్మసాధనైః॥ (రుతిరి:

"ద్వికత్రిక శ్చతుష్కా స్తు జ్ఞేయా వంశగతాః స్వరాః। కంపమానార్థముక్తా శ్చవ్యక్తముక్తాఙ్గుళిస్వరాః॥"

(వేణావాదము)

"ద్వావింశతిం కేచి దుదాహరన్తి। శ్రుతీః శ్రుతిజ్ఞాన విచారదక్షాః। షట్షష్టి భిన్నాః ఖలు కేచిదాసాం। ఆనన్త్య మేవ ప్రతిపాదయన్తి॥"

"ఆనన్త్యం హి శ్రుతీనాంచ సూచయన్తి విపశ్చితః। యథా ధ్వనివిశేషాణాం మమానం గగనోదరే॥"

"ఉత్తానపవనోద్వేల్ల జలరాశిసముద్భవాః ఇయత్తాః ప్రతిపద్యన్తే న తరంగపరంపరాః॥ (కోహలః)

'మతంగాది దర్శితేషు నవసు పక్షేషు"

"తాసాం ద్వావింశత్ శ్రుతీనాం మధ్యే చతుర్థీ ప్రభృతిషు శాస్త్రానుసారేణ పూర్వోత్తరావధి ప్రదర్శనపూర్వకం షడ్జాదిసప్తస్వరస్థాపనం"

"చతుశ్శ్రుతి రితి" స్వాభివ్యక్తీకరణత్వేన చతస్రః శ్రుతయో యస్యేతి స తథోక్తః ఏవం త్రిశ్రుతి రిత్యాసా ద్రష్ట

"అధరాధరతీవ్రాస్తాః। తజ్జోనాద శ్రుతిర్మతః॥

(సంగీతరత్నాకర

దీనినిబట్టిచూచిన మన చెవులకో వినిగమనింపదగినది శ్రుతి యనంబడునని తెలుచున్నది. సప్తస్వరములకును సంబంధించిన శ్రుతుల విషయమై మగు మతభేదములు పెక్కులు గలవు. ఇది మహారాష్ట్ర, సౌరాష్ట్ర, దక్షిణ, ద్రావిడమతములనే గాక పాశ్చాత్యు లగు ఇటలీ, జర్మని, ఫ్రాన్సు, ఇంగ్లాండు, ఈజిప్టు, ఇత్యాది దేశముల గూడ నీభేదములు గలవు. అందునందఱకును స్వరములు మాత్రము సరిగ నేడే యగుట చిత్రము. గాని శ్రుతివిషయమున మాత్రము భేదము గలదు. దీనిని తృతీయచక్రమున జూచినఁ దెల్ల మ కొందఱు మతమున నిరువదిరెండనియు కొంద ఱిరువదినాల్గనియు, కొం రొక్కటి యనియు భిన్నాభిప్రాయ

"చతుశ్చతు శ్చతుశ్చైవ షడ్జ మ పంచమాః। ద్వే ద్వే నిషాద త్రి త్రీః ఋషభ ధైవతౌ"(సంగీత

ద్వావింశత్ శ్రుతులలో షడ్జమధ్య మములు నాల్గుచొప్పునను, నిషాద ములు రెండు చొప్పునను, ఋష ములు మూడుచొప్పునను బంచికొనిన చతుర్దండి ప్రకాశిక గ్రంథకర్త లగు మఖి యనువారు (1) షడ్జమ శు. ఋషభము లకు మధ్యను (2) శు. మధ్యమ ప్రతిమధ్యము ములకు నడుమను (3) పంచమ శు. ధైవతము లకు మధ్యమునను, రెండేసి శ్రుతులును (1)

శు. ఋషభ, శు. గాంధారములకును (2) మ. ఋషభ అంతర్గాంధారములకును (3) శు. ధైవత శు. నిషాదములకును (4) ష. ధైవత, కా. నిషాదములకును నడుమను నొక్కొక్క శ్రుతియును, మొత్తమునఁ బదిశ్రుతుల నిప్పటిగాన వ్యవహారమున నున్న ద్వాదశశ్రుతుల మధ్య జేర్చిన ద్వావింశత్ శ్రుతు లగుచున్నవని చెప్పియున్నారు. దీనివివరము ప్రథమచక్రమున గమనించిన స్పష్టమగును. కాని ప్రస్తుతము వాడుకనున్న చతుశ్శ్రుతి ఋషభ, చతుశ్శ్రుతి ధైవతములనిన బాధకము గల్గును. ఏలనన చతుశ్శ్రుతి బదులు పంచశ్రుతి యగుచున్నది. కనుకనే వేంకటమఖి యనువారు, చతుశ్శ్రుతి [illegible]చి వాడక వారి గ్రంథమున పంచశ్రుతి [ఋ]షభ పంచశ్రుతి ధైవతమనియు నిరూపించి [ప్ర]యోగించియున్నారు. ఇట్లు మార్చుట [illegible]క కొందఱు ద్వాదశశ్రుతులను సమ[illegible]లుగ విభాగించి చతుర్వింశతి శ్రుతు[illegible]లగ నేర్పఱచి సులభోపాయము జేసి సమన్వ[illegible]యున్నారు. దీని వివరము ద్వితీయచక్ర[illegible] గానవగును. వీనిలో కొందఱు మత [ష]డ్జాదిగ గణనము జేయవలయుననియు [అ]ట్లగుచోఁ బ్రథమచక్రమున నిరూ[illegible] చ.శ్రుతి ఋ ఆఱవదియు, ద్వితీయ[illegible]న నైదవదియు, నగుచు చతుశ్శ్రుతి, షట్శ్రుతియనుటకు బాధకమేర్పడుచున్నది. ఇంతేకాక ప్రథమచక్రమున చతుశ్శ్రుతి, షట్శ్రుతి ధైవతములు క్రమముగ ౧౯. వదియు ౨౦వదియు, ద్వితీయమున ౧౯ వదియు ౨౧ వింశతి శ్రుతి ధైవతము లనవలసివచ్చును. ఇది మిగులహాస్యాస్పదము. గాన ససందర్భమాటచే షడ్జాదిగణనారంభము తగదు. చతుశ్శ్రుతి ఋషభధైవతము లనుదానిని ఋషభ ధైవతములకు సంబంధించిన శ్రుతులలో మాత్రము పరిగణనముచేసి ఇన్నవశ్రుతి యనుట సమంజసమని తేలుచున్నది. ఈ చతుర్వింశత్ శ్రుతులు మఱియొకవిధమునఁ గానవగును. పరాసువారు జర్మనీ ఇటలీ, ఇంగ్లీషు, వీరల షడ్జము (C) కొంచెము వ్యత్యాసముగ శ్రుతి గలిగిన దాటచే అచ్చటినుండి వచ్చు హార్మోనియములఁ గొన్నిటిఁ గమనించిన నొకదాని మొదటి శ్రుతి (C) మఱియొకదాని మొదటిదానితోఁ గలియక, స. శు. ఋ, లకు మధ్యనుండుటచే నేశ్రుతులును గలియక చతుర్వింశత్ శ్రుతుల గనఁబఱచుచు గాత్రమున ననుకరింప వీలగుచున్నది. ఇవ్విధమున ద్వావింశత్ శ్రుతులే గాక చతుర్వింశత్ శ్రుతిసముదాయముగూడ నిరూపితమగుచున్నది. ఇట్లే వీణాదితంత్రీవాద్యజంత్రములందు ప్రతిమెట్టునకును మధ్య నగమున మఱియొకదాని నమర్చిన నిరువదినాల్గగును. (ద్వితీయచక్రమునఁ గాననగును) దీన గమనించిన, చ.ఋషభము ఋషభ శ్రుతులలో నాల్గవదియు, చతుశ్శ్రుతి ధైవతము ధైవతశ్రుతులలో నట్లే నాల్గవదియు నగుచు సమన్వయమగుచున్నది. కానిచో పూర్వులచే నేర్పఱుపఁబడిన చతుశ్శ్రుతినామమునకు భిన్నము గల్గును. కాని, ద్వావింశత్ శ్రుతులును పూర్వులే నిర్మించియున్నారు. ఇదియు సమన్వ[illegible]యున్నది. అటుగాక చతు

ద్వ్యాశతి యనినను ప్రమాదమే. కాన "నెగదీసిన బ్రహ్మహత్యయు దిగదీసిన గోహత్యయు" యనినయట్లుండె ముడిపడుట దుర్లభముగ నున్నది. దీననే యనేకపూర్వపక్షసిద్ధాంతములు, చర్చలు జరిగియు ముగియుట లేదు. తృతీయచక్రమున నుదాహరించినటుల పాశ్చాత్యులు నిరువదియొకటియే యనిరి. ఇది యునుగాక స్కాందపురాణములో తృతీయాధ్యాయమున సంగ్రహచూడామణియందు పరమశివుఁడు పార్వతీదేవికుపదేశించిన శ్లోకరో వ్రాసినవచనకావ్యమున నిట్లు నిరూపింపఁబడినది. దీన ద్వావింశతి స్రుతులనేగాక చతుస్స్రుతి ఋషభధైవతేత్యాదిసర్వమును సమన్వయించియున్నారు. దీనివివరము చతుర్థచక్రమున గమనించిన విశదము కాఁగలదు. ప్రతిమధ్యమపంచమములకును కాకలీనిషాదషడ్జములకును మధ్యమాత్రము వదలి, యిప్పటిద్వాదశస్రుతులలో శేషించినపదిస్రుతులకును మధ్య నొక్కొకవిభాగముఁ జేసిన నిరువదియగును. షడ్జపంచమములఁ జేరి యిరువదిరెండగును. ఇందు చతుస్స్రుతిఋషభధైవతములు, ఋషభధైవతస్రుతులలోఁ గ్రమముగ నాల్గవస్రుతియందేర్పడినసమన్వయమగుచున్నది. ప్రాచీనపద్ధతిప్రకారము శార్ఙ్గదేవులమతము ననుసరించినస్రుతుల గమనించిన, పదునాలుగు స్థానములలో పందొమ్మిది శుద్ధవికృతిస్వరములు గలవు. అప్పటికాలమున మధ్యమము యొక్క రెండవస్రుతిని బొందిన అంతర్గాంధారమును, షడ్జముయొక్క రెండవస్రుతిని బొందిన కాకలీనిషాదమును అల్పప్రయోగములు గలవని సంగీతరత్నాకరము నుదాహరించి యున్నారు. ఇటులే రామామాత్యులును నుడివియున్నారు. శార్ఙ్గదేవులను వెనుకటివారును వేంకటమఖి యనువారికి ముందటివారు నైన రామామాత్యులవారి కాలమునకును మునుపే మధ్యమషడ్జముల రెండవస్రుతులను బొందిన అంతర్గాంధార కాకలీనిషాదములు బొత్తుగ వాడుకలోనుండి తొలఁగినవనియు పిమ్మట మూఁడవస్రుతిస్థానములను బొందినవనియు, ఈ రామామాత్యులవారు వీణయందు పండ్రెండుస్థానములనే నిరూపించి యుండుటవలనను చ్యుతమధ్యమగాంధారమని యంతర్గాంధారమునకును, చ్యుతషడ్జనిషాదమని కాకలీనిషాదమునకును, పేరుపెట్టియుండుటవలనను తెల్లమగును.

"చ్యుతమధ్యమగాంధార చ్యుతషడ్జని
కౌ, క్రమాదంతరకాకల్యోః స్థా
సిద్ధుం విదుః. (స్వ. మే.

కాని వేంకటమఖి యనువారికాలమున చ్యుతమధ్యమగాంధారము, చ్యుతష మనెడునామములు మాఱిపోయి అ ధార, కాకలీనిషాదము లను నామము వాడుకలో నుండియుండుటవలన వీని ము నిట్లు నిరూపించిరి. కాని చతుస్స్రు ధైవతములు సమన్వయించుటలో మిడివలలో నిరూపింపఁబడినటులు పంచస్రుతి ఋషభధైవతము లని స్వతంత్రించి యుపయోగించియున్నారు. దీనినే రామామాత్యులును శ్లో. లక్ష్యేతు కుత్రచిచ్ఛుద్ధగాంధారస్థాన మా

పంచశ్రుత్యృషభాహ్వాయః, శుద్ధే నిషాదే
నా మాన్య త్వాసత్ త్పంచశ్రుతిధైవతః॥
(స్వరమేళకళానిధి)

ఇట్లు పంచశ్రుతిఋషభధైవతములని నామ మిచ్చుటకు సహేతుకముగ వ్రాసియున్నారు. గాని పూర్వ మేర్పఱచిన చతుశ్శ్రుతినామమును మాత్రము స్వతంత్రించి మార్చివైచిరి. వీని నన్నిటిని చతుర్థచక్రమున నిరూపించిన వివరమున సమన్వయముఁ జేసియున్నారు గాని స్కాందపురాణమున నీసంగమహాచూడామణిలోగల యీశ్రుతినిరూపణము గానరానికారణమునను, ఈమార్గము సంగీతరత్నాకరము మొదలగు మిగుల ప్రాచీనములగు గ్రంథముల [లో]న నుదాహరింపమియు, భరతమతంగాదు[లు] గూడ నిరువదిరెండు శ్రుతులలో నేయే [య]ందు ఏయేస్వరము లుద్భవిల్లినట్లు [...]ంచిరో దానికి వ్యత్యాసముగ నుండి[...]నను, స్వరములకు వివాదిదోషము లేర్ప[డు]టవలనను ఈమతమును మిగుల నేర్పరితన[...]బఱచి సమన్వయము జేసియుండినను, [త]గినది కాదని తోఁచుచున్నది.

[తం]త్రీవాద్య మగు వీణయందు షడ్జము [...] శుద్ధరిషభమునకును మధ్య నేకస్వ[రము] జేర్చినయట్లె ద్వాదశస్వరమధ్యమం[దు ఒ]క్కొకస్వరము గల్పించిన నిరువది నాల్గు శ్రుతు లగునట్లు, ఒక్కొకస్వరమును మూఁడుగ విభాగించిన ముప్పదియాఱుగను, నాల్గుగ భాగించిన నలుబదియెనిమిదియు నిట్లె ఎన్నివిభాగములు చేసిన నన్నిద్వాదశశ్రుతులుగఁ బరిణామ మందుచున్న దనుట గాన

ఒక్క స, కును, శు. రి, కిని మధ్యనే యనంతములగు శ్రుతులుండఁగ ద్వాదశశ్రుతులకు ద్వాదశానంతము లనవలసివచ్చును. కాని వీనిని గుర్తించుటకు మనచెవి కెంతవఱకు సాధ్యమో పిమ్మట గాత్రమున నెంతవఱకు సాధ్యమో ముఖ్యముగ గమనీయాంశమగుచున్నది. తంత్రీమూలమున నెన్నిటినైన జూపింపవచ్చును గాని గాత్రమున పల్కించుట దుష్కరము. దానిని చెవి గుర్తించుటయు దుస్సాధ్యము. ఇరువదినాల్గు చూపుట సుకరము. ముప్పదియాఱు చూపుటయు సాధ్యమగును. నలుబదియెనిమిది చూపుట దుస్సాధ్యము జంత్రమున జూపనగును, గాత్రము చేర్పనగునేగాని గమనించు టరిది. ఈశ్రుతివిమర్శనమున వీనినాదతరంగములసంఖ్యగూడ గమనింపవలసియున్నది. ఇదియుఁగాక ప్రపంచమందుఁగల పాశ్చాత్యగానముఁ బరికించినను సప్తస్వరములే గాక నిరువదియొకటి గల్పించికొనియుండుట గనుచున్నాము. (తృతీయచక్రము) కాని వీనినివరుసగ గానమున బ్రయోగించిన శ్రుతికటువుగనుండుటచేతగ్గించి ద్వాదశశ్రుతులలోనికి వీరును మనవలెనే దిగినవారే. మనవలె వారే దిగిరో వారివలె మనమే దిగితిమో తేలవలసియున్నది. ఇది మున్ముందు వివరింపఁబడును. ఇపుడు క్లుప్తీకరింపఁబడిన ద్వాదశశ్రుతులలోను గూడ వివాది స్వరము లున్నటు లిదివఱలో నిరూపింపఁబడినది. ఇఁక ద్వావింశతి, చతుర్వింశతి శ్రుతులలోని మాట చెప్ప నవసరము లేదు. ప్రస్తుత

రెండు సంపూర్ణ రాగములలో ఈదోషయుక్తములు నలువదిమేళములు కలవు. మిగిలినవి ముప్పదిరెండే. ఈసంఖ్య నారదీయవాక్యమున గల్గు "అష్టావేవ పుంరాగాః తేషాం దోషా ఇతి జ్ఞేయాః చతురుత్తరవింశతి" (శివతత్త్వరత్నాకరం) అను వాక్యమును స్మరణమునకుఁ దెచ్చుచున్నది. (వివరము ముమ్ముందు నిరూపింపఁబడును) కాని యీరాగములు సంపూర్ణరాగములుగఁ జూపియుండలేదు. నిరువదియొకటి, ఇరువదిరెండు, ఇరువదినాల్గు శ్రుతులలో నెన్నిరాగములు వివాదిదోషయుక్తములో చెప్పనగును గాని గ్రంథవిస్తరభీతినిటవిరమింతము. యీశ్రుతులు సమవ్యవధి గలవగునా కాదా యనువిషయము మహావిపులము. అది కొంతవఱకు నిరూపింపఁబడును. తృతీయచక్రమున రెండు, మూడు, కలములలోఁజూచిన నాయాస్వరములపరస్పర నాదతరంగసంబంధప్రమాణము గననగును. ఇయ్యవి సమవ్యవధి గలవి కావని తెలుచున్నది. అయినను మనము ప్రస్తుతపు హార్మోనియంశ్రుతుల గమనించిన, నవియట్లే గానిపించుచున్నవి. అనఁగ షడ్జమ శుద్ధరిషభములకు నెంతతారతమ్యమో శుద్ధరిషభమునకు చతుశ్శ్రుతికి నంతే యనునట్లు గమనింపనగును. మొదటి తెల్ల మెట్టు శ్రుతి (స) గ నుంచిన, దానిపై నల్లది శు. రి. యగును. పిమ్మటనుండు తెల్లది చ. రి. యు నిట్లు వరుసగ 12 శ్రుతులు నగును. మొదటితెల్లదాని స్థానమున మొదటినల్లదానిని శ్రుతి (స) గ నుంచిన రెండవతెల్లది శు. రి. గను, రెండవ నల్లది చ-రి. గను క్రమముగ 12 శ్రుతులగుచు సమవ్యవధి గలవగునట్లు సామాన్యముగ తెలియనగును. కాని తృతీయచక్రమునఁజూచిన నవి యట్లు గానియట్టు స్పష్టమగును. అయినను మిగులస్వల్పమగుభేదముగలవగుటచే చెవికి గ్రహించుట సామాన్యముగ నలవిగాదు. పరిశుభ్రముగఁ గాననగుజలబిందువు మైక్రాస్కోపను యంత్రసాయమునఁజూచిన నెన్నియో జంతువులఁ గాననగునట్లే సామాన్యశ్రోత్రేంద్రియము గమనింప వీలులేని బహుస్వల్పభేదములనైతము పాశ్చాత్యులచేఁ గనుపెట్టబడిన సావర్ట్సు టూత్ డ్ వీల్ అనుజంత్ర సాయమున నింక ననేకములగు నితరయంత్రముల సాయమునను గననగును ప్రతిస్వరమునకును ఆకారములుగూడ గననగును. వీనినిగుఱించి ము[...] సంచికయందు విపులముగ వ్రాయఁబ[...]

ప్రథమచక్రము

అనాదిగ నిరూపింపబడిన ద్వా[...] శ్రుతులును వానికిఁ బ్రస్తుతవ్యావహారికము[...] నున్న ద్వాదశ శ్రుతులకును సప్తస[...] కును సంబంధముల దెలుపబడినది.

ద్వితీయ చక్రము.

దీన నిటీవల చతుర్వింశత్ శ్ర[...] ద్వాదశ శ్రుతులనడుమ సమచ్చుటచే చ[...] ఋషభధైవతముల సాధించి సమన్వ[...] సప్తస్వరస్థానముల వివరముకు దెలుపబడినది.

తృతీయ చక్రము

దీన సప్తస్వరములు వీటికిని ద్వాదశ శ్రుతుల యొక్కయు ద్వావింశత్ శ్రుతుల యొక్కయు నేకవింశత్ శ్రుతులయొక్కయు

సంబంధము జూపును. మన హైందవ గానముననే గాక వీటికి తుల్యమగు పాశ్చాత్యమున హూ[illegible], పరాసు, జర్మనీ, ఇటాలియన్, ఈజిప్తు దేశముల గానమున గల యామా శ్రుతుల నామములును వీనికింగల పరస్పర నాదతరంగ బలములును పరిమాణమును దెలుపుటయే గాక సప్తస్వరములకును గ్రహములకును గల సంబంధముయొక్క వివరము గనబడుచును.

చతుర్థ చక్రము

స్కాందపురాణమందు తృతీయాధ్యాయమున సంగ్రహచూడామణియందు వచన కావ్యరూపమున పార్వతికి నీశ్వరు డుపదేశించి నటుల షడ్జపంచమముల వర్జించి శేషించిన పది శ్రుతులకును నడుమ నొక్కొక్క శ్రుతి సమర్చిన నిరువదియగుటయు వాని జేర్చిన ద్వావింశత్ శ్రుతులగుటయు దీననే చతుశ్శ్రుతి ఋషభదైవతములు సమన్వయింప బడుటయు నిత్యాదివివరము దెలుపబడినది.

కోకిల - కల్యాణము

తురగా వేంకటరామయ్య గారు.

[illegible]రా యన కోయటంచుఁ గడుఁ
[illegible]గొంకులతోఁ దలపట్లు పట్టి క్రొం
[illegible]నిరాగసంపద న
[illegible]దేటికి వ్యర్థము సేతువమ్మ! మా
[illegible]ల! పాడుమా! మధుర
[illegible]మలగానము, భారతీకరా
[illegible]తనల్లకీ శ్రుతర
వామృతవీచుల మేళవింపుచున్.
గీ. రాగసంపద నలరిన రమ్యమేమి?
తీయఁదనమేమి రసన చోటీయకున్న?
భారతీగాన బాంధవ్యభాగ్య మంది
ప్రాక్కళాపూర్ణకే ల్పట్టరాదె బాల!
ఉ. బాలరసాలమా! చిగురు
పాన్పు సమర్పుము; జాతివల్లి! పు
ష్పాలసరమ్ము లిమ్ము; మధు
పా! శ్రుతిగీతము లాలపింపు; ప్రా
గ్బాలకళా ప్రపూర్ణ నెల
బ్రాయపుఁగోయిల తెన్గుతోఁటఁ బెం
డ్లాడును భారతీశుభక
రాంచితమంగళసూత్ర ధారణన్.

ప్రథమ చక్రము		ద్వితీయ చక్రము	చతుర్థ చక్రము	
1	తీవ్రా	1	1	తీవ్రా
2	కుముద్వతీ	2	2	కుముద్వతీ
3	మందా	3	3	మందా
4	ఛందోవతీ	4	4	ఛందోవతీ
5	దయావతీ	5	5	దయావతీ
6	రంజనీ	6	6	రంజనీ
7	రతికా	7	7	రతికా
8	రౌద్రీ	8	8	రౌద్రీ
9	క్రోధా	9	9	క్రోధా
10	వజ్రికా	10	10	వజ్రికా
11	ప్రసారిణీ	11	11	ప్రసారిణీ
12	ప్రీతి	12	12	ప్రీతి
13	మార్జనీ	13	13	మార్జనీ
14	క్షితీ	14	14	క్షితీ
15	రక్తా	15	15	రక్తా
16	సందీపినీ	16	16	సందీపినీ
17	ఆలాపినీ	17	17	ఆలాపినీ
18	మదంతీ	18	18	మదంతీ
19	రోహిణీ	19	19	రోహిణీ
20	రమ్యా	20	20	రమ్యా
21	ఉగ్రా	21	21	ఉగ్రా
22	క్షోభిణీ	22	22	క్షోభిణీ
		23		
		24		

స్వరములు	
షడ్జము	1
శుద్ధరిషభం	2
చతుశ్శ్రుతి రిషభం-లేక శుద్ధ గాంధారం ..	3
షట్ శ్రుతి రిషభం లేక సాధారణ గాంధారం	4
అంతర్గాంధారము ...	5
శుద్ధమధ్యమం ..	
ప్రతిమధ్యమం	
పంచమం ...	
శుద్ధధైవతం ...	
చతుశ్శ్రుతి ధైవ[illegible] శుద్ధనిషాదం	
షట్ శ్రుతి ధైవతం లేక కైశికీ నిషాదం ...	11
కాకలీ నిషాదం ...	12

క్రమము.

Relative Vibration No.	Ratio.	Italian.	French.	German.	English.	Intervals.	(Hindu) Eastern.	[illegible]	సప్త స్వరములు. (Hindu) Eastern.	Western.	Nomenclature used in Harmony.	[illegible]	[illegible]	[illegible]
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
·9200	25 : 23	Do. Bemolle.	Ut. Bemol.	Ces.	C. flat.	Diminished 1st	తీవ్రా	తీవ్ర		Do.	Tonic or Key. Note.		Do.	-[illegible]
1·0000	1 : 1	Do.	Ut.	C.	C.	1st or Unision	కుముద్వతీ	అతితీవ్ర	స		,,	1		
1·0417	24 : 25	Do. diesis.	Ut. diese.	Cis.	C. sharp.	Augmented 1st	మందా	మృదు		Re.	Super Note		Re.	-[illegible]
1·0800	25 : 27	Re. Bemolle.	Re. Bemol.	Des.	D. flat.	Minor 2nd	ఛందోవతి	మధ్య			,,	2		
1·1250	8 : 9	Re.	Re.	D.	D.	Major 2nd	దయావతి	కరుణా	రి		,,			
1·1719	64 : 75	Re. diesis.	Re. diese.	Dis.	D.sharp.	Augted. 2nd	రంజని	మధ్య		Mi.	Medient.		Mi.	-[illegible]
1·2000	5 : 6	Mi Bemolle.	Mi. Bemol.	Es.	E. flat.	Minor 3rd	రక్తికా	మృదు			,,	3		
1·2500	4 : 5	Mi.	Mi.	E.	E.	Major 3rd	రౌద్రీ	తీవ్ర	×		,,			
1·3022	96 : 125	Mi diesis.	Mi. diese.	Eis.	E.sharp.	Augd. 3rd	క్రోధా	అతితీవ్ర		Fa.	Sub dominent.	4	Fa.	-[illegible]
1·2800	25 : 32	Fa Bemolle.	Fa. Bemol.	Fes.	F. flat.	Dimd. 4th	వజ్రికా	తీవ్ర		Sol	Dominent.		Sol.	-[illegible]
1·3333	3 : 4	Fa.	Fa.	F.	F.	Perfect 4th	ప్రసారిణీ	అతితీవ్ర	మ		,,	5		
1·3888	18 : 25	Fa diesis.	Fa. diese.	Fis.	F. sharp.	Augd. 3th	ప్రీతి	మృదు		La.	Sub medient or Super dominent.		La.	-[illegible]
1·4400	25 : 36	Sol. Bemolle.	Sol. Bemol.	Ges.	G. flat.	Dimd. 5th	మార్జనీ క్షితి	మధ్య మృదు				6		
1·5000	2 : 3	Sol.	Sol.	G.	G.	Perfect 5th	రక్తా	మధ్య	ప		,,			
1·5625	16 : 25	Sol dieeis.	Sol. diese.	Gis.	G.sharp.	Augd. 5th	సందీపనీ	అతితీవ్ర			,,			
1·6000	5 : 8	La Bemolle.	La. Bemol.	As.	A. flat.	Minor 6th	ఆలాపినీ	కరుణా						
1·6666	3 : 5	La.	La.	A.	A.	Major 6th	మదంతీ	కరుణా		Si.	Leading note or sub tonic.		Si.	-[illegible]
1·7361	72 : 125	La diesis.	La. diese.	Ais.	A. sharp.	Augd. 6th	రోహిణీ	అతితీవ్ర	ద			7		
1·8000	5 : 9	Si Bemolle.	Si. Bemol.	Bes.	B. flat.	Minor 7th	రమ్యా	మధ్య			,,			
1·8750	8 : 15	Si.	Si.	B.	B.	Major 7th	ఉగ్రా	తీవ్ర	ని		,,			
1·9531	63 : 125	Si diesis.	Si. diese.	Bis.	B. sharp.	Augd. 7th	క్షోభిణీ	మధ్య		Do.	Octave.	8	Do.	
2·0000	1 : 2	...	...	...	...	Perfect 8th								

మనీషాపంచకము

టి. శివశంకరం పిళ్లగారు,

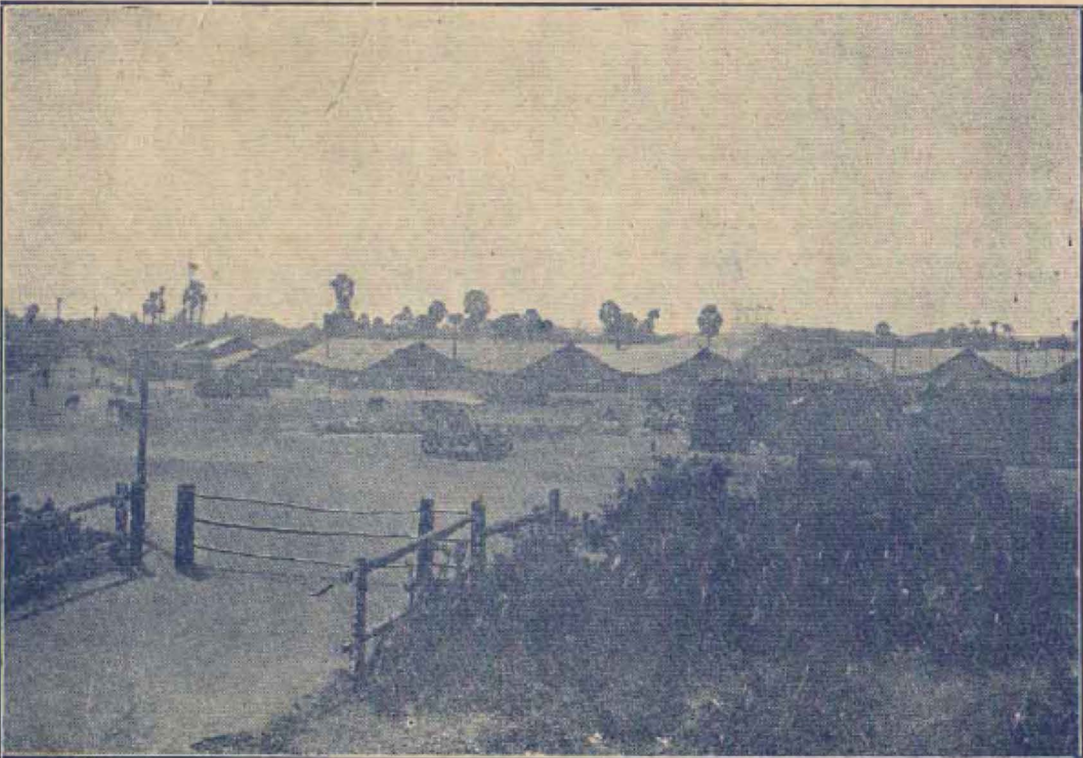

తలంపునం దిమిడియుండు శక్తి అపారమయినది. జగములసృష్టికి తలంపే కారణ మని వేదాంతులు చెప్పెదరు. పాశ్చాత్యశాస్త్రజ్ఞానులు సయితము ఇప్పటి పరిశోధనలచే ఈ తత్వమునే స్థిరపఱచుచున్నారు. మన లో నొక్కొక్కరి జీవితమందలి కార్యక్రమమును పరిశీలించినపుడు, వారువారు తలచిన కార్యము లన్నియు, తాము కోరినట్లు నెఱవేఱకపోయినను సాధించిన కార్యము లన్నిటికిని తలంపులే మూలమనుట విశదపడక పోదు.

మొన్న కాకినాడ కాంగ్రెసుకై యేర్పడిన గాంధీ నగర నిర్మాణమునకు మూలకారణ మేది? ఆంధ్రదేశాభిమానుల తలంపు. రోజునకు 20 వేల మందికి అన్నపానాదులతో ఆతిథ్య మొసంగిన సాహసకార్యమునకు ఆరంభకారణ మేది? కనులకు కానరాక చెవులకు వినని వారి మనసుల దాగియుండిన దయార్ద్రతలంపుల పుంజము. లోక

నగరపు 'తాజ్ మహల్' చలువరాళ్లచే కట్టబడుటకు మునుపు షాజహాన్ చక్రవర్తియొక్క మనో యందుండెనన్న ఎవరు కాదందురు? పొగడదగిన కెమాల్ పాషా టర్కీ త్రమును గడించి దాని సామ్రాజ్యపదమున డన్నట్టి కార్యసాధనకు మూలము త కాక మతి యేమి? భారతీయుల మనోవృత్తుల నుద్ధరించి వాని పరార్థోన్ముఖములుగ వెలయు జేయుటకై వ్రాసి మహాభాగవతము తలంపులచే నిర్మింపబడిన లోకోత్తర శిల్పము కాదా? ఇంతేల? ఒక్కొక్కరియింటను దాగియుండు తలంపుల శక్తిచే ఈశ్వరుడే తానని యుద్బోధించు 'సోఽహం' అను మంత్రరాజమునకు భారతదేశము పుట్టినిల్లై యుండ తలంపుల బలముచే మానవుడే కార్యమును సాధింపలేడు? సృష్టిక్రమమందు తలంపులవిన్యా

THE GAND[illegible] NAGAR, COCANADA

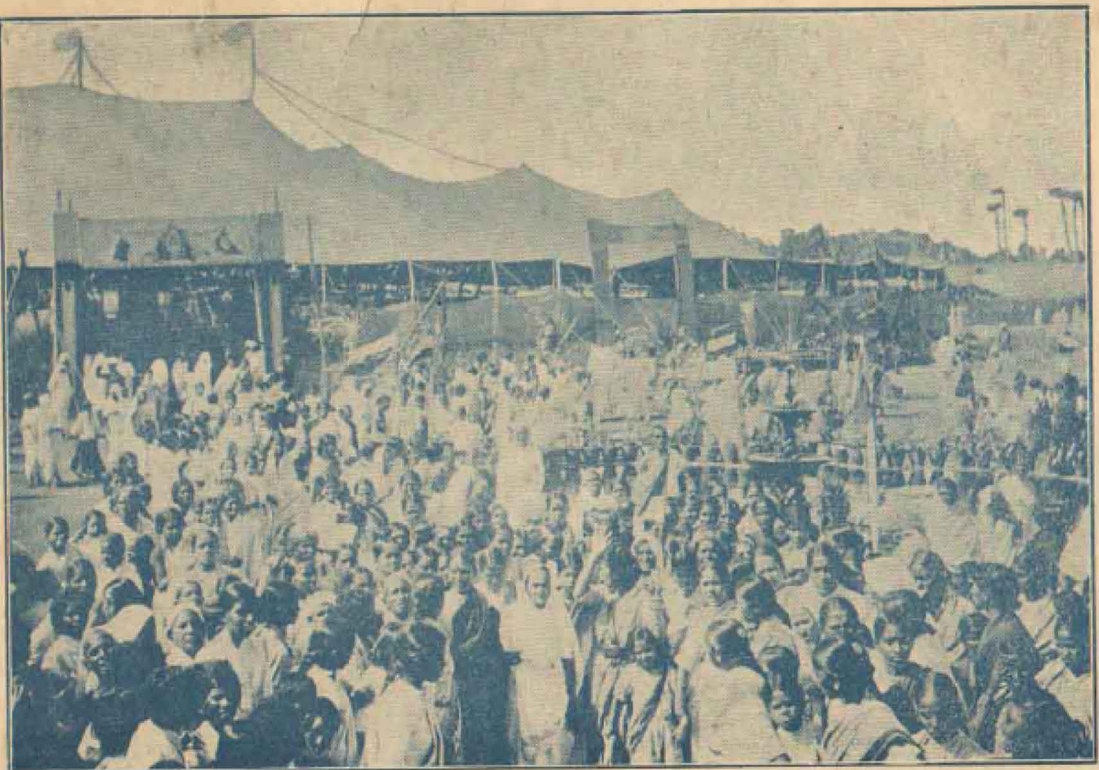
గాంధి నగరము - కాకినాడ

LADY VOLUNTEERS OF THE CONGRESS, COCANADA

వ జాతీయసభా యువతీసేవాబృందము - కాకినాడ

SRIMATI KASTURIBAI GANDHI ADDRESSING THE LADIES' CONFERENCE, COCANADA

కాకినాడ మహిళా మహాసభ, శ్రీమతి కస్తూరిబాయమ్మగారి యుపన్యాసము

THE KHILAFAT PANDAL, COCANADA

తుమహాసభా మంటపము - కాకినాడ

నట్లు తలంపు తలపవచ్చును. చీకటి యున్నను వెల్తురున్నను రెంటి యవస్థలయందైనను తలంపులు తప్పవు నేయుండును. తలంపులు ఒకచోటనుండి మఱియొకచోటికి కొని పోవుటయును భద్రపఱచుటయును కర్చుగాని కష్టముగాని కాబట్టదు. శరీరమునకు నూపిరిని బయటవిడిచి లోగొనుట రెంటిలో నెంతసులువు తలంచుట యట్లు. నిద్రయందు సయితము నెందరు తలంచుచు నేయుండును గాని మనసు విశ్రమించియుండుటచే తలంచిన తలంపులన్నియు జాగ్రదవస్థయందు జ్ఞాపకమునకు రావు.

కోరిన తలంపులు, కలసినన్ని తలంపులు, శ్రమలేక ఒకచోటినుండి మఱియొకచోటికి కొనిపోదగిన తలంపులు, దాచిపెట్టుటకై పెట్టెలుగాని బుట్టలుగాని కాబట్టని తలంపులు మానవులకబ్బియుండుటచే(?), అట్టి తలంపులు ఎట్టి కార్యసాధనకే గాని మూలమై యుండుటయు సృష్టిచిత్రమునకు ఆశ్చర్యదాయకమగునట్టియు ఆశ్చర్యకరమగునట్టియు సంగతి యని విచారపరులకు తోచక పోదు.

ఇట్టి సులభసాధనసంపత్తి దైవమనుగ్రహించి [యు]ండ అందలి తత్త్వమును మనము మఱచి వర్తించుట [దే]శాభ్యుదయమునకై జరుగుచుండు యత్నములకు [సక]లకార్యసాఫల్యమూలస్థమగుటకు మూలము. [ల]ోకోద్ధారకులగు ఆదర్శనులు మొట్టమొదటి [య]ందు కేవలశబ్దమాత్రమై కర్ణతాడితము లగుటయు, [క్ర]మముగ నవి భావములై పొడగట్టుటయు, అట్టి భావములు పునశ్చరణచే ప్రాణవంతములై నెడి తీవ్ర [జీ]వనోరథములుగా జనుల బ్రదుకులనే యావేశించుటయు(?), అట్టి యావేశము వారిలో నణగియుండు శక్తుల నుద్రేకించి వానిని కార్యోన్ముఖములు చేయుటయు, యత్నములకంటె రాణములు(?) కలిగి చాటుకొలది సంకల్పములు దీక్షగా ప్రతినోనుటయు, అట్టిదీక్ష పురికొనినపుడు ఎట్టిత్యాగమునకైనను మనసు వెనుకంతటయు(?), కార్యసాఫల్యమందు గాక, సాధనయందే సంతోషమును పుట్టించుటయు తలంపులసరణి యనుట యనుభవవేత్తలకు దృశ్యము. గాంధీమహాత్ముడే ఈ తత్త్వమునకు సజీవ దృష్టాంతమన్న ఎవరు కాదందురు!

మానవయత్నములకు అభ్యంతరము లనేకములు. దేశమహాత్కార్యమైనను అభ్యంతరము దాటక సాధింపబడ లేదనుట స్పష్టమగును. ఒక్కొక అభ్యంతరమును దాటు కొలది కార్యవిధానమందు పటుత్వము హెచ్చును. ఇట్టి యాభ్యంతరములనే వేదాంతులు సంసారమందురు. కనుక నే తరణము సంసారమునకు లక్షణము. ఈపరిజ్ఞానము మన సులందు నెలకొనువఱకు సంసారము మోక్షసాధనమే కాని బంధకారణమే యుండదు

స్వారాజ్యసంపాదన భరతఖండమునకే జాతీయ సంకల్పమై యున్నది. స్వారాజ్యమునకేమియో(?) మఱియొక సారి నిరూపింతము. ఈ మహత్కార్యసాధనకు అభ్యంతరము లెన్నియో యున్నవియు(?) అందు మనలో వ్యాపించియుండు అస్పృశ్యతాదురాచారము మొదటిది. దీనియు(?) నాయకులు వేనోళ్ల దిక్కుదిక్కులకు మ్రోగుచుండుట కర్ణతాడితమైయున్నది. తాకిన మాత్రమున సచేలస్నానము చేయదగినంతటిమైల మనల నావరించు నట! ఇట్టి జనసంఖ్య మన ప్రజలలో నూటికి ఇరువది వంతువ ఆఱుకోట్లకున్నారు. పలసారము(?) మున్నగువట్టి ఇట్టివారు వీథులయందు సహితము నడవకూడదు. వారి బిడ్డలు సర్కారు బళ్లయందు చదువుట కవకాశము లేదు. అందరితోపాటు గుళ్లయందు వారు పూజచేయుటకు రాగూడదు. ఇట్టివారిని కుక్కలు పిల్లులకంటె హీనముగ చూతుము. అయినంత నోకపాలు(?) జనము చండాలురను పేరుతో ఇట్టి కడగండ్లపాలై యుండ జాతిరైక్యమునకు వెల్తియింతకన్న ఏమికావలె? ఇట్టిపుడు మనలోనుండు కాని కన్యాదేశమందు తెల్లవారు మనజనులను హీనముగ చూతురన్న వారిని అధిక్షేపించుటకు మనకా యోగ్యత(?) నోరట్లాననుకే(?) ఏమొగముతో మన ప్రజలు స్వరాజ్యక్రమమును అపేక్షింప గలుగుదురు? ఈలోపమును గ్రహించియే మహాత్ముడు దీర్ఘాలోచనచేసి అస్పృశ్యతాదురాచారనివారణము పోరాడుటన్నమునకు(?) నిర్మాణకార్యక్రమమందు ముఖ్యస్థానము నొసగియున్నారు. ఈసంకల్పము ఒక్కొక కాంగ్రెసునందును బలపఱుపబడుచు నేయున్నది గాని ఒకకాంగ్రెసునకును మఱియొక కాంగ్రెసునకును నడుమ 12 నెలల కాలమందు ఈసంగతినిగూర్చి పట్టణములందును పల్లెటూళ్లయందును జరుగుచుండు కార్యభాగ మత్యల్పమగుట విషాదకరము. ఆభాసకారణము. పరికించి

మనము అనుదినము మిసికిలే నిందించుచుండు అధికారవర్గమైనను కొంతపనిచేయుచున్నది. కొంత మనదేశ యొక్కవ యనియే చెప్పవలెను. మునిసిపాలిటీలు లోకల్ బోర్డు సభలలో నిమ్నజాతిప్రతినిధులు ఎక్కువజాతివారితో సమానముగ కూర్చొననిచ్చుట మొదటిది. సర్కారు బళ్లలో ఆజాతివిద్యార్థులకు సమానప్రవేశ మొసగుట రెండవది. శాసనసభలందు ప్రాతినిధ్య మొసగుట మూడవది. నిర్మాణకార్యక్రమమందు ఈ భాగమును సాధించుటకై దేశమందు కాంగ్రెస్ కమిటీల యత్నము లెట్టివి యని నిర్ణయించుటకు సామగ్రియే లేదేమో! ఇక పండ్రెండు నెలలకు కర్ణాటకరాజ్యమందలి బెళగామున కాంగ్రెసుసభసమావేశము కానున్నది. ఈవిష్కంభమున జనులయత్నములు జాతీయనిమ్నతను పోద్రోలుటకై మొనరదగుమార్గముల సూచించుటయే ఈవ్యాసముయొక్క యుద్దేశము.

ఈసంగతియందు సంఘముయొక్క అంతరాత్మయగు (Social Conference) మార్పు కలుగవలసియున్నది. ఇట్టిమార్పుల కలిగించుటకు కళలకన్న వేరుసాధనము లేదు. నిమ్నతాభావము దేశారిష్టమని ప్రజల మనముల నావేశింపజేయుటకు వెతకిచూచిన యెడల పెద్దలు నెలకొల్పిన ఆదర్శము లెన్నియో యున్నవి.

మనీషాపంచకము ఇట్టి యాదర్శములకు మేల్బంతి-కాదు శ్రీకారమనియే చెప్పనొప్పను. ఇది చరిత్రాంశము. అద్వైతమత సిద్ధాంతస్థాపకులగు ఆదిశంకరులను సహితము ఒకానొకప్పుడు అస్పృశ్యతారుగ్మత బాధించెనట. శ్రీవారు గంగాస్నానమొనర్చి కాశీనగరవీథియందు మడుగుతో పాదచారులై వచ్చుచుండిరి. అంత్యజవృద్ధుడొకడు దోవకడ్డ మయ్యెను. శ్రీవారు వారిని దూరముగ తొలగిపొమ్మనిరి. అందుకువాడీతీరున ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. తామదూరముగపొమ్మని యాజ్ఞాపించినది నాశరీరమునా? లేక నాయాత్మనా? శరీరమే యనుపక్షమున తమశరీరమెట్లు రక్తమాంసశల్యనిర్మితమో నా శరీరము నట్లే. శరీరమును కాదు ఆత్మనే దూరముగపొమ్మని సెలవిచ్చితిరా? మీలోనుండు నాత్మయు, నాలోనుండునాత్మయు పరమాత్మయొక్క ప్రతిబింబములే యనుట తమకు తెలియని సంశయము కాదు. అనినతోడనే ఆదిశంకరుల నంతరాత్మ ప్రబోధింపబడి యాభావనాబలముచే అస్పృశ్యతాభ్రాంతి నశించి వారిని యా యంత్యజవృద్ధునికి సప్రదక్షిణసాష్టాంగప్రణామము లాచరింపజేసినది. ఈ ఇతిహాసము శంకరుల జీవితచరిత్రమందు మనీషాపంచకము పేరితో నేటికిని వ్యవహరించుచున్నాము. ఈవ్యాసారంభమందు చిత్రింపబడియుండు ప్రతిమ వ్యక్తపఱచుట ఈభావమునే.

ఒక్కొక్క కాంగ్రెస్ కమిటీవారును పల్లె యొక పట్టణమునకు ఇట్టియాదర్శముల వ్యాపింపజేయుట కర్తవ్యము. చదువురానివారు సహితము గ్రహించునటులు ఈభావమునే బొమ్మలు చిత్రించి అమృతాంజనముయొక్క ప్రకటనవలె తిరిగి దిక్కులందంతయు కనఁబడునట్లు ప్రచురించుట నతిసుకరయుక్తి. మనీషాపంచకమును తందనపాటగా పల్లె, సంక్రాంతి, కామునిపండుగ, మహానవమి, దీపావళి మున్నగువినోదకాలములందు విద్యావంతులగు యువకులు హాస్యరసమువెల్లి విరియ ఉచితభో[...]ములతోను సాధనములతోను పాడుచు జనులకు[...] నీయాదర్శముల నాకర్షింపజేయుట దేశసేవ. కా[...] సమావేశములందు దినదినము ప్రాతఃకాలము[...] భజనకూటములు తమదేశీయగీతములతో పాటు, [...] పంచకమందలి యాదర్శములవంటి భావములను పా[...] కట్టి వర్ణించుటయు ప్రయోజనకారియై యుం[...] నాటకప్రదర్శనకాలమందు విష్కంభములలో ఇట్[...] భావములను ప్రహసనరూపములుగ ప్రదర్శించుట[...] కాక వివేకము నాపాదించినట్టగు. సినీమా[...] తము ఇట్టిభావముల ప్రదర్శించుటచే తమ యుద్యమము[...]దలి యుత్తమకర్తవ్యభాగమును నెఱవేర్చినవా రగుదురు.

ఈతీరున దేశీయాభ్యుదయకార్యక్రమము నొక్కొక్క సోపానమునకును ప్రస్తుతమైయుండు భావము వెదకి వానిని ఇరుపకారులవలె మొనగలుగఁ గొట్టి వానితో ప్రజల మానసక్షేత్రముల దున్నినపుడు కార్యబీజముల విత్తుట కనువగును.

అథ మనీషాపంచకప్రారంభః

సత్యాచార్యస్య గమనే కదాచి న్ముక్తిదాయకమ్,
కాశీక్షేత్రం ప్రతి సహాగార్యా మార్గే తు శంకరమ్. ౧
అంత్యవేషధరం దృష్ట్వా గచ్ఛ గచ్ఛేతి చాబ్రవీత్,
శంకర స్సోపి చాండాల స్తం పునః ప్రాహ శంకరమ్. ౨
అన్నమయా దన్నమయం, అథవా చైతన్య మేవ చైతన్యాత్,
ద్విజవర! దూరీకర్తుం, వాంఛసి కిం గచ్ఛగచ్ఛేతి. ౩
కిం గంగాంబుని బింబితేంబరమణౌ చాండాలవాటీ పయః
పూరే చాంతర మస్తి? కాంచనఘటీమృత్కుంభయో ర్వాంబరే?
ప్రత్యగ్వస్తుని నిస్తరంగసహజానందావబోధాంబుధౌ
విప్రోఽయం శ్వపచోఽయమిత్యపిమహా న్కోఽయం విభేదభ్రమః? ౪
జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిషు స్ఫుటతరా యా సంవి దుజ్జృంభతే
యా బ్రహ్మాదిపిపీలికాంతతనుషు ప్రోతా జగత్సాక్షిణీ,
సైవాహం నచ దృశ్యవ స్త్వితిదృఢప్రజ్ఞాపి యస్యాస్తిచేత్
చాండాలోఽస్తు సతు ద్విజోఽస్తు గురు రి త్యేషా మనీషా మమ. ౫
బ్రహ్మైవాహ మిదం జగచ్చ సకలం చిన్మాత్రవిస్తారితం
సర్వం చైత దవిద్యయా త్రిగుణయా శేషం మయా కల్పితమ్.
ఇత్థం యస్య దృఢా మతి స్సుఖతరే నిత్యే పరే నిర్మలే
చాండాలోఽస్తు సతు ద్విజోఽస్తు గురురిత్యేషా మనీషా మమ. ౬
శశ్వ న్నశ్వర మేవ విశ్వ మఖిలం నిశ్చిత్య వాచా గురోః
నిత్యం బ్రహ్మ నిరంతరం విమృశతా నిర్వ్యాజశాంతాత్మనా,
భూతం భావిచ దుష్కృతా ప్రదహత స్సంవిన్మయే పావకే
ప్రారబ్ధాయ సమర్పితం స్వవపు రి త్యేషా మనీషా మమ. ౭
యా తిర్యఙ్నరదేవతాభి రహ మి త్యంతః స్ఫుటా గృహ్యతే
య ద్భాసా హృదయాక్షదేహవిషయా భ్రాంతి స్స్వతో చేతనాః,
తాం భాస్యైః పిహితార్కమండలనిభాం స్ఫూర్తిం సదా భావయన్
యోగి న్నిర్వృతమానసోహి గురు రిత్యేషా మనీషా మమ. ౮
యత్సౌఖ్యాంబుధి లేశ లేశత యిమే శక్రాదయో నిర్వృతాః
య శ్చిత్తే నితరాం ప్రశాంతకలనే లబ్ధ్వా ముని ర్నిర్వృతః,
యస్మి న్నిత్యసుఖాంబుధౌ గలితధీః బ్రహ్మైవ స బ్రహ్మవిత్
యః కశ్చిత్ స సురేంద్రవందితపదో నూనం మనీషా మమ. ౯

గ్రంథస్వీకారము

మన కీ దారిద్ర్యమేల?

భారతవర్ష ఆర్థికచరిత్రము

గ్రంథకర్తలు శేశరాజు రామచంద్రరావు, సత్య సుబ్రహ్మణ్యము గారలు. భారతవర్ష 'ఆర్థిక చరిత్రము' అను నామాంతరము గల యీ గ్రంథము ఆంధ్రరాష్ట్రజన స్వరాజ్యసభ వారి ప్రచురణములలో నాల్గవ ప్రచురణము. దీనియందు భారతదేశ దారిద్ర్యమునకు మూలములైన కారణములు సవిస్తరముగ చర్చింపబడినవి. రమేశచంద్ర దత్తు, దాదాభాయి నౌరోజీ, డిగ్బీ, వాచా, గోఖ్లే, హిండ్మన్, మాలవ్య, లజపతిరాయి, లక్ష్మణరావు గార్లు మొదలగువారి గ్రంథముల సారాంశమును ప్రభుత్వము వారి నివేదికముల లెక్కల సారాంశమును నిందు జేర్పబడి ఆర్థిక చరిత్రమంతయును సంక్షేపముగను 15 ప్రకరణములందు బాగుగను క్రోడీకరింపబడినది. భరతఖండము సర్వ జనసంపదలను గలిగియుండియు నేల దారిద్ర్యము ననుభవించుచున్నదియు గనుగొనుటయును దారిద్ర్యమునకు ప్రతీకారములను నిర్ణయించుటయును స్వరాజ్యస్థాపనమునకు సాధనములుగ నున్నవి. భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్యగారు పీఠికయందు వ్రాసినటులు "స్వరాజ్య మన్న ప్రజల కన్నవస్త్రములసమస్య" యని రాజ్యాంగచరిత్రము విశదము చేయుచున్నది. ఆంగ్లరాజ్య తంత్రజ్ఞులు భరతఖండము బ్రిటీషుపరిపాలనము క్రింద సంపదలతో తులదూగుచున్నదని సిద్ధాంతము చేయుట యాచారమైనది. కర్జను ప్రభు తీసిద్ధాంతమును స్థాపించుటకు శ్రీమపతి పుస్తకమును ప్రకటించెను. ప్రతిసంవత్సరమును ప్రభుత్వము వారు ప్రకటించెడి నివేదికలన్నియును సంపద్వృద్ధిని సూచించెడి లెక్కలతో నిండియుండును. కాని ఆలెక్కలను బాగుగ పరిశీలించెడివారలకు పైపూతలు పోయి లోపలిగుట్టు బయటబడుచున్నది. ఈ గ్రంథ మట్టిపరిజ్ఞానమును సంపాదించుట కుపయోగపడుచున్నది.

భారతదేశమును జూచినవారలకు ప్రత్యక్షముగ మొదటిదిగ నుండునది ప్రజల దుర్భరదారిద్ర్యము. అమెరికాయందు తలయొక్కటికి రూ 750 ల ఆదాయమునకును భరతఖండమునందు తలయొక్కటికి రూ 30 ల ఆదాయమునకును గల తారతమ్యమె దేశదారిద్ర్యమును చెప్పక చెప్పుచున్నది. దేశదారిద్ర్యమునకును పరాధీనస్థితికిని గల సంబంధ మీ గ్రంథమునందు లక్ష్యలక్షణములతో నిర్ణయింపబడినది. మూడవ ప్రకరణమునందు భరతఖండము నందును ప్రపంచమునందు దేశదేశములందు వేనివిధముల భూమిపన్ను వృద్ధిచేయబడినవిధము తెలుపబడినది. నాల్గవ ప్రకరణమునందు చేతిపరిశ్రమ బలవంతముగ నాశనము చేయబడినవిధము తెలుపబడినది. అయిదవప్రకరణమునందు నౌకావ్యాపార మంతయును బ్రిటిషు ప్రజలస్వాధీనమైనవిధము వివర్ణింపబడినది. బ్రిటీషుద్వీపముల కేటేట బోవుచుండు కోట్లధనప్రవాహము దారిద్ర్యమునకు మై క్షామదేవతకు మృత్యుదేవతకును దేశ మాట విధ మితర ప్రకరణములందు చర్చింపబడినది. అపా సైనికవ్యయము రైల్వేవ్యయము స్వదేశబంధన మును పరదేశలాభమునకును వినియోగపడుచున్న విధ తెలుపబడినది. పదునైదవ ప్రకరణమునందు దారమునకు భూములను గ్రుద్దినటులు నూటయేబదేండ్ల బ్రిటీషు పాలనము సమకూర్చిన దుష్ఫలపరంపరలు తెలు

స్వరాజ్యసంపాదనమునకు మహోద్యోగము జరుగుచున్న కాలమునందు భారతపుత్రులు తమప్రాచీనౌన్నత్యమును వర్తమానావస్థయును గనుగొనక భావిపరిణామమును నిర్ణయింపజాలరు. గ్రంథమునందు సామాన్యముగ దాదాపు విషయములె యున్నను 368 పుటలయందు భారతదేశార్థికచరిత్ర మంతయును చక్కగ నిముడ్చబడి గ్రంథము సకలజనోపయోగకరముగ నున్నది. గ్రంథము తేటతెనుగున వ్రాయబడి స్వరాజ్యప్రచారకులకును విద్యాలోచనములకును నుపయోగకరముగ నున్నది. గ్రంథకర్తలీగ్రంథమునందు

కాక నాంతరంగికసాధనదృష్టిని సయితము పర్యాలోచనముచేసిన గ్రంథోపయోగ మతిశయిల్లి యుండును. స్వరాజ్యసంపాదనమునకు ప్రతిబంధకముల పరిజ్ఞానముతోపాటు ఆత్మపరిజ్ఞానమును నవసరమగుచున్నది. గాంధి మహాత్ముడు నిర్దేశించిన యాంతరంగికసాధనములకు సయితము ప్రజాలక్ష్యమును మరల్చుట స్వరాజ్యసంపాదనమున కవసరం బగుచున్నది. ఆంధ్రయువజనస్వరాజ్యసభవారి యీ ప్రయత్నమును నాంధ్ర ప్రపంచ మాదరించి వారి ప్రయత్నములకు ప్రోత్సాహ మొసంగి స్వరాజ్యరథ ప్రచారమునకు దోడ్పడుట ధర్మము.

రాయలు ఆక్టేవో ౭౭౪ పుటలు వెల రూ 1—8—0.

చేకరాజు రామచంద్రరావుగారు,

గాంధిమహావిద్యాలయము, పేలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

*　　*　　*　　*

కర్ణభారము

భాసకవికృతము. విద్వాన్ కోపల్లి శివకామేశ్వరరావుగారిచే నాంధ్రీకృతము. తెనాలిలో ప్రకటితము.

పూర్వచరిత్ర గాథల నరయుటకై పండితులు పరిశ్రమము గావించిన సందర్భమున బయల్పడిన గ్రంథజాలములలో నెల్ల భాసమహాకవికృతులు మిక్కిలి రసవంతములుగ రసికులంగీకరించియున్నారు. వానిలో నీకర్ణభారము. పరిమాణమున చిన్నదయ్యు కావ్యోత్కృష్టమున నతిశయించు నీచిన్ని రూపకమును విద్వాన్ శివకామేశ్వరరావుగారు చక్కగ తెనిగించి ఆంధ్రసారస్వతమునకు మేలు గావించిరి. దానకర్ణుడని పేర్గన్న కర్ణుని జన్మకాలమున లభించినవియు, ప్రాణసంరక్షణకు కవచకుండలములను అర్జునప్రాణరక్షణార్థము యాచకుడై వచ్చిన యింద్రునకు సమర్పించిన కథ యీ రూపకమునందలి యుదారకథవము. తెనిగింపు కృతియొక్క పటుత్వము చెడకుండ కామేశ్వరరావుగారు రచించిననాటకము ... లచ్చటచ్చట నీమహాకవుల పదముల శ్రవణములు కవన్నవి. గీత, కందపద్యములనడుమ సరళములగు నంతనటులు కవి పడెను శ్రమ మెన్నటికి వృథ కాబోదు,

"కావ్రనట బ్రజలట బాలింపగలుగుధర్మ" అను గీతపద్యపాదమున, "ఇనతురగసమానములు సరసాధమానములు రాజ్యరమకుం దగుసా" అను కందపద్యపాదములను గణబద్ధములై యున్నను చెవి కింపు నింపుటలేదు. కవిగారిట్టి విషయముల నోకించుక సహృదయులయభిప్రాయమును మన్నించి యనుష్ఠింతురుగాక. గ్రంథము రచీంద్రుని గ్రంథములమాదిరిని చక్కగ ముద్రింపబడి ముద్దులొలుకుచున్నది.

*　　*　　*　　*

నృత్యకళ (సచిత్రము)

ఎలెనార్ ఎల్డర్ గారు. దివ్యజ్ఞానప్రచురణాలయము, అడయార్, మద్రాస్. వెల రూ. 0—12—0

ఈ గ్రంథమున అంగవిక్షేపప్రధానమగు పాశ్చాత్యనృత్యకళయొక్క సంప్రదాయమును పూర్వపు గ్రీకు లేర్పరచినసూత్రముల ననుసరించి రేమాండ్ డంకను ఇసాడోరా డంకను అను అన్నచెల్లెండ్రు సర్వజనసులభముగను, సహజసుందరముగను నుండునట్లు సంస్కరించి నిర్వచించినరీతి సచిత్రముగ సవివర్ణింపబడినది. అంగవిక్షేపప్రధానమగు పాశ్చాత్యనృత్యకళ మాత్మగరసభావాభివ్యంజనకు చాలదని నాట్యకళారహస్యవేదులు గ్రహించుచున్నారు. అంగవిక్షేపమువలన రసభావప్రకటనములు స్థూలముగ మాత్రమే సూచితములు కాగలవు. డంకన్ పద్ధతిని ప్రస్తుతపాశ్చాత్యనర్తకులును, నృత్యవిద్యాలయములును balance, profile dancing లను ప్రధానముగ పోషించు గ్రీకునృత్యకళను ప్రస్తుతనాగరికతకును, విద్యాపద్ధతులకును శరీరవ్యాయామసంప్రదాయములకును ననుకూలరీతి సకలంబించుచున్నారని గ్రంథమున తెలుపబడినది.

ఈగ్రంథమునందలి విషయములు భారతీయుల కంతవిశేషములుగా దోపజాలవు. ఏలననగా:— భారతీయనాట్యకళ అంగవిక్షేపమును భావాభినయమును సమన్వయము చేసి పోషించుచున్నది. కేవలాంగవిక్షేపప్రధానమగు నాట్యకళను నృత్యమనిపేరు. ఇది తాండవ, లాస్య, రాసాది విభేదములతో నొప్పుచున్నది. భావాభినయసహితమగు నృత్యము నాట్యమని పిలువబడుచున్నది. భావరాగతాళసహితమగు నాట్యము భరత మనబరగును. భరతశాస్త్రభాగములలో మొదటిదియగు భావాభినయము అభినయశాస్త్రనియమితము. రాగతాళవిషయము సంగీతశాస్త్రనియమితము. అభినయశాస్త్రముపై నందికేశ్వరునిచే

గోపాలకృష్ణయ్య, ఆనందకుమారస్వామి పండితులచే ఆంగ్లభాషలోనికి తర్జుమా చేయబడిన "అభినయదర్పణము" అను గ్రంథము నేటికిని ప్రమాణముగ నంగీకరింపబడుచున్నది. ప్రాచీననృత్యముయొక్క ఛాయలు నేటికిని రాసము కోలాటము మొదలగు నృత్యములయందు వ్యక్తమగుచున్నవి. అభినయము నిత్యమును వారకామినీ నృత్యమునందు ప్రదర్శితమగుచునే యున్నది. భారతీయ నటులు, వారిలో ముఖ్యముగ నాంధ్ర భాగవతులు, నృత్యాభినయములను రెండిటిని జతపఱచి సమన్వయము చేసి నృత్యము చేయుచు రసభావాభివ్యంజనము గావించుచున్నారు. ఇట్టి నటులలో శ్రీ అబ్బిభట్ల నారాయణదాసు గారును, కూచిపూడి భాగవతులలో నొకరగు వేంకటనారాయణ గారును ప్రత్యేక ప్రశంసార్హులు. వీరు మాత్మ్యతినాత్మ్యములగు రసభావములనుగూడ కలిపనోహారముగను ప్రత్యక్షముగను నభినయించుచు నృత్యము చేయుదురు. విజాతీయ నాట్యసంప్రదాయదాసులగుచున్న ప్రస్తుతాంధ్రనటకులు వీరినృత్తవిశేషముల నలవఱచికొని నాట్యకళను పెంపొందింపదగును. వారకాంతల పాలై పసవు దక్కిపోయిన భారతీయ నాట్యకళ నుద్ధరింప బద్ధకంకణులగువారి నట్టుచేయుట కాలసింపవలదని యీ గ్రంథము ప్రోత్సహించుచున్నది.

* * * *

ఏకాంత సేవ

వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు, ఆంధ్ర ప్రచారిణీ గ్రంథనిలయము, కాకినాడ.

ఈకావ్యమునకు తెలుగు ఇంగ్లీషు భాషలలో పీఠికలు వ్రాసిన విమర్శకులు గ్రంథము విమర్శనాతీతమని చెప్పుదు 144 వ శిక్ష ప్రయోగించిరి. కారణములను మాత్రము తెలుపక విడిచినందున శాసనోల్లంఘనము తప్పనిసరి యైనది. రాధామాధవుల ప్రణయమును వర్ణించు నీకావ్యము పాశ్చాత్యసారస్వతమున Idyll అను పేరబరగు కావ్యధోరణికి సరిపోవును. కావ్యవస్తువు మానవహృదయాంతర్గతభావని వేదనమే యయ్యు ప్రకృతివర్ణనముతో విశేషముగ మేళవింపబడి ప్రస్తరింపబడినది. ఈ ప్రస్తారము కేవలప్రాచీనసంప్రదాయానుసారముగ గాని కేవలనవీనసంప్రదాయానుసార

కలయిక క్రొమ్మెఱుంగులు జిమ్మగా" ద్విపదలలో సాధ్యమైనంతవఱకు లక్షణయుక్తమును సులభమును నగు శైలిలో పాశ్చాత్యవాఙ్మయపరిచయమువలన నుద్బుద్ధములగు భావములను ప్రాచీనభారతీయకవిసమయములతో సమన్వయము జేసి పోషించి వర్ణించిరి. రాధకు మాధవుని రెడ గల యనురాగమును, మాధవుని దాక్షిణ్యస్వభావమును, మాధవుని దక్షిణనాయకత్వము మూలమున రాధ హృదయమున జనించు స్త్రీసహజములగు నీర్ష్య, ప్రణయకోపము, శంక, దైన్యము మొదలగు గుణములును రాధయొక్క వినిశ్చలభక్తితో మేళవింపబడి చక్కగ పోషింపబడినను, భాగవతపురాణమును వైష్ణవకవుల కావ్యములను, గీతగోవింద, కృష్ణకర్ణామృత, కృష్ణలీలాతరంగిణీ రాధికాసాంత్వన మాదిగాగల కావ్యములను జదివినవారికి కొంతవఱకు పరిచితములే. కాని పల్లవి నొక్కొక్కదాని నూతగా గొని సులభశైలిని రచింపబడిన గీతికలలో నీకావ్య మొప్పుచున్నది. ప్రకృతివర్ణనముకూడ ప్రాచీనభారతీయకవిసమ్మతమార్గముననే కావింపబడినదని మానవ కము. "ప్రణయవనంబులోపలి పువ్వారధము, తుమ్మెదా వేవేగ తోలి తేవమ్మ!" "విరిబోణి యీమాట విన్నాటమ్మ? కనకాంగి నానాథు కన్నావటమ్మ?" "చి చిత్తమా, చెదరబోకమ్మ" "పాడవే కోలా పదము" "త్రోలవే తుమ్మెదా తోలవే రథము" మొద పల్లవులు వీనసొంపుగనున్నవి. "నెలవంక దొన్నెలో లామృతము" అను ప్రయోగము నిజముగ నమృతవ చవిజూపించుచున్నది. "భీకరజంఝానిలగంభీరవాదము గిరికొన్న యుద్దండగిరిగహ్వరమున, చలువరా సకలంబు మఱచి, సెలయేలనింపోలి నిదురించు శ్రీ గోపకృష్ణుని మనోహరరూపదర్శనము పాఠకుల మనోనేత్రములకు లక్షింపజేసిరి. రాధా వము సుకుమారముగనే వర్ణింపబడినది. సహజశీలము, రాగము, భక్తి మొదలగు సద్గుణము లామె కలంక ములుగ కవులు ప్రతిపాదించిరి. కాని యామె భావప్ర మున నవతి యంతగా ప్రస్ఫురించుటలేదు. రాధయొక్క హృదయమర్మమును గోచరము కాకుండగ ప్రకృతివర్ణనల కొంచెము మఱుగుపఱచుచున్నవేమో యని అనుమానము పొడముచున్నది. వర్ణనలయందుగాని భావప్రస్తారమునందుగాని మితమును పాటింప నీకవిశ్రేష్ఠులను గో

చున్నాము. శైలి సులభమును రసపోషకమునై నను కొన్ని పట్టుల కేవలము చమత్కార ప్రధానమగుచు రసపుష్టికి కొరంత వాటిల్లజేయుచున్నది. ప్రక్రమాలంకారము మితిముగ నుపయోగించినచో గుణముగను కాని విశేషముగ ప్రయోగించినచో రోకటిపాటయట్లయి కావ్యపటుత్వమును నశింపును. భావసాదృశ్యత్కారము బాగుగ పొందినకవి చేయు వర్ణనలయందు మితిభాషణమును రూపైక్యసిద్ధియు ప్రస్ఫుటమగుచుండును. భావసాదృశ్యత్కారము చాలినంతగ కలుగనప్పుడే చమత్కారప్రధానములకు కవినమునములగును, అతిశయోక్తులును, దీర్ఘవర్ణనములును, విపరీతభావప్రస్తావములును ప్రసక్తి కలుగును. భావశక్తి (Imagination) కావ్యవస్తువును కలిగించి పోషించి రూపైక్యసిద్ధి నొసంగును. ఊహాశక్తియు చమత్కారమును కావ్యవస్తుగుణవిశేషములను ప్రస్తారముమాత్రము కావించునే గాని రూపైక్యసిద్ధి నొందింపజాలకున్నది. ఈ "ఏకాంతసేవ" యందు చమత్కారమే కొన్నిచోట్ల ప్రధానముగ పోషింపబడుట కావ్యము యొక్క రససిద్ధికి లోటుగల్గించుచున్నది. ప్రక్రమాలంకారమును విరివిగ వాడవలెనను నిచ్ఛయే ఈచమత్కారవమునకు కారణమగుచున్నది. ఏతత్కావ్యభావపోషణమునకు ద్విపదతో పాటు వాడుకభాషయు దోహదము కావింపగలిగెడిదేమోయను నాశ రసికులలో కొందరు పీడింపక మానదని మా విశ్వాసము. ఏది ఎట్లున్నను ...ంతముగ నీకావ్యము రచించినందు ...లు నిస్సంశయము.

* * *

"భారతీయకళలను పరిశ్రమలను ఉద్ధరించు మార్గము"

ఈ. బీ. హావెల్. దివ్యజ్ఞాన ప్రచురణాలయము, ...ర్, మద్రాస్.

పాశ్చాత్యవిజ్ఞానవ్యామోహితులై భారతీయులు తమ కళాసంప్రదాయములను తృణీకరించు స్థితివచ్చిన తరుణమున సత్యమును వారికి దృగ్గోచరముజేసి భారతీయకళాపునరుద్ధరణ గావించిన మహనీయుడే ఈగ్రంథకర్త. భారతీయులలో నెల్ల ప్రప్రథమమున పాశ్చాత్యనాగరికతకు దాసులై అపమార్గదర్శకులు కాజొచ్చిన వంగదేశీయులకు భారతీయకళారహస్యమును ప్రత్యక్షము గావించి అవనీంద్రనాథఠాకూరు మొదలగు చిత్రకారులను ప్రోత్సహించి, అభినవవంగీయ చిత్రకళాసంప్రదాయమున కొకరీతిగా జన్మకారణుడయ్యెనీ హావెల్ దొరగారు. భారతీయశిల్పమును గూర్చియు, చిత్రకళనుగూర్చియు నితడు గ్రంథముల రచించెను. విమర్శనపాత్రమగునీగ్రంథమున హావెలుగారు భారతీయపరిశ్రమల యభివృద్ధికి పాశ్చాత్యదేశములలో పరిపాటియగుచున్న యంత్రనిర్మాణమును, ఫ్యాక్టరీ విధానమును తోడ్పడ జాలవనియు భారతీయకళాధర్మముల ప్రకారమును స్వకులధర్మముల ప్రకారమును వివిధపరిశ్రమల నవలంబించుచున్న శిల్పిశ్రేష్ఠుల నాదరించి ప్రోత్సహించుటయే సాధనోత్తమ మనియు, భారతీయ విద్యాధికులు తమధనమును విదేశాగతమగు వస్తుసాముగ్రికై వెచ్చింపక ఆనందజనకమగు చిత్రకళాసౌందర్యములతో నొప్పారు భారతీయచిత్రశిల్పాదులకై వినియోగించి భారతీయకళలను పోషించి ధన్యులు కావలెననియు నుద్బోధించిరి. విద్యావిధానమున చిత్రకళాశిక్షణము ప్రధానాంగముగ నుండవలెనని వీరుతెల్పిన విషయము వాస్తవము. నేడు మనవిద్యాధికులలో ననేకులు తమ బి.యే., యం.యే., బి.యల్. మొదలగు పట్టములను కేవలధనార్జనోపాయముల గావించి జీవితపుమా... నధిక సమగ్రముగ ననుభవించి చరితార్థులు కాజాలకున్నారు. ఇందుకు రసికతలేమియే కారణము. విద్యావిధానమున రసికతను పోషించు సంగీత, సాహిత్య, చిత్ర, శిల్పాదిశాస్త్రములను విద్యాధికారులు చేర్పకపోవుటచే నిట్టి యనర్థము వాటిల్లుచున్నది. సంగీతసాహిత్యాదిశాస్త్రములు నేర్చిన ప్రయోజనమేమి? పొట్టనిండునా? యను భావము విద్యాధికులలో ప్రబలుట విచారకరము. ధనధాన్యాదికములవలన సంపాదింపదగిన సుఖముకన్న సంగీత, సాహిత్య, చిత్ర, శిల్పాదికములవలన లభించు నానందము వేయిమడుంగు లుత్తమమని గ్రహింపవలసియున్నది.

గ్రంథమున స్త్రీలు కావింపదగిన పరిశ్రమలవిషయమున నత్యుపయోగకరమగు నొకసూచన గావింపబడినది. అది యేమనగా స్త్రీలు నూలువడికి వస్త్రములను నే... మగ్గములపైన నేయవలెననియే. గృహలక్ష్మి యనదగి...

గృహిణియే గృహమునకు శోభయు నలంకారమును నావశ్యము. అట్టిగృహిణి తనయలంకారముపట్ల నెంతశ్రద్ధ వహించునో గృహాలంకారములపట్లను, గృహోపకరణముల పట్లను నంతశ్రద్ధ వహించినచో భారతీయపరిశ్రమల భవిష్యత్తునుగూర్చి భయమొంద నవసరములేదు. గ్రంథకర్త చెప్పినట్లు స్త్రీలు నూలువడికి వస్త్రములను స్వహస్తములతో నేసి అద్దకముచేసినచో నేచేటి వస్త్రములకు గాను విదేశముల కేగు ధనప్రవాహము నరికట్టగలుగుదుము. గాంధీమహాత్ముని చలువచే తిరిగి ఈ విషయమున స్త్రీలును పురుషులునుగూడ నభిమానమును శ్రద్ధను వహించుచుండుట శుభావహము. భారతీయచిత్రకళల విషయమై పాశ్చాత్యపండితులు వెలిబుచ్చిన యపోహల కీగ్రంథమున చక్కని సమాధానము లొసగబడినవి. గ్రంథము రచింపబడి చాలసంవత్సరములైనను ఇందలివిషయము నేటికిని రసికులకు విచారణీయమై సకలజనులకు నాదరపాత్రమగుచున్నది.

* * * *

భారతీయకళలు - పరిశ్రమలు

స్టెల్లా క్రామ్రిష్, ఆర్. శ్రీనివాసన్, కృష్ణస్వామి పిళ్లె, డబ్ల్యు. డీ. యస్. బ్రౌను గార్లచే విరచితము; దివ్యజ్ఞాన ప్రచురణాలయము, అడయార్, మద్రాస్.

అడయారున 1922వ సం॥ డిసంబరు నెలలో జరిగిన చిత్రకళా ప్రదర్శనము సందర్భమున పైన పేర్కొనబడినవారిచే నొసగబడిన యుపన్యాసములే ఈగ్రంథరూపమున ప్రకటింపబడినవి. "భారతీయకళాపరమార్థము" అను వ్యాసమున స్టెల్లా క్రామ్రిషు గారు భారతీయకళాభిజ్ఞులు స్వకీయ భావసాక్షాత్కారమును సంప్రదాయాగతవిజ్ఞానముతో మేళవించి జాతీయజీవితమును తమరచనలయందు స్పష్టముగ ప్రతిఫలింపజేసినవిధము నభివర్ణించి, భారతీయ కళాసంప్రదాయమునందలి ప్రమాణము, రూపభేదము, లావణ్యయోజనము, భావము, సాదృశ్యము, వర్ణవిన్యాసము మొదలగు నియమముల పరమార్థమును దెలిపి, భారతీయకళాభిజ్ఞుల మతమున నీతికిని రసానుభూతికిని వైరుధ్యము లేదనియు, పరస్పరవిరుద్ధవిషయసమన్వయరూపమగు శాంతియే, ఐక్యమే భారతీయకళకు పరమావధియనియు, దృష్టాదృష్టముల రెండిటిని శిల్పి రసోద్బోధకములుగ ప్రదర్శించుననియు "అభిసారికా" చిత్రసాహాయ్యముతో సువ్యక్తము గావించిరి.

ఈమెయే "నవీనపాశ్చాత్యకళాసంప్రదాయము" లను వ్యాసమునందు వర్ణవిన్యాసప్రధానమగు Impressionism, సూచనప్రధానమై ఇటాలియనులచే నవలంబింపబడిన Futurism, స్వరూపయాథార్థ్యప్రదర్శనప్రధానమై ఫ్రెంచివారిచే నవలంబింపబడిన Cubism, రసానుభవప్రదర్శనప్రధానమై భారతీయకళకు దరిదాపుగా వచ్చినదియై జర్మనులచేతను రష్యనులచేతను నవలంబింపబడిన Expressionism, చిల్లరవర్ణనలే ప్రధానముగ గలిగిన Constructionalism, వినోదమే ప్రధానముగ గలిగిన Dadaism మొదలగు కళాసంప్రదాయముల పోకడలను చక్కగ వివరించెను.

"దాక్షిణాత్యగానము" అనువ్యాసమున ఆర్. శ్రీనివాసన్ గారు కర్నాటకగానశోభను, ఆశాస్త్రమునకు సంబంధించిన ఆధారములను, నియమములను, సంప్రదాయములను వివరించి, ఆయారాగములను పాడదగిన సమయమును నిరూపించి, కీర్తన, పల్లవి, రాగాలాపన, తేవారం, తిల్లానా, జావళీ మొదలగు గానభేదముల స్వరూపస్వభావములను విశదము గావించిరి. వీరు తెల్పిన విషయములలో నెల్ల కర్ణాటకగాయకులు శారీరసంపత్తి నలవరచుకొని రసపోషణమునే లక్ష్యమునం దుంచుకొనవలెనను సూచనయు, జంత్రము లెప్పుడును గాయకుని "గాత్ర- పాట"కు లోబడియుండవలెనే గాని దానిని మింగి యత్నింపదగదను సూచనయు, గాయకులు కేవలగా యందే కాక ఇతరలలితకళలయందు సైతము కొం వేశము పొందదగునను సూచనయు, సకలకర్ణాటకగా కాదరపాత్రములని మా యభిప్రాయము.

కృష్ణస్వామిపిళ్లె గారు తమవ్యాసమున భారతదేశమున నిన్నమొన్నటివరకు నేడు క్షీణత నొందుచున్న వస్త్రరంగము, చెక్కడపు పని, శిల్పము, వెండిబంగారపుపని, మొదలగు ప ముల స్థితిగతులను వర్ణించి వానికి తగినప్రోత్సాహము నొ దగునని యుద్బోధించిరి.

డబ్ల్యు. డీ. యస్. బ్రౌను గారు వైద లకు పేర బరగు కార్మికసంఘనిర్మాణము భారతీయపారిశ్రామికులయొక్కయు వివిధశిల్పుల యు స్థితిగతుల నభివృద్ధినొందించి వారిని పెట్టుబడిదా ప్రాబల్యమునకు దాసులు గాకుండ కాపాడుట యావశ్య మని తమవ్యాసమున స్పష్టీకరించిరి.

ఈ గ్రంథము చక్కగా ముద్రింపబడి కళాభిమానులకును భారతీయపరిశ్రమాభిమానులకును న త్యాదరపాత్రమై యొప్పుచున్న దని మాయభిప్రాయము.

పత్రికాస్వీకారము

సారస్వతసర్వస్వము

పత్రికాధిపతి ఏలేరుపాటి రామభద్రచయనులు గారు, తణుకు.

త్రైమాసపత్రికయొక్క నాలుగవసంచిక మా కార్యస్థానము చేరినది. రంగులతో వేయబడిన సరస్వతీ చిత్రము ముఖపత్రము నలంకరించుచున్నది. సారస్వతమునకు సంబంధించిన వివిధవిషయములను గూర్చి పలువురు పండితులు వ్రాసినవ్యాసములతో పత్రిక యొప్పుచున్నది. బ్రహ్మశ్రీ. వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారిచే రచింపబడిన "నాగటిచాలు" అను ఖండకావ్యము రసభరితముగనున్నది. విఃగిరిన వ్యాసములలో 'రాజశేఖరకవి' గూర్చి బ్రహ్మశ్రీ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి గారును, పూర్వగ్రంథముల యవస్థలనుగూర్చి శ్రీ నడకుదుటి వీర రాజు పంతులు గారును, వ్రాసినవ్యాసములును "అనురహాటక మహారాజు" అను పేరుతో తెనిగింపబడిన టాల్స్టాయి కథయు ప్రత్యేక ప్రశంసకు తగియున్నవి. ముద్రణము మునుపటికన్న బాగుగనున్నది.

"సౌత్ ఇండియన్ రిసర్చి"

పత్రికాధిపతి శ్రీ తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావు గారు, బి. యే. యల్. టీ. ఈపత్రిక ఆంగ్లభాషలో ప్రతిమాసము ప్రకటింపబడును భాషావిషయికములగు నపూర్వపరిశోధనములతో విలసిల్లుచున్నది. "ప్రాచీన తమిళకము"నుగూర్చి ఆర్. రంగాచారియార్ ఎం. ఏ. యల్. టి. గారును, ప్రాగ్దేశనాగరకతను గూర్చి యస్. శ్రీయశంకరరావు బి. యే. గారును, "ప్రాచీనాంధ్రభాష" "ప్రాచీనాంధ్రులకును శాతవాహనులకునుగల సంబంధము" నుగూర్చి పత్రికాధిపతులును, వ్రాసిన వ్యాసములు చరిత్రపరిశోధకులకును, జిజ్ఞాసువులకును విజ్ఞానదాయకములగుచున్నవి. ఇట్టి పత్రికలవలన ప్రాచీనాంధ్రనాగరకతాస్వరూపము నేడు పలుకు కొంతవఱకైనను గోచరము కాగలదని విశ్వసించుచున్నాము.

కలువకన్నె

వేంకట పార్వతీశ్వర కవులు

...ై నన్నాలకింపఁ జేసి
...పుఁ బెంపున నన్నుఁ దమకింపఁ జేసి
కౌఁగిలిగింత నన్నుఁ బులకింపఁ జేసి
చక్కఁ బోయెద విదియేమి చందమామ!
...ము నెత్తితి నీముద్దుమోము జూడఁ
...నులఁ దెఱచితి నీచక్కఁదనముఁ జూడ
మనసు విచ్చితి నీచల్లఁదనము నీడ
నొసఁగక మాఁగినఁ దప్పేమి చందమామ!
గీ. నావలపుఁజూపు తనకంట నాటెనేమొ
చుక్క నీకంటనే నన్నుఁ జూచి నవ్వె;
చెంత చెలి మెచ్చి నన్నిట్లు చిన్నపుచ్చి
చనుటయే నీకు న్యాయమా చందమామ!

ఆ. కమ్మఁదేనెసోనఁ గలదు మైకమటంచు
వలపుగాలి మరులు గొలుపు ననుచుఁ
గలువకన్నె బ్రదుకు గారడిగాఁ జేసి
చనుట తగునె నీకుఁ జందమామ!

ఆ. మంతనంబు లయ్యె మాటలు లేకుండ
మోహముద్ర లయ్యె ముట్టకుండఁ
గలలఁగాంచుటయ్యె కనుమోడ్పు లేకుండ
నింద లేల నాకుఁ జందమామ!

సాభిప్రాయ విశేషములు

రుష్యాపరివర్తనము

ప్రపంచపరివర్తన మదృశ్యముగ జరుగుచున్న విధమును నానాదేశ వ్యవహారములు విశదముచేయుచున్నవి. వివిధదేశములందును చిరకాలభుక్తము లైన ధనాభిమానమునకును కులాభిమానమునకును బలాభిమానమునకును మతాభిమానమునకును పదచ్యుతి గలుగుచు మహాపరివర్తనము తాండవమాడుచున్నది. రుష్యాయందు మహాపరివర్తనబ్రహ్మాణ్యుఁడు లెనిను పరమపదమున కేగినను లెనిను స్థాపించిన నవధర్మవాసనలు ప్రపంచావృతమై నవయుగనిర్మాణమున కస్థిభారముగ నున్నవి. లెనిను రక్తప్రవాహముతో స్థాపించి పోషించిన సోవియెటు విధానము స్వరూపభేదములను పొందినను ప్రాచీనవిధానములు పదచ్యుతిని బొందినవిధమును పొందుచున్నవిధమును ప్రపంచేతిహాసము విశదము చేయుచున్నది. రుష్యాయందు నిరంకుశముగ నేలిన మతములు రాజప్రాసాదములు యంత్రాలయములు విద్యాలయములు పదచ్యుతిని బొందుచు కార్మికరాజ్యము ప్రబలుచున్నను పశుబలప్రాజాపత్యము పూర్వమునలె నవిచ్ఛిన్నముగ నేలుచున్నది. రుష్యాయందు జరుగుచున్న మహాపరివర్తనమునందు రూపవర్తన మధికముగను ధర్మపరివర్తనము న్యూనముగను గోచరం బగుచున్నది. భౌతికలక్ష్యముల నారాధించ ప్రజలకు రూపారాధనమునందు లక్ష్యము ని చుటయును సహజము. ప్రజాలక్ష్యము భౌ భోగారాధనము నుండి ధర్మారాధనము మరలనంతవఱకును పరివర్తనఫలము ప్రపం శాంతికి సాధనము గాజాలదు. నవయుగధ నిర్మాణమును జేయుటకు తనకు శక్తి లేక యినను ప్రాతవాసనలను నిర్మూలముచేయ టకు యావచ్ఛక్తిని వినియోగించి జయభే ప్రపంచమునందంతటను మ్రోగించిన లె మహావ్యక్తిగను ప్రపంచేతిహాసములందు ప గణింపబడగలఁడు. పెట్రోగ్రాడునకు 'లెని గ్రాడు' అని నామకరణము చేయుట సోవియెటు ప్రభుత్వమును ఇటలి గ్రేటుబ్రి అంగీకరించుటయును లెనిను ప్రతిభను చా చున్నవి.

*   *   *   *

కార్మికప్రభుత్వము

గ్రేటు బ్రిటనునందు కార్మికపక్షవిజ ము నూతనశకారంభమునకు నిదర్శన నున్నది. పూర్వాచారపరాయణత్వ నిలయమైన గ్రేటుబ్రిటనునందు రుష్యాయ వలెనే కార్మికపక్షము రాజ్యాధికారము బూనినది. ప్రభువులును ప్రభువర్గాభిమానుల ను నిరసించిన రామ్సె మాక్డొనాల్డు గారు వారి వర్గమువారును పరిపాలనాధికారము.

వహించుచున్నారు. కార్మికవర్గమువారి యధికారము చిరకాలము సాగినను సాగకపోయినను గ్రేటుబ్రిటనునందు జరుగుచున్న పరివర్తనమును కార్మికవిజయము విశదముచేయుచున్నది. కార్మికవిజయము ప్రపంచశాంతికి సాధనము గాకపోయినను ప్రతివాసనలను నిర్మూలము చేయుటకు సాధనంబై నవధర్మనిర్మాణమునకు దోడ్పడగలదు. పనివాండ్ర స్త్రీపురుషులు మంత్రులగుట యొకవిశేషమైనను మంత్రివర్గపు నిర్మాణము లిబరలు పక్షప్రాబల్యమును కార్మికపక్షపు దౌర్బల్యమును ప్రయోజనాభావమును సూచించుచున్నది. పెద్దమాటలను చెప్పిన రామ్సె మాక్డొనాల్డు గారు భారతరాజ్యాంగమునకు సానుభూతి గల కర్నలు వెజీవుడు బెన్సూ . హాల్డేను ప్రభువుగార్లను వదలి సర్ సిడ్ని రుగారిని మంత్రినిగ నియమింపవలసిన వసరమె మంత్రివర్గపు దృష్టిని విశదము ముచేయుచున్నది. మహాపండితులును కర్మ గల మంత్రివర్గ మైనను నిరంకు ధికారబద్ధమై స్వప్రయోజనపరాయణ న రాజ్యాంగవిధానమునకు ప్రాణము సంగజాలదు. సంకల్పసామ్యత్వము లేని త్రివర్గము బ్రిటీషుద్వీపములకును భారత కిని పేక్షితమైన ప్రయోజనమును సమ ర్ప జాలదు. లిబరలుపక్షసహాయము ద నాధారపడియున్న లేబరుపక్షే మే హూర్తమునం దైనను నిర్గమించుట ధన మైనను కార్మికపక్షము ప్రారంభించిన జమానాదము నవయుగనిర్మాణమునకు దోహదంబు నొసంగుచున్నది. గ్రేటు బ్రిటనునందు కార్మికవిజయము రష్యాయందు వలె పశుబలాధారమునను గాకను భావబలాధారమునను గలుగుట ప్రపంచశాంతికిని ధర్మసంస్థాపనమునకును శుభసూచకముగ నున్నది. మితవాదనాయకులు ధన్యవాదముల నర్పించుచు రామ్సెమాక్డొనాల్డుగారి కంపిన సందేశములు గౌరవచిహ్నము లైనను నిరర్థకములని కాలము తెలుపగలదు. ఉదారహృదయుడైన సర్ సిడ్ని ఆలివరు గారును భారతరాజ్యాంగసింహాసన ప్రభావమువలనను సంకుచితహృదయమునె పూనుట సహజము. సోవియటు ప్రభుత్వమును పూర్తిగ నంగీకరించిన కార్మిక ప్రభుత్వము స్వధర్మారాధనమును నిర్భయముగఁ జేయుట ప్రశంసార్హమై నవయుగధర్మాభ్యుదయమునకు శుభసూచకముగ నున్నది.

* * * *

కాకినాడసభలు

భారతజాతీయమహాసభ భగవదనుగ్రహమువలనను కాకినాడపురమునందు జయప్రదముగ పరిసమాప్తము నొందినది. ఈ మహాభారమును జయప్రదముగ నిర్వహించిన కాకినాడ పౌరులును వారికి దోడ్పడిన వారును ప్రశంసలకు పాత్రులు. గాంధినగర నిర్మాణమునందును కార్యభారనిర్వహణమునందును గల సాధకబాధకములు కాంగ్రెసును జూచినవారలకు దెలిసియున్నవి. వందలసేవకులకును వేలప్రజలకును అన్నపానాదులను వసతులను గల్పించుటయందు గల కష్టముల కాద్యంతము లుండవు. గాంధినగరమునం

దీవిషయములందు చక్కని యేర్పాటులు చేయబడి ప్రజలు సౌఖ్యము ననుభవించిరి. కాకినాడయందు గాంధినగరమునకు గలిగిన రైలు నీటివసతుల సౌకర్యములును సదుపాయములును సామాన్యముగ నితర కాంగ్రెసులం దపురూపముగ నుండెను. బొంబాయి కలకత్తా మద్రాసు ఢిల్లీ అహ్మదాబాదు నగరములందు నాగరకసంపద లధికముగ నుండియుండినను కాకినాడయందు లభించిన సౌకర్యములు ప్రతినిధుల కితర ప్రదేశములందు లభించియుండవు. జీవనోపాధికిని కాంగ్రెసువ్యవహారములకును సంబంధించిన సదుపాయము లన్నియును గాంధినగరమునందు సౌలభ్యములై వ్యయప్రయాసము లనవసరములైనవి. స్వచ్ఛందసేవకుల వినయవిధేయతలు ప్రతినిధులమన్ననలను బడసినవి. మహిళాసేవకదళము ఖద్దరు బట్టలను ధరించుచు జేసిన సేవయు నగరసంకీర్తనములును ఆంధ్రస్వరూపస్వభావములను భారతభూమికి సువ్యక్తము చేసినవి. పరార్థపరాయణుండైన ప్రఫుల్లచంద్రరాయిపండితుని ప్రశంసలకు బాత్రమైన యాంధ్రత్వము నిజస్వరూపమును వ్యక్తము చేసి ధర్మసంస్థాపనమునకు యథాశక్తిని బాటుపడుగాత!

* * * *

కాంగ్రెసుమహాసభ

కాకినాడ సభలకు మౌలానా మహమ్మదల్లీ షౌకతల్లీగారల సాన్నిధ్యసాహచర్యము లనిర్వచనీయమైన ప్రతిభను గలుగజేసినవి. దేశసేవకై నిర్బంధముల ననుభవించిన యాలీ సోదరులు ప్రజాప్రియులు. వారి సాహచర్యము కాకినాడసభల విజయమునకు దోడ్పడినది. ముప్పదియెనిమిదవ భారత జాతీయ మహాసభ కధ్యక్షతను వహించిన మహమ్మదాలీగారి వ్యక్తిత్వము సభావిజయమునకు దోడ్పడినది. మహమ్మదాలీగారి శౌర్యగాంభీర్యవివేకములు కాంగ్రెసు విజయమున కుపచరించినవి. మహమ్మదాలీగారి హాస్యస్వభావము చిత్తప్రవృత్తి కాంగ్రెసు రంగమునందు శాంతిస్థాపనమునకు దోడ్పడినవి. ఢిల్లీ కాంగ్రెసునం దంగీకృతమైన సమాధానతీర్మానమునకు మహమ్మదాలీగారు కారకులైనపుడా సమాధానమును మహమ్మదాలీగారి యధ్యక్షత క్రిందను జరిగిన కాంగ్రెసునయిత మంగీకరించుట యవసరము. కాంగ్రెసునందుగల రెండుపక్షములవారును వారివారి విశ్వాసముల కనురూపముగ బవర్తించుట కవకాశములను కాంగ్రెసు తీర్మానము కల్పించి కాంగ్రెసు రంగమునందు శాంతిని స్థాపించిన[illegible] బహిష్కారధర్మమునందు విశ్వాసము గల రాజగోపాలాచార్యులు గారికిని సభాప్రవేశ ధర్మమునందు విశ్వాసముగల దేశబంధుదా[illegible] గారికిని సమాధాన మేర్పడినపుడు శ[illegible] సభాప్రవేశనిషేధవాదముల బలము ప[illegible]నది. రెండుపక్షములందును పట్టుదల్ల గలవారలకు కాకినాడతీర్మాన మసంతృప్తిని గ[illegible]జేసినను సభానంతరము దేశమ..ందు ప్ర[illegible]లిన శాంతవాతావరణము సమాధానావ[illegible]మును విశదముచేసినది. కాకినాడకాంగ్ర[illegible] తీర్మానము ననుసరించి దేశము నిర్మాణకా[illegible] దీక్షను బూనవలసియున్నది. ఆ వ్రతము దేశ మెంతవఱ కనుష్ఠించున[illegible]ను కా[illegible] విశదముచేయగలదు. నిర్మాణకార్యవిధా[illegible]నందు ముఖ్యాంగమైన ఖద్దరు ప్రచారము[illegible] దాంధ్రదేశమునకు గల యవకాశ[illegible] కాకినాడకాంగ్రెసు విశదముచేసినది. మ[illegible] యందు బ్రచురించిన కాంగ్రెసు పట[illegible] సందర్శనము విన్యాసగాంభీర్యమునకు [illegible]

ద్భుతగలదు. ఖద్దరుగుడారము ఖద్దరువస్త్రధారణము ఖద్దరుప్రదర్శనము ఖద్దరుప్రచారమున కాంధ్రదేశమునకు గల యవకాశములను స్పష్టముచేసినవి. ఈ యవకాశముల నాంధ్రప్రజలును నాయకులును ఖద్దరుబోర్డును వినియోగించి నిర్మాణకార్యవిధానాంగమైన ఖద్దరుప్రచారమునకు దోడ్పడి కాకినాడకాంగ్రెసు సమాధానమును సార్థకముచేయుట ధర్మము. శాసనసభలయందు స్వరాజ్యపక్షమునకు గలిగిన బలము ప్రతిష్టంభనమునకును స్వరాజ్యసంపాదనమునకును నుపయోగకరములు గావని యనుభవము విశదము జేయగలదు. దేశబంధు చిత్తరంజనదాసుగారి పట్టు సగ్గినది. అసహాయయోగసంరంభమునం దలసట చెందిననాయకులకు విశ్రాంతి గలిగినది. అసహాయోద్యమావలంబకులకు హత్తరమైన యాశాభంగము కలిగినది. నిర్ణయములను శిరసావహించి స్వధర్మహణమును జేయుట కాంగ్రెసుప్రచారకు ధర్మమై యున్నది.

* * *

రమహాసభలు

ఖిలాఫతుసభాధిపత్యమును వహించిన లానా షౌకతాలీగారి సరళస్వభావమును భీర్యపరాక్రమశీలమును ఖిలాఫతు సభాయమునకువలె కాంగ్రెసు విజయమునకును డ్పడినవిధమును సభావ్యవహారములు విశ చేసినవి. షౌకతాలీగారి విశాలహృదయనాదము సమ్మోహజనకమై విభేదము మఱపించినది. ఆలీసోదరులందు భీమామును కోమలహృదయమును గల షౌక గారి సంబోధనలు సర్వత ప్రజావిశ్వాసపాత్రములగుచు ప్రజాహృదయము వలనమును గలుగజేసినవి.

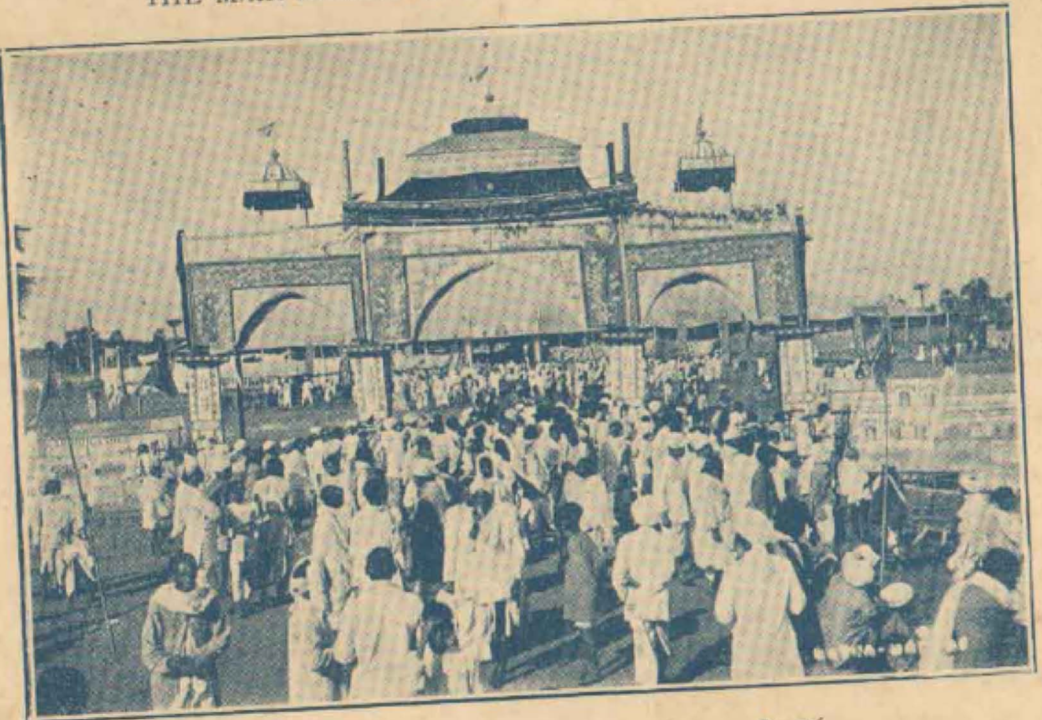
కాకినాడయందు జాతీయవారమునం దితరమహాసభలును యథాప్రకారము సమావేశమై జాతీయహృదయమునం దుదయించిన మహాసంచలనమును విశదముచేసినవి. హిందీసాహిత్యసమ్మేళనసభ హిందూస్థానీభాషను సాధ్యమైనంతవఱకు కాంగ్రెసు వ్యవహారమునందు జాతీయభాషనుగ నుపయోగింపవలయునని నిర్ణయించినది. వాలంటీయరులసభ హిందూస్థానీ సేవాదళవిధానమును నిర్ణయించినది. మహిళాసభ ఖద్దరుప్రచారవ్రతమును స్వీకరించినది. విద్యార్థిమహాసభ జాతీయవిద్యావసరమును నిర్ణయించినది. సంఘసంస్కరణమహాసభ సకలజాతులకును స్త్రీపురుషులకును సాంఘికస్వాతంత్ర్యావసరమును ప్రతిపాదించినది. ఆస్తికమహాసభ గానమహాసభ దైవోపాసనవిధానమును నాదోపాసనక్రమమును నిరూపించినవి. కాకినాడయందు గూడిన మహాసభ లన్నియును నాంధ్రహృదయక్షేత్రమునందు ప్రబుద్ధమైన మహాచైతన్యమును విశదముచేసినవి. కాకినాడ సభలందు సువ్యక్తమైన మహాసంచలనము దేశాన్యతమైన సకలసంస్థానలందును గోచరంబగుచు జాతీయజీవనతరంగములను సువ్యక్తముచేయుచున్నది. ఆంధ్రప్రపంచము కాకినాడయందు గాంధినగరమునందు మహాసభలయందు వ్యక్తముచేసిన కార్యపరత్వమును సేవావిధానమును సహనశీలతను నిత్యజీవనవిధానమునం దభ్యసించుచు నాంధ్రత్వసిద్ధిని బడసి భారతజాతీయజీవనమునందు యథార్థస్థానమును బడయును గాక! సంపూర్ణమైన గాంధినగరమునందు గాంధిమహాత్మునకు ప్రత్యక్షముగ లేకపోవుట గొప్ప కొఱతగ నుండెను.

గాంధిమహాత్ముడు

గతమాసమునందు గాంధియనారోగ్యస్థితి పిడుగువలె నాకస్మికముగ వ్యక్తమై ప్రజాహృదయమునందు మహాసంక్షోభమును గలుగజేసినది. వెనుకటిదినమునను నారోగ్యముగ నున్న గాంధిమహాత్ముడు మఱుదిన మనారోగ్యముగ నుండుట యసంభవము గదా! ఈయసంభవవార్తలను రామదాసు గాంధికి దెలిపిన వైద్య జనమధ్యుడో వంచకుడో యమధర్మరాజున కెఱుక. ఏది యెటులున్నను గాంధిమహాత్ముని ప్రాణమును రక్షించిన కర్నలు మేడకుగారు వంద్యులు. ఆపత్సమయమునందు సయితము గాంధిమహాత్ముడు వ్యక్తముచేసిన సహనము త్యాగము శాంతము సాధుశీలము యథార్థముగ మహాత్ముని జేయుచున్నవి. ప్రాణోపద్రవసమయమునందు సయితము శ్రీనివాసశాస్త్రిగా రభ్యర్థించినను సత్యశీలమును సంరక్షించుకొనుటకై దేశమునకు సందేశమును దెలుపుటకు నిరాకరించి యాత్మధర్మమును గాపాడి మహాత్ముడు తనధర్మశీలమును విశదముచేసెను. అట్టి మహానుభావుని ప్రాణాపాయసమయమునందు సయితము నిర్బంధమునందుంచుట యధర్మమైనను సధర్మవిధానసంరక్షకుల కహంకారరక్షణమునందు గల విశ్వాసము ధర్మసంరక్షణమునందు గలుగకున్నది. ప్రపంచమంతయును తలక్రిందులగుచున్నను మాయాధికారపూజారులు మాత్రము ధర్మరహస్యమును గ్రహింపజాలకున్నారు. ప్రపంచమంతయును శాంతమూర్తియైన గాంధివిమోచనమును గోరుచున్నను నిరంకుశాధికారహృదయము మాత్రము దుర్భేద్యముగ నున్నది. ఇంగ్లాండునందు [illegible] మితవాదులైనను స్వదేశమునందు స్వరాజ్యపక్షము ప్రబలినను మితవాదులు స్వతంత్రవాదులు కోరినను నిరంకుశదుర్గమందు జేసిన గాంధిమహాత్మునకు మోక్షణో పాయ మసాధ్యముగనె యున్నది. సామ్రాజ్య శాసనసభయందు గాంధిమహాత్మునివిమోచనమునకు సంబంధించిన ప్రతిపాదన మామోదితము గాకపూర్వమె రీడింగు ప్రభువా హృదయమునందు వివేకోదయ మగు నని యాశించినవారికి రాజప్రతినిధి భారతశాసనసభలో నొసగిన యుపన్యాసము అధికారుల చిత్తవృత్తి యింకను మాఱనివిధమును సువ్యక్తము జేయుచున్నది. పశుబలసాధనమునను భౌతికభాగ్యభోగముల మూలమునను మహాపరివర్తనసంరంభమునందు మునిగి యున్న ప్రపంచమునకు అహింసాసాధనమును త్యాగమును శాంతిప్రదమైన యాత్మయోగమును బోధించిన మహానుభావుడు నిర్బంధదుఃఖ మనుభవించుట నవయుగోదంతమునందు త్రాధ్యాయముగ నుండగలదు. ఆంధ్రులో గాంధిమహాత్ముని యాదేశములను పాటి యీశ్వరప్రసాదమును బడయుదురుగాత!

రెండవ సంచికను ముగించెడి సమయమున గాంధిమహాత్ముని బొంబయిప్రభుత్వము డుదల జేసినదను శుభవార్తను విని దయామయు డైన పరమేశ్వరునకు ప్రణామములను స ర్పించుచున్నాము. పుష్య బ॥ ౧౩ భాను మున మహాత్ముని సందర్శించినపుడె వా త్ముని విమోచనము ధ్రువమని యంతరం నందు విశ్వాసము గలిగినది. ఈవిశ్వాస మిత్రు లంగీకరింపకపోయినను అది మైన దుల కానందము నొందు మహాత్మునకు సంపూర్ణారోగ్య టకు పరమేశ్వరుని వేడుచున్నాము.

THE MAIN ENTRANCE TO THE CONGRESS PANDAL

౩౮ వ జాతీయమహాసభాసింహద్వారము - కాకినాడ

THE KHADDAR PANDAL OF THE 38TH INDIAN NATIONAL CONGRESS, COCANADA

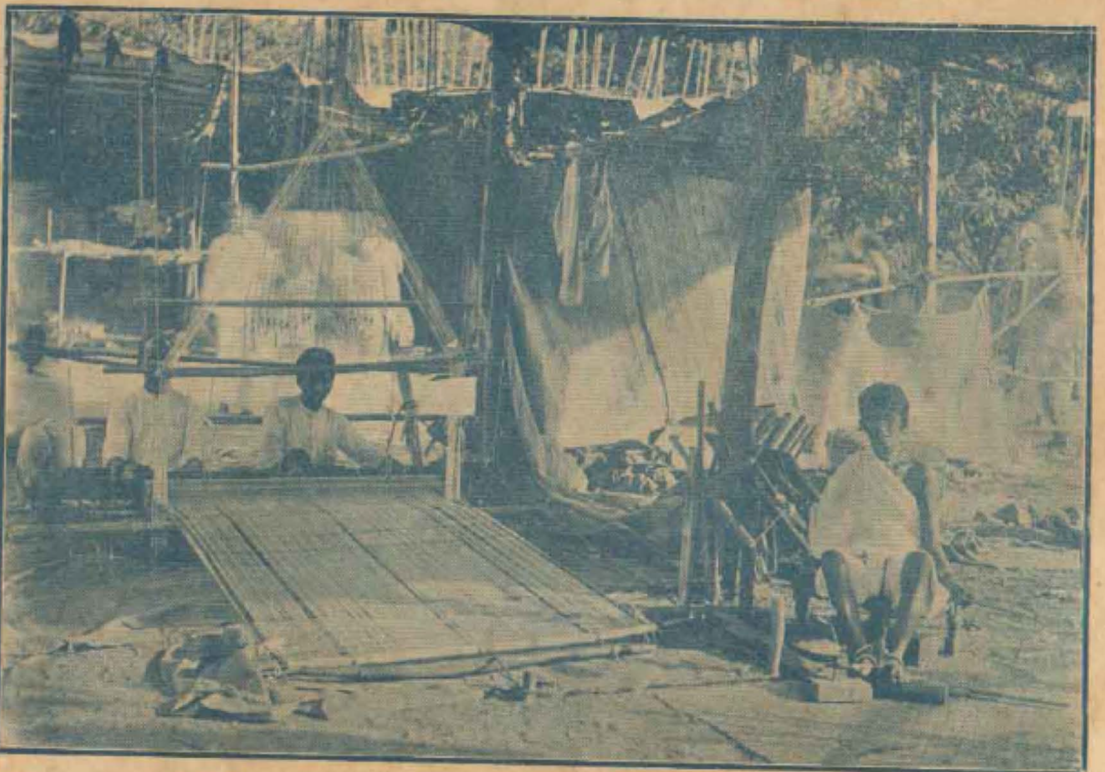
3౮ వ జాతీయమహాసభ - ఖద్దరు గుడారము - కాకినాడ

THE AUDI-ANDHRA BHAJAN PARTY. COCANADA

ఆదిమాంధ్రుల భజనసంకీర్తనము - కాకినాడ

WEAVING EXHIBITION OF THE KHADI ASRAM, BONTALAKODUR, COCANADA

ఖద్దరు నిర్మాణ విధానము - బొంతలకోడూరునందలి ఖాదీఆశ్రమనివాసుల ప్రదర్శనము . కాకినాడ

అజంతా చిత్రము క్రీ॥ శ॥ 6-వ శతాబ్దము

శ్లో. ఆచార్యం స్వస్తికాసీనం జ్ఞానముద్రాంచ పుస్తకం, బిభ్రత్తం బుద్ధియోగాఢ్యం వన్దేహం కరుణానిధిమ్.

చ. ప్రియసుతునిం బ్రభుత్వమును వీడి యరణ్యము జేరి తత్త్వని
శ్చయమునకై మహాతపము సల్పి కృతార్థత గాంచె నెల్లెడన్
దయయు నహింసయుం బరమధర్మములంచు నెలంగె నమ్మహో
దయుండగు బుద్ధదేవుని పదంబుల కేను నమస్కరించెదన్. — వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి.

శ్రీ ఆర్ట్ ప్రెస్—బొంబయి.